

SIHTASUTUS

Kutsekoda

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA

Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: isikuteenused

Uuringu terviktekst

Tallinn 2020

Kutsekoda

Koostajad: Ingrid Lepik ja Mare Uiboupin, SA Kutsekoda

Retsensendid: Anneli Albert, Eesti Massaaži- ja Teraapiakool; Olga Gurjanova, Terviseamet; Jane Kallion, Haridus- ja Teadusministeerium; Leelo Simisker, Eesti Kosmeetikute Liit; Irene Targem, GO Spa Hotell; Keete Viira, Salonshop Baltic AS

Akadeemiline toimetaja: Olav Aarna, SA Kutsekoda

Keeletoimetaja: Killu Mei

Täname uuringu valmimisele kaasaaitamise eest intervjueerituid, retsensente jt.

Täname valdkonna eksperdikogu liikmeid: Aire Toffer, Eesti Spaaliit; Aive Telling, Sotsiaalministeerium; Alan Aron, OÜ Massaažiekspert; Annaliisa Toom, Haridus- ja Teadusministeerium; Anne Ast, Hestia Hotel Laulasmaa Spa; Inna Soonurm, SA Innove; Jane Kallion, Haridus- ja Teadusministeerium; Katrin Saarloo, Eesti Kosmeetikute Liit; Kertti Viru, Juuksurite Ühendus; Liivi Lõhmussaar, Tartu Kutsehariduskeskus; Marella Kakkum, Kuressaare Ametikool; Martin Ilves, Eesti Massööride Liit; Olga Gurjanova, Terviseamet; Piret Kesküla, Eesti Kosmeetikute Liit; Renaldo Paabel, C.U.T. Salong.

Rakendusuuringu on valminud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020“ prioriteetse suuna „Prioriteetne suund 1: ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul“ Euroopa Liidu vahendite kasutamise eesmärgi 5 „Õpe kutse- ja kõrghariduses on suuremas vastavuses tööturu vajadustega“ meetme „Õppe seostamine tööturu vajadustega“ tegevuse „Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi loomine“ ehk OSKuste Arendamise koordinatsioonisüsteemi loomine (edaspidi OSKA) eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks.

Väljaande autoriõigus kuulub sihtasutusele Kutsekoda. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Lepik, I., Uiboupin, M. (2020). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: isikuteenused. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda.

Eessõna

Heaolu kasv on muutnud nii inimeste võimalusi kui ka väärtushinnanguid – hinnatakse tervist ja head enesetunnet ning hoolitsetakse enda eest.

2020. aastal kogu maailma valusalt tabanud viiruskriis on andnud majandusele tugeva hoobi, ometigi püsib inimestes soov tarbida isiku- ja heaoluteenuseid ka keerulistel aegadel. Erinevalt paljudest majandusharudest ei mõjuta automatiseerimine isikuteenuste valdkonda märkimisväärselt. Isikuteenused on oma olemuselt heaoluteenused ning üks olulisem osa pakutavast väärtusest on inimlik kontakt ja personaalne lähenemine. Tehnoloogiarikkamas igapäevaelus on vahetult inimeselt saadaval teenusel üha suurem väärtus.

Valdkonna teenuste tulevikku kujundavad praegused noored ja keskealised on üles kasvanud varasemate põlvkondadega võrreldes laiemate võimalustega, et enese heaolu eest hoolitseda ning teenuseid tarbida. Võib eeldada, et nõudlus isikuteenuste järele kasvab ka edaspidi. Kliendibaas on mitmekesisitunud uute sihtrühmadega, näiteks pööravad mehed oma tervisele ja välimusele varasemast enam tähelepanu. Äsjaalminud uuring kinnitab, et tänu eelmainitud teguritele, aga kõige enam heaolu ja sissetulekute suurenemisele vajab isikuteenuste valdkond töökäsi ka tulevikus.

Valdkonna arenguks vajavad isikuteenindajad täiendavaid oskusi – ühest küljest on leiutatud uusi tehnilisi võimalusi ilu ja heaolu luua, teisalt kasvab klientide ootus teenuse kvaliteedile. Kõrgel tasemel terviseohutus on juba praegu teenuse osutamise möödapääsmatu tingimus, lisaks tuleb teenuseosutajatel arvestada ka klientide ja ühiskonna kõrgema keskkonna- ja terviseteadlikkusega. Samuti on jätkuvalt tähtsad sotsiaalsed oskused, hea suhtlemis- ja kuulamisoskus ning empaatiavõime.

Kokkuvõttes on isikuteenuste valdkond dünaamiline ning nõuab kiiret ja paindlikku arengut kõigilt sektoris tegutsejailt. Vastu pakub sektor võimalust saada osa kasvavast turust ning kindlustab sissetuleku, sest nõudlus isikuteenuse järele püsib.

Aive Telling

Sotsiaalministeerium
rahvatervise osakond

Isikuteenuste nõudlus on oluliselt mõjutatud inimeste hoiakutest, moesuundadest, meediast ja sihtrühmade mitmekesisusest. Lähtutakse sihtrühma vajadustest ning järjest rohkem on personaliseeritud, näiteks spetsiaalselt vanemaealistele või meestele suunatud tooteid ja teenuseid. Populaarsust koguvad uued teenused, nagu barberi, kulmu- ja ripsmetehniku, püsimeigi- ja tätoveeringutegija teenused. Praegune klient on terviseteadlik, eelistab loodussäästlikke lahendusi ning väärtustab heaoluteenuste taastavat mõju nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele. Masinate asemel soovitakse teenust vahetult inimeselt.

Isikuteenindajatel peab olema erialane ettevalmistus, et tagada teenuse ohutus ja kvaliteet, ning nad peavad osalema elukestvas õppes, sest pidevalt arendatakse uusi tooteid, juuksevärve, arenevad massaažitehnikad, juurde tuleb uusi ja huvitavaid spaahoolitsusi. Teadus areneb kiiresti ning tervist puudutavad teadmised inimese toimimisest tervikuna, füsioloogiast, anatoomiast, mikrobioloogiast, aktiivainetest, kosmeetilisest keemiast ja selle kasutusvõimalustest on töötajatele üha olulisemad.

Isikuteenindajate ülesanne on tõsta ka tarbija teadlikkust teenusega kaasneda võivatest terviseriskidest ja teenuseosutaja erialase ettevalmistuse vajalikkusest, seda turul valitseva teenuseosutajate rohkuse pärast. Kõigil teenuseosutajatel ei pruugi olla erialast ettevalmistust ohutu ja kvaliteetse teenuse osutamiseks.

Isikuteenuste uuringus käsitleti koostöös valdkonna ekspertidega erialade kitsaskohti ja arutleti võimalike muutuste üle tulevikus. Valdkonna arenguga kursis olemiseks ja uudsete teenuste pakkumiseks tuleb isikuteenuste pakkujalatel olla valmis elukestvaks õppeks ning panustada teenuse kvaliteeti ja terviseohutusse.

Piret Kesküla

Eesti Kosmeetikute Liit

Sisukord

Eessõna.....	3
Sisukord	5
Lühikokkuvõte	7
Lühendid	9
Sissejuhatus	10
Metoodika	11
1. Valdkond ja põhikutsealad	16
1.1. Valdkonna määratlus.....	16
1.2. Valdkonna põhikutsealad	17
1.3. Põhikutsealade kirjeldus ning levinumad õpi- ja karjääriteed	20
2. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad trendid, uuringud ja arengukavad	25
2.1. Valdkonna arengut mõjutavad üleilmsed trendid	25
2.2. Valdkonnaga seotud arengudokumendid, õigusaktid ja uuringud	39
2.3. Kokkuvõte.....	49
3. Ülevaade valdkonna tööhõivest ja ettevõtetest	50
3.1. Hõivatud valdkonnas	50
3.2. Ülevaade valdkonna ettevõtetest	58
3.3. Kokkuvõte.....	63
4. Tööjõuvajadus ja hõive prognoos	64
4.1. Hinnang põhikutsealadel hõivatute arvu muutusele	64
4.2. Tööjõu asendamise vajadus	68
4.3. Tööjõuvajadus kokku.....	69
5. Oskuste vajadus.....	70
5.1. Oskuste vajaduse muutused	70
5.2. Kutsestandardite vajadus	74
5.3. Kokkuvõte.....	77
6. Koolituspakkumine.....	78
6.1. Tasemeõppe õppekavad ja õppurite statistika	79
6.2. Õppurite statistika tasemeõppes	80
6.3. Tasemeõppe koolituspakkumine	82
6.4. Valdkonna tasemeõppe kitsaskohad ja arenguvajadused	83

6.5. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused	88
6.6. Kokkuvõte.....	95
7. Tööjõunõudluse ja -pakkumise võrdlus.....	97
7.1. Kokkuvõte.....	101
8. Valdkonna uuringu järelused ja ettepanekud	102
8.1. Valdkonna kitsaskohad ja ettepanekud	102
8.2. Tähelepanek tasemeõppe koolituspakkumise piisavusele	105
8.3. Soovitused koolidele ja täienduskoolitusasutustele	105
8.4. Muud tähelepanekud ja soovitused.....	106
Kasutatud allikad	108
Lisa 1. OSKA põhiterminid	113
Lisa 2. Intervjueeritud eksperdid.....	116
Lisa 3. Eksperdiintervjuu kava	118
Lisa 4. Analüüsitud tasemeõppe õppekavad.....	120
Lisa 5. Tööjõunõudluse ja -pakkumise võrdlus.....	122

Lühikokkuvõte

Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA isikuteenuste valdkonna rakendusuringus otsiti vastust küsimusele, milline on valdkonna põhikutsealade tööjõu- ja oskuste vajadus lähema kümne aasta jooksul. Selleks analüüsiti valdkonna võimalikke tulevikusuundi, hinnati nende mõju uuritud põhikutsealade tööjõuvajadusele ning seda, mida peaks muutma õppe sisus, et töötajate oskused vastaksid tööturu vajadustele. Lühikokkuvõte sisaldab uuringu olulisemaid tulemusi.

Isikuteenuste valdkonna uuring käsitleb mitmesuguseid iluteenuseid (nt juuksuri-, kosmeetikuteenused) ning füüsilise heaoluga seotud teenuseid (nt massaaž, spaateenused).

Valdkonna arengut ja tööjõuvajadust mõjutab järgmisel kümnendil kõige enam üldine heaolu kasv, tarbijate ostujõud ning muutunud väärtushinnangud. Sissetulekute kasvades suureneb nõudlus heaolu- ja isikuteenuste järele. Tänu inimeste paremale terviseteadlikkusele väärtustatakse senisest rohkem healuteenuste toetavat ja taastavat mõju nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele. Ootused teenuse kvaliteedile on kõrgemad ning teenuse valikul on määravaks inimeste hoiakud (keskkonnasäästlikkus, veganlus jmt) ja moesuunad. Tehnoloogia areng ja seaduse nõuded mõjutavad töötajate arvu valdkonnas vähem.

Isikuteenuste sihtrühmad on üha mitmekesisemad, sh kasvab hõbemajandus ja meeste iluteadlikkus. Valdkonna töötajatel on senisest enam vaja arvestada eri sihtrühmade ootuste ja vajadustega. Nõudlus klassikaliste isikuteenuste järele püsib, aga lisandub uudseid tooteid, protseduure ja teenuseid, mis eeldab valdkonna töötajatelt pidevat enesetäiendamist. Teenuse pakkumisel on üha tähtsam järgida hügieeninõudeid, et piirata infektsioonide levikut. Automatiseerimine isikuteenuste osutajate tööd lähitulevikus ei asenda. Kliendid eelistavad ka tulevikus saada personaliseeritud teenust vahetult inimeselt.

OSKA prognoosi kohaselt püsib hõive isikuteenuste põhikutsealadel lähemal kümnel aastal stabiilne, suunaga väikesele kasvule. Prognoosi järgi jääb juuksurite tööjõuvajadus samaks, massööridel kasvab keskmiselt ning väikest töökohtade arvu kasvu on oodata iluteenindajatel. Iluteenindajate põhikutseala sees muutub tööjõuvajadus erinevalt: spaateenindajate ja kosmeetikute hõive jääb samaks, küünetehnikute ja muude iluteenindajate puhul hõive kasvab. Asendus- ja kasvuvajadusest lähtudes vajab isikuteenuste valdkond igal aastal kokku umbes 100 uut töötajat.

Tasemeõpe annab isikuteenuse osutajale baasoskused ja -teadmised, mis on vajalikud kvaliteetse ja tervisele ohutu teenuse pakkumiseks. Valdkonna õppimisvõimalused on mitmekesised. Erialast tasemeõpet pakuvad nii riiklikud kutseõppeasutused kui ka erakoolitusasutused. Spaateenindaja tasemeõpe on olnud avatud mõne aasta ning huvi õppe vastu on püsinud. Juuksuri erialal on võimalik spetsialiseeruda barberiks. Lisandunud on võimalus õppida kutseõppes riigieelarvelisel õppekohal ka kosmeetiku ja küünetehniku erialal. Põhikutsealadega seotud tasemeõppe õppekavadel kokku on vastuvõetute arv suurenenud viiendiku võrra, millele on kaasa aidanud ilu- ja isikuteenuste erialade avamine.

Isikuteenuste põhikutsealadele kokku on tasemeõppest koolituspakkumine lähiaastatel suurem kui uue tööjõu vajadus. Koolituspakkumine on uue tööjõu vajadusest suurem juuksurite ja iluteenindajate (sh kosmeetikud, spaateenindajad, küünetehnikud) kutsealadel. Massööri õppe lõpetajate arv on lähiaastatel uue tööjõu vajadusega hinnanguliselt tasakaalus. Valdkonnas töötab arvukalt mitteametlikke ja kõrvaltööna teenuse osutajaid, kes hõivestatistikas ei kajastu. Samuti on iluteenuste

valikusse lisandunud uusi populaarseid protseduure ja teenuseid, mida tasemeõppes ei õpetata (nt püsimeik, ripsmete paigaldus). Ka selliste teenuste osutajad vajavad tervisele ohutu teenuse pakkumiseks erialaseid baasteadmisi, mille omandamiseks sobib praegune tasemeõpe. Seetõttu on tasemeõppe lõpetajate tegelik ülepakkumine arvutuslikust väiksem.

Valdkonna suurim kitsaskoht on isikuteenuse ebaühtlane kvaliteet ning puuduliku väljaõppega teenuseosutajate oskamatu tegevusega kaasneda võiv oht inimese tervisele. Isikuteenuse pakkujalt kompetentsuse tõendamist ei nõuta ning osal isikuteenindajatel puuduvad vajalikud baasteadmised, sh hügieenist, anatoomiast, füsioloogiast ja teenuse võimalikest kõrvalmõjudest. Teenuse kvaliteedi ja ohutuse tagamiseks nähakse ühe lahendusena valdkonna tõhusamat reguleerimist, näiteks kvalifikatsiooninõude kehtestamist teatud isikuteenustele.

Isikuteenuste valdkonna (täiendus)koolitused on ebaühtlase kvaliteediga ja mõnel juhul ka ebapiisava mahuga ning koolitaja kompetentsusele puuduvad nõuded. Erialaseid koolitusi pakutakse laialdaselt, kuid probleemiks on koolituste ebaühtlane tase, mis puudutab nii sisulist kvaliteeti kui ka selle mahtu. Suurel hulgal pakutakse lühikoolitusi, mille läbinud suunduvad kohe teenust pakkuma, kuigi saadud ettevalmistusest ei pruugi piisata inimese tervisele ohutu teenuse pakkumiseks.

Järjest olulisemaks muutuvad järgmised oskused ja teadmised, millele tuleks tasemeõppes ja koolitustel rohkem tähelepanu pöörata:

- ❖ hügieeninõuete järgimine, tööohutus, isikukaitsevahendite ja keemiliste ainete (biotsiidide, sh desinfitseerivate vahendite) õige kasutamise oskus;
- ❖ kuulamis-, suhtlemis- ja eneseväljendusoskus ning empaatiavõime;
- ❖ toodete tundmine, koostisainete mõju eri tüüpi nahale (sh vastunäidustused ja allergiad);
- ❖ seadmete tööpõhimõtted, eesmärgipärane kasutamine ja sellest tulenevad terviseriskid;
- ❖ anatoomia ja füsioloogia, naha ehitus ja nahahaigused, mikrobioloogia, kosmeetiline keemia;
- ❖ toodete ja teenuste müük ning turundusoskus, sh digiturundus;
- ❖ ettevõtlus- ja finantsoskused;
- ❖ keelteoskus: eesti, inglise, vene ja soome keel;
- ❖ baasdigioskused (sh valdkonnaspetsiifiliste IKT-lahenduste ja sotsiaalmeedia kasutamine);
- ❖ üldised teadmised digiturvalisusest, autoriõigusest, isikuandmete privaatsusest;
- ❖ valdkonda reguleerivad õigusaktid.

Tervisele ohutu ja kvaliteetse isikuteenuse tagamiseks on vaja:

- suurendada nii teenuse osutaja kui ka tarbija teadlikkust teenusega kaasneda võimalikest terviseriskidest;
- tarbijal hoolikamalt valida teenuse osutajat;
- täienduskoolituste tellijatel ja koolitustel osalejatel hoolikamalt valida koolitust, tutvudes eelnevalt koolitaja tausta, õppekava ja õppetingimustega.

Lühendid

EHIS – Eesti hariduse infosüsteem

EKKA – Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur

EKOMAR – ettevõtte kompleksne kalendriaasta aruanne

EKR – Eesti kvalifikatsiooniraamistik

EL – Euroopa Liit

EMTA – Eesti Maksu- ja Tolliamet

EMTAK – Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

ETU – Eesti tööjõu-uuring

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

IKT – info- ja kommunikatsioonitehnoloogia

ISCED – ingl *International Standard Classification of Education*, rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus

ISCO (AK) – ingl *International Standard Classification of Occupations*, ametite klassifikaator

JIT ÕKR – juuksuritöö ja iluteeninduse õppekavarühm

KUT – kutseharidus

KUT J – kutsehariduse jätkuõpe

MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

OSKA – tööjõuturu seire- ja prognoosisüsteem

PKA – põhikutseala

REL2011 – rahva- ja eluruumide loendus 2011

RTerS – rahvatervise seadus (uuendamisel nimega: Rahvatervishoiu seadus)

TÖR – töötamise register

TTR ÕKR – teraapia ja taastusravi õppekavarühm

VEK – OSKA valdkonna eksperdikogu

ÕKR – õppekavarühm

Sissejuhatus

Eesti on konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ seadnud keskseks eesmärgiks parandada Eesti tootlikkust ja tööhõivet¹. Vajalike oskustega tööjõu nappusest on saanud ettevõtetele suur arengut takistav tegur. Kutsekoja koordineeritava tööturu seire ja prognoosi ning oskuste arendamise koordinaatsioonisüsteemi² (OSKA) eesmärk on paremini siduda tööturu vajadused ja koolituspakkumine.

OSKA seob tööturu osapoolte ekspertteadmise haridus- ja koolitusteenuste struktuuri, mahu ja sisu planeerimist toetavaks süsteemiks. Samuti toetab OSKA tööandjate ja õppeasutuste koostööd õppekavade arendamisel ning ajakohase tööturuinfo jõudmist karjääriteenustesse. Nende eesmärkide täitmiseks tehakse OSKA raames detailsemad tööjõu- ja oskuste vajadust käsitlevaid rakendusuuringud eri majandusvaldkondades.

Siinses aruandes esitatakse OSKA isikuteenuste valdkonna uuringu tulemused. **Uuringu eesmärk oli hinnata isikuteenuste valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust lähema kümne aasta vaates ning esitada ettepanekud, milliseid muudatusi oleks sellest lähtudes vaja teha koolituspakkumises jt osapooltel, et muutuvatele vajadustele paremini vastata.**

Uuringu raames moodustati Kutsekoja juurde valdkonna erialaliite, tööandjaid, õppeasutusi ja avalikku sektorit kaasav valdkonna eksperdikogu³ (edaspidi VEK). VEK-i töö eesmärk oli toetada uuringumeeskonda uuringu käigus kogutud materjali tõlgendamisel ja valideerimisel. VEK-i kaasabil sõnastati ettepanekud ja soovitused, mis aitaksid valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust rahuldada ning seda koolituspakkumisega paremasse vastavusse viia. Kuigi ettepanekud on sõnastatud tegevustena, pole tegemist rakenduskava, vaid soovitustega, mille põhjal saavad osapooled koostada oma tegevusplaani.

Kuigi uuringus on arvesse võetud valdkonna tõenäolisi arengusuundi, võib oluliste taustategurite muutudes teiseneda ka tööjõuvajadus. 2020. aasta tõestas, kui kiiresti võivad muutused ülemaailmselt toimuda ja kui ootamatult võivad need meid tabada. Seepärast tuleb siinse prognoosi juures meeles pidada, et peame olema valmis kohe reageerima vajalike muudatuste tegemiseks, sh jälgima pidevalt koolitusvajadust ja pakkuma paindlikke väljaõppevõimalusi.

Kutsekoda tänab suure panuse eest valdkonna eksperdikogu liikmeid, intervjueerituid, retsensente jt valdkonna esindajaid, kes OSKA isikuteenuste valdkonna analüüsi valmimisele kaasa aitasid.

¹ Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. Riigikantselei (2017). <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>

² Vabariigi Valitsus kiitis 2014. aasta veebruaris heaks tööturu seire ja prognoosi ning oskuste arendamise koordinaatsioonisüsteemi (OSKA) kontseptsiooni, mille eesmärk on paremini siduda tööturu vajadused ja koolituspakkumine.

³ Uuringus kasutatud OSKA põhiterminid koos seletustega on esitatud lisas 1.

Metoodika

OSKA valdkondlike uuringute jaoks on töötatud välja ühtne metoodika, milles on toodud uuringu põhialused ning kirjeldatud tulemusteni jõudmise teed. OSKA metoodikast saab pikemalt lugeda <http://oska.kutsekoda.ee/oskast/oska-metoodika/>.

Uuringuga otsitakse vastust küsimusele, **mida on vaja muuta koolituspakkumises jt osapooltel, et täita isikuteenuste valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadus lähema kümne aasta vaates.**

Püstitatud probleem on jagatud järgmisteks uurimisküsimusteks:

- ❖ Millisena nähakse valdkonna arengut lähema kümne aasta jooksul?
- ❖ Milline on valdkonna majanduslik seisund praegu (sh hõive) ja milline on olnud selle arengudünaamika lähiminevikus?
- ❖ Mis on valdkonna (tuleviku) põhikutsealad⁴?
- ❖ Kui palju vajatakse põhikutsealadel tööjõudu lähemal kümnel aastal?
- ❖ Milliste oskustega töötajaid vajatakse lähemal kümnel aastal?
- ❖ Milline on valdkonna praegune koolituspakkumine?
- ❖ Kuidas vastab koolituspakkumine prognoositavale tööjõuvajadusele?
- ❖ Mida muuta õppekavade arenduses (erialade struktuur ja sisu, vajalike oskuste arendamine) ja koolituskohtade arvus õppetasemeti, et täita valdkonna koolitusvajadust lähemal kümnel aastal?

Uuringus kasutati nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Andmeallikatena kasutati ekspertintervjuusid⁵, arutelusid valdkonna ekspertidega nii valdkonna eksperdikogu (VEK⁶) koosolekul kui ka muudes formaatides, statistikat, varasemaid uuringuid, arengukavu, üleilmsete tulevikutrendide käsitlusi ning muid asjakohaseid dokumente.

Valdkonna majandusliku seisundi analüüsis tugineti peamiselt Statistikaameti andmetele ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoosile aastani 2027 (edaspidi MKM-i prognoos)⁷. Poolstruktureeritud eksperdiintervjuud (nii grupi- kui ka individuaalintervjuud) tehti 2020. aasta veebruarist kuni augustini. Kokku intervjueriti 45 eksperti era- ja avalikust sektorist, erialaliitudest ning kutsekoolidest⁸. Intervjueeritute hulgas oli nii VEK-i liikmeid kui ka asjatundjaid väljastpoolt. Intervjueeritavate valikul peeti silmas, et esindatud oleks teadmus ja kogemus isikuteenuste valdkonnas tööjõu- ja oskuste vajaduse kohta tööandjate vaates, valdkonna koolituspakkumisest ning ka üldisest majandus- ja hariduspoliitilisest kontekstist. Intervjuud ja VEK-is toimunud arutelud lindistati, transkribeeriti ning analüüsiks kasutati programmi *QDA Miner Lite*.

Uurimisküsimustele vastamiseks tehtud analüüse eristab traditsioonilisest uurimistegevusest eeskätt asjaolu, et tulemusi valideeriti samm-sammult ekspertidega ja VEK-i koosolekul. Protsess oli kahesuunaline:

- ❖ ühelt poolt andsid eksperdid oma hinnangu analüüsi vahetulemustele;

⁴ Dokumendis kasutatavate põhiterminite määratlused on esitatud lisas 1 „OSKA põhiterminid“.

⁵ Sh esitati uurimisküsimustele vastuseid kirjalikult.

⁶ Valdkonna eksperdikogu on moodustatud Kutsekoja juhatuse korraldusega nr 39.

⁷ Tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoos aastani 2028. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2020).

https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognos_2028_lyhikirjeldus.pdf

⁸ Intervjueeritute nimekiri ja intervjuude kava on esitatud lisades 2 ja 3.

- ❖ teiselt poolt käsitleti eksperdikogus toimunud arutelusid osana kogutavast empiirilisest materjalist, st tõlgendati ja analüüsiti paralleelselt eksperdiintervjuudega, võttes arvesse konkreetse teema konteksti ja selle kohta kogutud taustamaterjale.

VEK-i ülesanne oli toetada uuringumeeskonda⁹ kogutud informatsiooni tõlgendamisel, valideerimisel ja järelduste tegemisel, sh

- ❖ määratleda valdkonna põhikutsealad;
- ❖ hinnata, kuidas üleilmsed tulevikutrendid ja Eesti arengustrateegiad mõjutavad valdkonna võimalikku arengut ning tööjõuvajadust;
- ❖ hinnata, milliste oskustega töötajaid vajab valdkond lähimal kümnel aastal;
- ❖ hinnata valdkonna koolituspakkumist ja sõnastada valdkonna tööturu koolitustellimus;
- ❖ teha ettepanekuid tegevusteks ja muudatusteks, mis toetaksid tööjõu- ja oskuste nõudluse ja pakkumise vastavust, sh koolituskohtade kujundamist ja oskuste õpetamist.

Isikuteenuste uuringu raames Kutsekoja juurde moodustatud VEK-i liikmed:

Tööandjate, liitude ja seltside esindajad:

Aire Toffer, Eesti Spaaliit
 Alan Aron, OÜ Massaažiekspert
 Anne Ast, Hestia Hotel Laulasmaa Spa
 Katrin Saarloo, Eesti Kosmeetikute Liit
 Kertti Viru, Juuksurite Ühendus
 Martin Ilves, Eesti Massööride Liit
 Piret Kesküla, Eesti Kosmeetikute Liit
 Renaldo Paabel, C.U.T. Salong

Õppeasutuste esindajad:

Liivi Lõhmussaar, Tartu Kutsehariduskeskus
 Marella Kakkum, Kuressaare Ametikool

Avaliku sektori esindajad:

Aive Telling, Sotsiaalministeerium
 Annaliisa Toom, Haridus- ja Teadusministeerium
 Inna Soonurm, SA Innove
 Jane Kallion, Haridus- ja Teadusministeerium
 Olga Gurjanova, Terviseamet

Toimus kolm VEK-i koosolekut:

- ❖ 11.02.2020: ülevaade OSKA protsessist ja metoodikast; VEK-i tegevuskava; valdkonna statistilise taustateabe ja põhikutsealade¹⁰ määratlemine;
- ❖ 10.09.2020: tulevikutrendide mõju hindamine valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadusele põhikutsealati; hõive prognoos; ülevaade koolituspakkumisest; koolituspakkumise ja tööjõuvajaduse võrdlus ja prognoos;
- ❖ 25.09.2020: VEK-i ettepanekute ja soovitude arutelu.

Uurimisprobleemi lahendamiseks kasutatud metoodika

Uuringu üheks oluliseks aluseks võeti MKM-i prognoos aastani 2027. MKM-i prognoosi hõivenäitajad põhinevad 2011. aasta rahva- ja eluruumide loenduse (edaspidi REL2011) andmetel, mida on ajakohastatud 2016.–2018. aasta tööjõu-uuringute (ETU) keskmiste näitajatega. Nii MKM-i kui ka sinse

⁹ OSKA valdkonnauuringu meeskonna määratluse leiab <http://oska.kutsekoda.ee/oskast/oska-metoodika/>.

¹⁰ Põhikutseala on valdkonna toimimiseks olulise tähtsusega valdkonnaspetsiifilisi kompetentse eeldav kutseala. Vt ka <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/06/OSKA-metoodika-2.1.pdf>

uuringu prognoos ulatub aastani 2027, kui arvestada alguspunktiks aastat 2017. Uuringu protsessis läbiti järgmised etapid.

1. Valdkonna põhikutsealade määratlemiseks koondati senised andmed valdkonna ametialade kohta, arvestades rahvusvahelist ametialade klassifikaatorit ISCO-08¹¹. Analüüsi käigus otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

- ❖ Millised on valdkonna toimimiseks olulise tähtsusega ametialad?
- ❖ Millised on valdkonna jaoks spetsiifilist ettevalmistust nõudvad ametialad?
- ❖ Kui palju inimesi ja mis ametialal valdkonnas töötab?
- ❖ Millised on uuringus käsitletavad valdkonna põhikutsealad?

Küsimustele vastuste leidmiseks intervjueriti erialaliitude ja ettevõtete esindajaid, analüüsiti MKM-i prognoosis ja kehtivates kutsestandardites¹² toodud valdkonna ameti- ja kutsealasid. Valdkonna põhikutsealade struktuuri ja selle arengutrende valideeriti VEK-is.

2. Koguti ja analüüsiti infot valdkonna üldiste arengutrendide ja strateegilistes dokumentides¹³ kavandatud muutuste kohta. Otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

- ❖ Milliseid muutusi on valdkonnas oodata ja milline on üldiste trendide mõju?
- ❖ Milliseid muutusi on oodata valdkonnas strateegiliste arengukavade realiseerumisel?
- ❖ Millised ootused tööjõuvajadusele ja tulevastele tööoskustele nende muutustega kaasnevad?

Küsimustele vastuste leidmiseks analüüsiti arengukavu ja valdkonna tulevikutrende. Analüüsi tulemusi valideeriti ja täiendati tööandjate intervjuude raames ning VEK-is.

3. Koostati valdkonna tööhõive prognoos aastani 2027. Otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

- ❖ Milline on valdkonna hetkeseis majandusnäitajate ja hõivetrendide põhjal (hõive struktuur, valdkonna osakaal ja positsioon majanduses, kitsaskohad ja arenguvõimalused)?
- ❖ Milline on valdkonna tööjõuvajaduse prognoos põhikutsealadel lähemaks kümneks aastaks?

Uuringu käigus täpsustati ja täiendati MKM-i tööjõuvajaduse prognoosi, tuginedes valdkonna majanduslikku ja tööturu seisundit kirjeldavatele andmetele, eksperdiintervjuudel ja -aruteludel kogutud hinnangutele, riiklikes arengukavades sätestatud eesmärkidele ja valdkonna trendidele. Ainult tööhõive muutusi vaadates on keeruline otsustada, kas valdkonnas on tööjõudu puudu või üle. Seejuures tuleb arvestada, et MKM-i prognoos ei võimalda sobivate sisendandmete puudumise tõttu arvesse võtta majandussektorite ja riikide vahelist tööjõu liikumist.

4. Koguti ja analüüsiti eksperdihinnanguid põhikutsealade töötajate oskuste vajaduse kohta lähemaks kümneks aastaks. Otsiti vastuseid küsimustele:

- ❖ Millised on oskused, mille tähtsus vaadeldaval põhikutsealal tegutsemiseks lähema kümne aasta jooksul kasvab? Millised neist on praegusel töötajaskonnal ebapiisavad?
- ❖ Millised on oskused, mis on sellel põhikutsealal tegutsemiseks praegu olulised, kuid mille tähtsus tulevikus kahaneb?
- ❖ Millised kutsestandardid vajavad täiendamist ja milliste kutsestandardite väljatöötamine on vaja algatada?

¹¹ Ametite klassifikaator (ISCO-08): http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=3005499&siteLanguage=ee

¹² Kutsestandardid. Kutsekoda. <http://kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/otsing>

¹³ Valdkondlike trendide ja arengudokumentide ülevaade on ptk-s 2.

5. Hinnati põhikutsealadel töötajate tööjõuvajaduse ja tasemeõppest tuleva koolituspakkumise vastavust. Otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

- ❖ Millised tasemeõppekavad valmistavad põhikutsealadele töötajaid ette?
- ❖ Milline on viimase kolme aasta keskmine lõpetanute ja oodatava koolilõpetajate arvu võrdlus tööjõuvajadusega?
- ❖ Millised on lõpphinnangud koolituspakkumise piisavusele tööjõuvajaduse katmiseks?

Küsimustele vastamisel seostati tasemeõppekavad põhikutsealadega ning arvutati iga põhikutseala kohta lähituleviku lõpetajate arv ehk koolituspakkumine. Koolituspakkumise statistika põhineb Eesti hariduse infosüsteemi (edaspidi EHIS) andmetel. Kvantitatiivset tulemit ning koolituspakkumise ja tööjõuvajaduse vastavuse kvalitatiivseid hinnanguid valideeriti VEK-is.

Tööjõuvajaduse arvestamine

Valdkonna vajadus uue tööjõu järele hõlmab OSKA prognoosis kahte tegurit: asendusvajadust ning kasvu-/kahanemisvajadust. **Asendusvajadus** hõlmab tööjõudu, mida vajatakse vanuse tõttu tööturult lahkuvate töötajate asendamiseks. **Kasvu-/kahanemisvajadus** lähtub põhikutsealal hõivatute koguarvu prognoositavast suurenemisest või vähenemisest ning modifitseerib asendusvajadusest tulenevat uue tööjõu vajadust (st kui kutseala on kasvav, on vaja igal aastal rohkem uut tööjõudu, kui pensionile siirdub, ning vastupidi). Asendusvajaduse hinnangud on võetud MKM-i prognoosimudelist¹⁴. Kasvu-/kahanemisvajaduse analüüsimisel võeti arvesse intervjuudest ja VEK-ist pärinevaid eksperthinnanguid, valdkonna arenguväljavaateid, arengutrende ja majandusnäitajate statistilisi trende.

Tööjõuvajadust mõjutab ka töötajate liikumine majandussektorite ja ametialade vahel, kuid seda tegurit ei ole vajalike andmete puudumisel võimalik OSKA prognoosis arvestada. Usaldusväärsete algandmete puudumise tõttu ei ole nõudluse hindamisel arvestatud rändega. Arvesse ei ole võetud ka seda, kui palju lõpetajaid tegelikult rakendub tööturul just nendel ametikohtadel, mis eeldavad saadud ettevalmistust.

Eraldi tuleb seega rõhutada, et valdkonna ja põhikutsealade tööjõuvajadus ei peegelda antud juhul kogu tööjõuvajadust, vaid ennekõike uue tööjõu vajadust tasemeõppest.

Koolituspakkumise arvestamine

Koolituspakkumist arvestatakse kutse- ja kõrghariduses valdkonna põhikutsealadega seotud õppekavade kolme viimase õppeaasta keskmise lõpetajate arvu ning lähiaastatel (järgnevad 1–2 aastat) lõpetavate prognoosi põhjal. Valdkonna koolituspakkumisse ei hõlmata kogu vastavate õppekavade lõpetajate hulka, kuna teatud õppekavadel valmistatakse ette töötajaid ka teistele valdkondadele. Seetõttu on tasemeõppe õppekavade lõpetajad arvestatud koolituspakkumisse proportsionaalselt vastava õppekava spetsialiseerumistele või toetudes õppeasutuse hinnangule. Lähiaastate prognoositava lõpetajate arvu leidmisel on viimastel aastatel sisseastujate arvus toimunud muutus kantud proportsionaalselt üle viimase kolme õppeaasta lõpetajate arvu keskmisele. Selline mudel eeldab ühtlast katkestamiste määra. Vältimaks eri õppeastmete lõpetajate liitmisest tulenevat topeltarvestust kõrghariduses (nt magistriõppe lõpetajad on eelnevalt omandanud bakalaureusekraadi), on vastavate näitajate summeerimisel arvestatud võimalikke liikumisi

¹⁴ Tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoos aastani 2028. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2020). https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognos_2028_lyhikirjeldus.pdf

õppeastmete vahel. Kutsehariduses (edaspidi ka KUT) puudutab topeltarvestuse vältimine jätkuõppekavade¹⁵ lõpetanuid, juhul kui õppimise eelduseks on kutseõppes esmaõppe läbimine. Koolituspakkumine on korrutatud läbi 25–49-aastaste tööjõus osalemise määraga¹⁶ (ETU andmetel).

6. Eelneva põhjal tehtud järelduste alusel sõnastati ettepanekud vajalike muutuste esilekutsumiseks, et täita valdkonna koolitusvajadust lähema kümne aasta jooksul. Otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

- ❖ Millised on peamised soovitud tasemeõppe süsteemile, et rahuldada prognoositav tööjõu- ja oskuste vajadus (lõpetajate arv, erialade struktuur)?
- ❖ Millised on peamised soovitud täiendus- ja ümberõppe süsteemile, et rahuldada prognoositav tööjõu- ja oskuste vajadus?
- ❖ Millised on peamised soovitud taseme-, täiendus- ja ümberõppes oskuste kvaliteedi parandamiseks?

Küsimustele vastamiseks kasutati eeskätt eelnevate uurimisküsimuste vastuste põhjal tehtud järeldusi, õppekvaliteedi hindamise aruannete põhjal tehtud analüüsi tulemusi jm andmeid. Puuduvate või kasvava olulisusega oskuste kirjeldamisel ei ole üldjuhul eristatud taseme- ja täiendusõpet.

Uuringus järeldustena esitatud ettepanekute rakendamise seirega alustatakse aasta pärast uuringu valmimist.

¹⁵ Kutseharidus.ee. <http://www.kutseharidus.ee/hea-teada/kutsehariduse-liigid-ja-oppekavad/>

¹⁶ Tööjõus osalemise määr – tööjõu (hõivatud ja töötud) osatähtsus tööealise rahvastiku hulgas.

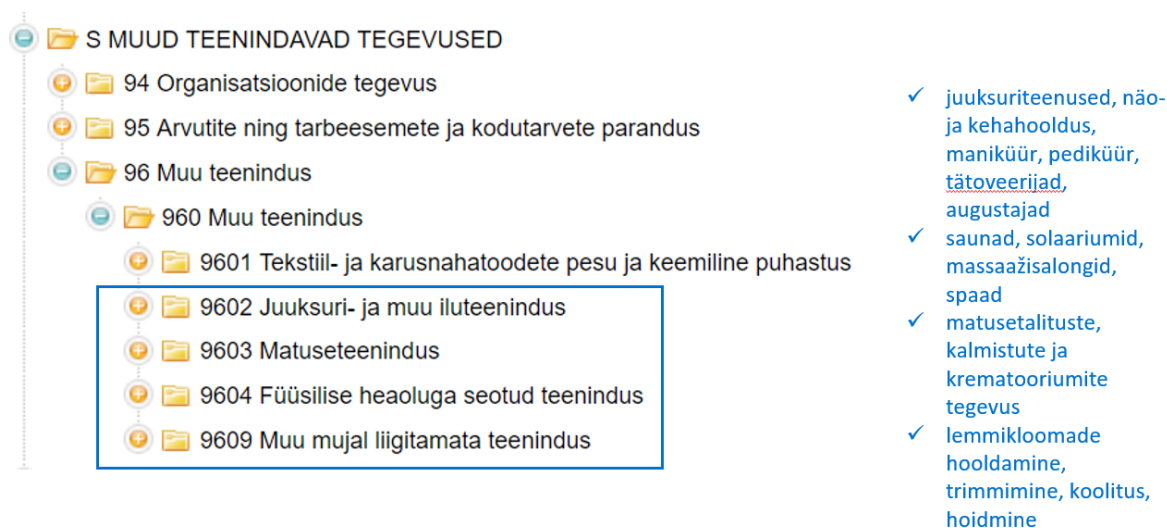
1. Valdkond ja põhikutsealad

Peatükis kirjeldatakse uuringuvaldkonda ja selle piire statistiliste klassifikaatorite mõistes ning antakse ülevaade, millised põhikutsealad valdkonda kuuluvad. Peatüki lõpuosas on esitatud põhikutsealade kirjeldused koos tavapäraste õpi- ja karjääriteedega.

1.1. Valdkonna määratlus

OSKA isikuteenuste valdkond hõlmab Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK)¹⁷ järgi muude teenindavate tegevuste tegevusalalt (S) tegevusalasid S9602–S9609, nt juuksuriteenuseid, näo- ja kehahooldust, saunade ja massaažisalongide tegevust, teenuseid lemmikloomadele (vt Tabel 1).

Tabel 1. Isikuteenuste valdkond Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori järgi

Juiksuri-, kosmeetiku-, solaariumi-, tätoveerimis-, püsimeigi- ja keha augustamise teenus ning küüne-, ripsme- ja kulmutehniku teenused on rahvatervishoiu seaduse (edaspidi RTerS) eelnõu järgi määratletud iluteenusena¹⁸, mis moodustavad valdkonnast suurema osa (vt ptk 3.2). Seega hõlmab siinne uuring peamiselt iluteenuseid ning vähemal määral teisi isikuteenuseid. Siinjuures tuleb arvestada, et eelnõu võib veel muutuda.

Uuringu fookuses olevaid teenuseid pakutakse ka teiste majandustegevusalade ettevõtetes, tavaliselt lisateenustena. Mõned majutusettevõtted pakuvad näiteks spaateenuseid, mistõttu on suuremate spaade peamine tegevusala tavaliselt majutus (EMTAK I551 Hotellid ja muu sarnane majutus). Samuti võib majutusettevõtte pakuda mitmesuguseid iluteenuseid, nagu kosmeetiku- ja juuksuriteenus, massaaž, käte ja jalgade hooldus. Heaolu- ja iluteenuseid pakutakse ka sanatooriumites (EMTAK Q869 Muud tervishoiualad), näiteks töötab seal arvestatav hulk spaateenindajaid, aga ka kosmeetikuid.

2019. aasta töötamise registri (edaspidi TÖR) andmetel töötasidki spaateenindajad ja massöörid pigem teiste tegevusalade ettevõtetes kui tegevusalade klassifikaatori järgi uuringu fookuses olevates „muu teeninduse“ ettevõtetes (EMTAK S96). Spaateenindajatest üle poole töötas majutusasutuses (56%),

¹⁷ Tegevusalade klassifikaator. <https://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad>

¹⁸ Rahvatervishoiu seaduse eelnõu. <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#7WHA9AzQ>

viiendik muudes tervishoiu ettevõtetes (sh sanatooriumid), muu teeninduse tegevusala ettevõtetes töötas kõigest kaheksandik (13%). TÖR-i andmetel oli massööridest 45%-l põhitöökoht tervishoiu tegevusala ettevõttes (Q), 30%-l muu teeninduse ettevõttes ja 13%-l majutusasutuses.

Teatud teenuste puhul on ilu- ja isikuteenuste seos teiste valdkondadega üha tihedam. Keerulisem on eristada ilu- ja heaoluteenuseid tervishoiuteenustest. Siinses uuringus ei käsitleta raviasutustes pakutavaid raviteenuseid ja muid tervishoiuteenuseks liigituvaid protseduure, sh ravispaade ja sanatooriumite raviprotseduure. Lähedast teenust võidakse pakkuda nii ravi eesmärgil kui ka heaoluteenusena, nt nahahooldus, pediküür, massaaž. OSKA tervishoiu uuringus toodi välja, et kuna piiri tõmbamine ravi osana ja/või ravi eesmärgil tehtava massaaži ja heaoluteenusena pakutava massaaži vahel on äärmiselt keeruline, liigitatakse uuringus tervishoiu valdkonda vaid tervishoiuasutustes töötavad massöörid¹⁹. Seega käsitletakse siinses uuringus massööre, kes ei tööta raviasutustes ega paku raviteenuseid iseseisvalt.

Uuringu fookuses ei ole esteetilised meditsiinilised (nii kirurgilised kui ka mittekirurgilised²⁰) protseduurid. Meditsiinilisi esteetilisi protseduure võivad teostada üksnes tervishoiutöötajad, kes peavad olema registreeritud tervishoiutöötajate riiklikus registris ning teenust osutaval ettevõttel peab olema Terviseameti väljastatud tegevusluba eriarstiabi osutamiseks²¹. Ka tätoveeringute lasereemaldamine on tervishoiuprotseduur, mida tohivad teha ainult tervishoiutöötajad²², kuna sellega võivad kaasneda suured terviseriskid, tüsistuste oht ja ravimite kasutamine.

Spaade tegevus on uuringus osalenud ekspertide hinnangul Eestis heal tasemel. Eesti Spaaliidu algatusel loodud järgusüsteemis jaotatakse spaad ravispaadeks (*medical spa*) ning spaahotellideks ja heaoluspaadeks (*spa / wellness spa*). Ravispaal on tegevusluba haiglavälise arstiabi osutamiseks ning seal pakutakse vastavalt spetsiifikale eelkõige mitmekesiseid taastusravi-, ravitoitlustus- jt ravispaateenuseid (nt ravimassaaž, ravivõimlemine, vesiravivõimlemine jms). Spaa- või heaoluspaal pakub vastavalt spetsiifikale mitmekesiseid hooldus-, lõõgastus- jt spaateenuseid ning neil ei ole tegevusluba haiglavälise arstiabi osutamiseks, st raviteenuseid ei pakuta. Ravispaad võivad osutada ka heaoluteenuseid. 2020. aastal on ravispaasid Eestis üheksa.²³

1.2. Valdkonna põhikutsealad

OSKA uuringutes on **tööjõu- ja oskuste vajaduse analüüsimise peamine ühik põhikutseala**. Põhikutsealaks nimetatakse sarnaseid valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvate ametialade rühma. Põhikutsealade moodustamiseks analüüsiti kehtivaid kutsestandardeid, ametite klassifikaatoris esitatud ametite tööülesannete kirjeldusi ja õppekavu ning kasutati ekspertide abi. Põhikutsealade moodustamiseks valiti koostöös ekspertidega kogu valdkonna hõivestatistikast välja

¹⁹ Mets, U., Veldre, V. (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: tervishoid. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/tervishoiu_uuringu_terviktekst.pdf

²⁰ Mittekirurgilised esteetilised protseduurid on näiteks kõik injektsioonipõhised protseduurid (nt täitesüstid, mesoteraapia), keemiline naha koorimine (keskmine ja sügav), laseriga nahapigmentatsiooni ja tätoveeringute lasereemaldamine. Terviseamet. <https://www.terviseamet.ee/et/keskkonnatervis/inimesele/ilu-ja-isikuteenused>

²¹ Terviseamet. <https://www.terviseamet.ee/et/keskkonnatervis/inimesele/ilu-ja-isikuteenused>

²² Esteetilise meditsiini teenused. Mittekirurgilised meditsiinilised protseduurid EVS-EN 16844:2017+A2:2019 <https://www.evs.ee/et/evs-en-16844-2017%2Ba2-2019>.

²³ Eesti Spaaliit. <https://www.estonianspas.eu/et/meist/spaa-hotellide-jargunouded/>

valdkonnaspetsiifilisi oskusi nõudvad ametialad²⁴ ning rühmitati need peamise funktsiooni, kvalifikatsioonitaseme²⁵, väljaõppe ja töö sisu sarnasuse alusel põhikutsealadeks.

Lähtudes OSKA metoodikast, prognoositakse uuringu raames tööjõu- ja oskuste vajadust üksnes valdkonna olulistel põhikutsealadel, s.o kutsealadel, mille esindajate hulk moodustab vähemalt 1% valdkonna töötajatest. Põhikutsealadel hõivatute arv erineb valdkonna ettevõtetes ja asutustes hõivatute üldnäitajast (vt ptk 3.1), kuna põhikutsealade hulka (ning seega ka siinsesse uuringusse) ei hõlmatud ametialasid, mille põhikompetentse ei peetud piisaval määral valdkonnaga seotuks või mida analüüsitakse teistes OSKA valdkonnauuringutes (nt administraatorid, raamatupidajad). Ametiala universaalsuse tõttu majanduses on ametialad üldjuhul hõlmatud uuringusse tervikuna, st kõikidel tegevusaladel kokku (nt juuksurid, kosmeetikud).

Tabelis 2 esitatakse käsitletavate põhikutsealade seosed ametite klassifikaatori (ISCO-08) ametialade ja kehtivate kutsestandarditega. Kokku hõlmab uuring viit ametiala, mis on rühmitatud neljaks põhikutsealaks. **Isikuteenuste valdkonna uuringus käsitletavatel põhikutsealadel töötab kokku 6450 inimest.**

Tabel 2. Isikuteenuste valdkonna põhikutsealade seos ametite klassifikaatori (ISCO-08) järgi, kehtivad kutsestandardid ja hõivatute arv

Põhikutseala	Ametinimetuste näited	ISCO kood ja ametiala nimetus	Eeldatav haridustase, EKR-i tase	Hõivatute arv, 2016/2018 keskmine	Kutsestandard
Juhid isikuteenuste ettevõtetes	iluteenindusettevõtte juht, salongi juht, iluteenuste osakonnajuhataja, <i>wellness</i> 'i-juht, spaajuht	1430 Juhid mujal liigitamata teenuseid osutavates asutustes	KUT, koolitus, EKR 4–6	270	
Juuksurid	naiste-, meeste-, lastejuuksur, habemeajaja, barber	5141 Juuksurid*	KUT, koolitus, EKR 4–5	3230	Juuksur, tase 4, osakutse barber Juuksur, tase 5
Iluteenindajad,		5142 Iluteenindajad (v.a juuksurid)*	KUT, koolitus, EKR 3–5	2200	
sh kosmeetikud	kosmeetik	3435 Muud kunsti- ja kultuurivaldkonna keskastme spetsialistid (34350011)		660**	Kosmeetik, tase 5
sh spaateenindajad	spaateenindaja			310**	Spaateenindaja, tase 4
sh küünetehnikud	küünetehnik, maniköörija, pediköörija,			550**	Küünetehnik, tase 3 ja 4, spetsialiseerumistega: akrüülitehnoloogia geelitehnoloogia kangatehnoloogia

²⁴ Ametite klassifikaatori AK 2008ap järgi (tugineb rahvusvahelisele klassifikaatorile ISCO-08).

²⁵ Põhikutsealad võivad teatud juhtudel olla siiski võrdlemisi laia oskustasemete ulatusega.

Põhikutseala	Ametinimetuste näited	ISCO kood ja ametiala nimetus	Eeldatav haridustase, EKR-i tase	Hõivatute arv, 2016/2018 keskmine	Kutsestandard
sh muud iluteenindajad	jumestaja, meikar, püsimeigi tegija, kulmutehnik, ripsmetehnik, tätoveerija, solaariumiteenindaja jne			680**	
Massöörid	massöör, punktmassaaži tegija	3255 Abifüsioterapeudid	KUT, kooolitus, EKR 5	750	Massöör, tase 5

* Nende ametialade hõivatud on uuringusse hõlmatud tervikuna, st sõltumata ettevõtte tegevusalast.

** Iluteenindaja põhikutsealal hõivatute sisemine jagunemine on arvutuslik ja proportsiooni aluseks on võetud 2019. aasta TÖR-i andmed ametiala 5. tasemel.

Märkus: Hõivatute arv on ümardatud kümnendikeni.

Allikas: Statistikaamet, REL2011; MKM; TÖR; autorite arvutused

OSKA alusandmestikus on ametialad ametite klassifikaatori (ISCO) 4. tasemel. TÖR-i andmestikus on võimalik ametialade jagunemist vaadata detailsemalt ISCO 5. tasemel. Analüüsi eesmärgi arvestades annab hõivatute detailsem arv parema ülevaate, seepärast on iluteenindaja põhikutsealal välja toodud hõivatute sisemine jagunemine levinumatel ametialadel, võttes aluseks 2019. aasta TÖR-i andmed ISCO 5. tasemel. Arvestama peab, et TÖR-i andmete eripära tõttu ei pruugi see tegelikku jagunemist täpselt peegeldada (näiteks ei sisalda TÖR FIE-na ettevõtlustulu teenivaid inimesi, keda on selles valdkonnas arvestataval hulgal). Ekspertide hinnangul on võrreldes teiste iluteenindajatega küünetehnikute ja muude iluteenindajate seas rohkem mitteametlikult või kõrvaltööna töötajaid, kes ei kajastu põhitöökoha ametlikus statistikas. Seetõttu on küünetehnikuid ja muid iluteenindajaid tegelikkuses arvukamalt, kui uuringus välja toodud.

Teatud juhtudel on piir OSKA eri valdkondade vahel hägune ning isikuteenuste seos teiste valdkondadega tihe. Järgnevalt on selgitusena välja toodud mõned seosed teiste OSKA valdkonna uuringutega, kus on käsitletud kõnealuse valdkonna tegevustega või kutsealadega lähedasi ametialasid.

- Uuringus ei käsitleta ravi eesmärgil tehtavaid ja teisi tervishoiuteenusteks liigituvaid protseduure, sh esteetilistel eesmärkidel tehtavaid. Uuring ei hõlma tervishoiutöötajaid (nt füsioterapeute, hambaarste, õdesid, kirurge jt). Massööride puhul eristatakse ravi eesmärgil või heaoluteenusena tehtavat massaaži ning tervishoiuasutustes töötavaid või iseseisvalt raviteenuseid pakkuvaid massööre uuringusse ei hõlmata – neid käsitletakse OSKA tervishoiu uuringus²⁶ (vt ka ptk 1.2.).
- Sotsiaalhoolekandes pakutavaid isikuteenuseid uuringus ei käsitleta. Isikuhooldustöötajad (nt tugiisikud ja hooldustöötajaid) on hõlmatud OSKA sotsiaaltöö valdkonna uuringusse²⁷.

²⁶ Mets, U., Veldre, V. (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: tervishoid. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/tervishoiu_uuringu_terviktekst.pdf

²⁷ Jöers-Türn, K., Leoma, R. (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Sotsiaaltöö. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Sotsiaaltöö_OSKA_tervik_veeb.pdf

- Suuremate spaade põhitegevusala on tavaliselt I55 „Majutus“ ning sealsed spaa- või heaoluteenuste juhid ja osakonnajuhid on hõlmatud OSKA majutuse, toitlustuse ja turismi uuringusse²⁸. Tegevusaladele S9602–S9609 jäävaid spaaettevõtte juhte ja juhtivtöötajaid käsitletakse siinses analüüsis.
- Juuksurid ja iluteenindajad on uuringusse hõlmatud olenemata tegevusalast.
- Tegevusalade mõttes hõlmab valdkond lemmikloomadele suunatud teenuseid, kuid töötajate vähesuse tõttu neid põhikutsealana ei käsitleta. Lemmikloomateenuseid (nt karvahoodus, hoid) pakutakse lisaks loomasalongidele ka näiteks loomakliinikutes täiendava teenusena. Loomaarstid ja loomaarsti abilised on hõlmatud OSKA põllumajanduse ja toiduainetööstuse uuringusse²⁹. Loomamassööri kutseala kuulub veterinaaria valdkonda.

1.3. Põhikutsealade kirjeldus ning levinumad õpi- ja karjääriteed

Järgnevalt on kirjeldatud isikuteenuste valdkonna põhikutsealasid ning nende levinumaid õpi- ja karjääriteid (analüüsitud põhikutsealadega seotud kutse- ja kõrghariduse õppekavade täpne loetelu ja seos põhikutsealaga on esitatud lisas 4). Lisaks intervjuudest ja VEK-i töörühmadest saadud teabele on põhikutsealade kirjeldamisel tuginetud töökirjeldustele kutsestandardites³⁰, ametite klassifikaatoris, õppeasutuste veebilehtedel ja tööpakkumistes.

Põhikutseala kirjelduses on loetletud peamised tööülesanded ja uuringu fookusest lähtudes on vajaduse korral kirjeldatud ka põhikutsealasse hõlmatud ametite põhitegevusi. Ametinimetuste näiteid on esitatud ka peatüki 1.2 tabelis 2. Põhikutsealade levinumate õpi- ja karjääriteede kirjeldus annab ülevaate, millise hariduse, töökogemuse ja (täiendus)koolitusega valdkonda ning selle põhikutsealadele tööle jõutakse. Valdkonna tasemeõppe õppekavad on välja toodud peatükis 6.1. Sõltuvalt ettevõtte, asutuse või organisatsiooni suuruselt ja spetsiifilistest tegevustest võivad konkreetse ametikoha tööülesanded sisaldada mitme lähedase kutseala tegevusi.

Isikuteenuste valdkonnas on tavapärane ettevõtjana ja graafiku alusel töötamine. Valdkonna arengusuundadega kursis olemiseks on vajalik end pidevalt täiendada erialastel koolitustel ning kasuks tuleb järjepidev töötamine erialal.

Alapeatükis 1.3.4 kirjeldatakse ka neid valdkonnale omaseid kutsealasid, mille esindajate arv on tagasihoidlik ning mida põhikutsealana uuringus ei käsitleta.

1.3.1. Juhid isikuteenuste ettevõtetes

Sõltuvalt salongi suuruselt võib juhi ülesandeid täita salongi omanik, salongi juht, administraator või ka isikuteenuse pakkuja ise. Enamasti on isikuteenuste pakkujad iseenda tööandjad. Salongid on tavapäraselt väikesed, kus eraldi juhi või administraatori ametikoht puudub. Salongi juht tegeleb salongi üldise majandamise ja töökorralduse, teeninduskvaliteedi tagamise, töömaterjali ja tarvikute tellimise, toodete müügi ja igapäevaste jooksvate küsimuste lahendamisega ning suhtleb ka

²⁸ Lepik, I., Uiboupin, M. (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: majutus, toitlustus, turism. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/12/Majutuse-toitlustuse-turismi-uuring.pdf>

²⁹ Jöers-Törn, K., Krusell, S. (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Põllumajandus ja toiduainetööstus. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/04/OSKA_PMTT_terviktekst.pdf

³⁰ SA Kutsekoda. https://www.kutsereregister.ee/standardid/standardid_top2/?

klientidega. Vajaduse korral juhib meeskonnatööd. Spaajuht töötab välja paketid ja annab sisendi turundustegevusteks.

Administraator, keda siinses uuringus eraldi põhikutsealana ei käsitleta, haldab broneeringuid ja koostab töögraafikuid ning tema tööülesannete hulka võib kuuluda ka ruumide ettevalmistus, sh toodete valmispanek. Administraator peab teadma teenuse või hoolitsuse sisu, et anda kliendile esmane info, kuid ta ei pea oskama hoolitsusi läbi viia ega tundma anatoomiat.

Õpi- ja karjääritee

Erialane ettevalmistus tuleb kasuks, aga ei ole vajalik. Salongi juhiks võib saada mõnelt teiselt isikuteenuse valdkonna ametialalt välja kasvades. Kasuks tuleb müügitööoskus või läbitud müügikoolitus, organisatsioonijuhtimise oskused ja teadmised. Administraatorid läbivad tavaliselt broneeringute programmi ning toote ja teenuste koolitused.

1.3.2. Juuksurid

Juuksuri tööülesanded on peanaha ja juuste professionaalne hooldamine ja töötlemine, juuste lõikamine ja värvimine, soengute ja püsilokkide tegemine, habemeajamine ja lõikamine. Juuksur on kursis moetrendidega, nõustab klienti teenuste ja toodete valikul ning koduses järelhoolduses. Juuksur tunneb juuste töötlemise (värvimine, püsilokkide tegemine) kemikaale, juuksehooldus- ja viimistlusvahendeid ning nende mõju eri juuksetüüpidele. Meisterjuuksur on suure töökogemusega, korraldab vajaduse korral ka salongi tööd ning juhendab kaastöötajaid.

Ametialade klassifikaatoris on juuksurite ametialasse liigitatud ka juuksepeikenduste paigaldajad ja juuste patsidesse punujad, kellelt ei eeldata juuksuri erialast väljaõpet. Ekspertide hinnangul ei tohiks nad ilma juuksuri erialase väljaõppeta teisi juustega seonduvaid teenuseid pakkuda.

Barber on juuksur, kes on spetsialiseerunud habeme ja vuntside lõikamisele ja kujundamisele ning meeste soengute kujundamisele.

Õpi- ja karjääritee

Juuksuriks saab õppida kutseõppeasutustes, erakoolitusasutustes ning täienduskoolitustel või töökohal. Juuksurina töötades on oluline omada klientuuri. Värsketel koolilõpetajatel on lihtsam alustada mõnes salongis, et saada esimene töökogemus, kasvatada klientuur ning hiljem luua oma ettevõtte. Suuremates salongides alustatakse tavapäraselt esialgu assistendi ametikohal ja töökogemuse lisandudes saadakse vanemjuuksuriks.

Barberite ettevalmistus sarnaneb juuksurite omaga. Praegused barberid on erialase väljaõppe saanud töökohal või täienduskoolitustel ning neil on tavaliselt eelnev juuksuritöö kogemus või juuksuri erialane väljaõpe.

1.3.3. Iluteenindajad

1.3.3.1. Kosmeetikud

Kosmeetiku põhilised tööülesanded on näohooldus ja soovimatute karvade eemaldamine. Kosmeetik teeb käte, jalgade ja kehahooldust ning jumestust. Kosmeetik nõustab klienti sobivate hoolduste ja kosmeetikavahendite valikul ja kasutamisel, samuti soovitab kliendile hooldusvahendeid kodus kasutamiseks vastavalt salongis tehtud hooldusele. Kosmeetik võib asjakohaste koolituste läbimisel

pakkuda ka teisi iluteenuseid, näiteks püsimeiki³¹, massaaži, püstoliga kõrvaaugustamise teenust. Oluline on eristada iluteenuseid meditsiinilistest teenustest, kuna viimaseid tohivad teha ainult registreeritud tervishoiutöötajad tegevusloaga ettevõttes. Näiteks pindmist koorimist võivad teostada asjakohaselt koolitatud kosmeetikud, kuid keskmist ja sügavat koorimist tohivad teostada ainult tervishoiuasutuses tegutsevad registreeritud tervishoiutöötajad.

Õpi- ja karjääritee

Kosmeetikul on vähemalt keskharidus ja läbitud erialane kutseõpe. Kosmeetikuks saab õppida kutseõppeasutustes, erakoolitusasutustes ja täienduskoolitustel. Püsiklientuur tekib aastatega ja tööga alustades võib klientide arv olla esialgu väike. Tööturul on eelistatud kutsetunnistusega või meditsiinilise haridusega kosmeetikud. Eksperdid on seisukohal, et kosmeetikuteenuse pakkumiseks on kindlasti vajalik erialane väljaõpe tasemeõppes või peaks olema sooritatud kutseeksam, sest oskamatu tegevusega võib kaasneda oht ja soovimatu mõju inimese tervisele.

1.3.3.2. Spaateenindajad

Spaateenindaja teeb spaahoolitsusi, millel on tervist tugevdav ja lõõgastav mõju, kuid ta ei lahenda terviseprobleeme. Spaateenindaja peamised tööülesanded on kliendi nõustamine spaahoolitsuse valikul, seadmete, vahendite, ruumide ja kliendi valmisseadmine ning ilu- ja heaoluhoolitsuse, vee-, sauna- ja terviseprotseduuride sooritamine. Spaateenindaja soovitab kliendile koduseks hoolitsuseks sobivaid hooldusvahendeid ja hoolitsust vastavalt kliendi isikupärale ja spaas tehtud hoolitsusele. Sõltuvalt spaast võib olla eraldiseisev ametikoht saunamees, kes pakub mitmesuguseid saunarituaale.

Õpi- ja karjääritee

Spaateenindaja on laiapõhjalise ettevalmistusega isikuteenuse pakkuja, kes töötab spaateenuseid pakkuvas ettevõttes. Spaateenindajaks saab õppida kutseõppeasutustes, erakoolitusasutustes, täiskasvanute tööalase koolituse kursustel ja/või töökohal. Tööturul eelistatakse mitmekülgsete oskustega spaateenindajat. Spaateenindaja võib pakkuda ka massaažiteenust, kui ta on seda juurde õppinud. Spaateenindaja eriala sobib hästi ümberõppeks. Saunamehena töötavad sageli üliõpilased, kes saavad saunarituaalide jaoks väljaõppe kohapeal.

1.3.3.3. Küünetehnikud

Küünetehnik hoolitseb kliendi küünte ja käenaha heaolu eest ning võib teha ka pediküüri. Ta kasutab kliendi küünte katmiseks ja pikendamiseks geeli-, akrüüli- või kangatehnoloogiat ning lakib küüned vastavalt kliendi soovile. Ta jagab kliendile soovitusi, kuidas hoida küüsi ja käenahka.

Õpi- ja karjääritee

Küünetehnik on tavapäraselt läbinud kutseõppe või täienduskoolituse.

1.3.3.4. Muud iluteenindajad

Siia kuuluvad näiteks kulmu- ja ripsmetehnikud, tätoveerijad, püsimeigi tegijad.

³¹ Püsimeik on kehakaunistamise viis, mille puhul kasutatakse tätoveerimisega sarnaseid tehnikaid ning selleks ette nähtud värve. Püsimeigi protseduuril viiakse värv nahka peenikese nõela abil. EVS-EN 17169:2020. *Tattooing - Safe and hygienic practice: tattooing procedure that penetrates the skin or mucous membrane for the purpose of insertion of tattoo ink to create a permanent or long-lasting design.*

Tätoveerijad teevad püsivaid nahakaunistusi, mis koosnevad torkeaukudest, millesse kantakse spetsiaalse masinaga tint. Tätoveeringu tint kantakse sügavamale nahka ehk dermisesse³², mistõttu on see eluaegne. Tätoveerijad peavad oskama käsitseda tätoveerimisel kasutatavaid seadmeid, teadma inimese nahahaigusi ja võimalikke teenuse osutamise kaasnemise terviseriske ning järgima ohutusreegleid.

Ripsmetehnik paigaldab, kujundab, hooldab, kaunistab ja eemaldab kunstriipsmeid. Lisaks ka koolutab ehk lamineerib ripsmed, kasutades selleks spetsiaalseid vahendeid.

Kulmutehnik värvib keemiliselt, vajaduse korral lamineerib ehk koolutab, kujundab ja hooldab kulme, kasutades eri tehnikaid ja spetsiaalseid vahendeid.

Püsimeigi spetsialist teeb püsimeiki näopiirkonna osadele (silmad, kulmud, huuled). Püsimeigi värv kantakse selleks ette nähtud seadme abil nõelaga naha pindmistesse kihtidesse, kus toimub naharakkude uuenemine ning umbes aasta jooksul värv tuhmub.

Õpi- ja karjääritee

Muud iluteenindajad saavad ettevalmistuse täienduskoolitustel või kogenud töötaja juhendamisel töökohal. Käiakse ka välismaal õppimas ja õpitakse iseseisvalt veebivideote vahendusel. Tätoveerijate puhul tuleb kasuks kunstianne, soovitatavalt hea joonistamisoskus.

Püsimeigi spetsialistiks õpitakse erialastel koolitustel ning baasteadmiste ja -oskuste omandamiseks sobib kosmeetiku tasemeõpe. Püsimeigi spetsialistiks õppimisel on vajalik piisav õppemaht, et jõuaks omandada ohutu teenuse osutamiseks vajalikud teadmised ja praktilised oskused. Püsimeigi tegemine on sageli lisaerialaks kosmeetikutele.

1.3.4. Massöörid

Massööri töö on masseerida klienti tema füüsilise ja vaimse suutlikkuse taastamiseks, tervisehäirete ennetamiseks, organismi üldise vastupanuvõime tugevdamisele ja hea enesetunde saavutamisele kaasaaitamiseks. Massöör suhtleb otse kliendiga, nõustab ja juhendab teda ning vajaduse korral soovitab pöörduda tervishoiuspetsialisti poole. Massöörid on üldjuhul iseenda tööandjad ning peavad tegelema nii kliendihalduse, toodete ja tarvikute organiseerimise kui ka ettevõtlusest tulenevate kohustustega (sh arved, aruandlus jms). Massaaži valdkonnas on võimalik spetsialiseeruda massaaži eri liikidele.

Õpi- ja karjääritee

Tavapäraselt on massöör keskharidusega erialase koolituse läbinud isik. Massööriks saab õppida Eesti Massaaži- ja Teraapiakoolis, Tartu Tervishoiu Kõrgkoolis ja täiskasvanute täienduskoolituse kursustel. Erialase ettevalmistusega massöörid võivad suunduda tööle massööriks spordiklubidesse, pakkuda teenust esmatasandi tervisekeskustes või luua oma erapraksise. Lähedane eriala on füsioteraapia, mille lõpetajatel on massaažitööks vajalikud baasteadmised. Massööritööks on erialane väljaõpe oluline ning eelistatud on kutsetunnistusega massöörid. Ekspertide hinnangul on massööriõpe populaarne keskealiste ja vanemate seas ning see eriala sobib hästi ümberõppeks, nt meditsiinitaustaga inimestele.

³² Terviseamet. Tätoveerimine ja augustamine.

<https://www.terviseamet.ee/et/valkonnad/keskkonnatervis/teenused/tatoveerimine-augustamine>

1.3.5. Muud isikuteenuste valdkonna kutsealad

Valdkonna teised kutsealad, mida uuringus põhikutsealana ei käsitleta.

Füüsilist ja vaimset tervist toetavate heaoluteenuste (sh täiendmeditsiini ja loodusravi) spetsialistid

Täiendmeditsiini- ja loodusravispetsialisti töö on aidata kliendil saavutada optimaalset elukvaliteeti ja ennetada terviseprobleeme. Uuringus osalenud ekspertide hinnangul peaks täiendmeditsiini- ja loodusravispetsialistil olema baasteadmised anatoomiast, füsioloogiast ja haigustest, kuid tegu ei ole tervishoiu ametialaga.

Üldjuhul on füüsilist ja vaimset tervist toetavate heaoluteenuste pakkujad saanud ettevalmistuse täienduskoolitustel. Kasuks tuleb massööri erialane ettevalmistus, läbitud tervishoiu- või psühholoogiaõpe. Eestis ei ole teenus eraldi õiguslikult reguleeritud ning teenuse pakkujatel ei eeldata erialast ettevalmistust, kuid vastavalt tarbijakaitseseadusele peab teenus olema tarbijale ohutu. Tarbija peab olema teadlik nii teenuse sisust, kaasnevatest riskidest kui ka teenusepakkuja tegelikust kompetentsusest.

Väikelemmikloomade teenuste pakkujad

Väikelemmikloomadele suunatud teenus võib sisaldada looma hoiuteenust, nendega jalutamist, nende toitmist, hooldamist, treenimist. Loomadega tegelevale ametialale sobib füüsiliselt aktiivne inimene, kellel on hea kontakt loomadega. Koerte jalutamise puhul on kindlasti vajalik aktiivne liikumine ning koerte iseloomu tundmine. Kasuks tulevad loomade tervisealased teadmised ning esmaabi andmise oskus loomale. Sageli tehakse seda tööd kõrvaltöona. Suurtes ettevõtetes võib üks töötaja täita mitut rolli, näiteks teha klienditeenindaja, koerajalutaja, müügisaali korrastaja või *groomer*'i (lemmikloomade hooldamise spetsialisti) tööd.

Lemmikloomadele teenuste pakkujad, sh koerajalutajad, saavad ettevalmistuse üldjuhul töökohal. Lemmikloomade treenerid ja *groomer*'id on tavapäraselt läbinud täienduskoolitused. Käiakse õppimas nii välismaal kui ka kutsutakse väliskoolitajaid ettevõttesse kohapeale.

1.3.6. Valdkonna võimalikud tulevikumeedid

Valdkonna ekspertide hinnangul ei lisandu lähiaastatel valdkonda uusi ameteid, kuid ühe tulevikusuundumuseks nähakse teatud ametikohtadel spetsialiseerumist. Näiteks juuksuritöös nähakse suundumust spetsialiseerumisele kas värvimis- (koloristik) või lõikusspetsialistiks. Juba praegu on muutunud eraldi ametiteks küünetehnik, ripsmetehnik, kulmutehnik, pediküüris on spetsialiseerumine ravipediküürile ehk podoloogiale, mis jääb tervishoiu valdkonda. Tõenäoliselt tekib ka edaspidi uusi ameteid või spetsialiseerumisi lähtudes populaarsetest teenustest.

Iluteenused on üha tihedamalt seotud tervishoiu valdkonnaga, mistõttu eeldatakse tulevikus kosmeetikutelt põhjalikumalt ettevalmistust. Sagedasemaks võib saada enne isikuteenuse valimist tervishoiutöötajaga (nt nahaarstiga) konsulteerimine.

Väikelemmikloomadele suunatud teenused on üha populaarsemad ning nähakse lisandumas veel rohkem lemmikloomadele suunatud teenuseid (nt lemmikloomaspa, massaaž, loomade pildistamine). Tulevikus töötab uutes lemmikloomadega seotud ametites tõenäoliselt rohkem inimesi.

2. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad trendid, uuringud ja arengukavad

Valdkonna tuleviku tööhõive- ja oskuste vajadust mõjutavate trendide ja mõjurite väljaselgitamisel lähtuti kogumikus „Töö ja oskused 2025“³³ esile tõstetud ja Eesti seisukohalt kõige tähtsamate oskuste ja tööjõu vajadust kõige enam mõjutavate trendide loetelust. Valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutavad tulevikus

1. sotsiaal-demograafilised muutused;
2. tarbija ootuste ja väärtushinnangute muutused;
3. tehnoloogilisest arengust tulenevad muutused;
4. õigusaktidest tulenevad muutused;
5. COVID-19 kriisist tulenev mõju.

Valdkonna tuleviku tööjõu- ja oskuste vajaduse prognoosimisel analüüsiti varasemaid valdkonnaga seotud uuringuid, tuleviku mõju analüüse ning valdkonna arengut mõjutavaid riiklikke arengudokumente. Materjalide valikul lähtuti nende ülevaatlikkusest, valdkonnaga seotusest ning tulevikumuutuste seostamisest tööjõu- või oskuste vajadusega. Eelnimetatud üleilmsed trendid seostati VEK-i liikmete ja intervjueeritute hinnangul olulisena esile tõstetud valdkonnatrendidega. Vastuseid otsiti järgmistele küsimustele:

- ❖ Milline on trendide mõju valdkonnale Eestis üldiselt (sh mõju ettevõtete igapäevatööle)?
- ❖ Milline on trendide mõju valdkonna tööjõuvajadusele?
- ❖ Milliste uute oskuste järele tekib vajadus kirjeldatud muutuste kontekstis?

Alljärgnevalt on käsitletud peamisi üleilmseid trende ja mõjureid ning esitatud ekspertide hinnangud nende võimaliku mõju kohta isikuteenuste valdkonnale Eestis. Eraldi on välja toodud COVID-19 kriisi mõju valdkonnale. Trendide mõju põhikutsealade ning nendega seotud oskuste vajadusele analüüsitakse põhjalikumalt 4. ja 5. peatükis.

2.1. Valdkonna arengut mõjutavad üleilmsed trendid

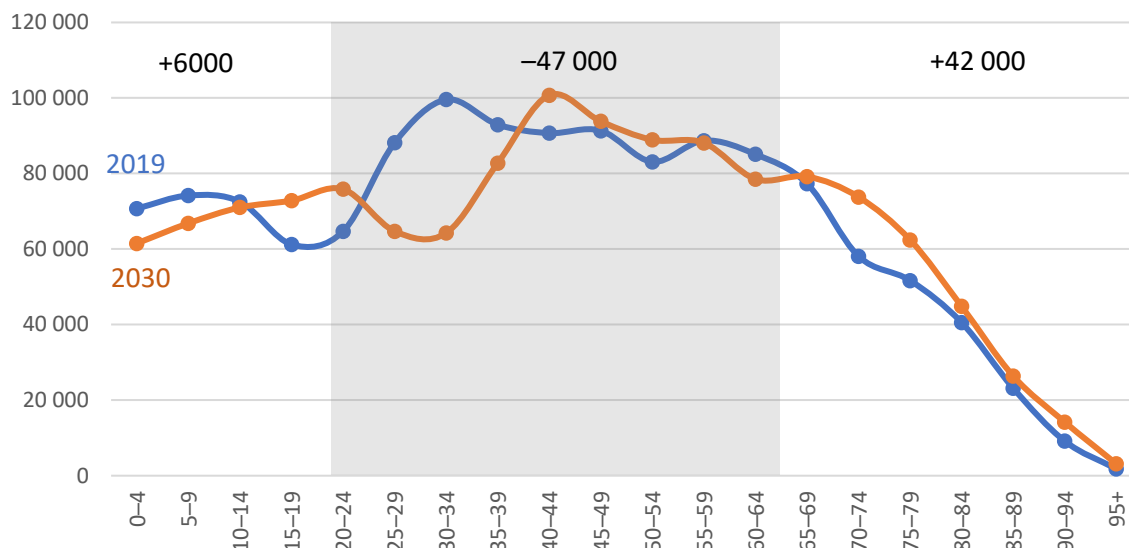
2.1.1. Sotsiaal-demograafilised muutused

Eestis ja laiemalt kogu Euroopas muutub elanikkonna demograafiline struktuur: nooremate ja keskealiste osakaal väheneb ning vanemate inimeste osakaal suureneb. Statistikaameti rahvastikuproгноosi järgi kasvab 2019. aastaga võrrelduna 65-aastaste ja vanemate inimeste arv Eestis 2030. aastaks ligi 42 000 võrra ehk 16% (vt joonis 2). Põhilises tööeas (20–64-aastaste) inimeste arv väheneb 47 000 võrra ehk 6%, laiemas tööeas (15–74-aastaste) inimeste arv väheneb siiski ainult 17 000 võrra ehk 2%³⁴. Sisserände (sh tagasirände) tuntav suurenemine võib aga tööjõu vähenemist leevendada. Olukorras, kus tööealine elanikkond kahaneb, muutub üha tähtsamaks mitteaktiivsete inimeste suunamine tööhõivesse. Siinkohal on muutused viimasel 15 aastal olnud positiivse suunaga –

³³ Pärna, O. (2016). Töö ja oskused 2025. Ülevaade olulisematest trendidest ja nende mõjust Eesti tööturule kümne aasta vaates. SA Kutsekoda. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf>

³⁴ Statistikaameti rahvastikuproгноosi (RV086) põhistsenaarium.

töötajad osalemise määr³⁵ on kasvanud 73%-lt 81%-ni, mis on olnud üks kõrgemaid Euroopas (andmed vanuserühma kohta, mis hõlmab inimesi 16-aastastest pensioniealisteni)³⁶. Eesti 50–74-aastaste töötajad osalemise määr on viimase kümne aasta võrdluses kasvanud 54%-lt 61%-ni³⁷ ja 2020. aasta III kvartalis 62,5%-ni³⁸. Vanemaealiste osalemist tööturul suurendab ka vanemaealiste pensioniea järkjärguline tõstmine 65. eluaastani aastaks 2026.

Joonis 2. Rahvastikuprognosis 2019 vs. 2030

Allikas: Statistikaamet, rahvastikuprognosisi põhistsenaarium

Rahvastiku demograafilise struktuuri teisenedes muutuvad ka väärtushinnangud ja hoiakud, mis mõjutavad lisaks töötajad pakkumisele ka pakutavaid teenuseid. **Sihtrühmad muutuvad mitmekesisemaks**, üha rohkem on majanduslikult heal järjel vanemaealisi ja kasvab nn **hõbemajandus**. OECD prognoosi³⁹ järgi kahekordistub maailmas üle 60-aastaste arv järgmise 35 aasta jooksul, mis toob kaasa **nõudluse väärilike ead inimestele mõeldud heaolu- ja isikuteenuste järele** ning tingib isiku- ja laiemalt heaoluteenuste kohandamist vanemaealistele⁴⁰. Eakate teenindamine eeldab isikuteenuste osutajatelt teadmisi seniorite vajadustest ja ootustest ning tolerantset suhtumist, et rahuldada vanemaealise sihtrühma soovet⁴¹. Tooted ja teenused peavad olema eakatele inimestele arusaadavad ja kättesaadavad. Uuringus osalenud ekspertide sõnul soovivad vanemaealised esteetilisi ja noorendavaid või tervist turgutavaid protseduure (nt massaaži). Eestis külastavad vanemaealised järjest enam spaasid, viibivad seal pikemat aega ja tarbivad rohkem mitmesuguseid heaoluteenuseid. Teatud isikuteenused, nagu tätoveeringud, augustamine jms, on aga

³⁵ Töötajad osalemise määr ehk aktiivsuse määr – töötajad osatähtsus tööealises rahvastikus.

³⁶ Statistikaamet TT465. 2020. aasta III kvartalis oli töötajad osalemise määr 81,3% (TT468).

³⁷ Statistikaamet TT332.

³⁸ Statistikaamet TT468.

³⁹ Analysing Megatrends to Better Shape the Future of Tourism. OECD (2018).

<https://doi.org/10.1787/d465eb68-en>

⁴⁰ Analysing Megatrends to Better Shape the Future of Tourism. OECD (2018).

<https://doi.org/10.1787/d465eb68-en>

⁴¹ Personal and protective service workers: skills opportunities and challenges. Skills Panorama, Cedefop. (2019). https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/personal-and-protective-service-workers-skills-opportunities-and-challenges-0

üha populaarsemad noorte seas. Peale on kasvamas põlvkonnad, kes on suurema tõenäosusega isiku- ja heaoluteenuste tarbijad (geelküüned, ripsmete paigaldus, epilatsioon jne).

Kindlasti jätkub rahvastikuränne ja isikuteenuste valdkond ning teenused muutuvad ka etniliselt ja kultuuriliselt kirevamaks. Teenuste populaarsus sõltub palju sihtrühmast. Kui noorte jaoks on populaarsed kulmu-, ripsme- ja küünehooldused, siis osa tarbijate jaoks hakkavad nimetatud teenused tähtsust kaotama ning olulisemaks muutub välimuse loomulikkus.

Intervjueeritute hinnangul on meeste iluteadlikkus tõusnud ning mehed tarbivad järjest rohkem ilu- ja isikuteenuseid, mistõttu on turule tulnud laialdasemalt **spetsiaalselt meestele mõeldud tooteid ja teenuseid** (kehahoolitsused meestele, barberiteenus).

Sihtrühmade mitmekesisustumine ja personaalne lähenemine tarbijale kasvatab nõudlust **isikustatud ja eristuvate toodete ja teenuste järele**. Isikuteenuste valdkonnas peavad nii tootjad kui ka teenusepakkujad end pidevalt kursis hoidma uute suundumustega ning pidevalt tegelema uute atraktiivsete teenuste ja toodete arendamisega, mis toob kaasa ka vajaduse töötajaid järjepidevalt koolitada. Vaatamata soovile tarbida uusi tooteid ja teenuseid püsib ekspertide sõnul nõudlus klassikaliste teenuste järele (nt tavapärane juukselõik, näohooldus, klassikaline massaaž). Näiteks spaades on klassikaline käsimassaaž nõutavaim teenus, mida valib nii ravi- kui ka heaoluklient.

Nõudlus on kasvanud ka **lemmikloomadele suunatud teenuste** järele, mis võib osalt olla seotud demograafiliste muutustega – inimkonna vananemine, pikem eluiga, lapsi on pere kohta vähem. Lemmiklooma võetakse kui pereliiget ning järjest rohkem ollakse nõus panustama lemmiklooma heaolusse. Jälgitakse oma lemmiku tervist, nõutud on nii hoiuteenus, koolitused, hoolitsused kui ka loomade iluteenused, sh kasvava populaarsusega on *grooming*. Inimesed reisivad palju ja lemmikloomale soovitakse usaldusväärset hoiuteenust. Muu maailma eeskujul laienevad Eestis lemmikloomadele suunatud teenused, nt värviteraapia, *thalasso* spaa⁴², massaaž, lemmikloomaga pildistamised jms. Populaarsust kogub täisteenus, kus hoius olemise ajal hoolitsetakse looma välimuse eest, õpetatakse teda paremini käituma ja hiljem nõustatakse omanikku, kuidas edaspidi looma häid harjumusi hoida.

2.1.2. Tarbijate ootuste ja väärtushinnangute muutused

McKinsey instituudi uuringu järgi mõjutab töökohtade loomist ja kadumist ning tarbimisharjumuste kujunemist sissetulekute suurenemine. Uuringus rõhutatakse, et sissetulekute kasvades kulutavad tarbijad rohkem kõikides kategooriates ning proportsionaalselt rohkem kulutatakse ja rohkem töökohti arvatakse lisanduvat valdkondades, mis keskenduvad muuhulgas vabaajategevustele, tervise eest hoolitsemisele ja isikuteenustele.⁴³

⁴² Beauty Petcare. <https://petcare.ee/spa-teenused/>

⁴³ Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation. McKinsey Global Institute (2017). <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Public%20and%20Social%20Sector/Our%20Insights/What%20the%20future%20of%20work%20will%20mean%20for%20jobs%20skills%20and%20wages/MGI-Jobs-Lost-Jobs-Gained-Executive-summary-December-6-2017.pdf>

Läbi aegade on inimestel vajadus kuuluda ja sobituda ühiskonda ning selleks soovitakse vastata ühiskonnas väljakujunenud ootustele välimuse ja ilustandardite suhtes.⁴⁴ Heaolu ja iluteenuste nõudluses on tänapäeval väga tähtis osa meedial. Ostuotsuste mõjutajad on üha enam suunamudijad ja arvamusiidrid. Meedia ja ühiskonnas kujunenud ootused välimusele kujundavad tarbijate hoiakuid ja ootusi teenustele, hoides sedakaudu üleval ka soovi pidevalt uusi teenuseid proovida. Sotsiaalmeedia kaudu otsitakse infot teenuste ja teenusepakkuja kohta, teisalt oma kogemusi jagades kujundatakse ka ise teenuste ja teenuse pakkuja kuvandit.

Tarbija ootused on muutunud, paranenud on tarbija teadlikkus teenustest ja ootused teenuste kvaliteedile on märgatavalt tõusnud. Isikuteenuste puhul on tähtis personaalne lähenemine, usaldus ja empaatilisus, teenindaja suhtumine töösse, hoolivus ja ausus nii kliendi kui ka enda suhtes. Tähtis on põhjalik konsultatsioon kliendi vajaduste väljaselgitamiseks ning olulisemaks on saanud kliendi nõustamine. Osa isikuteenuseid on muutunud mugavusteenuseks, aidates kokku hoida tarbija aega (nt püsimeik). Teenused muutuvad mobiilsemaks, teenust pakutakse kliendile sobivas kohas (nt juuksuribuss). Kliendile on tähtsad teabe kiire kättesaadavus, *online*-broneerimisvõimalused ja valikute võimalus. McKinsey instituut toob oma uuringus välja⁴⁵, et hüppeliselt on kasvanud heaolutoodete populaarsus ning tõenäoliselt kasvab nõudlus ilu- ja heaolutoodete ja -teenuste järele. Teise märkimisväärse trendina tuuakse välja ise iluhoolitsuste tegemise kasv.

Ilumaailma trendid liiguvad järjest enam **loodusläheduse ja keskkonnasäästlikkuse** suunas, seda nii toodete kui ka teenuste puhul. Üha rohkem eelistatakse eetiliselt toodetud säästvaid tooteid, mis tekitaks vähem prügi, saastaks vähem keskkonda ja aitaks kaasa loodusvarade targemale kasutamisele. Teenuste pakkumisel järgitakse rohemajanduse põhimõtteid (nt prügi sorteerimine, suurtes anumates tooted) ning vältimaks terviseriski tarbijale, huvitatakse toodete sertifikaatide olemasolust. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) hinnangul⁴⁶ mõjutab rohemajandusele üleminek vähemalt poolt kogu maailma tööjõust ning tähtis tegur on oskuste arendamine jätkusuutlikumaks majandamiseks. McKinsey instituudi artiklis⁴⁷ on välja toodud, et just nooremad tarbijad peavad oluliseks teadvustatud toitumist ja elustiili ning eelistavad tooteid, mis on keskkonnasäästlikud ja kooskõlas nende maailmavaadetega, nt loomkatsete vabad, pakendivabad ja veganitooted.

Populaarsust on kogunud **loodus- ja ökotooted**. Kohalikku mahetoodangut väärtustatakse vastukaaluks üha laiemale üleilmastumisele. Eelistatakse rohkem kohalikke tooraineid (kadakamarjad, mesi, sammal, nõges, lavendel, kanep, muda jms) ning Eesti loodusel põhinevaid heaoluhoolitsusi (nt meemassaaž, mudamähis). Üha rohkem tunnevad tarbijad ise huvi toodete koostise suhtes,

⁴⁴ Appearance perfectionism, satisfaction and concern with appearance as factors of lookism accessibility in everyday interaction. ResearchGate (2018).

https://www.researchgate.net/publication/329931603_APPEARANCE_PERFECTIONISM_SATISFACTION_AND_CONCERN_WITH_APPEARANCE_AS_FACTORS_OF_LOOKISM_ACCESSIBILITY_IN_EVERYDAY_INTERACTION

⁴⁵ Gerstelm E., Marchessou, S., Schmidt, J., Spagnuolo, E. McKinsey & Company. (2020). How COVID-19 is changing the world of beauty.

<https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Consumer%20Packaged%20Goods/Our%20Insights/How%20COVID%2019%20is%20changing%20the%20world%20of%20beauty/How-COVID-19-is-changing-the-world-of-beauty-vF.pdf>

⁴⁶ Working towards sustainable development: opportunities for decent work and social inclusion in a green economy. ILO (2012). https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_181836/lang-en/index.htm

⁴⁷ What got us here won't get us there: A new model for the consumer goods Industry. McKinsey Global Institute (2020). <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/what-got-us-here-wont-get-us-there-a-new-model-for-the-consumer-goods-industry>

pööratakse tähelepanu koostisainete, teenuse ja hoolitsuste tervisemõjule, et ennetada teenusega kaasnevat terviseprobleemi (nt allergiaid). Ka töötajad on nõudlikumad oma töökeskkonna suhtes, sh toodete suhtes, mida töös kasutatakse (nt allergeenid), kuid töötajate tervisele on seni ebapiisavalt tähelepanu pööratud. Euroopa Parlamendi määrus kosmeetikatoodete kohta keskendub samuti tarbija kaitsmisele ning vähem pööratakse tähelepanu toodete professionaalsete kasutajate kaitsele, kes kasutavad tooteid iga päev tööülesandeid täites ja tavakasutajaga võrreldes tunduvalt rohkem⁴⁸.

Ühiskonnas üldiselt **väärtustatakse rohkem enese heaolu, tervislikke eluviise, keha ja vaimu tasakaalu**. Heaoluteenused on liikumas meelelahutuslikult poolelt tervise hoidmiseks, mis aitavad luua rahulolu ja õnnetunnet, toetavad füüsilist, emotsionaalset, tööalast, intellektuaalset ja vaimset tervist ning eneseteadvustamist, maandavad stressi ja ennetavad läbipõlemist. „Euroopa 2020 turismi visioonidokumendis“⁴⁹ on välja toodud, et kogu Euroopas kasvab nii iluteenuste kui ka vaimse ja füüsilise tasakaalu eesmärkidel isikuteenuste osakaal.

Viimasel kümnel aastal on eeldatav eluiga Eestis kasvanud kiiremini kui EL-is keskmiselt, kuid tervena elatud aastate arvu kasv on pidurdunud. Seega inimesed elavad küll kauem, kuid haiguste ja tervisest tulenevate piirangutega, mis mõjutab nii inimeste tööturul kui ka ühiskonnas osalemist, aga ka riigi tervishoiukulude kasvu.⁵⁰ „Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030“⁵¹ üks eesmärke on töötajate tervise kaitse töökeskkonnas, töötajate töövõime säilimine ja terviseprobleemide tõttu tööturult väljalangemise ennetamine. **Heaolu toetavatel teenustel võib olla nii heaolu toetav kui ka terviseprobleeme ennetav eesmärk** ning need võivad aidata leevendada terviseprobleeme. Ühiskonnas hinnatakse üha rohkem heaoluteenuste tugevdavat ja tervendavat mõju nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele, millele võib anda tõuke ka asjaolu, et ligipääs tervishoiuteenustele on ravijärjekordade tõttu aeganõudvam. Eesti paistab EL-is elanike arvamusuuringute andmete põhjal silma suurima katmata ravivajaduse poolest. 2018. aastal ei saanud enesehinnangu järgi 16,4% Eesti elanikest vajaduse korral viimasel 12 kuul meditsiiniabi (EL-is keskmiselt 1,8%). Peamise põhjusena tuuakse välja pikki ravijärjekordi ning vähemal määral kulude omaosalust ja tervishoiuteenuste kaugust.^{52, 53}

Ka tööandjad panustavad üha enam töötajate terviseprogrammidesse. Uuringus osalenud eksperdid tõstsid esile massaažiteenuse kui inimese tervist toetava ja terviseprobleeme ennetava teenuse, mis võiks kuuluda maksusoodustusega tervise- ja spordikulude nimekirja, näiteks kui teenust pakub kehtiva kutsetunnistusega massöör. Töötajatele tööandja poolt tasutav massaažiteenus ei ole hetkel erisoodustusmaksuvaba, kuid selle lisamine nimekirja parandaks ligipääsu massaažiteenusele rohkemate inimeste puhul.

⁴⁸ Musu, T. (2018). The European Cosmetics Regulation: consumers better protected than hairdressers. European Trade Union Institute's health and safety at work magazine. HesaMag Vol. 17 https://www.uni-europa.org/wp-content/uploads/2018/07/Hesamag_17_EN_24-27_Cosmetics-Regulation.pdf

⁴⁹ Tourism 2020 Vision Vol. 4 Europe. UNWTO (2001).

<https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/9789284403806>

⁵⁰ Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030. https://www.sm.ee/sites/default/files/rta_2020-2030_kooskolastusringil_23.07-19.08.2019_taiendamisel.pdf

⁵¹ Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030. https://www.sm.ee/sites/default/files/rta_2020-2030_kooskolastusringil_23.07-19.08.2019_taiendamisel.pdf

⁵² Eurostat. Self-reported unmet need for medical examination and care by sex

https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=sdg_03_60

⁵³ <https://www.riigikogu.ee/download/60d2633f-2d79-4fee-aaec-a22b30757597>

Maailma Terviseorganisatsiooni 2019. aasta uuringus⁵⁴ tuuakse välja, et huvi vaimset ja füüsilist heaolu toetavate teenuste järele, sh täiendmeditsiini vallas, on kasvamas ning senisest enam pööratakse tähelepanu täiendmeditsiini võimalustele terviseprobleemide leevendamisel. Samuti soovitab „Maailma Terviseorganisatsiooni meditsiini strateegia 2014–2023“⁵⁵ pöörata rohkem tähelepanu täiendavate meditsiiniteenuste integreerimisele tervishoiusüsteemidesse, et saavutada terviklik inimkeskne tervishoiusüsteem ja -kaitse. Ka uuringus osalenud ekspertide hinnangul väärtustatakse üha rohkem tervislikke eluviise, keha ja vaimu tasakaalu. Pakutavate tervist toetavate heaoluteenuste valik on lai (nt massaaž, spaaprotseduurid, täiendmeditsiin ja loodusravi, aroom- ja loodusteraapia). Populaarsust on kogunud mitmesugused alternatiivteraapiad, mille eesmärk on maandada stressi ja tugevdada vaimset tervist, nt harrastatakse rohkem joogat, mediteeritakse, tegeletakse *mindfulness*’iga⁵⁶.

Ühe suundumusena isikuteenuste valdkonnas saab välja tuua **tätoveeringute populaarsuse kasvu**, eriti noorte hulgas, ja asjaolu, et tätoveeringuid teevad üha nooremad inimesed. Euroopa Komisjoni uuringute keskuse 2016. aasta raport ütleb, et Euroopa rahvastikust oli tätoveering 2003. aastal 5%-l ning 2016. aastal juba 12%-l.⁵⁷ Lähtudes tätoveeringute laialdasemast populaarsusest, tõtsid siinses uuringus osalenud eksperdid kitsaskohana esile tarbijate puudulikke teadmisi tätoveeringuga kaasnevatest ohtudest tervisele ning liiga vähest tähelepanu hügieeninõuete täitmisele. Ohutu tätoveerimisteenuse tagamiseks ja hügieeninõuete tõhusamaks järgimiseks on äärmiselt oluline pakkuda tätoveerijatele asjakohaseid täienduskoolitusi.

Populaarsemaks on muutunud ka **püsimeik**, mis tehniliselt teostuselt sarnaneb tätoveeringuga. Kui püsimeiki ei uuendata vastavalt vajadusele, hakkab see aegamööda tuhmuma ega ole kestev⁵⁸. Ka püsimeigi tegemine võib ohustada tervist, kui seda tehakse asjatundmatult. Asjatundmatule teenuse osutamisele annab tõuke ka kasvanud ja kõigile vabalt kättesaadavate tätoveerimis- ja püsimeigitintide müük e-kaubanduses, mis võib põhjustada tervisekahju.

Tätoveeringute populaarsus on tekitanud ka tätoveeringute eemaldamise nõudluse, mille tõhusaim meetod on lasereemaldamine, mis kuulub tervishoiuprotseduuride hulka ning mida tohib teha üksnes registreeritud tervishoiutöötaja. Siiski ei pöörduta mõnikord teadmatusest tervishoiutöötaja poole, mis võib suureneda komplikatsioonide tekke riski. Ka Terviseameti 2019. aastal korraldatud veebiküsitluse tulemuste järgi on kitsaskohaks tarbijate teadmatus protseduuri teostaja

⁵⁴WHO Global Report on Traditional and Complementary medicine 2019. <https://www.who.int/traditional-complementary-integrative-medicine/WhoGlobalReportOnTraditionalAndComplementaryMedicine2019.pdf?ua=1>

⁵⁵ WHO traditional medicine strategy: 2014-2023. https://www.who.int/medicines/publications/traditional/trm_strategy14_23/en/

⁵⁶ *Mindfulness* on teadveloleku praktika.

⁵⁷ Safety of tattoos and permanent make-up: Final report. European Commission (2016). <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/safety-tattoos-and-permanent-make-final-report>

⁵⁸ Kesküla, P. (2018). Spetsialisti nõuanne: püsimeik peab kaunistama inimest ja olema professionaali tehtud. <https://www.aripaev.ee/sisuturundus/2018/01/26/spetsialist-annab-nou-pusimeik-peab-kaunistama-inimest-ja-olema-professionaali-tehtud>

kvalifikatsiooni ning protseduuriga kaasnevate terviseriskide suhtes⁵⁹. Ekspertide hinnangul tuleks **tõsta nii tarbija kui ka teenuse osutaja teadlikkust ning tõhustada järelevalvet**. Tarbijateadlikkuse suurendamine aitaks ennetada võimalikke terviseriske ning motiveeriks valdkonna töötajaid pakkuma kvaliteetsemat teenust. Erialaseid oskusi ja teadmisi tuleks rohkem väärtustada nii valdkonnas kui ka aidata tarbijal leida paremini infot kvaliteetse teenuse pakkujatest. Tarbijad ise peaksid teenuse valikul tutvuma teenuse pakkuja taustaga ning pöörama rohkem tähelepanu teenusega kaasnevatele võimalikele terviseriskidele. Tervishoiuteenuste puhul on võimalik ka praegu vaadata Terviseameti veebilehelt registreeritud tervishoiuteenuse osutajate nimekirja. Positiivsena saab esile tõsta, et EL-i tasemel on väljatöötamisel meetmed tätoveerimise ja püsimeigiteenuse käigus kasutatavate tintide ja protseduuri ohutuse tagamiseks⁶⁰.

Suur osa isikuteenindajatest on üksikettevõtjad, kes saavad ise oma töömahtu ja aega paindlikult juhtida. **Paindlikumad töövormid** võimaldavad tööturul osaleda töötajatel, kellele täiskoormusega töötamine ei sobi või kes eelistavad töötada endale sobival ajal ja sobiva koormusega. Isikuteenuste valdkonna kutsealadel on võimalik töötada osakoormusega, pakkuda teenuseid lepingu alusel suuremas ettevõttes või kõrvaltööna⁶¹. Paindlikumaks on muutunud ka teenuse pakkumise füüsiline koht, nt kliendi kodus (nt liikumispiiranguga inimesele), töö juures, enne suuri sündmusi ürituspaigas. Massaažiteenus kodus on Eestis juba populaarsust kogunud.

2.1.3. Tehnoloogilisest arengust tulenevad muutused

Tehnoloogiline areng on üks peamisi tulevikutööd mõjutavaid tegureid. Mobiilne internet, pilvetechnoloogiad, asjade internet, automatiseerimine, suurandmete kasutamine ja tehisintellekti areng muudavad nii tehtava töö iseloomu ja sisu kui ka töötamise viisi, kuid mõju ametialadele on erinev.

Oxfordi Ülikooli tulevikutehnoloogia mõjude programmi raames 2013. aastal tehtud analüüsis⁶² uuriti, kui ulatuslik võib olla IKT arengust tulenev töökohtade kadu järgmise 10–20 aasta jooksul. Leiti, et töö automatiseerimise esimene laine puudutab eelkõige administratiivseid tugitegevusi ja tootmistööd. Tehnoloogia arenedes liiguvad töötajad automatiseeritavatelt töödelt alles jäävatele ametitele, mis eeldavad oskustes suuremat loomingulisust. Isikuteenuste valdkonna kutsealasid puudutavatest ametitest on uuringu raames koostatud pingereast kõige väiksema automatiseerimise tõenäosusega näiteks meigikunstnikud (1%), juuksurid ja kosmeetikud (11%) ning nahahooldusspetsialistid (29%). Suurem automatiseerimise tõenäosus on peapesijatel (79%), barberitel (80%), manikööri ja pedikööri tegijatel (95%).

⁵⁹ Tätoveeringute või püsimeigi lasereemaldamise teenust kasutanud isikute küsitluse analüüs. Terviseamet (2019).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskonnatervis/Iluteenused/tatoveeringute_lasereemaldamise_kusitluse_kokkuvote_27.12.19.pdf?fbclid=IwAR12aC2NCw8pmM1DNWqZ9ZBsHCiecmfyMmPRq-6nVs0gBIhyOxImtMhNdbk

⁶⁰ 2020. aastal jõustus Euroopa standard EVS-EN 17169:2020_Tattooing - Safe and hygienic practice. Standardis on välja toodud ohutu teenuse osutamiseks vajalikud teadmised. <https://www.evs.ee/et/evs-en-17169-2020>

⁶¹ Eljas-Taal, K., Lauren, A., Müürisepp, K., Rõa, K., Vallistu, J. (2016). Jagamismajanduse põhimõtete rakendamine Eesti majandus- ja õigusruumis. Technopolis Group ja Ernst & Young Baltic AS. <https://www.mkm.ee/sites/default/files/lopparuanne.pdf>

⁶² Frey, C. B., Osborne, M. A. (2013). The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf

Automatiseerimise ja digitaliseerimise mõju eri valdkondade kutsealadele analüüsis ka McKinsey instituut, mille järgi mõjutab automatiseerimine vähem neid töökohti, kus masinad ei suuda inimest asendada, milleks on käsitsi tehtavad tööd ja teenindavad ametid.^{63, 64} Skills Panorama⁶⁵ ülevaates on samuti väidetud, et sotsiaal- ja isikuteenuste puhul on väiksem automatiseerimise risk.

Isikuteenuste puhul on tähtis personaalne ja isikupõhine lähenemine ning kliendile heaolutunde loomine. Automatiseerimine isikuteenuste pakkujate tööd lähimas tulevikus kindlasti ära ei võta. Uusi seadmeid kasutatakse pigem abivahendina mõjusama toime saavutamiseks. Vahetut kontakti inimesega hinnatakse järjest rohkem ning isikuteenuseid eelistatakse ka tulevikus saada vahetult inimeselt.

Siiski mõjutavad **nutikad seadmed ja digilahendused** ka isikuteenuste valdkonda. Populaarsust on kogunud mitmesugused digirakendused, nt virtuaalsed ilu- ja tervisenõustajad, terviseprogrammid, aktiivsusmonitorid, veebiplatvormid ja äpid teenusepakkujate kohta, õppevideod (nt jumestuse, soengu, meditatsiooni kohta) jms. Sensoritega on võimalik inimese tervislikku seisundit, välimust või naha seisukorda kindlaks määrata, mis lihtsustab sobivate toodete ja hoolitsuste valikut.

Aparaatsed hoolitsused on populaarsed ning seadmed ja aparaadid on kõigile lihtsalt (e-) kaubandusest kättesaadavad. Kontrollimata seadmed ja nende asjatundmatu kasutamine võib aga tekitada tarbijale tervisekahju. Osa seadmeid võivad kasutada ainult tervishoiutöötajad⁶⁶. Piir ilu- ja tervishoiuteenuste vahel on üha hägusam ning sageli ei tea teenuse osutaja oma kohustusi (nt milline ettevalmistus peab teatud protseduuride tegemiseks olema). Ekspertide hinnangul on teadlikkus seadmete (sh meditsiiniseadmete) kasutamisest isikuteenuste osutamisel puudulik, mistõttu tuleks suurendada teavitustööd isikuteenindajate teadlikkuse tõstmiseks. Teadlikkust võib aidata tõsta ja info leidmist lihtsustada erialaliitude kodulehele lisatud viited Terviseameti kodulehele või näidete toomine seadmetest, mille kasutamisel on nõutud registreering tervishoiutöötajate riiklikus registris.

Digitaliseerimine toimub isikuteenuste valdkonnas teiste sektoritega võrreldes väiksemas mahus, kuid teenusepakkujad on hakanud seniseid lahendusi rohkem kasutama, peamiselt turundus- ja müügitegevuses. Näiteks on kasutusele võetud e-broneerimissüsteemid, mis aitavad paremini planeerida töid, optimeerida tööaega ning mugavamalt broneeringuid hallata. Mugavamaks kliendisuhtluseks kasutatakse ka juturoboteid. Suuremates salongides ja spaades kasutatakse lao- ja kassasüsteeme, elektroonilisi tellimusvorme jne. Infotehnoloogilised lahendused võimaldavad välja selgitada tarbijakäitumist, paremini prognoosida nõudlust ja optimeerida hinnakujundust. Isikuteenuseid pakuvad ettevõtted saavad andmeid kasutada turundustegevustes, näiteks kodulehe päringute põhjal suunata pakkumisi *online*-kanalites.

⁶³ Jobs lost, jobs gained: workforce transitions in a time of automation. McKinsey & Company (2017). <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages>

⁶⁴ Digitally-enabled automation and artificial intelligence: Shaping the future of work in Europe's digital front-runners. McKinsey & Company (2017). <https://www.mckinsey.com/global-themes/europe/shaping-the-future-of-work-in-europes-nine-digital-front-runner-countries>

⁶⁵ Machines, robots and the threat of automation to EU jobs. Skills Panorama, Cedefop (2019). <https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/blog/machines-robots-and-threat-automation-eu-jobs>

⁶⁶ Tervishoiutöötaja on arst, hambaarst, õde ja ämmaemand, kui ta on registreeritud Terviseametis ning ta võib osutada tervishoiuteenuseid omandatud kutse või eriala piirides, mille kohta talle on väljastatud Terviseameti tõend tervishoiutöötajana registreerimise kohta.

Isikuteenustes on tähtis klientide tagasisidel põhinev soovitusurundus, mis veebikanalite laialdasemal kasutamisel muutub veelgi olulisemaks. Sotsiaalmeediat kasutavate ettevõtete osakaal on kasvanud ning 2019. aastal kasutas sotsiaalmeediat keskmiselt 47% Eesti ettevõtetest ja muude teenindavate tegevustega ettevõtetes 64%⁶⁷. Muude teenindavate tegevuste ettevõtetes on sotsiaalmeedia kasutajate osa kasvanud keskmisest kiiremini, mis näitab, et teenindusettevõtetele on edukaks majandustegevuseks sotsiaalturundus olulised.

Tehnoloogia areng on kaasa toonud muutuse ka kosmeetikatoodete jaemüügikanalites. McKinsey instituudi uuringu⁶⁸ järgi on suurenenud ilutoodete veebimüük, mis tähendab, et müügiahelast on kadunud iluspetsialist, kellelt toodete kohta nõu küsida.

Uute tehnoloogiliste võimaluste abil välja töötatud uued koostisained jmt muudavad protseduure mõjusamaks. Bio- ja geenitehnoloogia areng võimaldab ilutooted kohandada personaalselt (vastavalt inimeste tegelikele vajadustele, nt biohäkkimisega). DNA-testid võivad aidata tulevikus nahas toimuvaid protsesse detailselt kindlaks määrata ning saadud andmete alusel luua personaalseid tooteid.

Lemmikloomateenustes võimaldab nutitehnoloogia lemmiku tegevusi jälgida (nt nutikad kaelarihmad, kiibid, toitumis- või treeningute rakendus).

2.1.4. *Valdkonna arengut mõjutavad õigusaktid*

Isikuteenuste puhul on teenuse kvaliteedi ja ohutuse tagamisel määrav tegur teenusepakkuja väljaõpe. Teenuseosutaja oskamatu tegevuse või puuduliku väljaõppe tõttu võib kaasneda oht inimese tervisele või soovitud tulemust ei saavutata. Eestis ei nõuta isikuteenuse osutajalt erialase kompetentsuse tõendamist. Terviseamet teeb salongides sihtkontrolli, kuid hinnatakse pigem salongi ruumide vastavust nõuetele ja hügieeninõuete täitmist, mitte töötajate ettevalmistust teenuse osutamiseks.

Teatud protseduuride tegemine, nagu näiteks ilusüstid ja võimsate (laser)seadmete kasutamine, eeldavad teenuse osutajalt meditsiiniharidust ning seda teenust tohivad osutada ainult tervishoiutöötajad. Sageli pole selge, kas teenus peaks kuuluma iluteenuste või tervishoiuteenuste hulka. Kuna isiku- ja tervishoiuteenuste vaheline piir on hägustumas, suureneb pakutavate teenuste terviseohutust reguleerivate nõuete tähtsus.

Ilu- ja isikuteenuste valdkonnas järelevalve korraldamisel lähtutakse **rahvatervise seadusest** (edaspidi RTerS) ja 2000. aastal kehtestatud määrusest „**Tervisekaitsenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele**“⁶⁹. Nimetatud määrus kehtestab tervisekaitsenõuded levinumatele iluprotseduuridele (juuksuri-, manikööri-, pedikööri-, kosmeetikuteenus) ning sätestab ilusalongi ruumide hügieeninõuded. Määrus on uuendamisel ning määruse „**Nõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele**“⁷⁰

⁶⁷ Statistikaamet, tabel IT0080. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=IT008#>

⁶⁸ Gerstell, E., Marchessou, S., Schmidt, J., Spagnuolo, E. (2020). How COVID-19 is changing the world of beauty. McKinsey&Company. <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Consumer%20Packaged%20Goods/Our%20Insights/How%20COVID%2019%20is%20changing%20the%20world%20of%20beauty/How-COVID-19-is-changing-the-world-of-beauty-vF.pdf>

⁶⁹ Tervisekaitsenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele. Sotsiaalministri määrus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13252077>

⁷⁰ Määruse „Nõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele“ eelnõu. <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#cwuU3ae7>

eelnõus täpsustatakse nõudeid nii ilu- ja isikuteenuste osutamisele kui ka osutajale ning teenuste osutamise kohale ja vahenditele. Pakutav teenus peab olema tarbija tervisele ohutu. Sama eelnõu lisas sätestatakse vastavalt Eesti kvalifikatsiooniraamistikule⁷¹ miinimumkvalifikatsiooni tase kosmeetikuteenuste osutamisel.

Rahvatervishoiu seaduse eelnõus⁷² sätestatakse iluteenuse mõiste, milleks loetakse juuksuri-, kosmeetiku-, solaariumi-, tätoveerimis-, püsimeigi- ja keha augustamise teenused ning küüne-, ripsme- ja kulmutehniku teenused. Eelnõus ei ole enam eraldi nimetatud manikööri- ja pediküüriteenust, sest neid teenuseid käsitatakse kosmeetiku teenustena. Uuringus osalenud ekspertide hinnangul on selline lähenemine erinevalt tõlgendatav, sest sellisel juhul peaksid manikööri- ja pediküüriteenuse osutajad olema kosmeetikud seaduse mõistes. Erialase ettevalmistuse poolest võib kosmeetik teha manikööri ja pediküüri, aga vastupidi mitte. Seaduse eelnõu järgi **ei tohi tätoveerimissalongid ja solaariumid pakkuda teenuseid alaealistele**, sest teenusega võivad kaasneda terviseohud (nt kasutatavatest värvainetest, lisaks põletiku- ja nakkusoht). Teenuse osutajal tuleb hakata nõudma kliendilt isikut tõendavat dokumenti ja alaealiste teenindamisest keelduda.

Terviseameti 2015. aasta sihtuuring „Piiripealsed iluteenused“ on välja toodud, et tänapäevastest iluprotseduuridest tulenevate terviseriskide objektiivseks hindamiseks ei piisa praegustest nõuetest ning kehtiv määrus „Tervisekaitsenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele“ vajab põhjalikku ülevaatamist ja ajakohastamist. Sihtuuringu üks ülesandeid oli selgitada välja iluteenuse pakkuja kvalifikatsioon ning uuriti ka seda, kas klienti teavitatakse eelnevalt protseduuri käigust, kas küsitletakse klienti, et teha kindlaks tema tervises seisund ja võimalikud vastunäidustused, ning kas teenust pakutakse kliendi tervisele ohutult. Uuringus järelitati, et terviseriskide teguriteks on muuhulgas töötajate haridus, klientide ebapiisav nõustamine, biotsiidide mittesihotstarbeline kasutamine, protseduuride käigus kasutatavate seadmete puudulik korrasolek.⁷³

Vaimset ja füüsilist heaolu toetavaid teenuseid ja nõudeid teenusepakkujatele ei ole õigusaktides määratletud, kuid ekspertide hinnangul on kitsaskohaks, et osal teenusepakkujatel puuduvad vajalikud teadmised ja oskused teenuse ohutuks osutamiseks.

Üks suuremaid kitsaskohti valdkonnas on, **kuidas tagada teenuseosutaja kompetentsus ning kvaliteetne ja ohutu teenus**. Teenuse kvaliteedi ja ohutuse tagamiseks nähakse ühe võimaliku lahendusena valdkonna tõhusamat reguleerimist, näiteks valdkonna eriseaduses kehtestada teenuse osutajatele kvalifikatsiooninõuded. Ekspertide hinnangul tuleks koostöös asjast huvitatud osapooltega (vastutav ministeerium, erialaliidud, tööandjad) välja selgitada, milliste isikuteenuste puhul on kvalifikatsiooninõude kehtestamine vajalik. Kvalifikatsiooni tõendamisel oleks kohustus tõendada teadmisi ja oskusi ning tagatud erialane väljaõpe. See parandaks ja ühtlustaks teenuste kvaliteeti ning annaks tarbijale parema kindlustunde. Samas ollakse seisukohal, et turgu ei tohiks üle reguleerida.

Turu korraldamisel, järelevalve jaoks ja kaudselt ka teenuse kvaliteedi tõstmisel võiks abi olla sellest, kui majandustegevuse registris nimetada isikuteenuse osutamine teavitamiskohustusega tegevuseks. Ettevõtjale tähendab see väikest lisaülesannet, kuid kliendile annab garantii, et ettevõtte võtab

⁷¹ Eesti kvalifikatsiooniraamistik. <https://www.kutsekoda.ee/eesti-kvalifikatsiooniraamistik-ekr-alam/>

⁷² Rahvatervishoiu seaduse eelnõu. <http://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#cwuU3ae7>

⁷³ Piiripealsed iluteenused, sihtuuring. Terviseamet (2016). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/iluteenuste_sihtuuring_2015.pdf

iluteenuse pakkumise eest vastutuse. Selline muudatus eeldab osapoolte vahelist koostööd, süsteemset ja terviklikku lähenemist ning läbimõeldud arendustegevusi süsteemi muutmiseks.

2.1.5. COVID-19 kriisi vahetu mõju isikuteenuste valdkonnale

Tööjõu- ja oskuste vajadust mõjutab üha enam üleüldine **määramatuse kasv**. Kiiresti ja ootamatult toimuvad loodusõnnetused, pandeemiad, terrorism vmt toovad kaasa suuri muutusi ja ebastabiilsust ühiskonnas ja majanduses. Uuringu tegemise ajal COVID-19 viiruse puhangust alguse saanud majanduskriis⁷⁴ mõjutab kõiki majandussektoreid üle maailma. Pandeemia tõi kaasa üleilmsed liikumispäärangud nii inimestele kui ka kaupadele, põhjustas väiksemat nõudlust nii sise- kui ka eksporditurgudel ning häireid väärtusahelates. Kriisi sotsiaalmajanduslikud tagajärjed ja kriisist taastumine on sektorite lõikes erinevad. Enim on kriisist kannatada saanud turismisektor, mis puudutab otseselt spaateenindaja põhikutseala. II kvartalis polnud osa teenuseid või kaupu võimalik kas üldse tarbida või oli nende tarbimine piiratud. Eesti elanike eratarbimine langes 2020. aasta II kvartalis võrreldes mullusega järsult, 13,4% ning teenustele kulutati veerandi võrra vähem⁷⁵. Lisaks kahanesid järsult välismaalaste kulutused Eestis. Teenindusettevõtete kindlustunne lähituleviku suhtes oli 2020. aasta maikuus sarnases madalseisus kui 2009. aasta kriisi ajal⁷⁶.

Riiklikud kriisimeetmed, laenude maksepuhkused jmt on aidanud osaliselt leevendada kriisi esialgset negatiivset mõju majandusele. Ettevõtted astusid samme olukorra kohanemiseks, sh töötajaid koondati või suunati puhkusele, vähendati töökoormust ja palka⁷⁷. Eesti majanduslangus kujunes 2020. aasta II kvartalis kardetust tagasihoidlikumaks ja sügistalvel 2020 on piirangud leebemad kui viirusepuhangu ajal kevadel. Siiski võivad Töötukassa esmaste toetusmeetmete lõpp, ettevõtete ja eraisikute säästude vähenemine jmt tegurid pikemaajaliste piirangute kestmisel tuua kaasa sügavama kriisi jätkumise.

Järgnevalt on kirjeldatud COVID-19 kriisi vahetut mõju isikuteenuste valdkonnale ja võimalikku mõju keskpikas vaates. Seejuures tugineti lisaks viidatud allikatele ka intervjuueeritud ekspertide kriisilukorra kirjeldustele ja hinnangutele.

Kriisi vahetu mõju valdkonnale

Isikuteenuste nõudlus sõltub tugevalt üldisest elatusasemest, inimeste ostujõust ja hoiakutest. Kriisid ja sissetulekute vähenemine suurendab tarbijate ebakindlust tuleviku suhtes, mistõttu vähendatakse tarbimist, loobutakse mittehädavajalikest, eelistatakse soodsamaid tooteid ja teenuseid. Võrreldes varasemate kriisidega on COVID-19 kriisi eripära, et suure terviseohu tõttu on eriti otsene mõju inimeste suhtumisel piirangutesse ja nende järgimisel.

⁷⁴ Maailma Terviseorganisatsioon kuulutas 11. märtsil 2020 COVID-19 puhangu ülemaailmseks pandeemiaks. Eesti valitsus kehtestas COVID-19 pandeemia tõttu riigis eriolukorra 12. märtsist kuni 17. maini 2020.

⁷⁵ Statistikaamet, tabel RAA0063.

⁷⁶ Eesti Konjunkturiinstituut. <https://www.ki.ee/>

⁷⁷ Euroopa Liidu liikmesriikides vähenesid tegelikult töötatud tunnid 2020 I kvartalis võrreldes 2019 IV kvartaliga 5%, Eestis 2,3%. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11070754/3-08072020-BP-EN.pdf/6797c084-1792-880f-0039-5bbbca736da1>. Euroopa Liidu kõikides liikmesriikides, mille kohta on andmed kättesaadavad, suurenes 2020 I kvartalis võrreldes 2019 IV kvartaliga ajutise töö(lepingu) peatamise tõttu töölt eemalviibimine. Eesti kohta andmed puuduvad. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_ABS_Q_custom_79449/default/table?lang=en

Isikuteenused on pigem seotud sisetarbimisega, kuid sõltuvalt hooajast ja piirkonnast ka turismiga. Seetõttu kandub kriisist esimese ja kõige teravama tagasilöögi saanud turismisektori mõju teatud osas edasi ka isikuteenuste nõudluse vähenemisse. COVID-19 kriisist said tugevamalt mõjutatud need isikuteenust pakkuvad ettevõtted, kelle teenused olid peamiselt suunatud välituristidele, nt spaateenindajad, spaade iluteenindajad ja massöörid, osa Tallinna jt linnade ilusalonges. Eriolukorra ajal kehtinud liikumispääsude ajal vähenes isikuteenuste nõudlus oluliselt. Kuna kaugtöö võimalust isikuteenustes ei ole, siis distantse hoidmise nõue sundis muutma töökorraldust (nt hajutatult ja vahetustega teenindamine), teenust osutati üksnes kliendiga kokkuleppel (sh teenuse osutaja või kliendi kodus) ning kasutati eri võimalusi terviseriskide maandamiseks lähikontaktis töötades. Nakatumisohu tõttu loobus osa kliente ja teenusepakkujaid teenuse tarbimisest või osutamisest täielikult.

Valdavalt on isikuteenuste osutajad iseenda tööandjad, mistõttu nõudluse vähenemine ei mõjunud vahetult hõivele, vaid töötati väiksema koormusega või võeti töös paus. Üldise tööpuuduse korral on ka keeruline vahetada ametiala teistesse sektoritesse. Vähenes lepinguliste töötajate arv, kellele polnud varasemas mahus tööd anda.

Põhikutsealadest said kriisist enim kannatada spaateenindajad, kellest kevadiste pääsude ajal mõjul koondati umbes 30%. Turismisektori sügavamasse kriisi langemisel koondamised jätkuvad. Eksperdid tõid välja, et tugevalt räsida saanud turismisektoris on vajalik säilitada kriitilisel hulgal kvalifitseeritud tööjõudu, et sektori taastudes naasta võimalikult kiiresti konkurentsi, sh rahvusvahelisse konkurentsi. Turismisektor ootab riiklikku tuge kriisist taastumiseks, kuid esialgsed toetused on jäänud oodatust tunduvalt väiksemaks. Töö kaotanud spaateenindajatele võiksid sobida ümberõppeks näiteks hooldustöötaja või massööri eriala.

Ekspertide hinnangul juuksuritel ja küünetehnikutel nõudlus kevadel märkimisväärselt ei langenud. Juukse- või habemelõikuse on paljudele tarbijatele esmatarbeteenus ega soovita väga pikka pausi jätta. Tuntavamalt vähenes nõudlus kosmeetikutel ja massööridel. Näohooldusi on maskiga keeruline pakkuda ning massaažiteenust oli inimestel lihtsam edasi lükata kui näiteks juukselõikust. Pärast pandeemia kevadiste pääsude lõppu kasvas nõudlus isikuteenuste järele ning suvekuudel, kui COVID-19 nakatumismäär oli madalam, nõudlus taastus ja tekkis nõudlusele n-ö järellainetus. Isikuteenindajad pakkusid suvekuudel teenust võimalikult suures mahus, et koguda rahalisi vahendeid järgmise võimaliku pääsudeaja üleelamiseks.

Lisandunud tervisenõuded tõid kaasa lisakulusid (maskid, isikukaitse- ja desinfitseerimisvahendid, pikem ruumide ettevalmistusaeg jmt), kuid hinnatase esialgu ei tõusnud, et hoida üleval tarbijate huvi. Laialdaselt kasutusele võetud kaugtöö on võimaldanud klientidel paindlikumalt aegu broneerida (nt tööpäeval päevastel aegadel), mis aitab hajutada isikuteenindajate töökoormust. Kriisi vahetul mõjul kasvas hüppeliselt huvi tasemeõppe vastu, sh noorte seas. Huvi õppe vastu suurendas ka ümberõppe vajadus (nt koondatute seas).

Kokkuvõttes nõudlus isikuteenuste järele COVID-19 kriisi ajal kevadel vähenes, kuid see ei toonud kaasa põhikutsealadel töötajate arvu suurt langust, v.a spaateenindajatel.

Kriisist taastumine

Varasemad majanduskriisid on põhjustanud pikemaajalisi langusi, kuid sektorites on taastumine erinev. Euroala riikidel kulus 2008. aasta üleilmsest finantskriisist taastumiseks seitse aastat ning 2015.

aastaks ei olnud kõik riigid kriisieelset taset saavutanud.⁷⁸ Majanduslikult keerulistel aegadel pööravad inimesed endiselt välimusele ja heaolule tähelepanu, kuigi kulutusi püütakse vähendada. Nii taastus näiteks USA ilutööstus 2008. aasta kriisist suhteliselt kiiresti ehk 2010. aastaks⁷⁹. COVID-19 sotsiaalsete piirangute mõju muutis selles kriisis olukorra mitmetahulisemaks⁸⁰. Salongikülastuste vaheline aeg pikenes, mis viitas tarbija ebakindlusele⁸¹. Samas on paljudel inimestel soov esimesel võimalusel naasta tavapäraste harjumuste juurde, mis annab lootust, et isikuteenustes kriisi negatiivne mõju väga pikaks ei kujune.

Rahandusministeeriumi ja Eesti Panga majandusprognooside^{82, 83} järgi võib palgakasvu taastumist ja tööturu olukorra järkjärgulist paranemist oodata 2022. aastal, eeldusel, et vaktsiin jõuab kasutusse 2021. aastal. See peaks looma eeldused tarbijakindluse suurenemiseks ja eratarbimise kasvuks, mis on oluline isikuteenuste valdkonna käekäigule. Üldine tööpuudus jääb prognooside järgi siiski pikaks ajaks kõrgemaks kui enne kriisi. Uuringufirma Euromonitor International⁸⁴ on prognoosinud, et nii üleilmselt kui ka Eestis võib turismisektori taastumine kriisieelsele tasemele saada teoks 2022. aastal, eeldusel, et vaktsiin jõuab kasutusse 2021. aasta esimeses pooles. Vastasel juhul tuleb majanduslangus sügavam ja taastumine lükkub veel ühe-kahe aasta võrra edasi. Uuringu koostamise ajal on teadmatust palju ning veel ei ole avaldunud viiruse teise laine mõjud, mis võivad seniseid prognoose põhjalikult muuta.

Turism taastub teistest sektoritest aeglasemalt. Lisaks tarbijate ostujõule ja kindlustundele on turismisektorile vajalik ka transpordiühenduste toimimine. Seega on oluline ka rahvusvahelise lennu- ja laevaühenduse taastumise kiirus, kui kriisi pikemaajalisel kestmisel on töötajad koondatud ja ettevõtted tegevuse lõpetanud.

Kriis sundis ettevõtjaid tegema ümberkorraldusi, mis võivad jääda püsima pikemaks ajaks. Suureneda võib mobiilse teenuse pakkumine (nt kliendi kodus). Liikumispiirangute ajal renditasudelt säästmiseks kodudesse ümberkohandatud tööruumid võivad teatud osas jääda püsima ka lähiaastatel. Kodustes tingimustes teenuse osutamisega pole aga kindlust, et järgitakse ilusalongidele kehtestatud nõudeid, sh hügieeninõudeid. Samas on tarbijad muutunud ettevaatlikumaks ja hügieeni hoidmise suhtes nõudlikumaks. Samuti on McKinsey instituut tõstnud esile inimeste tarbijakäitumise muutuse seoses

⁷⁸ Näiteks Itaalia, Kreeka, Hispaania. <https://www.mckinsey.com/industries/healthcare-systems-and-services/our-insights/COVID-19-saving-thousands-of-lives-and-trillions-in-livelihoods>

⁷⁹ Gerstell, E., Marchessou, S., Schmidt, J., Spagnuolo, E. (2020). How COVID-19 is changing the world of beauty. McKinsey&Company. <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/how-covid-19-is-changing-the-world-of-beauty>

⁸⁰ McCann, H. (2020). Coronavirus shutdowns: what makes hairdressing 'essential'? Even the hairdressers want to close. (14.04.2020). <https://theconversation.com/coronavirus-shutdowns-what-makes-hairdressing-essential-even-the-hairdressers-want-to-close-135811>

⁸¹ Orsini, P. (2012). Haircut Index: Economy Grows as People Keep it Short. (20.03.2012) <https://www.cnbc.com/id/46796981>

⁸² Rahandusministeeriumi suvine majandusprognoos (2020). https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/rm-2020-suvine-majandusprognoos.docx?download=1

⁸³ Eesti Pank. Rahapoliitika ja Majandus 3/2020. https://www.eestipank.ee/sites/eestipank.ee/files/publication/et/RPU/2020/rpm_3_2020_est.pdf

⁸⁴ Randlo, T. (2020). Euromonitori uuringute juht: Eestis kulub aastaid turismi taastumiseni. 29.09.2020, Ärileht. <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/euromonitori-uuringute-juht-eestis-kulub-aastaid-turismi-taastumiseni?id=91190491>

uute tervisekaitsenõuetega⁸⁵. Teatud kliendirühm võib lühiajaliselt või osaliselt loobuda teenusest majanduslikel või tervislikel põhjustel.

Praegustest suundumustest lähtuvalt on McKinsey instituudi uuring⁸⁶ prognoosinud, et COVID-19 kiirendab ilutoodete müügi digitaliseerimist, muutes tähtsamaks e-kaubanduse osa, ning lühiajaliselt kulutavad tarbijad ilutoodetele vähem. Teisalt on ilutoodete kasutamine ja enese eest hoolitsemine seotud heaolutundega, mida COVID-19 kriis ei muuda. Kokkuvõttes väheneb kriisi mõjul tõenäoliselt lühiajaliselt isikuteenuste nõudlus ja mõningal määral ka hõivatute arv. Pikemas vaates soovitakse endiselt isiku- ja heaoluteenuseid tarbida ning nõudlus taastub.

⁸⁵ Ellingrud, K., Hancock, B., Lund, S., Manyika, J. (2020). Open interactive popup COVID-19 and jobs: Monitoring the US impact on people and places. 29.04.2020, McKinsey Global Institute. <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/covid-19-and-jobs-monitoring-the-us-impact-on-people-and-places>

⁸⁶ Gerstell, E., Marchessou, S., Schmidt, J., Spagnuolo, E. (2020). How COVID-19 is changing the world of beauty? McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Consumer%20Packaged%20Goods/Our%20Insights/How%20COVID%2019%20is%20changing%20the%20world%20of%20beauty/How-COVID-19-is-changing-the-world-of-beauty-vF.pdf>

2.2. Valdkonnaga seotud arengudokumendid, õigusaktid ja uuringud

Alapeatükk annab ülevaate uuringu kontekstis taust- või lisateabena kasutatud tähtsamatest seadustest, strateegia- ja arengudokumentidest ning autoritele kättesaadavatest uuringutest, mis käsitlevad tööjõu- või oskuste vajadust isikuteenuste valdkonna tegevusaladel. Tabelis 3 on esitatud arengudokumentide, õigusaktide ja uuringute lühikirjeldused, peamised eesmärgid ning seos isikuteenuste valdkonna uuringuga (nt mõju tööjõu- ja/või oskuste vajadusele, lisateave põhikutsealade tööjõuvajaduse või koolituspakkumise, oskuste jm kohta).

Tabel 3. Tähtsamad arengukavad, õigusaktid ja uuringud

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
1) ARENGUKAVAD JA STRATEEGIAD		
Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ ⁸⁸ ja strateegia „Eesti 2035“ eelnõu ⁸⁹	Konkurentsivõime kava põhieesmärgid on tootlikkuse kiire kasv ja kõrge tööhõive tase. Põhieesmärkide saavutamiseks on oluline hariduse kvaliteet ja kättesaadavus ning kvalifitseeritud tööjõu pakkumine. Ka „Eesti 2035“ pikaajalises strateegias on eesmärk inimeste teadmiste ja oskuste arendamine tööturuvajadustele vastavaks ja majanduse struktuurimuutustega kohanemiseks.	Põhieesmärkidest lähtudes on vajalik viia tööjõu väljaõpe vastavusse nüüdisaegse tööturu vajadustega, luues paindlikke enesetäiendamisvõimalusi, mis toetavad tööturu vajadusi, samuti suurendada formaalse haridussüsteemi sidustamist mitteformaalse õppimisega ning pöörata enam tähelepanu mitteformaalse õppe tunnustamisele ja väärtustamisele. Üks kitsaskohti isikuteenuste valdkonnas on, kuidas eristada kvaliteetse ja ohutu teenuse saamiseks kvalifitseeritud tööjõudu, kui pakutakse hulgaliselt koolitusi, mille kvaliteet on ebaühtlane ning saadud ettevalmistus ei pruugi olla piisav kvaliteetse ja tervisele ohutu teenuse osutamiseks.
Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020 ⁹⁰	Strateegia eesmärk on suurendada tootlikkust, ergutada ettevõtlikkust ja julgustada innovatsiooni. Arengukava visioon on kasvatada innovatsiooni- ja ettevõtluspoliitika kaudu Eesti elanike heaolu, parandada ettevõtete konkurentsivõimet. Muuhulgas on väga oluline rahvastiku	Oluline mõjutegur on töötajate teadmised ja oskused. Võtmeküsimus on hariduse sisu vastavus tööturul nõutavale, sh haridussüsteem peaks toetama ettevõtlusega seotud teadmiste, oskuste ja hoiakute väljakujunemist ja mitmekülgselt arendamist.

⁸⁷ Mõju tööjõu- ja/või oskuste vajadusele, täiendav info põhikutsealade nõudluse, koolituspakkumise, oskuste jm kohta.

⁸⁸ Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. Riigikantselei. <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>

⁸⁹ Strateegia „Eesti 2035“ eelnõu. <https://www.riigikantselei.ee/et/valitsuse-toetamine/strateegia-eesti-2035/materjalid>

⁹⁰ Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020. <https://kasvustrateegia.mkm.ee/>

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
	tervis, millega tegeleb otseselt rahvastiku tervise arengukava.	
Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 ⁹¹	„Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030“ üldeesmärk on, et Eesti elanikud on terved kogu elukaare jooksul ning nende tervis ja heaolu on hoitud ja toetatud elukeskkonna ja tervisesüsteemi kujundamise kaudu avaliku, kolmanda ja erasektori koostöös. Selle saavutamist kavandatakse kolme alaeesmärgi abil, milleks on tervist toetavad valikud, tervist toetav keskkond ja inimkeskne tervishoid.	Ühe prioriteedina on arengukavas välja toodud teenuste ohutus ja riskide vähendamine. Iluteenused on ühiskonnas laialdaselt kasutusel ning nende osutamisel kasutatakse kemikaale, kosmeetikatooteid, mehaanilisi vahendeid ja elektroonilisi seadmeid, mille ebakorrektne ja asjatundmatu kasutamine võib teenusesaajatele põhjustada soovimatuid mõjusid või pikaajalisi tüsistusi. Vähendamaks riske ja tagamaks teenuste ohutust, on vajalik teha tarbijatele teave kättesaadavaks ning suurendada teadlikkust ilu- ja isikuteenustega seotud riskidest, ajakohastada ilu- ja isikuteenuste osutamist ja osutajatele kehtestatud nõudeid, kaitsta elanikkonda teenustega seotud terviseriskide eest ning ajakohastada järelevalvet.
Eesti tervisesüsteemi teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2015–2020 ⁹² „Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035“ eelnõu ⁹³	Strateegias on välja toodud Eesti tervishoiu tulevikuväljakutsed ja tervisesüsteemi arendamise fookusvaldkonnad ning strateegia keskmes on tervisesüsteemi uuendamist ja arengut toetav innovatsioon. Strateegia hõlmab näiteks ühe teemana personaalmeditsiini, mis tähendab individuaalsemat lähenemist ja ennetust, haiguste varasemat ja täpsemat avastamist ning tänu sellele suuremat ravitõhusust.	Tervisesüsteemi arendamisel pööratakse rohkem tähelepanu teenuste kvaliteedile ja ohutusele, panustatakse rohkem ja targemalt terviseprobleemide ennetusse ja tervise hoidmisse.
„Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ ⁹⁴	„Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ on „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ jätkustrateegia. Muutuvas maailmas peab haridussüsteem toetama kiiret	Arengukava tõstab esile hariduse olulisuse ning toob esile, et ka tööandjad peaksid võtma oma töötajate oskuste arendamisel suurema vastutuse. Üks tegevussuundi on ka laiendada täiendus- ja ümberõppevõimalusi, sh

⁹¹ Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/rahvatervis/rta_2020-2030.pdf

⁹² Eesti tervisesüsteemi teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2015–2020. http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/teadus_ja_innovatsioon_tervise_teenistusse.pdf

⁹³ „Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035“ eelnõu. <http://eelnoude.valitsus.ee/main/mount/docList/bcc6ee52-ebf8-4acf-b68f-a6aecd6498a#l36RLuf>

⁹⁴ „Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ eelnõu. <http://eelnoude.valitsus.ee/main/#A3XrhbTF>

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
	ja paindlikku ümber- ja täiendusõpet ning tagama kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada kvaliteetset haridust.	töökohapõhist õpet, et reageerida kiiresti töömaailma arenguvajadustele ning tagada kõigile Eesti inimestele tööturul vajalikud oskused ja teadmised.
Eesti elukestva õppe strateegia 2020 ⁹⁵	Strateegia üldeesmärk on luua kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ja võimetele vastavad õpivõimalused, et tagada neile isiksusest väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas ning töö- ja pereelus. Selleks soovitakse suurendada täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määra ning vähendada eri- ja kutsealase haridusest täiskasvanute osakaalu.	Võrdsete haridusvõimaluste tagamiseks on oluline pakkuda paindlikke ja õppija erivajadusi arvestavaid õpivõimalusi, mis annab sotsiaalseid ja tööturul toimetulemiseks vajalikke oskusi. Kuna valdkonnas on palju erialase ettevalmistusega töötajaid, siis on vajalik pakkuda neile täienduskoolitusi.
Heaolu arengukava 2016-2023 ⁹⁶	Üldeesmärk on tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu, samuti sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ja suurem sotsiaalne kaasatus. Heaolu arengukava hõlmab tegevusi töökeskkonna parandamiseks ja töötajate tervise hoidmiseks töökeskkonnas. Arengukava üks alaeesmärke on tööjõu nõudluse ja pakkumise parem vastavus, mis tagaks tööhõive kõrgema taseme. Kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.	Inimeste motivatsioon ja suutlikkus olla tööturul võimalikult pikka aega aktiivne sõltub tööelu kvaliteedist, töötingimuste mõjust tervisele ja töövõimele ning oskustest ja teadmistest, mis on vajalikud tööga edukaks hakkamasaamiseks. Omandatud kvalifikatsioon vananeb ning töötajate teadmised, oskused ja kogemused ei jõua tööandjate vajadustega kaasas käia. Töötajate hõives hoidmiseks on vajalik tegeleda teadmiste ja oskuste parandamisega ning soodustada tööelise elanikkonna osalemist elukestvas õppes. Rahvastiku vananemise kõrval suureneb nõudlus ka toetavate teenuste järele, mille kättesaadavust ja kvaliteeti tuleb parandada.
Maailma Terviseorganisatsiooni WHO traditsioonilise meditsiini strateegia aastateks 2014–2023 ⁹⁷	Strateegia üks eesmärke on panustada inimeste tervisesse, heaolusse ning inimkesksesse tervishoiuteenuste süsteemi, edendades traditsioonilise ja täiendmeditsiini ohutut ja tõhusat kasutamist toodete, teenuste ja teenuse pakujate kaudu. Selle saavutamise strateegilised eesmärgid on teadmispõhine riiklike poliitikate sõnastamine; ohutuse, efektiivsuse ja kvaliteedi	Strateegia fookuses on välja töötada ja kokku leppida normid ja standardid, mis toetaksid turvalise, kvaliteetse ja efektiivse täiendmeditsiini teenuse pakkumist ja selle integreerimist tervishoiusüsteemi, et saavutada terviskaitse eesmärgid. Tuuakse välja, et nõudlus täiendmeditsiini teenuste järele kasvab. Üha rohkem riike aktsepteerib täiendmeditsiini ning kõikehõlmava tervishoiusüsteemi panust inimese tervisele ja heaolule.

⁹⁵ Eesti elukestva õppe strateegia 2020. <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

⁹⁶ Heaolu arengukava 2016–2023. Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

⁹⁷ WHO Traditional Medicine Strategy 2014–2023. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/92455/9789241506090_eng.pdf?sequence=1

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
	tugevdamine õigusaktidega; täiendmeditsiini teenuste ja enesetervishoiu integreerimine riiklikku tervishoiusüsteemi.	
2) ÕIGUSAKTID JA JUHISED		
Rahvatervise seadus ⁹⁸ ja rahvatervishoiu seaduse eelnõu ⁹⁹	Rahvatervise seaduse eesmärk on tagada inimeste tervise kaitse, luua tingimused elanike eeldatava ja tervena elatud eluea tõusuks, ennetada ja vähendada ebasoovitavaid tervisemõjusid ja ebavõrdsust elanike tervises seisundis ning saavutada positiivseid muutusi rahvastiku tervises. Ühiskonna edukus ja majanduslik heaolu on otseselt sõltuvuses elanikkonna töövõimelisusest ja tervisest. Terved inimesed on tööviljakamad, tarbivad vähem sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid, neil on rohkem võimalusi osaleda sotsiaalses, poliitilises ja majanduselus. Rahvatervishoiu seaduse uuendustega ajakohastatakse iluteenuse mõistet, et oleks selge, kellele täpselt õigusakt kehtib, ning sätestatakse nõuded ja piirangud ilu- ja isikuteenuse osutamisele.	Rahvatervishoiu seaduse eelnõus täpsustakse ilu- ja isikuteenuseid, milleks on juuksuri-, kosmeetiku-, solaariumi-, tätoveerimis-, püsimeigi- ja keha augustamise teenus ning küüne-, ripsme- ja kulmutehnika teenus. Iluteenust vahetult osutaval isikul peavad olema tõendatud teadmised ja oskused teenuse ohutuks osutamiseks. Seaduseelnõu järgi on solaariumi- ja tätoveerimisteenuse osutajal keelatud osutada solaariumi- ja tätoveerimisteenust alaealisele ning teenuse osutaja võib nõuda isikut tõendava dokumendi esitamist ja keelduda teenuse osutamisest. Valdkonna määrusega kehtestatakse täpsemad nõuded iluteenuse osutaja teadmistele ja oskustele ning iluteenuse osutamisele.
Sotsiaalministri määrus nr 86 „Tervisekaitsenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele“ ¹⁰⁰ ja määruse eelnõu „Nõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele“ ¹⁰¹	Määrus nr 86 kehtestab tervisekaitsenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele. Ilu- ja isikuteenus on määruse mõistes juuksuri-, manikööri-, pedikööri-, kosmeetika-, solaariumi- ja saunateenus. Määruse eelnõus täpsustatakse nõudeid nii teenuseosutajale kui ka teenusele endale.	Määruse järgi peavad iluteenust vahetult osutaval isikul olema tõendatud teadmised ja oskused teenuse ohutuks läbiviimiseks ja tõsise soovimatu mõju ennetamiseks. Iluteenuse vahetult osutajal peavad olema tervisekaitse, haiguste ennetamise ja tervise edendamise alased teadmised: nt vajalikud teadmised (nakkus- ja naha-) haiguste levikust, ennetamisest ja tõrjest ning seadmete ja pindade steriliseerimisest. Eelnõu lisas sätestatakse vastavalt

⁹⁸ Rahvatervise seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115032011017>

⁹⁹ Rahvatervishoiu seaduse eelnõu. <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#cwuU3ae7>

¹⁰⁰ Tervisekaitsenõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13252077>

¹⁰¹ Nõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele. Määruse eelnõu. <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#cwuU3ae7>

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
		Eesti kvalifikatsiooniraamistikule miinimumkvalifikatsiooni tase kosmeetikuteenustele.
Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus ¹⁰²	Seadus reguleerib nakkushaiguste tõrje korraldamist ja nakatunud isikule tervishoiuteenuse osutamise korda ning sätestab kohustused nakkushaiguste ennetamisel ja tõrjel.	Tegevusaladel, kus on kliendiga vahetu kokkupuude, tuleb töötajal läbida tervisekontroll ja omada tervisetõendit, et ennetada nakkushaiguste levikut. Ilu- ja isikuteenuseid osutavatele töötajatele laienevad nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse nõuded.
Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1223/2009 kosmeetikatoodete kohta, Komisjoni määrus (EL) nr 655/2013 ¹⁰³	Määruse eesmärk on lihtsustada menetlusi ja ühtlustada terminoloogiat, vähendades seeläbi halduskoormust ja ebaselgust seoses kosmeetikatoodetega.	Määrusega reguleeritakse kosmeetikatoodete käitlemist iluteenuse osutamisel, et tagada inimeste tervise kõrgetasemeline kaitse.
Biotsiidiseadus ¹⁰⁴	Biotsiidiseadus annab õigusliku aluse biotsiidi ja biotsiidiga töödeldud toote turul kättesaadavaks tegemisele ja kasutamisele, biotsiidi kasutamisega seotud majandustegevuse piiramisele ning riikliku järelevalve selle üle.	Seadus reguleerib pindade ja naha desinfitseerimiseks ette nähtud toodete käitlemist iluteenuse osutamisel. Ettevõtte tööpindade ja instrumentide dekontamineerimiseks kasutatavad tooted peavad vastama biotsiidiseaduse nõuetele.
Tarbijakaitseadus ¹⁰⁵	Seaduse järgi peavad kaup ja teenus vastama kehtestatud nõuetele, olema sihipärasel kasutamisel ohutud tarbija elule, tervisele ja varale.	Tarbijakaitseadusest lähtudes peavad teenused, sh kõik isikuteenused olema kliendi tervisele ohutud.
Toote nõuetele vastavuse seadus ¹⁰⁶	Seaduse § 5 lg 1 järgi ei või turule lasta ega kasutusele võtta toodet, mis ei ole ohutu. Sama seaduse § 7 lg 2 p 3 järgi	Ilu- ja isikuteenuste osutamisel peab järgima teenuse käigus kasutatavate seadmete tootjapoolseid kasutus- ja hooldusjuhiseid. Kasutusjuhised peavad olema tegevuskohas kättesaadavad.

¹⁰² Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017085>

¹⁰³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1223/2009 kosmeetikatoodete kohta. Komisjoni määrus (EL) nr 655/2013. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:342:0059:0209:et:PDF>

¹⁰⁴ Biotsiidiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13334028?leiaKehtiv>

¹⁰⁵ Tarbijakaitseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032016008>

¹⁰⁶ Toote nõuetele vastavuse seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062017008?leiaKehtiv>

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
	tuleb ohutuse kindlaksmääramisel võtta arvesse muuhulgas ka toote esitlusviis, märgistus, hoiatused, kasutamise ja hävitamise juhendid ning muu teave.	
EVS-EN17226:2019 Ilusalongiteenused. Nõuded ja soovitud teenuse osutamiseks ¹⁰⁷	Selles dokumendis sätestatakse nõuded ja soovitud professionaalsete ilusalongiteenuste osutamiseks.	Dokumendis sätestatakse nõuded ja soovitud iluteenuste osutamiseks vastava kvalifikatsiooniga iluteenindaja poolt. Antakse soovitud klientidega tegelemiseks, et tagada mis tahes iluteenuse käigus kliendi ohutus.
EVS-EN 16844:2017+A2:2019 Esteetilise meditsiini teenused. Mittekirurgilised meditsiinilised protseduurid ¹⁰⁸	Standard käsitleb nõudeid esteetilistele mittekirurgilistele protseduuridele, sh süstitavate ainetega, botulotoksiini ja mikronõelumisega naha pindmine uuendamine ja pindmine koorimine, protseduur laserite ja võrreldavate energiaallikatel põhinevate seadmetega ning keskmise sügavusega koorimine ning muu protseduur.	Standardis antakse soovitud esteetiliste mittekirurgiliste protseduuride kohta, sealhulgas eetikaraamistik ja üldpõhimõtted, mille alusel osutada esteetilise meditsiini teenuseid, sh esteetilised meditsiinilised protseduurid, mis tungivad sarvkihist sügavamale või millel on sarvkihist kaugemale ulatuv bioloogiline mõju (nii vahendeid või seadmeid kasutades kui ka ilma).
Euroopa standard EVS-EN 17169:2020 ¹⁰⁹	Uues 2020. aastal jõustunud standardis määratletakse hügieeninõudeid enne tätoveerimist ja selle ajal ning järelhoolduseks.	Standardis tuuakse suunised tätoveerijatele ning nende rutiinsele suhtlemisele klientide ja ametivõimudega. Samuti tuuakse selles suunised õigete protseduuride kohta, mida tuleb kasutada kliendi, tätoveerija ja teiste optimaalse ohutuse tagamiseks tätoveerimise tööpiirkonnas, ning teave ohutu teenuse osutamiseks vajalike teadmiste kohta.
Ilu- ja isikuteenuste osutamisel kasutatavate seadmete ja instrumentide dekontaminatsioon ¹¹⁰	Dokumendis on esitatud juhised ilu- ja isikuteenuste osutajatele, kuidas teostada kasutatavate seadmete ja instrumentide dekontaminatsiooni ¹¹¹ .	Iluteenindaja vastutab oma töövahendite ja töökoha hügieeni eest (sh instrumentide ja seadmete puhastamine, desinfitseerimine ja steriliseerimine), et tõkestada nakkushaiguste levikut. Kõik esemed, mis

¹⁰⁷ Ilusalongiteenused. EVS-EN17226:2019. <https://www.evs.ee/et/evs-en-17226-2019>

¹⁰⁸ Esteetilise meditsiini teenused. Mittekirurgilised meditsiinilised protseduurid. EVS-EN 16844:2017+A2:2019. <https://www.evs.ee/et/evs-en-16844-2017%2Ba2-2019>

¹⁰⁹ Tattooing - Safe and hygienic practice. Euroopa Standard EVS-EN 17169:2020. <https://www.evs.ee/et/evs-en-17169-2020>

¹¹⁰ Gurjanova, O. (2018). Ilu- ja isikuteenuste osutamisel kasutatavate seadmete ja instrumentide dekontaminatsioon. Juhend teenuseosutajale. Terviseamet. https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/ilu_-_ja_isikuteenuste_osutamisel_2018.pdf

¹¹¹ Dekontamineerimine ehk dekontaminatsioon – protsesside kogum, mille käigus eemaldatakse või hävitatakse esemelt mikroorganisme, et seda ohutuks muuta. Mõiste hõlmab puhastamist, desinfitseerimist ja steriliseerimist

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
		puutuvad iluprotseduuri käigus kokku kliendiga (k.a personali käed), vajavad plaanipärast dekontamineerimist.
3) UURINGUD		
Sihtuuring „Piiripealsed iluteenused”. 2016 ¹¹²	Sihtuuringu ülesanne oli saada ülevaade ilusalongides pakutavatest teenustest, sh ilusüstid, mesoteraapia, püsimeik ja selle eemaldamine ning solaariumid; selgitada välja iluteenuse pakkuja kvalifikatsioon; uurida, milliseid seadmeid kasutatakse teenuste osutamisel; kas klienti teavitatakse eelnevalt protseduuri käigust ning tehakse kindlaks kliendi tervise seisund ja võimalikud vastunäidustused; kas teenust pakutakse kliendi tervisele ohutult ning anda hinnang olukorrale.	Uuringu järgi on piiripealsete iluteenuste peamised terviseriskide tegurid muuhulgas iluteenuste pakkujate haridus, iluprotseduuride käigus ravimite mittenouetekohane käitlemine, klientide ebapiisav nõustamine, biotsiidide mittesihotstarbeline kasutamine, protseduuride käigus kasutatavate seadmete puudulik korrasoleku kontroll.
Järelevalve teenuste terviseohutuse üle. 2018 ¹¹³	Terviseameti tehtud järelevalve aruanne hõlmab ilu- ja isikuteenuste terviseohutust (sh juuksuriteenus, küünetehnika teenus, kosmeetika teenus, spaateenus, intensiivsed esteetilised iluteenused, solaariumiteenus, massaažiteenus, loodusteraapia teenus, balneoloogilistes protseduurides kasutatava ravimuda terviseohutus) ja majutusteenuste terviseohutust.	Lihtsamate iluprotseduuride valdkonnas (nt juuksuriteenused, maniküür, pediküür) leiti järelevalve käigus hügieeninõuete rikkumisi, sh olid puudulikud teadmised hügieenist, desinfektsioonist. Lisaks tõsteti puudustena esile, et töötajatel puudusid tervisetõendid; solaariumisalongides ei vasta nõuetele UV-seadmete dokumentatsioon; ilusalongides pakutakse protseduure, mis sõltuvalt protseduuri sisust ning toime bioloogilisest sügavusest võivad liigituda esteetilisteks mittekirurgilisteks meditsiinilisteks protseduurideks või intensiivseteks esteetilisteks iluprotseduurideks. Esteetilised mittekirurgilised meditsiiniteenused nõuavad teenuse osutajalt tervishoiutöötaja kvalifikatsiooni ning tegevusluba eriarstiabi osutamiseks. Intensiivsed esteetilised iluteenused on lubatud ilusalongides vastava väljaõppe läbimisel.

¹¹² „Piiripealsed iluteenused. Sihtuuring“. Terviseamet (2016). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/iluteenuste_sihtuuring_2015.pdf

¹¹³ „Järelevalve teenuste terviseohutuse üle. Järelevalve aruanne“. Terviseamet (2018).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/Iluteenused/teenus_154_aruanne_2018.pdf

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
<i>Safety of tattoos and permanent make-up: Final report. European Commission. 2016</i> ¹¹⁴	Raporti „ <i>Safety of tattoos and permanent make-up State of play and trends in tattoo practices</i> “ ¹¹⁵ eesmärk oli koondada teaduslikult kinnitatud andmeid, mis aitaksid EL-i tasemel välja töötada meetmeid tätoveerimise ja püsimeigiteenuse käigus kasutatavate tintide ja protseduuri ohutuse tagamiseks.	Tätoveeringud ja püsimeik on noorte seas üha populaarsemad, kuid sellega võivad kaasneda kahjulikud tervisemõjud. Lühikokkuvõttes toodi välja ja selgitati lahti peamised tätoveeringutega kaasneda võivad kahjustused.
Spaateenindajate koolitusvajaduse uuring. 2018 ¹¹⁶	Uuringus selgitati välja erialal töötavate spaa- ja iluteenindajate koolitusvajadus.	Uuringus järeldati, et kõige enam tundsid töötajad huvi erialase võõrkeeleskuse ja anatoomia koolituste vastu, vajalikuks peeti ka tootekoolitusi ning näo-, käte-, jalgade- ja kehahoolitsuse koolitusi. Kutsetunnistuse olemasolu peeti keskmiselt oluliseks, kuid kutsetunnistuse sidumine palgaga oleks töötajatele edaspidi üks motivaatoreid enesetäiendamisel ja oskuste arendamisel.
Terviseturismi klatri spaa-ettevõtete personali arenguvajaduse uuring. 2013 ¹¹⁷	Uuringu üks eesmärgi oli hinnata Eesti terviseturismi klatri spaaettevõtete personali arenguvajadust kuues tegevusvaldkonnas: spaateenused, toitlustamine, klienditeenindus, puhastusteenus, raviteenus, majutusteenus. Uuringus on välja toodud arenguvajadused konkreetsete ametigruppide kaupa, sh iluteenindajad ja spaajuhid.	Juuksuri-kosmeetiku ametigrupi puhul toodi arenguvajadusena välja näiteks keha-, näo-, käte-, jalgade ja küünehoolduse ning massaaži sooritamine, massööride puhul ka massaaži riskitegurid. Mõlema ametigrupi puhul veel anatoomia ja füsioloogia, mikrobioloogia, biokeemia, nahahaigused ja enamlevinud allergeenid. Juhtide ametigrupi arenguvajadusena toodi välja näiteks muutuste juhtimine, motiveerimistehnikad, kommunikatsiooni juhtimine, majandusarvestus ja finantsjuhtimine.

¹¹⁴ Safety of tattoos and permanent make-up: Final report. European Commission (2016). <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/safety-tattoos-and-permanent-make-final-report>

¹¹⁵ Contor, L., Pakalin, S., Piccinini, P., Raemaekers, T., Senaldi, C. (2015). Safety of tattoos and permanent make-up State of play and trends in tattoo practices. <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/safety-tattoos-and-permanent-make-state-play-and-trends-tattoo-practices>

¹¹⁶ Kakkum, M. (2018). Spaateenindajate koolitusvajaduse uuring. TTÜ Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskus.

¹¹⁷ Loogma, K., Nemeržitski, S., Ümarik, M. (2013). Terviseturismi klatri spaa-ettevõtete personali arenguvajaduse uuring. <http://healthrepublic.ee/wp-content/uploads/2013/09/Spaa-ettev%C3%B5tete-personali-arenguvajaduse-uuringu-koondaruanne1.pdf>

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
Verenakkuste leviku vältimine nahka läbistavate ilu- ja isikuteenuste osutamisel. 2014 ¹¹⁸	Tätoveerimise, kehaaugustamise, manikööri-, pedikööri- ja kosmeetikuteenuste nakkusohutuse tagamise juhend isikuteenindajatele, kuidas vältida nakatumist eluohtlikesse verenakkustesse.	Lõike-torkevahendite kasutamisel tööprotsessis, sh ilu- ja isikuteeninduse valdkonnas, kaasnevad teenindaja naha ja limaskestade vigastuste riskid.
Solaariumiteenustest tulenevad terviseriskid. 2016 ¹¹⁹	Sihtuuringu eesmärk oli hinnata Eesti iluturul olevate solaariumiteenuste terviseohutust. Uuriti solaariumiteenuse osutamist reguleerivate nõuete täitmist, teenuse osutaja teadmisi, kosmeetikatoodete nõuetele vastavust ning solaariumiseadmete UV-kiirgusintensiivsuse mõõtmeid.	Solaariumiteenuse osutamisel on teenusest tulenevate terviseriskide maandamisel juhtiv roll teenuse saaja asjakohasel nõustamisel ja UV-seadmete seisundil. Teenusepakkujal peavad olema piisavad teadmised, oskused ja kvalifikatsioon ning solaariumipidajal on soovitatav sisse seada puhastus- ja desinfitseerimisplaan, et kindlustada alaline puhastus- ja desinfitseerimisrežiim pärast iga kliendi teenindamist. Muuhulgas toodi uuringus välja, et probleemiks on registreerimata biotsiidide kasutamine iluteeninduses.
Solaariumikasutajate kogemused ja tagasiside teenusele. 2016 ¹²⁰	Küsitluse eesmärk oli uurida solaariumiteenuste kasutajatelt solaariumist saadud kogemusi, sh kas solaariumiteenuse kasutajad saavad teenindajatelt vajaliku info õige päevitusrežiimi määramise ja protseduuri vastunäidustuste kohta.	Solaariumi kasutajatest peaaegu iga kolmas klient (29% küsitluses osalenutest) ei ole teadlik oma naha fototüübist ja talle sobivaima seansi pikkusest. Samuti ei saa iga teine klient (47% respondentidest) teenindajalt vajalikku infot päevitusrežiimi määramisest ja protseduuri vastunäidustustest.
Töökoha tervisedenduse uuring. 2019 ¹²¹	2019. aasta uuringuga sooviti saada ülevaade organisatsioonide tervist toetavast tegevusest ning võrrelda tervist edendavate töökohtade võrgustiku liikmeid teiste Eesti organisatsioonidega, et anda hinnang võrgustiku tegevuse tulemuslikkusele.	Uuringus toodi välja, et ligi pooled avaliku ja erasektori tööandjad leiavad, et viimastel aastatel on nende organisatsioonis suurenenud tervisetgevuste või -teenuste pakkumine. Enam kui pooled tööandjad on viimastel aastatel pakkunud vaimset tervist toetavaid koolitusi või teenuseid. Viiendik tööandjatest on viimastel aastatel kasutanud ergonoomi või füsioterapeudi

¹¹⁸ Kutsar, K. (2014). Verenakkuste leviku vältimine nahka läbistavate ilu- ja isikuteenuste osutamisel. Terviseamet.

[https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/nakkuskontrolli_juhis_ilu- ja_isikuteenustes_2014.pdf](https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/nakkuskontrolli_juhis_ilu-ja_isikuteenustes_2014.pdf)

¹¹⁹ Solaariumiteenustest tulenevad terviseriskid. Terviseamet (2016). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/sol_sihtuuring_2016.pdf

¹²⁰ Solaariumikasutajate kogemused ja tagasiside teenusele. Terviseamet (2016). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/solaariumi_kusitus_2016.pdf

¹²¹ Luuk, K., Trummal, A. (2019). Töökoha tervisedenduse uuring 2019. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

[https://intra.tai.ee/images/prints/documents/158754978518 Tookoha_tervisedenduse_uuring_2019.pdf](https://intra.tai.ee/images/prints/documents/158754978518_Tookoha_tervisedenduse_uuring_2019.pdf)

Arengukava/seadus/uuring	Lühikirjeldus, sh OSKA kontekstis olulised tegevused või hinnangud	Seos OSKA isikuteenuste uuringuga ⁸⁷
		teenuseid. Organisatsioonid toovad arendamist ja tähelepanu vajava valdkonnana ise kõige enam esile töötajate vaimse tervise toetamist.
<i>WHO Global Report on Traditional and Complementary Medicine. 2019</i> ¹²²	Maaailma Terviseorganisatsiooni (WHO) üks ülesandeid on jälgida tervishoiualaseid suundumusi ning toetada riike strateegiliste plaanide koostamisel. Selles aruandes antakse ülevaade täiendmeditsiini arengusuundadest maailmas kahe viimase aastakümne jooksul.	Uuringus toodi välja, et üha enam riike tunnistab täiendmeditsiini rolli oma riigi tervishoiusüsteemis, kuid muude maailma regioonidega võrreldes on seda vähem Euroopas. Mitmel riigil on välja töötatud rahvuslikud täiendmeditsiini puudutavad poliitikad, seadused või muud õigusaktid.

¹²² WHO Global Report on Traditional and Complementary Medicine (2019). <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/312342/9789241515436-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2.3. Kokkuvõte

Sotsiaal-demograafilistest muutustest põhjustatud arengusuunad:

- ❖ Sihtrühmad muutuvad mitmekesisemaks ning senisest enam on vaja arvestada sihtrühma ootuste ja vajadustega. Üha enam on spetsiaalselt vanemaealistele ja meestele suunatud teenuseid.
- ❖ Järjest enam leviva istuva eluviisi, stressi, pikeneva eluea ja tööelu tõttu suureneb vajadus füüsilist ja vaimset heaolu toetavate teenuste järele.
- ❖ Nooremad põlvkonnad on üles kasvanud ilu- ja heaoluteenustega ning on teenuste sagedased kasutajad.

Tarbija ootuste ja väärtushinnangute muutustest põhjustatud arengusuunad:

- ❖ Inimeste terviseteadlikkus on tõusnud ning väärtustatakse rohkem heaoluteenuste toetavat ja taastavat mõju nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele.
- ❖ Isikuteenustes lähtutakse üha enam looduslähedusest ja keskkonnasäästlikkusest.
- ❖ Ootused teenuste kvaliteedile on märgatavalt tõusnud. Teenuste ja toodete valik laieneb ning tarbija ootused mitmekesistuvad. Teenuste valikul on tähtis roll inimeste hoiakutel, moesuundadel, (sotsiaal)meedial ja ostujõul. Senisest olulisem on isikuteenindajate oskus nõustada kliente sobiva teenuse ja toote valimisel.
- ❖ Üldine suundumus on, et klassikalised isikuteenused jäävad, kuid lisandub uudseid tooteid, teenuseid ja protseduure.

Tehnoloogilisest arengust tingitud arengusuunad:

- ❖ Automatiseerimine lähitulevikus isikuteenuste osutajate tööd ei asenda. Kliendid eelistavad ka tulevikus saada personaliseeritud teenust vahetult inimeselt.
- ❖ Tehnoloogilised lahendused võimaldavad muuta protseduure tõhusamaks.
- ❖ Seadmed ja aparaadid on lihtsamini kättesaadavad nii tarbijale kui ka teenuse osutajale, kuid nende asjatundmatu kasutamine võib tekitada tervisekahju.
- ❖ Tehnoloogia kasulikkus isikuteenuste valdkonna igapäevases töös on otsesemalt tuntav tugitegevustes. Laialdasemalt kasutatakse mitmesuguseid digirakendusi.

Õigusaktidest põhjustatud arengusuunad:

- ❖ Eestis võib isikuteenuseid osutada erialase ettevalmistuseta isik ning isikuteenuse osutajalt erialase väljaõppe tõendamist ei nõuta.
- ❖ Järjest tähtsamaks saab hügieeninõuete järgimine ja desinfitseerimine, et piirata ja takistada infektsioonide levikut.
- ❖ Ohutu teenuse tagamiseks on oluline tõsta nii tarbija kui ka teenuse osutaja teadlikkust teenusega kaasnevatest terviseriskidest ning erialase väljaõppe vajalikkusest.

COVID-19 kriisi mõju:

- ❖ Nõudlus isikuteenuste järele COVID-19 kriisi ajal 2020. aasta kevadel vähenes, kuid see ei toonud kaasa põhikutsealadel töötajate arvu suurt langust, v.a spaateenindajatel.
- ❖ Suure tõenäosusega ei toimu kriisi mõjul isikuteenuste valdkonna hõives pikemaajaliselt põhimõttelisi muutusi, kuid lühiajaline mõju lähima kahe-kolme aasta jooksul kindlasti on. Pikaajalises vaates töötajaid isikuteenuste valdkonnas arvuliselt vähemaks ei jää.

3. Ülevaade valdkonna tööhõivest ja ettevõtetest

Peatükis antakse ülevaade valdkonna tööhõivest sotsiaaldemograafilistes löigetes, mis on valdkonna lähiaastate tööjõuvajaduse hindamise üks eeldusi. Lisaks on taustateabena toodud isikuteenuste tegevusega seotud ettevõtete üldised majandusnäitajad ning muu valdkonda iseloomustav statistika.

Valdkonna statistilisel iseloomustamisel on lähtutud EMTAK-i tegevusaladest. Statistilised andmetabelid ei võimalda üldjuhul soovitud detailsusega väljavõtteid EMTAK-i 5. tasemel. Sellisel juhul on valdkonna kirjeldamisel kasutatud tegevusala klassifikaatori kõrgemate tasemete näitajaid: tegevusala „Muu teenindus“ (EMTAK S96), mis sisaldab analüüsist välja jäävat pesumajade tegevust (S96011 „Tekstiil- ja karusnahatoodete pesu ja keemiline puhastus“), või tegevusala „Muud teenindavad tegevused“ (EMTAK S jagu).

Valdkonna tööhõive, ettevõtete ja muu taustateabe statistilises analüüsis on tuginetud Statistikaameti, EMTA, TÖR-i, Eurostati ning MKM-i tööjõu prognoosimudeli aluseks olevale andmestikule. Teatud juhtudel on esitatud võrdlusandmed eri andmeallikatest. Valdkonda kirjeldavate statistiliste näitajate puhul tuleb arvestada, et valdkonnas on keskmisest levinum üksikettevõtjana töötamine (FIE, OÜ), mis andmestikes alati ei kajastu.

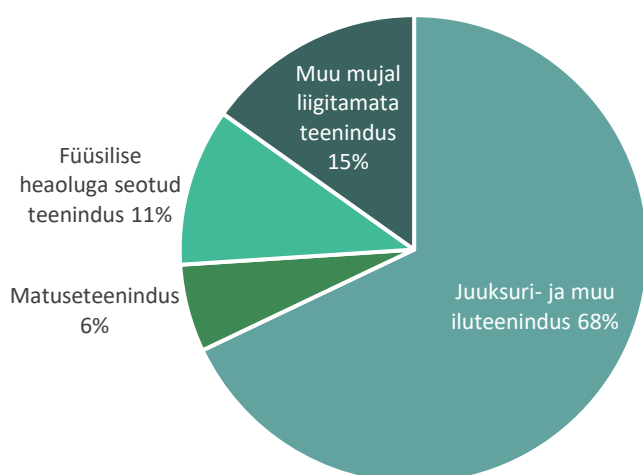
3.1. Hõivatud valdkonnas

Muu teeninduse (EMTAK S96) tegevusalade ettevõtetes kokku töötab üle 9000 inimese. S96 tegevusalasse kuulub ka pesumajade tegevus, mida siinses analüüsis ei käsitleta, mistõttu tegelik isikuteenuste valdkonnas töötavate inimeste arv on väiksem. Eelnevat arvesse võttes töötab isikuteenuste valdkonna tegevusala ettevõtetes hinnanguliselt umbes 8000 inimest¹²³, mis moodustab u 1% majanduses hõivatutest. Valdkonna ettevõtetest u 70% on juuksuri- ja muu iluteeninduse tegevusalal (vt joonis 1). Ametirühmade mõttes on tegemist homogeense valdkonnaga. Hõivatutest 2/3 on valdkonnale iseloomulikult teenindustöötajad. Lihttöötajate osakaalult sarnaneb valdkond ettevõtluse keskmisega, neid on kümnendik.

Tegevusaladel töötajate arv erineb valdkonna põhikutsealadel hõivatute arvust, sest hõlmab ka neid ametialasid, mida uuringus ei analüüsita, ning põhikutsealadesse on mõne ametiala töötajad võetud üle olenemata tegevusalast (vt ptk 1.2).

Värskemaid andmeid ametialadel töötajate kohta pakub TÖR-i andmestik. 2019. aastal oli S96 tegevusalal põhitöökohal registreeritud 7584 töötajat. Silmas tuleb pidada, et TÖR-i andmeid ei saa kõrvutada OSKA alusandmestikuga, sest kasutatakse erinevat metoodikat. TÖR-i andmed ei näita ettevõtjana tegutsevaid FIE-sid või OÜ-sid, sest neid TÖR-is ei registreerita (v.a kui nad on palgatöötajad). Isikuteenuste valdkonnas on iseenda tööandjast mikroettevõtjaid arvestataval hulgal, mistõttu TÖR-is registreeritud töötajate arv ametialal on tegelikkusest väiksem.

¹²³ Hinnang on antud EMTA andmete alusel.

Joonis 1. Kvartali keskmise töötajate arvu jagunemine isikuteenuste valdkonna tegevusalade ettevõtetes 2019. aastal

Allikas: EMTA

Aegpidevaid andmeid konkreetsetel ametialadel töötajate arvu kohta on keeruline leida. Kord kümneni jooksul toimuva rahvaloenduse andmetel töötas Eestis 2011. aastal juuksurina 2545 inimest ning iluteenindajana 1714 inimest. Eesti tööjõu-uuringu andmetel on juuksurite ja iluteenindajate hõivatute arv olnud viimasel kümnendil kasvutrendis (kolme aasta libisevate keskmistena viiendiku võrra), jäädes 3700–5100 vahemikku.

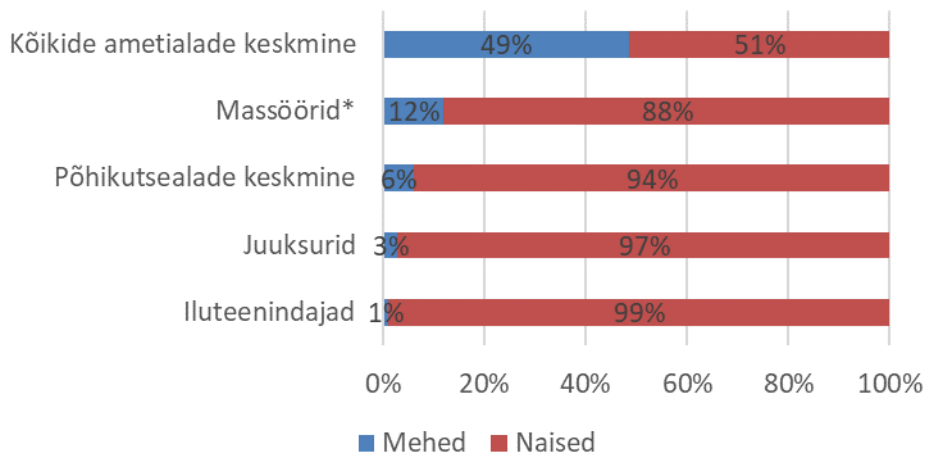
Kui üldiselt teenindustöötajate arv heades majandusoludes tänu tarbimise kasvule suureneb, siis 2020. aastal COVID-19 viirusest alguse saanud ülemaailmne majanduskriis vähendab mitme sektori töötajaskonda, sh tõenäoliselt väheneb ajutiselt nõudlus teenuste järele ka isikuteenustes (vt ptk 2.1.5). Spaateenindajate arv vähenes 2020. aasta kevadel kriisi mõjul umbes kolmandiku võrra (vt ka ptk 3.2.2).

Välisrühmade valdkonnas üldjuhul ei kasutata. Vähesel määral pakuvad välisriikide töötajad spaades eri liiki massaažiteenust.

3.1.1. Tööjõu struktuur

3.1.1.1. Sugu

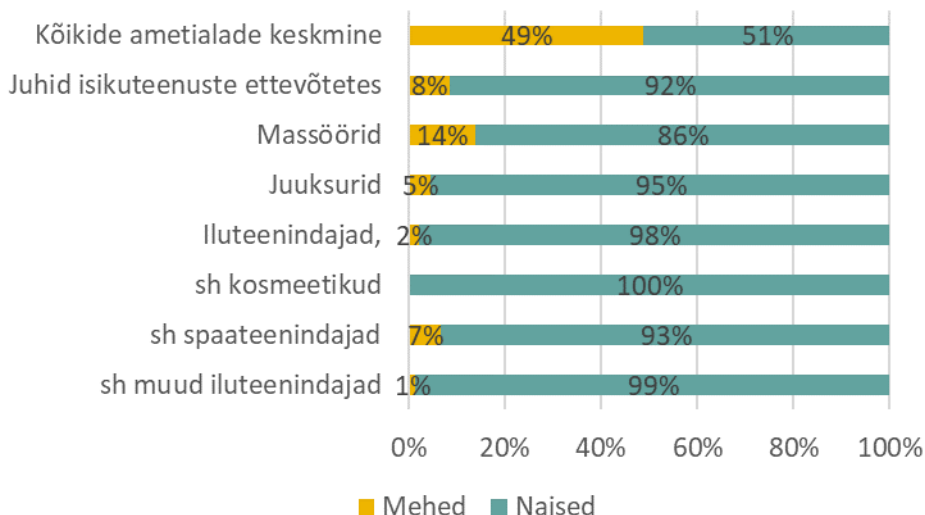
Isikuteenuste valdkonna põhikutsealade töötajatest valdav osa on naised (vt Joonis 2). Joonisel ei ole toodud eraldi välja juhte, kuna uuringusse hõlmati väike osa ametialast ning see ei kirjeldaks tegelikku soolist jagunemist. Isikuteeninduses töötavate juhtide kohta annavad tõesema pildi TÖR-i andmed (vt Joonis 3), mis võimaldavad vaadata ametialasid täpsemalt ISCO 5. tasemel. TÖR-i ja OSKA alusandmetes langeb meeste osakaal põhikutsealadel samasse suurusjärku.

Joonis 2. OSKA isikuteenuste valdkonna põhikutsealadel hõivatud soo lõikes

* Kutseala on moodustatud AK koodi alusel, mis sisaldab ka teisi ametialasid, seega ei pruugi joonis töötajate soolist jaotust täpselt peegeldada.

Allikas: Statistikaamet, REL2011; MKM

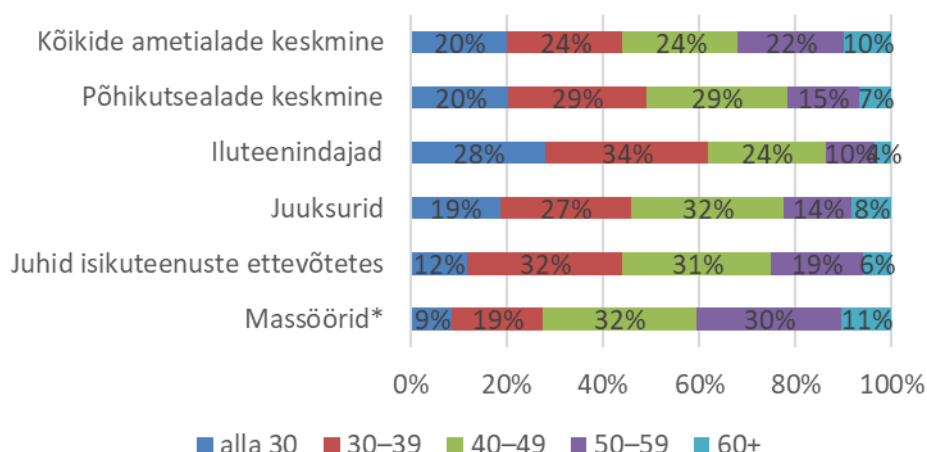

Joonis 3. Hõivatud põhitöökohal soo järgi OSKA isikuteenuste ametialadel, 2019

Allikas: EMTA, TÖR

3.1.1.2. Vanus

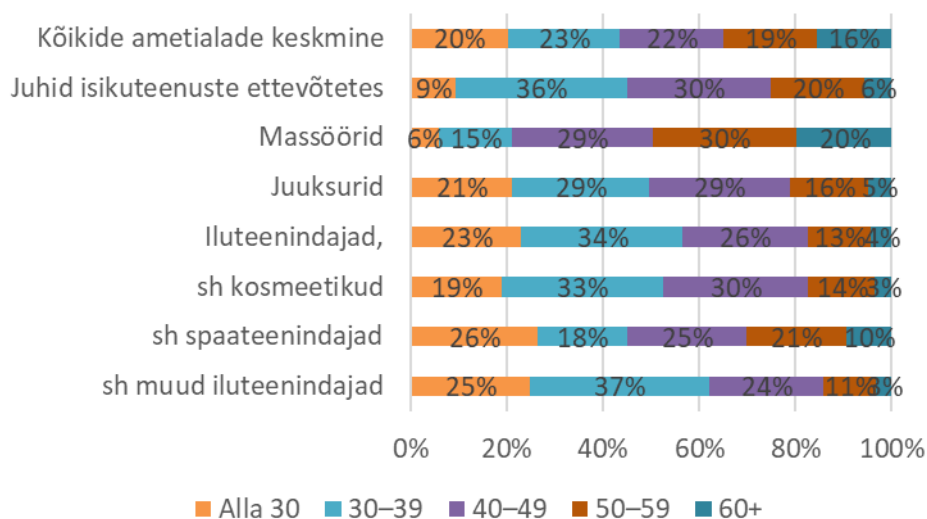
Vanuseline jaotus võimaldab tööjõuvajaduse kontekstis hinnata, kui palju töötajaid tuleks vanuse pärast pensionile siirdunute tõttu uue tööjõuga asendada. Nii TÖR-i kui ka MKM-i andmestik viitavad sellele, et valdkonnas see lähiaastatel probleemiks ei ole. Isikuteenuste valdkonna töötajaskond on ettevõtluse keskmisest noorem (vt Joonis 4). TÖR-i andmetel oli muu teeninduse tegevusala (EMTAK S96) töötajatest 2019. aastal 50-aastaseid ja vanemaid 27%, tegevusaladel keskmiselt 36%. Põhikutsealadest on keskmisest enam vanemaealisi ainult massööride seas. Nooremaealisi töötab rohkem iluteenindajate seas ning TÖR-i andmestikus tõusevad noorematega esile muud iluteenindajad, kes hõlmavad näiteks küüne- ja ripsmetehnikuid (vt Joonis 5). Isikuteenuste ametialad sobivad töötamiseks ka vanemas eas ning pensionini töötamine on tavaline. Andmete järgi töötab tööjõu keskmisest enam vanemaealisi massöörina.

Joonis 4. Hõivatute vanuseline jagunemine isikuteenuste valdkonna põhikutsealadel

* Kutseala on moodustatud AK koodi alusel, mis sisaldab ka teisi ametialasid, seega ei pruugi joonis soolist jaotust täpselt peegeldada.

Allikas: Statistikaamet, REL2011; MKM

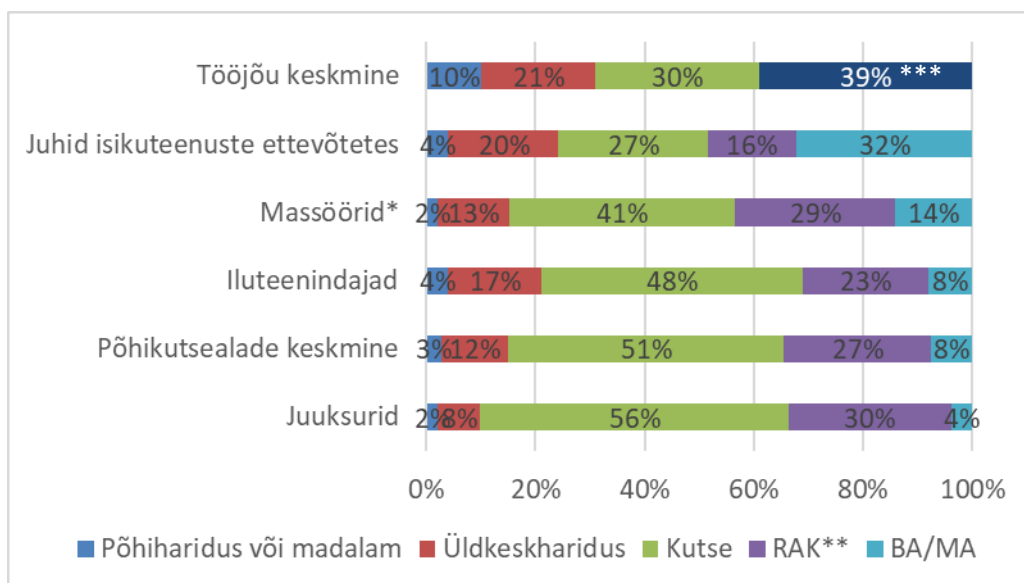

Joonis 5. Hõivatud põhitöökohal vanuserühma järgi isikuteenuste valdkonna ametialadel, 2019

Allikas: EMTA, TÖR

3.1.1.3. Haridustase

Hõivatute hariduslik jaotus viitab sellele, millist ettevalmistust ja oskusi valdkonda tööle tulijalt eeldatakse, ning on seega oskuste prognoosi kontekstis oluline. Valdkonna kutsealadel töötab **keskmisest enam kutseharidusega inimesi** (vt Joonis 6) ning ka tasemeõpet pakutakse nendel erialadel just kutsehariduses (vt ptk 6.1). Samas ei saa siit teha järeldust, et kutseharidusega töötajatel on erialane haridus. Kõrgharidusega töötajate osakaal sarnaneb tööjõu keskmisega. Mõnevõrra kõrgem on kõrghariduse omandanute osakaal massööride seas, kelle puhul on tavaline, et massööri amet ei ole esimene ja alles hilisemas eas õpitakse massööriks. **Valdkonnas töötab tavapärasest vähem ainult üldkesk- või madalama haridustasemega inimesi.** Eriti paistavad selles vallas silma juuksurid, kelle seas on üldkeskharidusega või madalama haridustasemega töötajaid kõigest kümnendik.

Joonis 6. Hõivatute hariduslik jagunemine isikuteenuste valdkonna põhikutsealadel

* Kutseala on moodustatud AK koodi alusel, mis sisaldab ka teisi ametialasid, seega ei pruugi joonis hariduslikku jaotust täpselt peegeldada.

** Sh keskeriharidus keskhariduse baasil.

*** Tööjõu keskmise kohta on esitatud kõrgharidustasemed kokku.

Allikas: Statistikaamet, REL2011; MKM

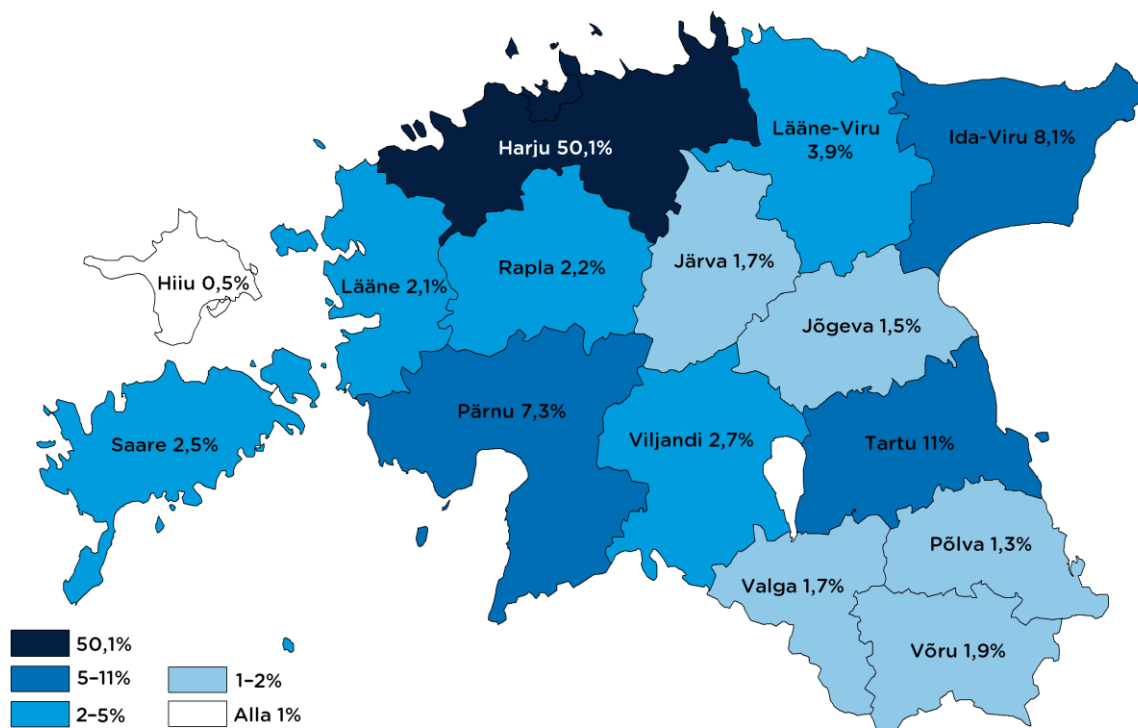
3.1.1.4. Regionaalne jaotus

Nõudlus isikuteenuste valdkonna teenuste järele on tihedalt seotud elanikkonna paiknemisega ning spaateenuste puhul ka turistide seas populaarsete sihtkohtadega. Pooled valdkonna töökohtadest asuvad suurima elanike arvuga Harju maakonnas. Tartumaal ja Ida-Virumaal kummaski töötab umbes kümnendik hõivatutest ning Pärnumaal umbes 7% (vt joonis 7)¹²⁴. Üldise linnastumistrendi jätkudes koondub tulevikus suurematesse maakondadesse tõenäoliselt veelgi enam valdkonna töötajaid¹²⁵. Vastukaaluks tõi COVID-19 kriis ja üldine kaugtöö laiem levik vähemalt ajutiselt kaasa ka inimeste vastassuunalise liikumise linnast maale. On veel vara öelda, kas sellel on püsivam mõju, ning isikuteenuste pakkujate töökohta asukohti see tõenäoliselt märgatavalt ei muuda. Isikuteenuste sektoris on tugev kliendi lojaalsus. Sobivat teenusepakkujat ei vahetata kergekäeliselt ning võimaluse korral käiakse ka elukoha vahetamisel endise teenindaja juures edasi.

Maakonna koguhõivest moodustavad valdkonna töötajad 1,2–1,9%. Ekspertide hinnangul ei ole töötajate välismaale lahkumine valdkonnas probleemiks, kuid vähesel määral esineb ka seda.

¹²⁴ Kuna siin on kasutatud REL2011 andmeid, viidatakse haldusreformieelsetele maakonnapiiridele.

¹²⁵ Statistikaameti rahvastikuproгноosi (tabel RV088) põhistsenaariumi järgi kasvab aastaks 2026 elanike arv ainult Harju- ja Tartumaal, teistes maakondades elanike arv väheneb.

Joonis 7. Isikuteenuste valdkonna tegevusalade ettevõtete töötajate regionaalne jagunemine (2016–2018 keskmine)

Allikas: Statistikaamet, REL2011, ETU; MKM

3.1.2. Palk ja tööjõu voolavus

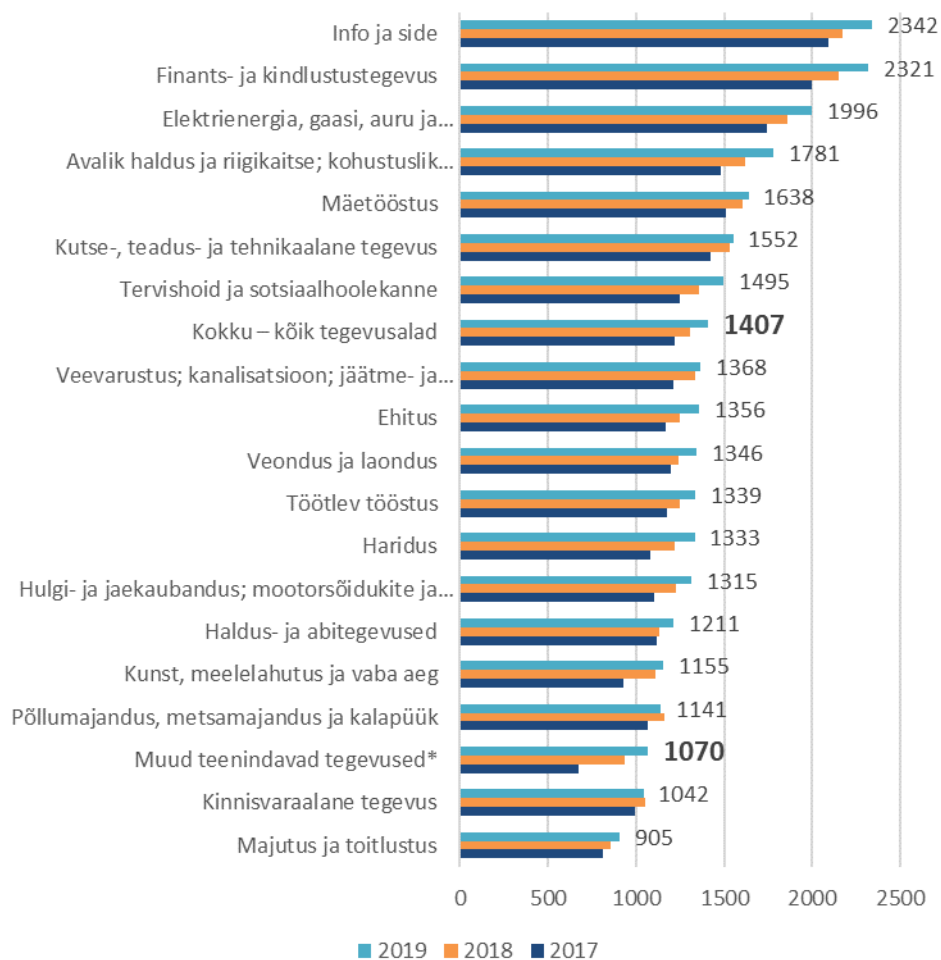
Valdkonna tegevusalade ettevõtetes on palgatase üks majanduse madalamaid. Muude teenindavate tegevuste tegevusalal (EMTAK S) oli keskmine brutokuupalk 2019. aastal 1070 eurot¹²⁶ ning Eesti keskmine oli 1407 eurot (vt Joonis 8).

Statistikaameti töötasu struktuuriuuringu andmetel moodustas 2018. aastal uuringus analüüsitud ametialadel brutotunnitasu keskmisega võrreldes juuksuritel ja iluteenindajatel ligi 60%, massööridel üle 70% (vt Tabel 4). Sarnasele palgatasemele viitab edukust tööturul kirjeldav andmestik¹²⁷: juuksuri ja iluteeninduse õppekavarühma (edaspidi JIT ÕKR) lõpetanutel moodustas keskmine palk 2018. aastal 57% Eesti keskmisest ning kutsehariduses massööre ettevalmistavas teraapia ja taastusravi ÕKR-is 70%. Õppekavarühmade võrdluses oli lõpetajate palgatase JIT ÕKR-is kõige madalam, sarnanedes koduteeninduse ÕKR-iga¹²⁸.

¹²⁶ Proportsioon keskmise palgaga püsis aastani 2017 suhteliselt muutumatuna, moodustades u 55% keskmisest palgast. 2018. aasta palgastatistika metoodika muudatus suurendas muude teenindavate tegevuste tegevusala keskmist näitajat, st hüppelist palgakasvu valdkonnas tegelikult ei toimunud. http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/12Palk_ja_toojeukulu/01Palk/02Aastastatistika/PA_001.htm

¹²⁷ Leppik, M. (2020). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul: andmetabelid (2018); https://www.hm.ee/sites/default/files/tabelid_avalikustamiseks_2018andmed.xls.

¹²⁸ Lõpetatud ÕKR ei näita, millisele tegevus- või ametialale tööle asuti. Palgaandmetes ei kajastu ettevõtlusega tegelejad (nt FIE-d) või need, kes võtavad tulu välja dividendidena. Leppik, M. (2019). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf

Joonis 8. Keskmine brutokuupalk tegevusaladel, 2017–2019

* Hõlmab tegevusalasid laiemalt kui valdkonnaga seonduvad.

Allikas: Statistikaamet, PA001

Tabel 4. Keskmine brutotunnitasu (eurodes) isikuteenuste põhikutsealades analüüsitavatel ametialadel ja vastavate ametialade pearühmades

Ametirühm	Põhikutseala	ISCO kood ja ametiala	2010	2014	2018
Teenindus- ja müügitöötajad	Juuksurid	5141 Juuksurid	2,33	2,86	4,17
	Iluteenindajad	5142 Kosmeetikud jms alade töötajad	2,67	3,22	4,06
Tehnikud ja keskastme spetsialistid	Massöörid	3255 Abifüsioterapeudid	4,35	4,64	5,43
Ametialade pearühmade keskmine			4,77	5,63	7,18
Tehnikud ja keskastmespetsialistide pearühma keskmine (3-ga ISCO koodid)			5,17	6,26	7,57
Teenindus- ja müügitöötajate pearühma keskmine (5-ga ISCO koodid)			2,92	3,60	4,80

Allikas: Statistikaamet, tabelid PA633, PA623

Statistikaamet arvutab TÖR-i ja maksudeklaratsiooni TSD andmete põhjal levinumate ametialade täisajaga töötajate brutopalka. Eesti mediaan brutokuupalk oli 2020. aasta II kvartalis 1170 eurot. Juuksurite ja iluteenindajate ametialagrupis oli see 584 eurot ehk poole võrra keskmisest madalam.

Arvestades valdkonna töötajate madalat palgataset, mõjutab seda tugevalt riiklik palga alammäär. 2020. aasta alguses tõusis alampalk 540-lt eurolt 584-le eurole kuus (kasv 8%), mis on lähedane ka vastavatel aastatel juuksuri ja iluteenindaja ametialade palgatöötajate mediaanpalgale (vt Tabel 5).

Tabel 5. Ametialal registreeritud täisajaga töötajate brutokuupalga mediaan¹²⁹ ja töötasu alammäär (eurodes)

Amet	2019	2020. a I kvartal	2020. a II kvartal
Juuksurid ja iluteenindajad	540	571	584
Kõik ametid	1143	1158	1170
Töötasu alammäär kuus täistööajaga töötamisel	540	584	

Allikas: Statistikaamet, TÖR

Kuigi keskmine palgatase on juuksuritel ja iluteenindajatel madal, siis on tegu ametialadega, mille puhul on edukalt majandades ja kindla klientuuriga võimalik teenida tunduvalt suuremat tulu. Sama kehtib massööride kohta. Töötasust rääkides peab arvestama, et isikuteenindajad töötavad sageli ettevõtjana ega pruugi palgatöötajana kirjas olla, mistõttu valdkonnas töötavate inimeste sissetulek ei kajastu täielikult palgastatistikas, mida tõid välja ka intervjuueeritud eksperdid. Valdkonnas arveldatakse suhteliselt palju sularahaga, mis teeb maksudest kõrvalehoidmise lihtsamaks ning võib esineda varimajandust. Valdkonna ühe probleemina mainisid eksperdid teenuse õiglase hinnastamist ja õiglase töötasu küsimist, kuna teenusepakkujaid on palju ning esineb ebaausat konkurentsi, sh mitteametlikke teenusepakkujaid.

Intervjuueeritute sõnul on majanduslikult keerulisem toime tulla noortel alustavatel iluteenindajatel. Klientuuri loomine võtab aega ning algsed investeeringud oma töökoha avamiseks on näiteks kosmeetikutel ja juuksuritel suhteliselt suured. Seetõttu loobub osa värskeid koolilõpetajaid valdkonnas töötamisest. Karjääriteed on koolilõpetajal lihtsam alustada töölepinguga salongis, aga selliseid salonge ei ole palju. Madal palgatöötajate töötasu võib seega osaliselt viidata ka väiksema töökogemusega iluteenindajatele, kes võimaluse tekkides jätkavad töötamist ettevõtjana.

Tööjõu liikumisi on isikuteenuste valdkonnas keeruline mõõta, kuna paljud töötavad üksikettevõtjana, mistõttu tööjõu voolavus ei kajastu täielikult töötajate töökohtade vahetumises. Ekspertide hinnangul ei ole tööjõu voolavus valdkonnas üldiselt probleem. Intervjuueeritute sõnul on liikuvam tööjõud noored ning ametialalt küüne- ja ripsmetehnikud, kes ei ole pidanud teenuse pakkumisega alustamisel tegema suuri investeeringuid töövahenditesse ja ruumi sisustusse. Töökoha vahetamisi esineb ka ebatraditsioonilise töögraafiku või füüsiliselt raske töö tõttu (nt spaatöötajatel nädalavahetustel ja pühadel). Kuna valdkonnas töötavad valdavalt naised, siis võib teatud osa töötajatest laste sündimisel töölt pikemaks kõrvale jääda ning tööturule naastes ei pruugita erialasele tööle asuda. Keskmisest madalamale tööhõive määrale viitab ka edukust tööturul kirjeldav andmestik¹³⁰.

Majanduses keskmiselt töötas 2019. aastal osaajaga 12,7% töötajatest¹³¹. Osaajaga töötamine on levinum teenindussektoris ja naiste seas. Muude teenindavate tegevuste tegevusalal töötas osaajaga

¹²⁹ Metoodika: analüüsi on kaasatud hõivatud, kes on vähemalt 1 kuu töötanud; arvestatud on ainult täiskoormusel töötajad ning neid, kes on saanud töist tulu. Mediaanpalk näitab summat, millest rohkem ja millest vähem teenivad töötajad on ühepalju. <https://ametipalk.stat.ee/>

¹³⁰ 2005.–2017. aasta JIT ÖKR-i tasemeõppe lõpetanute tööhõivemäär on üldisest hõivemäärast madalam. Leppik, M. (2020). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul: andmetabelid (2018); https://www.hm.ee/sites/default/files/tabelid_avalikustamiseks_2018andmed.xls.

¹³¹ Statistikaamet, TT222.

umbes kolmandik töötajatest¹³², mida on rohkem kui teenindussektoris keskmiselt. Osaajaga töötamise põhjuseks võib olla omal soovil tööaja reguleerimine või asjaolu, et täiskohaga tööd ei ole (nt spaades madalhooajal).

3.2. Ülevaade valdkonna ettevõtetest

Järgnevalt on analüüsitud valdkonna ettevõtete majanduslikku käekäiku ning selle mõju tööhõivele nii tagasiulatuvalt kui ka võimalikku mõju tulevikus. Tööjõuvajaduse prognoosimisel on majandusnäitajate analüüs vajalik, kuna tööjõuvajadus on tuletatud nõudlus teenuse pakkumise mahu ja tööjõu kasutamise efektiivsuse kombinatsioonist. Majandusnäitajad võimaldavad hinnata valdkonna võimalikke kitsaskohti ja arenguvõimalusi.

3.2.1. Valdkonna ettevõtted

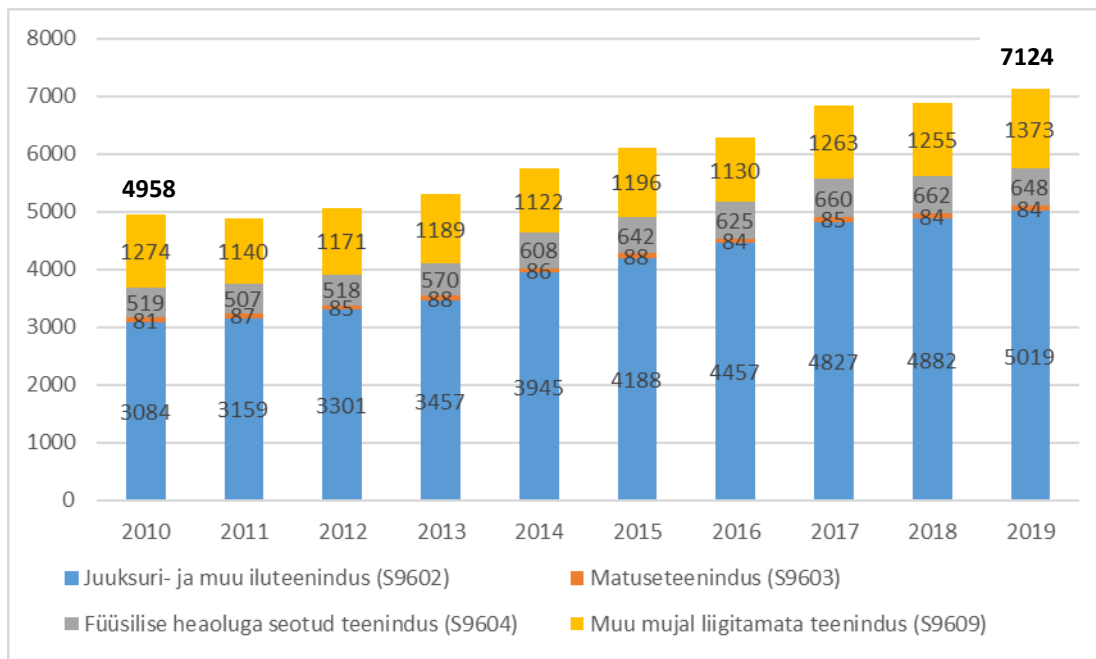
Tavaliselt töötavad iluteenuste spetsialistid väikeettevõtjana (FIE, OÜ) ning tavapärane on rentida töökohta salongis, kus töötavad koos mitu eraettevõtjast teenindajat. Salongile makstakse sel juhul kohatasu, kokkulepitud protsenti teenitud tulult vmt. Sarnase mudeli järgi tööavad ka paljud massöörid.

Valdkonna ettevõtete arv põhitegevusalal on toodud Statistikaameti statistilise profiili¹³³ andmetel, mis sisaldab muuhulgas FIE-sid. **2019. aastal oli isikuteenuste valdkonna tegevusaladel kokku 7124 aktiivselt tegutsevat ettevõtet. Suurema osa valdkonna ettevõtetest moodustavad juuksuri- ja muu iluteeninduse ettevõtted (70%) (vt Joonis 9).** Viiendik ettevõtetest tegelevad muu mujal liigitamata teenindusega, mis hõlmab väga erineva spetsiifikaga teenuseid, sh lemmikloomade hooldamist. Lemmikloomateenuseid pakkuvate ettevõtete arv on küll väike, kuid kümnendi jooksul kõige kiiremini kasvanud (20-lt 58-ni). Lisaks pakub osa lemmikloomade toodete kaupluseid või loomakliinikuid kõrvaltegevusena ka loomade hooldusteenuseid. See peegeldab üldist trendi, et sissetulekute suurenedes nõudlus lemmikloomateenuste järele kasvab (vt ptk 2.1.1).

Viimasel kümnendil on valdkonna ettevõtete arv kasvanud keskmisest enam (44%, keskmine on 33%). Enim on juurde tulnud iluteenuseid pakkuvaid ettevõtteid (63%). Füüsilise heaolu teenuseid pakkuvaid massaažisalonge, solaariumeid, saunu jmt on veerandi võrra rohkem ning muid teenuseid 9% rohkem kui kümme aastat tagasi.

¹³² http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsg_epgan2&lang=en

¹³³ Statistiline profiil — majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina 1994. aastast. http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/10Majandusüksused/08Uldandmed/ER_003.htm

Joonis 9. Ettevõtete, sh FIE-de arv isikuteenuste valdkonna tegevusaladel põhitegevusala järgi

Allikas: Statistikaamet, statistiline profiil

Põhiosa isikuteenuste valdkonna ettevõtetest on alla kümne töötajaga mikroettevõtted (99%), mida on enam kui ettevõtluses keskmiselt (94%). Suuri, üle 250 töötajaga ettevõtteid ei ole, samas kui vaadata valdkonda nimetatud tegevusaladest laiemalt, siis näiteks massaaži- või spaateenuseid pakuvad sageli majutusettevõtted, mille hulgas leidub ka suurettevõtteid. Seega töötab valdkonna kutsealade inimesi ka suurettevõtetes.

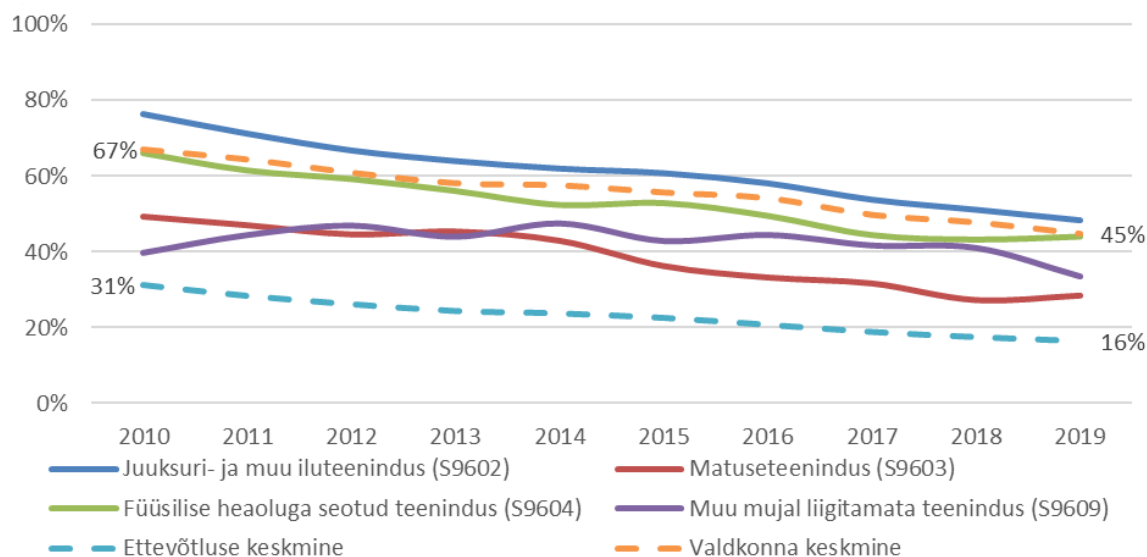
Isikuteenuste valdkonnas on ettevõtlusvormina keskmisest levinum füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine, kuigi aastate jooksul on FIE-de osakaal vähenenud, nagu ka ettevõtluses üldiselt.

Kõigist ligi 30 000 äriregistris registreeritud FIE-st¹³⁴ tegutsevad Statistikaameti hinnangul aktiivselt 21 965¹³⁵. Statistilise profiili andmetel moodustavad kõikidest FIE-dest muude teenindavate tegevuste tegevusalal (EMTAK S) olevad 16% (3426). Selle tegevusala ettevõtetest moodustavad FIE-d koguni ligi poole (43%) (võrdluseks: majanduses keskmiselt 16%). Ainsana on FIE ettevõtlusvorm populaarsem põllumajandussektoris, kus neid on üle poole ettevõtetest (53%) ja kõikidest ettevõtluse FIE-dest moodustavad need 28%.

Valdkonna kõigil tegevusaladel on FIE-de osakaal ettevõtluse keskmisest kõrgem (vt Joonis 10), kuid kümne aastaga on FIE-de osakaal vähenenud 67%-lt 44%-le. Sarnane trend on toimunud kogu ettevõtluses. FIE-de osakaalu langus tuleneb äriühingute arvu kasvust, st FIE-de arv pole oluliselt muutunud (nt EMTAK 9602 tegevusalal oli 2010. aastal registreeritud FIE-sid 2353 ja 2019. aastal 2413).

¹³⁴ Äriregistri 2020. aasta jaanuari andmed. <https://www.rik.ee/et/e-ariregister/statistika>

¹³⁵ Statistikaamet, statistiline profiil, ER029.

Joonis 10. FIE-de osakaal isikuteenuste valdkonna tegevusaladel

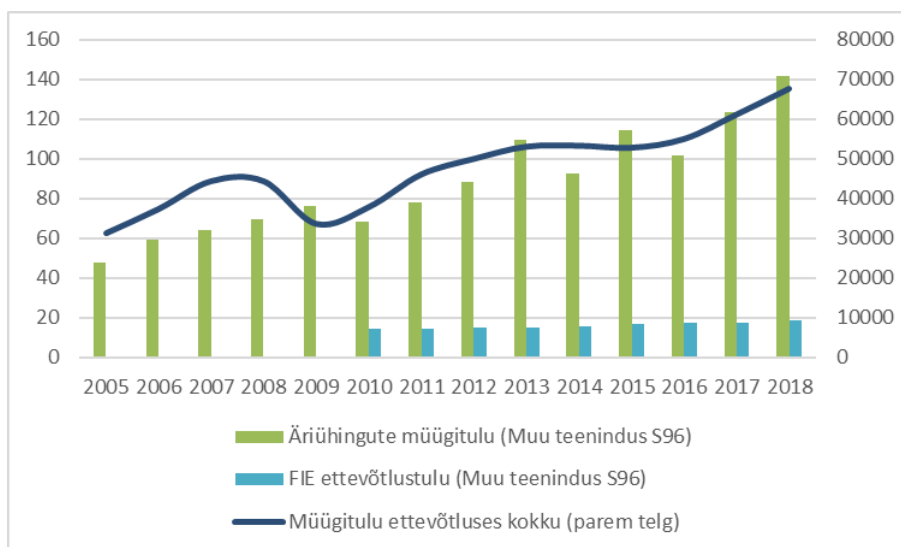
Allikas: Statistikaamet, statistiline profiil

3.2.1. Käive, lisandväärtus ja tootlikkus

Isikuteenuste valdkonna ettevõtete müügitulu kirjeldamisel on kasutatud äriühingute müügitulu ning lisaks FIE-de ettevõtlustulu, kuna valdkonnas on FIE-de osakaal suhteliselt suur.

2018. aastal oli muu teeninduse tegevusala äriühingute ja FIE-de tulu kokku 160,4 mln eurot, millest FIE-de ettevõtlustulu osakaal oli 12% (18,8 mln eurot) (vt Joonis 11). Arvestades, et arvuliselt tegutsevad enamik tegevusala FIE-dest iluteeninduses (70%), siis tõenäoliselt moodustavad nad ka ettevõtlustulust suurema osa.

Ettevõtluse müügitulu isikuteenuste valdkonnas on kasvanud viie aasta jooksul ligi poole võrra (48%) ning kümne aasta jooksul ligi kaks korda (93%), mis on enam kui ettevõtluses keskmiselt.

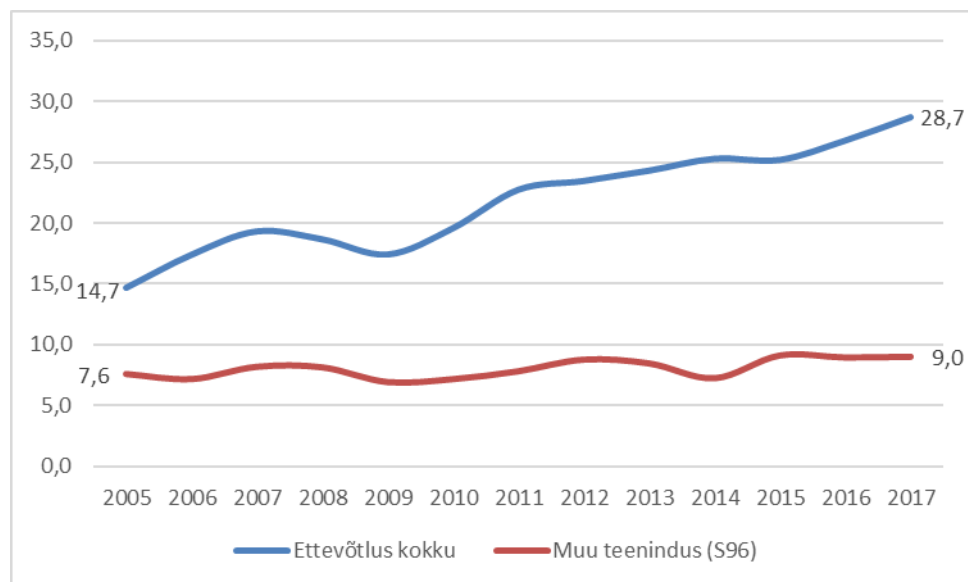
Joonis 11. Isikuteenuste valdkonna äriühingute müügitulu ja FIE-de ettevõtlustulu (mln eurot)

Märkus: Muu teeninduse tegevusala sisaldab ka pesumajade tegevusala, mida siinses uuringus ei käsitleta. FIE-dena on pesumajasid vähe, mistõttu mõjutavad need FIE-de ettevõtlustulu vähe.

Allikas: Statistikaamet, EM001, EM81

Muu teeninduse tegevusala ettevõtete toodetud lisandväärtus¹³⁶ oli 2017. aastal ligi 51 miljonit eurot, mis moodustas kogu ettevõtluse lisandväärtusest alla 1%. Aastatel 2013–2017 on lisandväärtus kasvanud keskmisega samas tempos, varasemal perioodil natuke kiiremini.

Töövõljalikus töötaja kohta on muu teeninduse tegevusaladel ettevõtluse keskmisest üle kolme korra madalam (vt Joonis 12) ning tootlikkus on kasvanud majanduse keskmisega võrreldes aeglasemalt.

Joonis 12. Isikuteenuste valdkonna ettevõtete tootlikkus töötaja kohta aastas võrdluses kogu ettevõtlusega (tuhat eurot)

Allikas: Statistikaamet, tabel EM008

3.2.2. Muu taustastatistika

Spaateenindajad töötavad üldjuhul suuremates spaades ja majutusettevõtetes, mistõttu mõjutab neid pigem turismisektori käekäik. OSKA majutuse, toitlustuse ja turismi valdkonna uuringus¹³⁷ on turismisektori trende ja statistilisi näitajaid põhjalikumalt käsitletud. Kuna COVID-19 kriis on tugevalt turismisektorit räsitud, siis on selles peatükis toodud välja mõned sektori põhinäitajad.

Turismiteenuste mahtude muutusi saab hinnata majutatud külastajate¹³⁸ arvu alusel. Statistikaameti andmetel on alates 1996. aastast majutusasutustes ööbinud külastajate arv olnud kasvutrendis (vt Joonis 13). 2019. aastaks tõusis see rekordiliselt ligi 3,8 miljoni majutuseni. 2020. aasta COVID-19 kriisi tõttu peatus jaanuarist augustini Eesti majutusasutustes 46% vähem külastajaid kui aasta varem samal perioodil (1,4 mln vs. 2,66 mln majutatut). Majutatud Eesti elanikke oli nimetatud perioodil eelmise aastaga võrreldes 45% vähem ning väliskülastajate arv moodustas kõigest 26% eelmise aasta mahust. Aprillis riiklikult kehtestatud eriolukorra ajal oli väliskülastajaid kõigest 1% mullusest. Juulis, mis on turismikõrghooaja tippkuu, oli eelnevate kuude võrdluses majutatuid küll rohkem, aga siiski kolmandiku

¹³⁶ Lisandväärtus: rahaliselt väljendatud toodang (teenused), millest on maha arvestatud vahetarbimine.

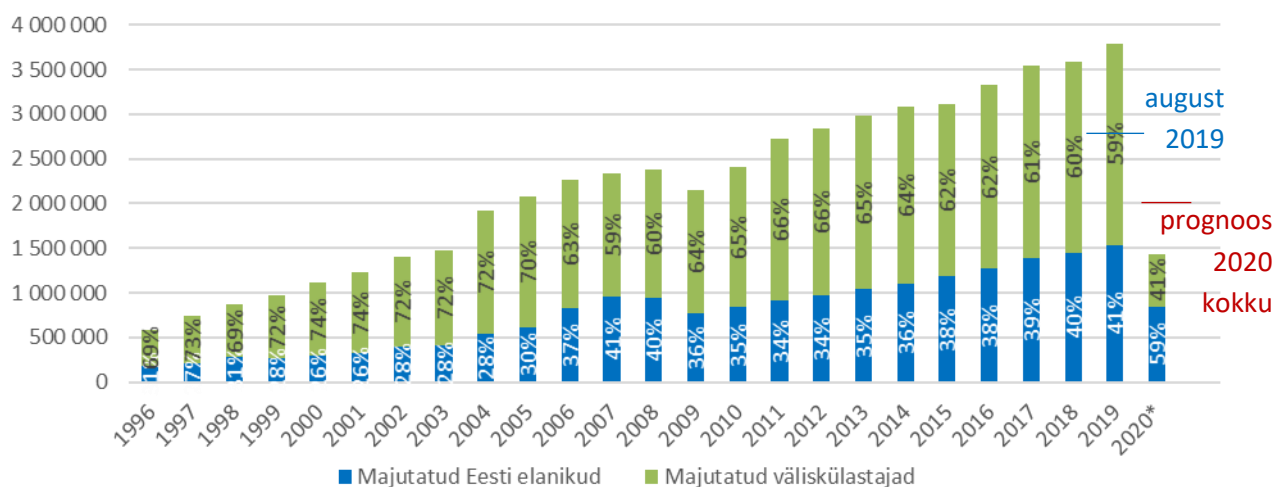
¹³⁷ Lepik, I., Uiboupin, M. (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: majutus, toitlustus, turism. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/12/Majutuse-toitlustuse-turismi-uuring.pdf>

¹³⁸ Majutatu – turist ehk ööbiv külastaja, kes veedab vähemalt ühe öö majutusettevõttes. http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/23Turism_ja_majutus/02Majutus/TU_11.htm

võrra vähem võrreldes 2019. aastaga. Reisipiirangute tõttu oli siseturiste juulis eelmise aastaga võrreldes 8% rohkem, kuid välisküllastajaid 58% vähem.

Senise trendi jätkudes oleks 2020. aasta lõpuks hinnanguliselt kokku u 2 mln majutatut, mis oleks samaväärne maht 15 aasta taguse ajaga ehk 2005. aastal.

Arvestades välisküllastajate suuremaid kulutusi võrreldes siseturistidega, ei kompenseeri siseturistid ettevõtetele välisküllastajatest saamata jäänud tulu. Nii ongi müügitulu majutus- ja reisi ettevõtetes 2020. aasta II kvartalis üle 80% väiksem võrreldes eelmise aasta II kvartaliga (vt Joonis 14). Majutusettevõtetes, kus töötab ka põhiosa spaateenindajatest, vähenes tööga hõivatute arv II kvartalis aasta varasemaga võrreldes 30%. Kui tavaliselt on turismis probleemiks olnud aastaegadest, pühadest või puhkustest tingitud hooajalisus, siis 2020. aasta tõi sektorisse uue teadmata kestusega COVID-19 madalhooaja.

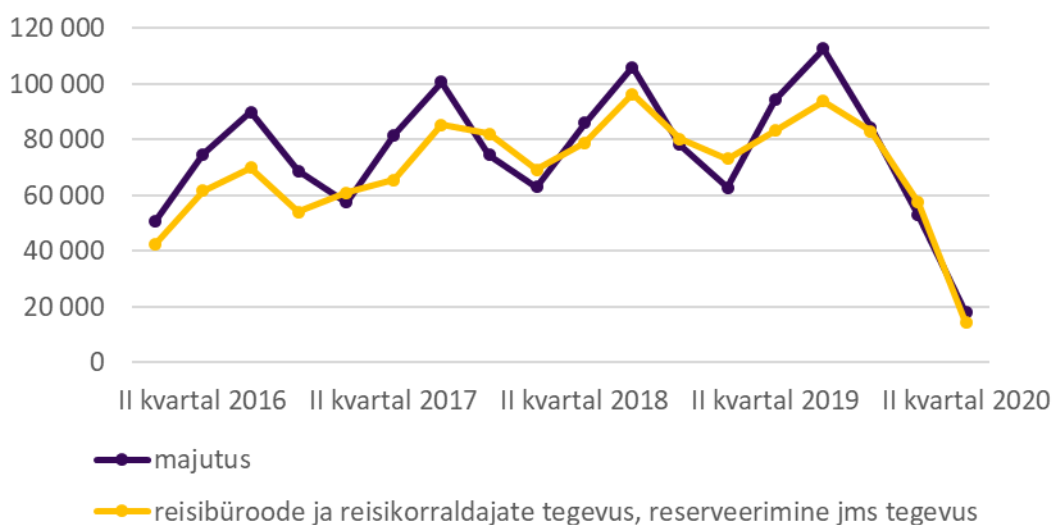

Joonis 13. Eesti majutusasutustes majutatute arv

*Jaanuar–august

Sinine joon tähistab 2019. aasta jaanuarist kuni augustini majutatuid. Punane joon tähistab 2020. aasta majutatute arvu prognoosi, kui maht jääb 46% võrra väiksemaks eelnevast aastast.

Allikas: Statistikaamet, tabel TU121

Joonis 14. Majutuse ja reisi ettevõtete müügitulu, tuhat eurot

Allikas: Statistikaamet, tabel EM001

3.3. Kokkuvõte

- ❖ Isikuteenuste valdkonna tegevusala ettevõtetes töötab umbes 8000 inimest. Hõivatutest 2/3 on valdkonnale iseloomulikult teenindustöötajad.
- ❖ Valdkonna töötajaskond on ettevõtluse keskmisest noorem ja põhikutsealadel töötavad valdavalt naised. Mõnevõrra rohkem töötab mehi massööride seas, kelle seas on Eesti keskmisest enam vanemaealisi.
- ❖ 2019. aastal oli isikuteenuste valdkonna tegevusaladel üle 7000 ettevõtte. Viimasel kümnendil on valdkonna ettevõtete arv kasvanud keskmisest enam. Suurema osa ettevõtetest moodustavad juuksuri- ja muu iluteeninduse ettevõtted (70%).
- ❖ Valdkond on killustunud paljude mikroettevõtete vahel. Valdav osa on mikroettevõtteid (99%), mida on enam kui ettevõtluses keskmiselt (94%). Ettevõtlusvormina on keskmisest levinum füüsilisest isikust ettevõtjaks olemine.
- ❖ Valdkonna palgatöötajate keskmine kuutasu on poole võrra Eesti keskmisest madalam. Paljud isikuteenuste valdkonna töötajatest on iseenda tööandjad, st töötavad üksikettevõtjana (FIE, OÜ), mis võimaldab edukalt majandades teenida suuremat tulu. Tavapärasest enam töötatakse osaajaga.
- ❖ Ettevõtluse müügitulu on valdkonnas kasvanud viie aasta jooksul ligi poole võrra ning kümne aasta jooksul ligi kaks korda, mis on enam kui ettevõtluses keskmiselt. Töövõljalikus töötaja kohta on muu teeninduse tegevusaladel ettevõtluse keskmisest üle kolme korra madalam ning tootlikkus on kasvanud majanduse keskmisega võrreldes aeglasemalt.
- ❖ Spaateenuste nõudlust mõjutab turismisektori käekäik. COVID-19 kriisi mõjul on senine turismisektori kasv asendunud enneolematu madalseisuga. Reisimine ja teenuste tarbimine on vähenenud nii riiklike piirangute kui ka inimeste ettevaatlikuma käitumise tõttu. Spaateenindajate arv vähenes 2020. aasta kevadel umbes kolmandiku võrra.

4. Tööjõuvajadus ja hõive prognoos

Peatükis käsitletakse uue tööjõu vajadust isikuteenuste valdkonna põhikutsealadel kuni aastani 2027. Analüüsis kasutatavad hõivatute arvu alusandmed on 2016.–2018. aasta keskmised ning hõivatute arvu muutuse prognoosimise alguspunkt on 2017. aasta.

Alapeatükis 4.1 käsitletakse prognoositavat hõivatute arvu muutust (hõive kasvamist või kahanemist) põhikutsealadel lähima kümne aasta jooksul. Uue tööjõu koguvajadust, mis tuleneb pensionile siirduvate töötajate asendamise vajadusest ning kasvu- või kahanemisvajadusest, käsitletakse alapeatükis 4.3.

4.1. Hinnang põhikutsealadel hõivatute arvu muutusele

Teised prognoosid

Hõivatute arvu muutust prognoosivad ka MKM¹³⁹ (kümne aasta prognoos) ja Töötukassa (lühiprognos) ning Cedefop (pikaajaline vaade). Arvestama peab, et nendes prognoosides on kasutatud eri metoodikat ja andmeid ning need on koostatud enne COVID-19 põhjustatud majanduslangust.

MKM-i prognoosimudeli¹⁴⁰ järgi võib valdkonnas hõivatute arv 2027. aastaks massööridel (abifüsioterapeutide ametiala) veidi suureneeda ning juuksuritel ja iluteenindajatel jääda samaks.

Töötukassa tööjõuvajaduse baromeetri järgi püsib tööjõuvajadus valdkonna põhikutsealadel 12 kuu jooksul muutumatu¹⁴¹.

Cedefopi tööjõuprognoosi järgi¹⁴² kasvab aastatel 2018–2030 hõivatute arv isikuteenustes¹⁴³ varasemast tagasihoidlikumalt. Kui aastatel 2006–2018 suurenes isikuteenustes hõivatute arv 12%, siis 2018–2030 prognoositakse nii EL-is tervikuna kui ka Eestis tagasihoidlikumat 2% kasvu. Väljavaateid tulevikus töö leidmiseks isikuteenuste ametialadel hinnatakse heaks.

Kokkuvõttes viitavad teised prognoosid isikuteenuste valdkonna ametialadel tööhõive stabiilsele väikesele kasvule.

OSKA prognoos

Hõiveprognoosi koostamisel on arvestatud oluliste mõjutajatena üleilmseid trende (vt ptk 2), seniseid arengusuundi valdkonnas ja senist statistikat, uuringuid, arengukavu ning uuringu raames kogutud ekspertintervjuude, fookusgruppide ja VEK-i materjale.

Nagu prognoose üldiselt, nii tuleb ka siinset tõlgendada kui oodatavate tööturumuutuste suuna näitajat. OSKA uuringud vaatavad pikemaajalisi muutusi tööturul, kuid äärmuslikke kriisiolukordi või näiteks tööjõuvajadust mõjutavaid seadusmuudatusi tulevikus ei ole võimalik ette näha. Üha vahetum mõju on

¹³⁹ OSKA ja MKM-i prognoos on tihedalt seostatud ning valdkondades, kus OSKA uuring on tehtud, põhineb MKM-i tööjõuvajaduse hinnang OSKA uuringul.

¹⁴⁰ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. <https://mkm.ee/et/tegevused-eesmargid/majandusareng-ja-ettevotlus/majandusanaluus>

¹⁴¹ Töötukassa tööjõuvajaduse baromeeter annab hinnanguid järgmiseks 12 kuuks. Viimane hinnang anti 2019. aasta oktoobrikuu seisuga. <https://www.tootukassa.ee/baromeeter>

¹⁴² Skills Panorama. Cedefop. <https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/sectors/finance-insurance>

¹⁴³ Hõlmab laiemat ringkonda inimeste teenindamisega seotud ametialadest, sh neid, keda siinses uuringus ei käsitleta.

üleilmsetel suundumustel, mida näitas ka COVID-19 pandeemiast põhjustatud ülemaailmne kriis ja selle mõju kõikidele majandussektoritele. Uuringu läbiviimise ajal COVID-19 viiruse puhangust alguse saanud majanduskriisi mõjuulatust ja kestust on keeruline ennustada ning seepärast tuleb praeguse prognoosi puhul arvestada tavapärasest suurema määramatusega.

Prognoosi koostamisel on lähtutud alljärgnevatest eeldustest ning tuginetud Eesti Panga¹⁴⁴ ja Rahandusministeeriumi¹⁴⁵ lähiaastate majandusprognoosidele, mis ootavad aastaks 2022 tööturu olukorra paranemist, kuid taastumine kriisieelsele tasemele võtab kauem aega.

OSKA hõiveprognoos rajaneb järgmistel eeldustel:

- ❖ demograafiline olukord ei soodusta hõive olulist kasvu, noorte osakaal rahvastikus väheneb;
- ❖ majanduses toimub rahvusvahelisest konkurentsist tingituna aeglane liikumine kõrgema tootlikkuse ja suurema lisandväärtusega ning väärtusahelas kõrgemal asetseva ettevõtluse suunas;
- ❖ prognoos lähtub konservatiivsest stsenaariumist, st kehtib stabiilse majandusarengu korral. Prognoosiperioodi lõpuks on kriis ületatud ja piiriülene liikumine toimib piiranguteta.

Hõiveprognoos on eri tüüpi **trendide ja tegurite kombineeritud mõju**. Nimetatud trende ja tegureid on käsitletud eelnevates peatükkides, siin peatükis tuuakse esile peamised märksõnad ja mõju olemus. Trendide mõju võib avalduda eri aspektides ja eri suunaga. Näiteks võib trendi mõju olla tugev, kuid avalduda pigem töö sisu ja oskuste vajaduses, mitte niivõrd hõivatute arvu muutuses. Samuti võivad sama trendirühma sees eri suunaga mõjud üksteist tasakaalustada.

Ekspertide hinnangul mõjutavad valdkonna arengut ja tööjõuvajadust järgmisel kümnendil kõige enam **majanduses toimuvad muutused** (sh tarbijate ostujõud) ning **tarbija ootuste ja väärtushinnangute koosmõju**. Tehnoloogilisel arengul ja seadusandlikel nõuetel on töötajate arvu muutusele valdkonnas väiksem mõju.

Nõudlus isikuteenuste järele prognoosi järgi püsib ning arvestades seniseid trende, on oodata nii füüsilise kui ka vaimse heaolu tähtsuse kasvu kõikides vanuserühmades. Tänapäeval on tarbijate hoiakute kujundamisel väga oluline osa meedial, mis mõjutab ka ootusi isikuteenustele. Ühiskondlikud normid välimusele on teatud osa teenustest muutnud **esmatarbeteenuseks** (nt juukselõikus) ning paljud hoolitsused on muutunud **mugavusteenuseks**, aidates kokku hoida väärtuslikku aega (nt püsimeik). Üha enam kasutatakse isikuteenuseid **tervise toetamiseks** (nt massaaž, näohooldus, pediküür). Ka majanduslikult keerulistel aegadel püsib nõudlus heaolu toetavate teenuste järele, kuigi neid kasutatakse harvem või eelistatakse soodsamaid teenuseid.

Tabelis 6 on esitatud kõige olulisemad tegurid või suundumused, mis valdkonna hõivet prognoosiperioodil mõjutavad.

¹⁴⁴ Rahapoliitika ja Majandus 3/2020. Eesti Pank.

https://www.eestipank.ee/sites/eestipank.ee/files/publication/et/RPU/2020/rpm_3_2020_est.pdf

¹⁴⁵ Rahandusministeeriumi suvine majandusprognoos. 2020.

https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/rm-2020-suvine-majandusprognoos.docx?download=1

Tabel 6. Üldised tööjõudu ja isikuteenuste valdkonna hõivet mõjutavad trendid

Trendid (muutused)	Muutust iseloomustavad ilmingud
Muutused majanduses, rahvusvahelistumine	• Majandusliku aktiivsuse näitajad olid veel 2019. aastal ühed ajaloo parimad. Töötus oli väike ja tööranne Eestisse kasvas. Tööandjad tunnetasid mitmes sektoris 2019. aastal tööjõupuudust. • Ühiskonna ostujõud ja teenuste tarbimine on olnud viimastel aastatel kasvutrendis. Järgnevateks aastateks tehtud majandus- ja tööjõuproгноosid näitasid mõõdukat kasvu või samal tasemel püsimist. • COVID-19 põhjustatud majanduskriisi mõjud võivad kujuneda vähemalt sama sügavaks kui eelmise kriisi ajal, kuid mõju ulatus on sektorites erinev. Siinse uuringu keskpikka prognoosiperioodi arvestades võib senine hea seis olla 2027. aastaks majanduses ja tööturul siiski taastunud. • COVID-19 põhjustatud kriis võib mõjutada üleilmastumist pikemaajaliselt. Vahepeal sisuliselt puudunud rahvusvaheline reisimine tõenäoliselt taastub, kuid võivad olla toimunud muutused hoiakutes, nt ärireiside ja konverentsiturismi osaline asendumine veebikohtumistega ning massiturismi vähenemine.
Sotsiaal-demograafilised muutused	• Eesti elanikkond ei kasva, kuid rahvastiku kahanemine pidurdub. • Rahvastik vananeb (k.a keskmine eluiga tõuseb). Lähitulevikus tööturule tulevate noorte arv väheneb ning tööjõus suureneb kesk- ja vanemaealiste osakaal. See tingib vajaduse enam arvestada eakate sihtrühma ootuste ja vajadustega teenuste pakkumisel. • Suureneb nõudlus noorendavate ja vananemise ilminguid vähendavate protseduuride järele. Tõuseb tugevama efektiga aparaatsete hoolduste osakaal. • Järjest enam leviva istuva eluviisi, pikeneva eluea ja tööelu tõttu suureneb vajadus terviseprobleeme ennetavate ja tervist toetavate hoolitsuste järele. Kasvab nõudlus massaaži ja teiste teraapiate, kehahoolitsuste jmt järele. • Füüsilise ja vaimse tervise toetamine liigub rohkem heaolu valdkonda, kuna traditsiooniline tervishoiusüsteem ei suuda kasvavat nõudlust katta.
Tehnoloogilised muutused	• Tehnoloogilised lahendused ei asenda inimestele vahetult teenuse pakkumist, seega mõjutab tehnoloogia selliste tööülesannetega inimeste hõivet vähem. Seadmed, uute tehnoloogiliste võimaluste abil välja töötatud uued koostisained jmt muudavad protseduure mõjusamaks. Töötajat asendavad masinad (nt juuksepesu- või massaažiseade) ei ole suutnud muuta tarbijate eelistust saada personaliseeritud teenust vahetult inimeselt. • Digilahenduste laialdasem kasutamine. Tehnoloogia kasulikkus isikuteenuste valdkonna igapäevases töös on otsesemalt tuntav tugitegevustes (nt e-broneerimine, digiturundus, pilditöötlus, lao- ja kassasüsteemid).
Tarbija ootuste ja väärtushinnangute ning töövormide teisenemine	• Isikuteenused on pidevas arengus, olles tugevalt mõjutatud moesuundadest, meediast (sh sotsiaalmeedia), tarbijate hoiakutest (nt terviseteadlikkus, keskkonnasäästlikkus, veganlus) ning soovitusturundusest. • Koos üleüldise ilutööstuse kasvuga maailmas suureneb iluteenuste tarbimine. Väga lai toodete ja seadmete valik ning laialdane kättesaadavus, sh e-kaubandusest, meedia mõju, koduste isetegemisõpetuste levik meedias jne toetab nõudluse kasvu ka isikuteenuste järele. • Rohkem tähelepanu maailmavaatelistele aspektidele. Sihtrühmad mitmekesisustavad ning nõudmised kvaliteedile on kõrgemad. Teenuste valik

Trendid (muutused)	Muutust iseloomustavad ilmingud
	laieneb: uue lähenemisega, tulemuslikumad, keskkonnasõbralikumad jne protseduurid. • Valdkonna töötajatest suur osa on üksikettevõtjad, mis võimaldab ise määrata töömahtu ja -aega ning töötada soovi korral osajaga. • Kasvab kaugtöö võimalusi pakkuvate tööandjate hulk, mis võimaldab paindlikumalt tarbida teenuseid (nt päevastel kellaaegadel) ning võib seega hajutada teenuseid osutavate töötajate töökoormust. • Kasvab toetavat töökeskkonda hindavate töötajate ja tööandjate hulk. Tööandjad panustavad töötajate heaoluprogrammidesse (nt massaažiteenuse soodustus). • Tervisespordi populaarsus tingib suurema vajaduse massaaži järele, et aidata ennetada vigastusi või toetada vigastustest paranemist.
Seadusandlus ja keskkond	• Üleilmsed keskkonnaprobleemid süvenevad ja keskkonnaküsimused muutuvad üha olulisemaks. • Isikuteenuste osutajate erialasele kvalifikatsioonile õiguslikke piiranguid uuringu tegemise ajal ei ole. Siiski käivad arutelud teatud iluteenustele kvalifikatsiooninõude kehtestamiseks, mis tagaks teenuse kvaliteedi ja ohutuse tarbijale.

OSKA prognoosi järgi püsib hõive isikuteenuste valdkonnas lähema kümne aasta vaates baasperioidiga (2016–2018) võrreldes stabiilsena, suunaga väikesele kasvule. Tööjõuvajadus kasvab prognoosi järgi massööride põhikutsealal. Juuksurite, spaateenindajate ja kosmeetikute hõive jääb samaks. Muude iluteenindajate hõivatute arv on oodata väikest kasvu.

Tabelis 7 on esitatud hinnang tööjõuvajaduse muutusele valdkonna põhikutsealadel. Et luua seost muutuva tööjõuvajaduse ja haridussüsteemi vahele, on tabelis esitatud ka kutsealale vastav haridustase ja EKR-i tase. Noole suund tabelis näitab töötajate arvu prognoositavat kasvu või kahanemist kümne aasta jooksul:

↑ suur kasv (üle 20%)

↗ keskmine kasv (kuni 20%) (+11–20%)

↘ väike kasv (kuni 10%) (+6–10%)

→ püsib stabiilne (±5%)

Tabel 7. Isikuteenuste põhikutsealade hõive prognoos ja trendide mõju hõivele

Põhikutseala	Eeldatav haridustase, EKR-i tase	Hõivatute arv 2016/18 keskm	Hõive prognoos 2027	Hõive muutuse prognoositud suund	Trendide mõju
Juhid isikuteenuste ettevõtetes	KUT, koolitus, EKR 4–6	270	270	→	Juhtide arv jääb samaks eeldusel, et valdkonna ettevõtlusmudel jääb samaks ning suuremaid salonge oluliselt juurde ei teki.
Juuksurid	KUT, koolitus, EKR 4–5	3230	3230	→	Paljudele on juukselõikus ning meestel ka habeme ja vuntside trimmimine esmatarbeteenus. Prognoosi järgi jääb töökohtade arv samaks.

Põhikutseala	Eeldatav haridustase, EKR-i tase	Hõivatute arv 2016/18 keskm	Hõive prognoos 2027	Hõive muutuse prognoositud suund	Trendide mõju
Iluteenindajad,	KUT, koolitus, EKR 3–5	2200	2340	↗→	Põhikutseala sees on hõivatute arvu muutuse suund erinev, kuid tervikuna on oodata hõivatute arvu väikest kasvu. Kuna turismisektor taastub COVID-19 kriisist teistest sektoritest aeglasemalt, siis spaateenindajate töökohti juurde ei teki ning hõive jääb samaks. Kosmeetikute hõive jääb stabiilseks, olles suunaga väikesele kasvule, kuid tagasihoidlikumalt kui teistel iluteenindajatel. Teatud osa klientidest vajab nahahooldust tervislikel põhjustel, vananev ja ostujõulisem elanikkond suurendab nõudlust vananemise ilminguid vähendavate protseduuride järele, mida koduste vahenditega on raskem saavutada. Muude iluteenuste valik, sh küüntheolitsused , on väga lai. Lai hinnaskaala teeb teenuse kättesaadavaks eri sihtrühmadele ja hoiab nõudluse suurena. Tarbijanõudluse kujundamisel on väga tugev mõju moesuundadel ja digimeedial. Teiste lääneriikide eeskujul kasvab tätoveeringute populaarsus. Kuna tätoveerijaid on arvukselt vähe, siis üldist hõive muutuse suunda nad ei mõjuta. Küünetehnikutel ja muudel iluteenindajatel on prognoosi järgi hõive väikeses kasvutrendis.
sh kosmeetikud		660	680	→	
sh spaateenindajad		310	310	→	
sh küünetehnikud		550	600	↗→	
sh muud iluteenindajad		680	750	↗→	
Massöörid	KUT, koolitus, EKR 5	750	850	↗	Inimeste terviseteadlikkus suureneb, eluea tõusuga on töötajate tööjõu säilitamine üha olulisem. Massaažil on terviseprobleemide ennetamisel ja tervise toetamisel oluline roll. Eeldusel, et inimeste ostujõud püsib ning ka tööandjad ja töötervishoiuarstid suunavad inimesi rohkem massaaži, võib hõivatute arv prognoosi järgi suureneda keskmisel määral.
Kokku		6450	6690	→	

* 2016–2018 keskmine töötajate arv OSKA alusandmestiku põhjal, kus ETU hõiveandmed on ühendatud REL2011 ametialade andmestikuga.

4.2. Tööjõu asendamise vajadus

Lisaks kasvu- või kahanemisvajadusele on teine uue tööjõu vajadust mõjutav tegur töötajate **asendusvajadus**. OSKA käsitleb asendusvajadusena vanuse tõttu tööjõuturul lahkuvate töötajate asendamist. Asendusvajaduse hindamisel kasutati MKM-i tööjõuprognoosi tulemusi, mis lähtuvad põhikutsealade töötajate vanusestruktuurist ning hõivatute tegelikust pensionile jäämise vanusest (vt

ptk „Metoodika“ ja MKM-i tööjõuproгноosi metoodikat¹⁴⁶). Tööjõu vanuselist struktuuri ning voolavust on käsitletud peatükkides 3.1.1.2. ja 3.1.2.

Valdkonnas on vanemaealiste töötajate osakaal väga madal. Üle 60-aastasi, kes võiksid prognoosiperioodil pensionile jääda, on põhikutsealadel vaid 7%. Seega nimetatud sektoris **ei ole pensionile jääjatele järelkasvu leidmine probleemiks**. Pensionile jääjate asendamiseks põhikutsealadel vajatakse umbes 75 uut töötajat aastas. Ka tööjõu voolavus on valdkonnas pigem väike ega suurenda oluliselt tööjõuvajadust.

4.3. Tööjõuvajadus kokku

Vajadus uue tööjõu järele sõltub peamiselt kahest tegurist: põhikutsealadel hõivatute arvu kasvust või kahanemisest tingitud kasvu- või kahanemisvajadusest (vt ptk 4.1) ning vanuse tõttu tööturult lahkuvate töötajate asendusvajadusest (vt ptk 4.2). Kui põhikutsealal hõive kasvab, on lisaks pensionile siirduvate töötajate asendamisele vaja tööjõudu juurde. Kui põhikutsealal hõive kahaneb, siis ei ole kõiki pensionile siirdujaid vaja uute töötajatega asendada ja uue tööjõu vajadus on selle võrra väiksem.

Tööjõuvajadust mõjutab ka töötajate liikumine majandussektorite ja ametialade vahel ning ränne, kuid neid tegureid ei ole vajalike andmete puudumise tõttu võimalik arvestada (vt ptk „Metoodika“). Isikuteenuste valdkonnas ei ole voolavust probleemina välja toodud ning eelduslikult aitavad teistest sektoritest lahkuvad töötajad asendada isikuteenuste valdkonnast lahkuvaid inimesi.

OSKA prognoosi järgi püsib hõive isikuteenuste valdkonna põhikutsealadel lähemal kümnel aastal stabiilne, suunaga väikesele kasvule. Vanemaealiste töötajate osakaal on valdkonnas väga väike. **Asendus- ja kasvuvajadusest lähtudes vajab valdkond igal aastal põhikutsealadele kokku umbes 100 uut töötajat**, sh umbes 45 juuksurit, 35 iluteenindajat ja 25 massööri (vt ka lisa 5).

Enim mõjutab töökohtade arvu muutust üldine heaolu kasv, tarbijate ostujõud ja väärtushinnangute muutus. Arvestades seniseid trende, on oodata nii füüsilise kui ka vaimse heaolu tähtsuse kasvu kõikides vanuserühmades. Tehnoloogilisel arengul ja seadusandlikel nõuetel on töötajate arvu muutusele valdkonnas väiksem mõju. Töökohtade arvu keskmist kasvu on oodata massööridel, iluteenindajatel väikest kasvu. Juuksurite hõive jääb prognoosi järgi samaks.

¹⁴⁶ Tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoos aastani 2028. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2020). https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognosis_2028_lyhikirjeldus.pdf

5. Oskuste vajadus

Lähiaastate muutused valdkonna töötajate oskustes on peamiselt seotud hügieeninõuete järgimise, isikukaitsevahendite, biotsiidide ja seadmete kasutamise, toodete ja teenuste mitmekesisitumise ning tarbija ootuste ja väärtuste muutumisega. Valdonna arengusuundadega kursis olemiseks on vajalik pidev enesetäiendamine erialastel koolitustel ning järjepidev praktiseerimine. Tähtis on püsikliientuuri loomine ning töötamine eri sihtrühmadega.

Peatükis käsitletakse lähema kümne aasta jooksul valdkonnas ennustatavaid oskuste muutusi. Prognoos põhineb põhikutsealasil mõjutavate trendide (vt ptk 2) ja eksperdiintervjuude analüüsil ning VEK-i aruteludel ja hinnangutel. Ekspertid kirjeldasid ning hindasid valdkonna põhikutsealadel töötavate inimeste kasvavaid, kahanevaid ja puuduolevaid oskusi ning kutsestandardite vajadust. Põhikutsealade töö kirjeldused koos õpi- ja karjääriteede kirjeldusega on esitatud peatükis 1.3. Siin täiendatakse seda teavet eksperthinnangute järgi vajalike muutustega valdkonna töötajate oskustes.

5.1. Oskuste vajaduse muutused

Intervjueeritud ekspertide hinnangul on üks suurimaid kitsaskohti valdkonnas isikuteenuste ebaühtlane kvaliteet ja teenuse ohutus, mis väljendub teenuseosutaja oskamatus tegevuses. Isikuteenuse pakkujalt erialase ettevalmistuse tõendamist ei nõuta. Osal isikuteenindajatel puudub erialane ettevalmistus ja ohutu teenuse osutamiseks vajalikud baasteadmised, sh hügieenist, inimese anatoomiast ja füsioloogiast, teenuse võimalikest kõrvalmõjudest. Ka sihtuuringus „Piiripealsed iluteenused“ on välja toodud, et isikuteenuste osutamisel on üheks terviseriskiks iluteenindajate ebapiisav haridus¹⁴⁷.

Tööohutus, hügieen, biotsiidide kasutamine

Isikuteenindaja enda, töövahendite ja töökoha hügieen on nakkushaiguste leviku tõkestamise ning kliendi ja teenindaja terviseohutuse tagamisel esmatähtis. Desinfitseerimist vajavad kõik korduvkasutatavad instrumendid, vahendid ja seadmed. Teravad lõike- ja torkevahendid peavad lisaks desinfektsioonile olema steriliseeritud pärast igat klienti, tööpinnad peavad olema puhtad ja desinfitseeritud. Kliendi teenindamine peab toimuma puhta ja asjakohaselt töödeldud instrumendiga.^{148,149} Ekspertide hinnangul on vaja senisest enam tähelepanu pöörata **tööohutusele, hügieeninõuete järgimisele, isikukaitsevahendite ja biotsiidide (sh desinfitseerivad vahendid)¹⁵⁰ õigele kasutamisele ning puhtusele töökohal nii klientide kui ka teenindajate tervise kaitsmiseks**. Sagedasemad probleemid valdkonnas on seotud just hügieeninõuete mittetäitmisega.

¹⁴⁷ Piiripealsed iluteenused. Sihtuuring. Terviseamet (2016).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/iluteenuste_sihtuuring_2015.pdf

¹⁴⁸ Gurjanova, O. (2018). Ilu- ja isikuteenuste osutamisel kasutatavate seadmete ja instrumentide dekontaminatsioon. Juhised teenuseosutajale. Terviseamet.

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/ilu_-_ja_isikuteenuste_osutamisel_2018.pdf

¹⁴⁹ Hügieeninõuete tundmine. Terviseameti sihtuuring (2017).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/Sotsiaalteenused/sihtuuring_-_hugieeninouete_tundmine.pdf

¹⁵⁰ Biotsiid on toode, mis sisaldab toimeainena kemikaali või mikroorganismi, mis hävitab, tõrjub, muudab kahjutuks või võitleb inimesele kahjulike organismide vastu. Desinfitseerimine on mikroorganismide hävitamine füüsikaliste protseduuride või keemiliste ainete kasutamisega (ei hävita eoseid ehk ei taga ohutuse taset, mis saavutatakse steriliseerimisega).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/Sotsiaalteenused/sihtuuring_-_hugieeninouete_tundmine.pdf

Hügieenialaste teadmiste ja oskuste tõendamine pole nõutud, kuid ekspertide hinnangul võiksid isikuteenindajatele hügieenikoolitused olla teatud aja tagant kohustuslikud. Koolitusi on vaja nii alustavatele isikuteenindajatele kui ka töökogemusega töötajatele teadmiste värskendamiseks ning uute ainete, vahendite, tehnikate, meetodite ja nõuetega kursis olemiseks (sh mikrobioloogiliste, keemiliste ja füüsikaliste ohuteguritega).

Töötaja tervise hoidmiseks on oluline õige **ergonoomika** töökeskkonnas ning tegutsemine ressursse, ennast ja keskkonda säästvalt. Lisaks on vajalik järgida kutseala eetikat ning rahulolu teenusega mõjutab isikuteenindaja enda **esteetiline väljanägemine ja korrektsus**.

Anatoomia, füsioloogia, nahahaigused, mikrobioloogia, kosmeetiline keemia

Isikuteenuste pakkujad peavad mõistma töös kasutatavate toodete ja koostisainete mõju eri tüüpi nahale (sh bioloogilise toime ulatust) ning võimalikke vastunäidustusi ja allergiaid, mistõttu on väga olulised **teadmised anatoomiast ja füsioloogiast, naha ehitusest ja nahahaigustest, mikrobioloogiast, kosmeetilisest keemiast** (nt happed kosmeetikas, keemiliste ainete koostisosad). Iluteenindus areneb kiiresti, turule tuleb järjest uusi trendikaid teenuseid ja hoolitsusi, tooteid ja toimeained, millega peab kursis olema. Protseduurid muutuvad intensiivsemaks ning vajalikumaks muutuvad põhjalikud **tervist puudutavad teadmised**. **Vajalik on protseduuri riskide hindamise oskus**, analüütiline mõtlemine, füüsikaliste ja keemiliste meetodikate põhimõtete üksikasjalik tundmine. Spaaettevõtete personali arenguvajaduse uuringus¹⁵¹, mis käsitles muuhulgas kosmeetikuid, juuksureid ja massööre, on samuti ühe arenguvajadusena välja toodud teadmised inimese anatoomia ja füsioloogia, mikrobioloogia, biokeemia, nahahaiguste ja enamlevinud allergeenide kohta.

Sotsiaalsed oskused, suhtlemine, klienditeenindus

Isikuteenuste pakkujate igapäevane töö on klientide teenindamine, mis eeldab suhtlemisvalmidust, sõbralikkust ja võimet tulla toime eri tüüpi klientidega, mistõttu on vaja häid **sotsiaalseid oskusi klientidega suhtlemiseks ja empaatiavõimet**. Avatus, selge eneseväljendusoskus, oskus probleeme lahendada ning hinnangutevabalt vestelda ja kuulata on klienditeenindaja töös väga oluline. Mõista on vaja teenindusprotsessi kui olulist osa tervikust, mida mõjutab **suhtlemis- ja kuulamisoskus**, sobiv suhtlusstiil, usaldus, teenindaja **suhtumine oma töösse, hoolivus ja ausus** nii kliendi kui ka enda suhtes. Ekspertide hinnangul on Eestis üldine teeninduskvaliteet aasta-aastalt tõusnud, kuid siiski vajab kuulamis- ja suhtlemisoskus ning klienditeeninduse ja -konsultatsiooni oskused arendamist. Koolitusvajadusena tõsteti esile veel teadmised suhtlemispsühholoogiast. Ka uuringust „Future of Skills 2030“¹⁵² selgub, et tulevikus muutuvad tähtsamaks inimestevahelist suhtlemist toetavad oskused ja **suhtlemispsühholoogia**.

Üha olulisem on **konsultatiivne töö**. Vajalik on oskus selgitada kliendile teenuse sisu ja mõju, oskus soovitada hooldusvahendeid koduseks hoolduseks, arvestades kliendi soovide ja vajadustega ning vastunäidustustega. Kliendi nõustamisel on tähtsal kohal professionaalsed teadmised, mida kliendile mõistetavalt edastada. Uuringus osalenud eksperdid tõstsid esile, et kliente ei teavitata piisavalt

¹⁵¹ Loogma, K., Nemeržitski, S., Ümarik, M. (2013). Terviseturismi klatri spaa-ettevõtete personali arenguvajaduse uuring. <http://healthrepublic.ee/wp-content/uploads/2013/09/Spaa-ettev%C3%B5tete-personali-arenguvajaduse-uuringu-koondaruanne1.pdf>

¹⁵² Bakhshi, H., Downing, J., Osborne, M., Schneider, P. (2017). The Future of Skills. Employment in 2030. Pearson. Nesta. <https://futureskills.pearson.com/research/assets/pdfs/technical-report.pdf>

teenusega kaasneda võivatest terviseriskidest (nt tätoveeringute puhul suured ja värvilised tööd), mistõttu tuleks teavitamisele rohkem tähelepanu pöörata.

Isikuteenindajate töös on vajalik eesti keele oskus, kasuks tuleb **võõrkeelte oskus**. Ekspertide hinnangul peab teenindaja oskama vähemalt algtasemel vene keelt ning sõltuvalt teeninduspiirkonnast ka soome keelt. Vajalik on osata elementaarset erialast sõnavara inglise keeles. Oluline on teenuse pakkumisel arvestada **eri sihtrühmade vajadustega** (nt eakad, eri kultuuride¹⁵³ või usulise taustaga kliendid).

Müük ja turundus, toodete tundmine

Tulevikus muutuvad üha olulisemaks **müügi- ja turundusoskused ning toote ja teenuse tundmine**. Müük on loomulik osa isikuteenusest, mille juures tuleb lähtuda kliendist, peab põhjalikult tundma müüdavat toodet ja teenust, sealjuures muutuvad veelgi olulisemaks sügavamad teadmised eriala spetsiifikast. Toodete maailm on järjest kirevam, tähtsad on teadmised toote koostisainetest ja nende toimest, oskus lugeda tooteinfot, selgitada kliendile toote omadusi, oskus toodet õigesti kasutada ja analüüsida toote kasutamise mõju ning sobivust kliendile (nt allergiad, tundlikkus eeterlikele õliledele).

Kuna isikuteenuste pakkujad on sagedamini iseenda tööandjad ja oma teenuse turundajad, **on oluline turundusoskus, eriti digiturundus**, mis on vajalik eristumiseks ja konkurentsipüsimiseks. Kasuks tulevad teadmised fotograafiast, turunduskanalitest, sh sotsiaalmeedia võimalustest. Samuti on spaaettevõtete personali arenguvajaduse uuringus¹⁵⁴ arenguvajadusena välja toodud turundus ja müük.

Müügi- ja turundusoskuse õpetamisel tuleks ekspertide hinnangul rohkem tähelepanu pöörata praktilisele õppele, näiteks lasta õpilastel teha turuolukorra ja vajaduste analüüs, kavandada turundustegevused, hinnata müügikanali sobivust toote või teenuse turundamiseks, korraldada või juhtida turundusüritust või toote/teenuse tutvustust jms.

Ettevõtlus

Isikuteenuste pakkujad, kes on iseenda tööandjad, peavad igapäevaselt oma ettevõtet juhtima ja majanduslikult mõtlema, mistõttu on hädavajalikud **ettevõtlus- ja finantsoskused**. Kulude arvestus ja hinnakujundus on suur osa isikuteenuse ettevõtlusest. Ettevõtlusõpe peaks olema rohkem praktiline, et anda õpilasele võimalikult reaalne kogemus ettevõtte toimimisest. Praktilises õppetöös tuleks alustada sellest, millised kulud tekivad teenuse osutamisega (rendikulu, elekter, materjal, maksud jms) ning lasta õpilastel koostada eelarve ja kujundada teenuse hind, arvestades teenusele kuluvat aega ja turuhindu, hankida töö- ja kulumaterjalid, planeerida tööaeg, müügikampaaniad ja turundustegevused, töötada välja enesereklaam, koostada püsikliendiprogramm jms. Samuti tuleb orienteeruda **valdkonda puudutavates õigusaktides ja järgida neist tulenevaid nõudeid**, nt hügieeninõudeid, seadmete kasutamisele seatud piiranguid, ilusalongile esitatavaid nõudeid jms. Spaaettevõtete personali arenguvajaduse uuringus¹⁵⁵ on üldpädevuste puhul arenguvajadusena märgitud samuti töövaldkonna õigusaktide tundmine ja majandusteadmised.

¹⁵³ Personal and protective service workers: skills opportunities and challenges (2019). Skills Panorama, CEDEFOP. https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/personal-and-protective-service-workers-skills-opportunities-and-challenges-0

¹⁵⁴ Loogma, K., Nemeržitski, S., Ümarik, M. (2013). Terviseturismi klatri spaa-ettevõtete personali arenguvajaduse uuring. <http://healthrepublic.ee/wp-content/uploads/2013/09/Spaa-ettev%C3%B5tete-personali-arenguvajaduse-uuringu-koondaruanne1.pdf>

¹⁵⁵ Loogma, K., Nemeržitski, S., Ümarik, M. (2013). Terviseturismi klatri spaa-ettevõtete personali arenguvajaduse uuring. <http://healthrepublic.ee/wp-content/uploads/2013/09/Spaa-ettev%C3%B5tete-personali-arenguvajaduse-uuringu-koondaruanne1.pdf>

Digioskused, andmekaitse

Baastasemel **digioskused** on ekspertide hinnangul tähtsad ka isikuteenuste pakkujatele, sest töös kasutatakse mitmesuguseid tehnoloogilisi lahendusi, nt veebipõhised kommunikatsioonikeskkonnad, digiturundus (sh sotsiaalmeedia), broneeringud, tehniline administraator, tellimusvormid, kliendihaldus, töögraafikute ja -ülesannete edastamine, pilditöötlusprogrammid. Seejuures on olulised teadmised **digiturvalisusest, autoriõigustest, isikuandmete privaatsusest**. Ekspertide hinnangul võiks isikuteenuste pakkujate digioskused olla paremal tasemel. Samuti on Euroopa tööjõu ja oskuste uuringukogumikus^{156,157} välja toodud, et isikuteenuste valdkonna töötajate digioskuste võimekus vajab parandamist.

Õiged töövõtted ja seadmete kasutamine

Isikuteenuste pakkujate töös on vajalik **käeline osavus ja õiged töövõtted**, mis saavutatakse pideva praktiseerimise ja töökogemuse kaudu. Samuti on vajalik aparaatsete hoolitsuste puhul kasutatavate seadmete kasutusoskus ning teadlikkus seadmete kasutamisalast. Kõiki iluprotseduurides kasutatavaid seadmeid ei tohi isikuteeninidajad kasutada, kui selleks puudub meditsiiniline väljaõpe (vt ptk 2.1.3).

Kuna valdkonnas töötab ebapiisava erialase ettevalmistusega teenusepakkujaid, siis tuntakse valdkonnas puudust ühtsetest tööjuhistest ja eetikanõuetest (nt juuksuritele, kosmeetikutele, tätoveerijatele). Uuringus osalenud ekspertide hinnangul võiksid erialaliidud eetikanõuded välja töötada. See tõstaks teenusepakkujate teadlikkust tööga kaasnevatest riskidest ning aitaks paremini tagada kvaliteetset teenust.

Lisaks tõid eksperdid esile järgmised tulevikus olulisemaks muutuvad või arendamist vajavad kutseala spetsiifilised oskused:

- Juuksuritel vajab arendamist värvimisoskus. Sageli õpitakse värvimist alles töö käigus, kuid värvimistehnikad ja värviteooria peaks olema juuksuritel tugevam ning vajalikud algteadmised peaks omandama õppetöö käigus. Head teadmised värviringist on juuksuritöös muutunud baasteadmiseks, millela on keeruline värvimissteenust osutada.
- Kosmeetiku teenuse pakkumiseks on kindlasti vajalik erialane väljaõpe. Tähtis on otsustus- ja analüüsivõime, et vastavalt kliendile valida hooldus.
- Tätoveerijad vajavad samuti baasteadmisi anatoomiast, naha ehitusest, tätoveerimisvärvidest ja hügieenist. Kasuks tuleb kunstianne (nt töö perspektiivi, värvi ja värviküllastusega ning kujutiste õige joonistamine).
- Spaateeninidajalt oodatakse tööturul multifunktsionaalsust, st oskust sooritada mitmesuguseid spaahoolitsusi, aga ka teisi iluteenuseid ja massaaži, kuna nõudlus eri teenuste järele on muutuv. Tööde vaheldusrikkus aitab vältida füüsilist ülekoormust ning pakub teisalt töötajale tööturul laiemaid võimalusi. Multifunktsionaalsusele viitab ka spaateeninidajate koolitusvajaduse uuring¹⁵⁸, mille järgi osal töötajatel on sooritatud mitu kutseeksamit ja nad täidavad spaas mitut eri töökohustust.

¹⁵⁶ Insights into skill shortages and skill mismatch. Cedefop (2018).

<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8d1a7959-2284-11e8-ac73-01aa75ed71a1/language-en>

¹⁵⁷ Personal and protective service workers: skills opportunities and challenges (2019). Skills Panorama, CEDEFOP. https://skills Panorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/personal-and-protective-service-workers-skills-opportunities-and-challenges-0

¹⁵⁸ Kakkum, M. (2018). Spaateeninidajate koolitusvajaduse uuring. TTÜ Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskus.

- Massöörina edukaks töötamiseks on oluline kriitiline ja analüütiline mõtlemine, eri tehnikate, massaažiliikide ja teraapiate valdamine, kliendi soovide ja vajalike tehnikate kokkusobitamine. Rohkemate massaažitehnikate valdamine laiendab võimalusi tööturul teenuse pakkumisel.

5.2. Kutsestandardite vajadus

Iluteenuste valdkonna kutsestandardite loomise ja uuendamise eest vastutab teeninduse kutsenõukogu¹⁵⁹. Muude isikuteenuste, sh massööride kutsestandardite loomise ja uuendamise eest vastutab tervishoiu kutsenõukogu¹⁶⁰. Kutsestandardeid vaadatakse kutsenõukogu juhtimisel korrapäraselt üle ja uuendatakse ning vajaduse korral täiendatakse kutsestandardites kirjeldatud kompetentsusnõudeid. Kutsestandardite uuendamisse kaasatakse valdkonna erialaliidud ning tööandjate ja koolitajate esindajaid. Kutsetunnistuse taotlemine isikuteenuste valdkonnas on vabatahtlik.

Isikuteenuste valdkonna kutsestandarditega on võimalik tutvuda Kutsekoja veebilehel <http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid>. Kutse andmist korraldavate organisatsioonide ja kutse andmist reguleerivate dokumentide nimekirja leiab Kutsekoja veebilehelt https://www.kutseregister.ee/kutset_andvad_organid/?. Tabelis 8 on loetletud uuringu valmimise ajal valdkonnas kehtivad kutsestandardid.

Tabel 8. Isikuteenuste põhikutsealade seos praegu kehtivate kutsestandarditega ja kehtivate väljastatud kutsetunnistuste arv

Põhikutseala	Kutsestandard	Väljastatud kehtivate kutsetunnistuste arv (19.10.20)
Juuksurid	Juuksur, tase 4, osakutse barber	1215
	Juuksur, tase 5	31
Iluteenindajad		
kosmeetikud	Kosmeetik, tase 4	337
	Kosmeetik, tase 5	118
spaateenindajad	Spaateenindaja, tase 4	191
küünetehnikud	Küünetehnik, tase 3, spetsialiseerumistega: akrüülitehnoloogia geelitehnoloogia kangatehnoloogia	24
	Küünetehnik, tase 4, spetsialiseerumistega: akrüülitehnoloogia geelitehnoloogia kangatehnoloogia	56
Massöörid	Massöör, tase 5	246
Kokku		2218

Märkus. Ühel inimesel võib olla mitu kutsetunnistust.

Allikas: kutseregister, autorite koostatud

Juuksur, tase 4 kutsestandard uuendati 2019. aasta alguses¹⁶¹ ning kutsestandardisse lisati „Meeste juuksur – barber“ osakutse. Osakutse võimaldab barberite kompetentsuse ja teenuse kvaliteedi taset

¹⁵⁹ Teeninduse kutsenõukogu koosseis. <https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsenoukogud/10586183>

¹⁶⁰ Tervishoiu kutsenõukogu koosseis. <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Noukogud/vaata/10586226>

¹⁶¹ Teeninduse kutsenõukogu 21.02.2019 otsus nr 6-4/18.

ühtlustada. Barberi osakutse annab võimaluse omandada ja tõendada juuksuri baasoskused ja -teadmised neile, kes ei soovi pakkuda näiteks juuste värvimise teenust, kuid soovivad tööturul tegutseda barberina. Kitsaskohana toodi esile, et Eestis napib barberi õpetajaid.

Juuksur, tase 5 kutsestandard uuendati 2017. aastal, millega muudeti kutsenimetust (varem oli see „Meisterjuuksur, tase 5“). Kutsestandardisse lisati habeme ja vuntside lõikamise kompetentsid.

Ekspertide hinnangul tuleb juuksuri kutsestandardid sisult rohkem eristada, sest kompetentsusnõuetes on taseme erinevus väike. Kitsaskohana toodi välja, et koolis juuksur, tase 5 jätkuõppe läbinud saavad juuksur, tase 5 kutsetunnistuse, kuid osal lõpetajatel puudub siiski vajalik praktiline töökogemus ja vilumus, mida vastava taseme kutsetunnistuse omanikult tööturul oodatakse. Kutsestandardite uuendamisel soovitavad eksperdid arutada juuksuriteenuse võimalikke spetsialiseerumisi, nt kolorist, lõikaja.

Juuksurite kutseeksami muudatusena saab välja tuua elektroonilise teooriatesti võimaluse, mis osa ekspertide arvates ei ole parim hindamismeetod, sest vastused on võimalik pähe õppida ja tegelik teadmiste kontroll jääb tegemata. Eksperdid soovitavad kasutada ühelksamiperioodil sama hindamiskomisjoni, mis annaksksamiperioodi kokkuvõtte tegemiseks ühtse sisendi. Hindamiskomisjoni liikmed (nii tööandjad kui ka kooli esindajad) soovivad kutseeksamiks ettevalmistavat koolitust, et kutseksam saaks kulgeda võimalikult sujuvalt. Ollakse seisukohal, et juuksuri kutsetunnistust tuleb väärtustada rohkem ja kvaliteetse teenuse tagamiseks peaks see olema nõutud nii töötajatelt kui ka koolitajatelt.

Spaateenindaja kutsestandard uuendati 2018. aastal. Sisulisi muudatusi ei tehtud. Eksperdid näevad vajadust spaateenindaja, tase 5 kutsestandardi väljatöötamiseks, mille alusel luua võimalus jätkuõppes õppida spaajuhiks (spaa-administraator, vahetusevanem), kel oleks lisaks spaateenindaja baasoskustele ja -teadmistele personalitöö (sh töögraafikute koostamine), laomajanduse, meeskonna juhtimise jms oskused. Arutamist vajab, kui palju on sellise ettevalmistusega spaajuhte Eestis vaja. Positiivsena tõsteti esile koostööd kutseandjaga (Eesti Spaaliit), kes on olulisel määral panustanud kutseala arengusse ja kutseeksamite korraldusse ning teinud lähtuvalt tagasisidest vajalikke muudatusi. 2018. aastal tehtud spaateenindajate koolitusvajaduse uuringu¹⁶² järgi on töötajate koolitamine väga oluline. Kutsetunnistuse olemasolu peeti keskmiselt oluliseks. Samas uuringus on välja toodud, et kutsetunnistuse omamise sidumine palgaga võiks motiveerida töötajaid enesetäiendamisel.

Kosmeetik, tase 5 kutsestandard uuendati 2018. aastal. Võrreldes varasema versiooniga muudeti kohustuslikud kompetentsid, nagu käte-, jalgade ja kehahooldus ning jumeistamine valitavateks kompetentsideks, kuna tööturul keskenduvad kosmeetikud enamasti kindlatele hoolitsustele. Kutsestandardisse lisati ettevõtluse kompetents ning kaotati juhendamise kompetents, kuna suurem osa kosmeetikutest töötab iseenda tööandjana. Kosmeetiku kutsestandardi uuenduste suhtes esines ekspertide hulgas eriarvamusi. Ühelt poolt ollakse seisukohal, et valitavad kompetentsid ei pruugi olla kõige parem lahendus, sest kosmeetik peab õppima ka käte- ja jalgade hooldust. Teisalt esines arvamusi, et tänu sellisele muudatusele jääb näohoolduse õpetamiseks rohkem aega ning koolilõpetajad on paremate praktiliste oskustega.

Ekspertide hinnangul tuleks üle vaadata kosmeetik, tase 4 ja kosmeetik, tase 5 kompetentsusnõuded, kuna tasemete erinevus on väike. Tehti ettepanek kutsestandardis teadmised lahti kirjutada, sest

¹⁶² Kakkum, M. (2018). Spaateenindajate koolitusvajaduse uuring. TTÜ Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskus.

tegevusnäitajatest ei saa alati vajalikke teadmisi välja lugeda, mida õppekava loomisel ja arendamisel arvestada ning mis on edaspidises õppetöös äärmiselt vajalikud.

Ekspertid on seisukohal, et kosmeetikuna töötamisel peaks kutsetunnistuse omamine olema kohustuslik, kuna tegu on teenusega, kus oskamatu tegevusega võib kaasneda risk inimese tervisele. Kutsetunnistuse nõue ühtlustaks teenuse kvaliteeti ning kaitseks tarbijat. Positiivsena tõsteti esile, et kutseõppeasutustes õppivad kosmeetikud on hea baasettevalmistusega ning tööturule sisenevate kosmeetikute oskuste ja teadmiste tase on hakanud tõusma.

Küünetehnik, tase 3 kutsestandardi uuendamisel 2018. aastal muudeti varasemad kolm kohustuslikku tehnoloogiat (geeli-, akrüüli- ja kangastehnoloogia) spetsialiseerumisteks. Täiendavalt lisati küüntheoldamise ja eemaldamise kompetentsid ning valitavana pediküüri kompetents. Samas loodi uus küünetehnik, tase 4 kutsestandard. Neljanda taseme küünetehnik võib lisaks juhtida salongi, seetõttu on kutsestandardis kirjeldatud ka juhtimise kompetents.

Massöör, tase 5 kutsestandard uuendati 2018. aastal. Sisulisi muudatusi uuenduse käigus ei tehtud. Ekspertide hinnangul on vajalikud massaaži valdkonna kutsestandardid olemas ja aluseks õppekavadele. Positiivsena tõsteti esile, et kutseeksameid on võimalik sooritada mitu korda aastas. Ekspertid on seisukohal, et massöör, kes tegeleb inimeste terviseprobleemide leevendamisega, peab olema erialase ettevalmistusega, läbinud tasemeõppe või omama kutsetunnistust.

Valdkonnaga seostub veel kehtetu täiendmeditsiini- ja loodusraviterapeut, tase 6¹⁶³ kutsestandard, mida uuendati 2019. aastal, kuid ei kinnitatud. Uuringus osalenud ekspertide hinnangul oleks vaja eristada kompetentseid väljaõppega teenusepakkujaid nendest, kellel tegelikult puuduvad oskused ja teadmised teenuse ohutuks osutamiseks. Täiendmeditsiini ja loodusravi kutsestandard võiks aidata korrapärast turgu ning sellega kaasneks vastutus pakkuda kvaliteetset ja tarbijale ohutut teenust.

Iluteenuste valik on täienenud uute protseduuride ja teenustega, mille osutamiseks vajalikke kompetentse ei ole kirjeldatud, näiteks ripsme- ja kulmutehnikute ning püsimeigi tegijate teenused. Ekspertide hinnangul võiks levinumate teenuste osutamiseks vajalikud kompetentsid olla valdkonnasiseselt kokku lepitud ja kirjeldatud näiteks kutsestandardis või erialaliidu kodulehel. Kokkulepitud kompetentsusnõuded aitaks ühtlustada koolituste sisu ja teenuse kvaliteeti.

Ekspertid tegid järgmisi üldisi tähelepanekuid:

- Ühe taseme kutsestandardid peaksid vastama sarnastele kriteeriumitele, olenemata kutsealast.
- Valdkonnas on iga kutse puhul erinev kutseandja, mis toob kaasa olukorra, kus kutseeksamid on erineva ülesehitusega ja hindamiskomisjonid ebaühtlase tasemega. Märksa suurem ressurss tuleks suunata kutseandjate koolitamisele hindamisstandardite ja hindamiskriteeriumite loomiseks.
- Kutseeksami korraldamisel tuleks tõhustada koostööd kooli ja hindajate vahel.
- Kutsestandardit peaks muutma ainult olulise sisulise vajaduse korral, sest iga kutsestandardi muudatustega, mis sageli hõlmab ainult sõnastuslikke parandusi, kaasneb õppekava muutmise

¹⁶³ Täiendmeditsiini ja loodusravi valdkonna kutsestandardid kinnitati esimest korda 2006. aastal, mille alusel korraldati kutseeksameid ja väljastati kutsetunnistusi. 2013. kinnitati ühine täiendmeditsiini- ja loodusraviterapeudi kutsestandard üheksale spetsialiseerumisele: aroomterapeut, Eesti loodusterapeut, Hiina loodusterapeut, holistilise regressiooni terapeut, homöopaat, refleksoloog, *shiatsu*-terapeut, Tai loodusterapeut ja Tiibeti loodusterapeut.

vajadus. Koolidel tuleks lubada iseseisvalt muuta õppekava mooduleid tööturu olukorda arvestades.

5.3. Kokkuvõte

Valdkonna ekspertide hinnangul on oluline, et tasemeõppe lõpetajatel oleksid **erialased baasteadmised ja -oskused, teenindusvalmidus ning käeline osavus**.

Üleilmsete trendide ja valdkondlike muutuste mõjul saavad ekspertide hinnangul isikuteenuste kutsealadel järjest olulisemaks järgmised teadmised, oskused ja isikuomadused:

- ❖ hügieeninõuete järgimine, tööohutus, isikukaitsevahendite ja keemiliste ainete (biotsiidide, sh desinfitseerivad vahendid) õige kasutamise oskus;
- ❖ kuulamis-, suhtlemis- ja eneseväljendusoskus ning empaatiavõime;
- ❖ toodete tundmine, koostisainete mõju eri tüüpi nahale (sh võimalikud vastunäidustused ja allergiad);
- ❖ seadmete tööpõhimõtted, eesmärgipärane kasutamine ja sellest tulenevad terviseriskid;
- ❖ teadmised anatoomiast ja füsioloogiast, naha ehitusest ja nahahaigustest, mikrobioloogiast, kosmeetilisest keemiast (happed kosmeetikas, kasutavate keemiliste ainete koostisosad);
- ❖ toodete ja teenuste müük ning turundusoskus, sh digiturundus;
- ❖ ettevõtlus- ja finantsoskused;
- ❖ keelteoskus: eesti, inglise, vene ja soome keel;
- ❖ baasdigioskused (sh valdkonnaspetsiifiliste IKT-lahenduste ja sotsiaalmeedia kasutamise oskused);
- ❖ üldised teadmised digiturvalisusest, autoriõigustest, isikuandmete privaatsusest;
- ❖ teadmised valdkonda reguleerivatest õigusaktidest.

Isikuteenuste kutsealade kutsestandardeid on välja töötatud ja ajakohastatud regulaarselt ning jooksvalt on täiendatud kutsestandardites kirjeldatud kompetentsusnõudeid. Valdkonna kutsestandardite arendamise ja loomise kohta saab kokkuvõttes välja tuua järgmised punktid.

- ❖ Isikuteenuste valdkonnas on kutsestandarditega kaetud juuksuri, kosmeetiku, spaateenindaja, küünetehniku ja massööri kutsealad.
- ❖ Turule on tulnud uusi iluteenuste protseduure ja teenuseid, mille osutamiseks vajalikke kompetentse ei ole valdkonnasiseselt kokku lepitud ja kirjeldatud. Teenuste osutamiseks vajalikud kompetentsid võiksid olla kirjeldatud kutsestandardis või erialaliidu kodulehel, mis aitaks muuhulgas ühtlustada koolituste sisu.
- ❖ Valdkonna kutseksamite hindamise ühtlustamiseks vajavad kutseandjad märksa rohkem tuge ja nõustamist nii hindamisstandardite ja hindamiskriteeriumite loomisel kui ka eksamite korraldamisel.
- ❖ Kutsekeskhariduse õppekava aluseks olevates kutsestandardites soovitatakse teadmised eraldi lahti kirjutada, sest õppekava koostajatel on kutsestandardis kirjeldatud tegevusnäitajatest keeruline õppekava jaoks vajalikke teadmisi tuletada.

6. Koolituspakkumine

Peatükis antakse esmalt ülevaade isikuteenuste valdkonnaga seotud tasemeõppest. Tasemeõppe statistiline ülevaade on koostatud Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS) andmete põhjal ning analüüsitud on õppeaastaid 2014/2015–2019/2020. Seejärel analüüsitakse uuringus osalenud ekspertide hinnangutele ja EKKA hindamisaruannetele tuginedes pakutava õppe arenguvajadusi. Peatüki lõpus kirjeldatakse täiendus- ja ümberõppe võimalusi ja vajadusi.

Analüüs puudutab õppekavu, kust lõpetajad võiksid pärast lõpetamist asuda tööle valdkonna põhikutsealadele. Valdkonnaspetsiifilise õppena käsitletakse neid õppekavu, millel on ekspertide hinnangul otsene seos valdkonna põhikutsealadega ja mis on aktiivsed¹⁶⁴. 2014/2015.–2019/2020. õppeaastal põhikutsealade tasemeõpet pakuvate õppekavade ja õppeasutuste täielik loetelu on toodud lisas 4. Õppekavade ja põhikutsealade sidumisel kasutati valdkonna ekspertide abi ning EHIS-e haridusandmeid.

Analüüs hõlmab ka õppijale tasulisi õppekavu ja eraõppeasutusi. Erakutseõppeasutusi on Eestis kokku neli¹⁶⁵, neist kolm pakuvad isikuteenuste põhikutsealadega seonduvat õpet (Eesti Esimene Erakosmeetikakool, Eesti Massaaži- ja Teraapiakool, Juuksurite Erakool „Maridel“). Kõigis valdkonnaspetsiifilist õpet pakuvates erakoolides saab õppida venekeelses õppes, eesti keeles saab õppida kahes koolis. Massööriks on võimalik õppida ainult tasulises õppes, mis võib teatud sihtrühmadel takistada ligipääsu õppele.

Alljärgnevalt on esitatud rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse ISCED-F 2013¹⁶⁶ järgi õppekavarühmad (ÖKR), kuhu kuuluvad analüüsitud valdkonna õppekavad.

Kutseharidus

- ❖ **0915 Teraapia ja taastusravi** ÖKR (09 Tervise ja heaolu õppevaldkond, 091 Tervise õppesuund);
- ❖ **1012 Juuksuritöö ja iluteenindus** ÖKR (10 Teeninduse õppevaldkond, 101 Isikuteeninduse õppesuund).

Kõrgharidus

Valdkonna põhikutsealadega ei ole seotud ühtegi kõrghariduse õppekava. Alljärgnevalt on siiski välja toodud mõni õppekava, millel on puutumus valdkonnaga või kus õpetatakse põhikutsealadele lähedasi kompetentse ning mille lõpetajatest võivad üksikud suunduda ka valdkonda tööle.

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži rakenduskõrghariduse õppekaval „**Turismi- ja hotelliettevõtlus**“ (ÖKR 0413 Juhtimine ja haldus) on õppijatel võimalik valida kahe erialamooduli vahel: turismisihtkoha juhtimine ning majutus- ja spaaettevõtte juhtimine. Majutus- ja spaaettevõtte juhtimisele spetsialiseerumisel õpitakse tundma spaaprotseduuride ja -hoolitsuste mõju inimese tervisele, majutus- ja spaateenuste arendamist, tööprotsesse ja juhtimise korraldust¹⁶⁷. Õppekava sobiks muuhulgas näiteks spaaettevõtte või teenuste juhtide ettevalmistuseks. Spaaettevõtete põhitegevusala on enamasti majutus ning

¹⁶⁴ Aktiivsed õppekavad on need, kus EHIS-e andmetel oli viimase viie õppeaasta jooksul vähemalt üks vastuvõetu, õpilane, katkestaja või lõpetaja.

¹⁶⁵ Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/et/eesmargid-tegevused/kutseharidus>

¹⁶⁶ Haridus- ja koolitusvaldkondade liigitus 2013v1 ehk ISCED-F 2013.

http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=4072699&siteLanguage=ee

¹⁶⁷ Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. <https://www.pc.ut.ee/et/sisseastumine/turismi-hotelliettevotlus>

sealseid juhtimistasandi töötajaid käsitleti OSKA majutuse, toitluste ja turismi uuringus¹⁶⁸. Seetõttu ei ole seda õppekava siinse uuringu koolituspakkumisse arvestatud, kuid spaateenuste valdkonna arendamise ja juhtimise seisukohast on tegu vajaliku õppega.

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži ingliskeelsel rahvusvahelisel magistriõppekaval „**Heaolu- ja spaateenuste disain ja juhtimine**“ (ÕKR 0413 Juhtimine ja haldus) õpetatakse innovaatilist ettevõtlust, teenuste disaini, heaoluasutuste ja spaade turundust ning juhtimist, kvaliteedijuhtimist, heaolufilosoofiat, spaaprotseduure, jätkusuutlikku arengut¹⁶⁹. Õppekava eesmärk on tuua spaa- ja heaoluteenuste ettevõtlusesse erialase kõrgharidusega juhte, ettevõtjaid, spetsialiste ja eksperte¹⁷⁰. Tasulistele õppekohtadele lisaks on 2020. aastal ka seitse õppemaksuta õppekohta. Selles uuringus ei ole seda õppekava koolituspakkumisse arvestatud, kuna põhiline osa õppijatest on välisüliõpilased ning lõpetajatest jäävad Eestisse tööle üksikud. Siiski rikastab õppekava valdkondliku õppe võimalusi, sh rahvusvaheliselt.

Füsioterapeutide õpe (Tartu Tervishoiu Kõrgkoolis rakenduskõrghariduse ning Tartu Ülikoolis bakalaureuse- ja magistriõppe õppekavad, ÕKR 0915 Teraapia ja taastusravi) sisaldab osaliselt massööri töös kasutavaid kompetentse ning on lähedane massööri kutsealale. Füsioterapeutide suundumine tervishoiuala asemel heaolusektorisse ei ole siiski tavapärane ning ka soovituslik, kuna õpe on suunatud tervishoiu valdkonna tööjõu ettevalmistamiseks ning tööturul tuntakse füsioterapeutidest puudust. Siinses analüüsis ei ole füsioterapeutide õpet koolituspakkumisse arvestatud.

6.1. Tasemeõppe õppekavad ja õppurite statistika

Kutsehariduses toimus 2019/2020. õppeaastal valdkonnaga seotud õppesse vastuvõtt kümnes õppeasutuses kokku 18-l õppekaval¹⁷¹ (vt Tabel 9). 5. taseme jätkuõppekavale oli vastuvõtt ainult ühele, meisterjuuksuri õppekavale. Põhikutsealadega seonduvaid õppijatega õppekavu oli 2019/2020. õppeaastal 24 (vt kõiki uuringus analüüsitud õppekavu lisas 4).

Tabel 9. 2019/2020. õppeaastal vastuvõetutega isikuteenuste valdkonna tasemeõppe õppekavad

ÕK ID	Õppekava nimetus	Õppeasutus	Kestus	Haridustase
130219	Juuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	2 a 0 k	KUT
130220	Juuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	3 a 0 k	KUT
137857	Juuksur	Juuksurite Erakool "Maridel"	2 a 0 k	KUT
141337	Juuksur	Tallinna Tööstushariduskeskus	1 a 6 k	KUT
196097	Juuksur	Tartu Kutsehariduskeskus	2 a 0 k	KUT
198778	Juuksur	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	2 a 0 k	KUT
130158	Meisterjuuksur	Tallinna Tööstushariduskeskus	0 a 6 k	KUT J
152527	Kosmeetik	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	1 a 7 k	KUT
161077	Kosmeetik	Tartu Kutsehariduskeskus	2 a 0 k	KUT
187257	Kosmeetik	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	2 a 0 k	KUT
204177	Küünetehnik	Tallinna Teeninduskool	1 a 0 k	KUT

¹⁶⁸ Lepik, I., Uiboupin, M. (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: majutus, toitlustus, turism. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/12/Majutuse-toitlustuse-turismi-uuring.pdf>

¹⁶⁹ Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. <https://www.pc.ut.ee/et/sisseastumine/heaolu-spaateenuste-disain-juhtimine>

¹⁷⁰ Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. <https://www.pc.ut.ee/et/sisseastumine/eesmark-sihtruuhm>

¹⁷¹ Kutsehariduse õppekava all on mõistetud EHS-es unikaalse koodiga õppekavu, mille kool on koostanud riiklike õppekavade alusel või töandjate soovil.

ÕK ID	Õppekava nimetus	Õppeasutus	Kestus	Haridustase
207579	Küünetehnik	Kuressaare Ametikool	1 a 0 k	KUT
125877	Spaateenindaja	Kuressaare Ametikool	1 a 6 k	KUT
128177	Spaateenindaja	Tartu Kutsehariduskeskus	1 a 6 k	KUT
141638	Spaateenindaja	Juuksurite Erakool „Maridel“	1 a 6 k	KUT
163997	Spaateenindaja	Tallinna Teeninduskool	1 a 6 k	KUT
143157	Massöör	Tartu Tervishoiu Kõrgkool	2 a 0 k	KUT
210677	Massöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	1 a 0 k	KUT

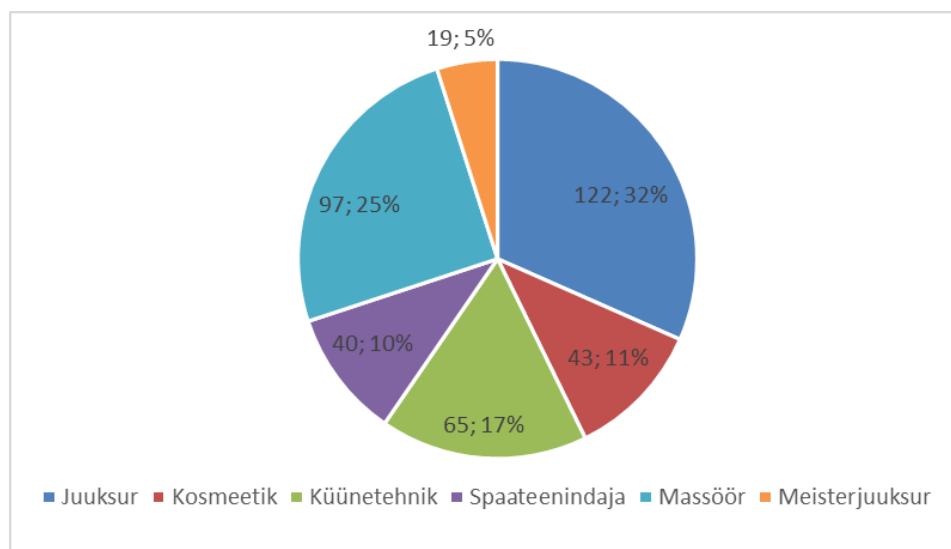
* Lühendite selgitused on ptk-s „Lühendid“.

Allikas: EHIS

6.2. Õppurite statistika tasemeõppes

Alapeatükis analüüsitakse isikuteenuste valdkonna põhikutsealadega seotud õppekavade vastuvõetute¹⁷², lõpetajate ja katkestajate arvu tervikuna, st vastuvõetute ja lõpetajate arvust ei ole maha arvestatud teistele valdkondadele või spetsialiseerumistele jäävat osa.

2019/2020. õppeaastal võeti õppekavadele vastu 386 õpilast. Populaarseim eriala oli juuksur, moodustades kolmandiku vastuvõetutest (vt Joonis 15.), kuigi viimasel paaril aastal on õppijate arv langenud (vt Joonis 16).

Joonis 15. Isikuteenuste valdkonna õppekavade vastuvõetute jagunemine 2019/2020. õppeaastal

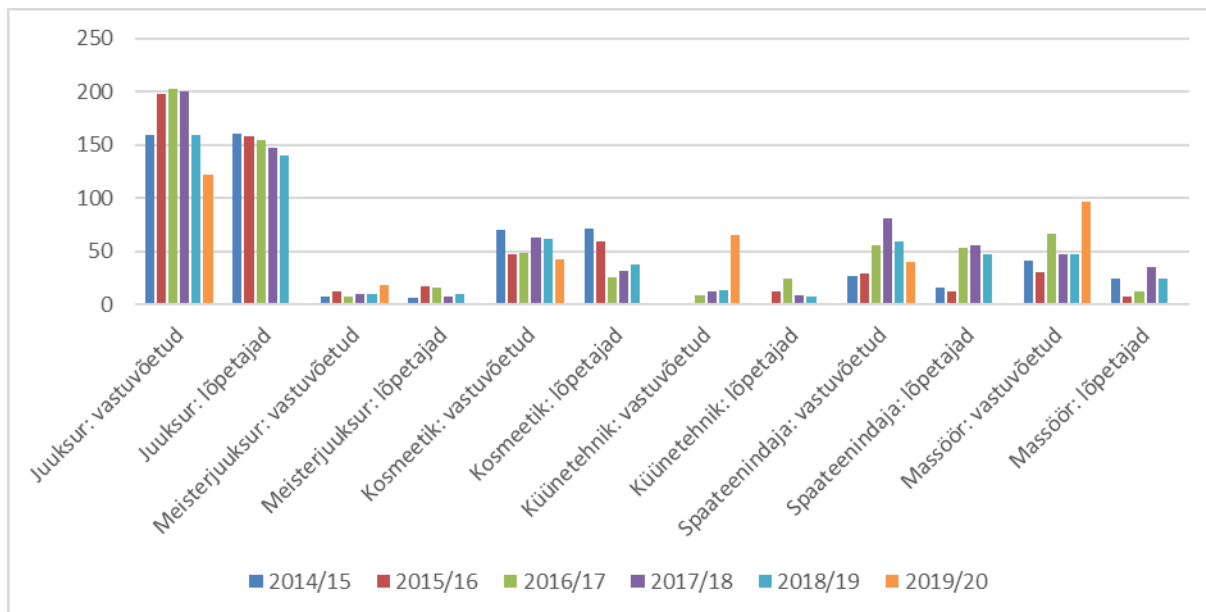
Allikas: EHIS

Ajalooliselt on peamised erialad iluteeninduse tasemeõppes olnud juuksur ja kosmeetik. EHIS-e andmetel, mis on kättesaadavad 2006. aastast alates, õpetasid kutsekoolid kuni 2013/2014. õppeaastani ette juuksureid ja kosmeetikuid (juuksurid moodustasid keskmiselt 65% lõpetanutest). Nende aastate jooksul lõpetas kõigest seitse küünetehnikut. Alates 2014/2015. õppeaastast on lõpetajate seas ka küünetehnikuid ja spaateenindajaid, kelle osakaal lõpetajatest on viimastel aastatel tõusnud veerandini.

Valdkonnaga seotud kutsehariduse õppekavadel kokku on vastuvõetute arv ajavahemikul 2015/2016–2019/2020 suurenenud viiendiku võrra, millele on kaasa aidanud populaarne massööride ja

¹⁷² Vastuvõetute arv põhineb aasta jooksul vastuvõetutel, mis võib mõnevõrra erineda portaali haridussilm.ee ametlikust vastuvõetute arvu statistikast, kus arvestatakse vastuvõetuid ajavahemikul 1. juulist 10. novembrini.

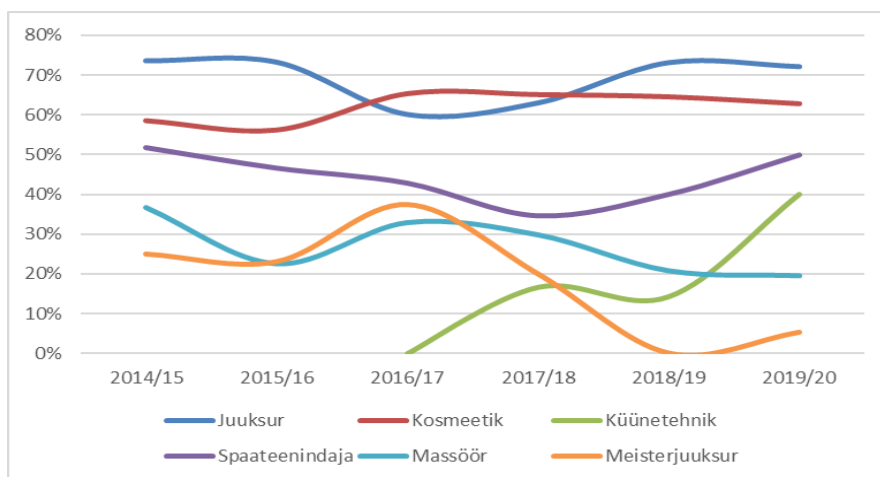
küünetehnikute õpe. Tasemeõppes tervikuna oli vastuvõetute arvu kasv väiksem (7%). Massööriõppes on valdav õpe eraõppeasutuses, kuid teistel valdkonna erialadel on eraõppasutuses vastuvõetute osatähtsus langenud viimasel viiel aastal kolmandikult 7%-le.

Joonis 16. Vastuvõetud ja lõpetajad valdkonna kutsehariduse õppekavadel

Allikas: EHIS

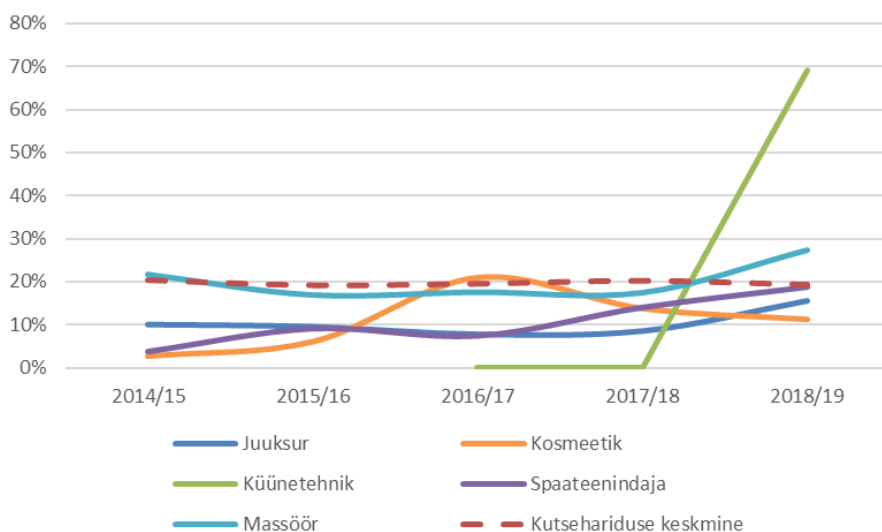
Noori, alla 25-aastaseid, oli sisseastujate seas umbes pooled (47%), mida on natuke vähem kui kutsehariduses keskmiselt (52%). Nagu kutsehariduses üldiselt, nii on ka nendel õppekavadel õppijate seas noori vähemaks jäänud. Viis aastat varem oli noorte osakaal vastuvõetute seas 61%. Noori õpib rohkem juuksuri ja kosmeetiku erialal, vanemaealisi õppijaid on rohkem massööride ja spaateenindajate seas (vt Joonis 17. Noorte õppijate osakaal valdkonna õppekavadel). Küünetehnikute õppes, mis on kutseõppes suhteliselt uus eriala, suurenes noorte huvi õppe vastu märgatavalt 2019/2020. õppeaastal, kuid vanemaealised õppijad moodustasid siiski üle poole vastuvõetutest.

Joonis 17. Noorte õppijate osakaal valdkonna õppekavadel

Allikas: EHIS, autorite arvutused

Katkestamissündmuste suhe õppijatesse¹⁷³ valdkonnaga seotud kutsehariduse õppekavadel on viiel viimasel aastal olnud muutlik, kuid üldjuhul on viimastel aastatel katkestamisi kutsehariduse keskmisest vähem (vt Joonis 18).

Joonis 18. Katkestamissündmuste suhe õppijatesse valdkonna õppekavadel

Allikas: EHIS, autorite arvutused

6.3. Tasemeõppe koolituspakkumine

Hinnates tööjõu väljaõppe mahtu valdkonna põhikutsealadel, võeti lähtepunktiks viimase kolme aasta keskmine lõpetajate arv tasemeõppes valdkonna põhikutsealadega otseselt seotud õppekavadel. Tööjõupakkumise hindamisel tuleb arvesse võtta, et potentsiaalne uus tööjõud moodustab lõpetajaist vaid osa. Seepärast on valdkonnaga seotud õppekavade lõpetajad võetud tööjõupakkumise hinnangusse koefitsiendiga, mis tuleneb sellest, et välditud on õppijate korduvarvestust ning lõpetajate arv on läbi korrutatud tööjõus osalemise määraga¹⁷⁴, kuna tööealisest elanikkonnast ei ole kunagi 100% tööhõives (vt ptk „Metoodika“). Tabelis 10 on arvutuskäik esitatud samm-sammult.

Viimaste õppeaastate vastuvõetute arvu ning teadaolevate õppekavade ümberkorralduste põhjal on võimalik anda hinnang ka lõpetajate arvu muutusele lähitulevikus. Lõpetajate arvu muutuse prognoosis on arvestatud vastuvõtus toimunud muutusi (2014–2016 vs. 2017–2019) ning eeldatud, et katkestamiste osakaal ei muutu. Prognoositav lõpetajate arv näitab, kui palju inimesi (uut tööjõudu) võiks teoreetiliselt suunduda valdkonna põhikutsealadele tööle.

Kuna tasemeõppes õpib üha enam täiskasvanuid, kes võivad juba töötada valdkonnas ja keda ei saa täielikult uue tööjõuna arvestada, siis on tabeli viimases veerus taustainfoks toodud noorte osakaal lõpetajatest, et näidata, kui paljud prognoositavatest lõpetajatest on kutsehariduses alla 25-aastased.

¹⁷³ Katkestamissündmuste suhe õppijatesse – katkestamissündmuste arvu suhe õppijate arvesse õppeaastas. NB! Näitaja erineb HTM-i arvutatavast katkestamise määrast, kuna arvutustes kasutatakse erinevat metoodikat (https://www.haridussilm.ee/?leht=tulemus_1).

¹⁷⁴ Isikuteenuste valdkonnaga seotud õppe lõpetanute seas on 25–49-aastaste vanuserühmas tööjõus osalemise ehk aktiivsuse määr ETU andmetele tuginedes tervise õppesuunal 88,5% ja isikuteeninduses 79,5%. Kõikide õppevaldkondade keskmine aktiivsuse määr on 90%.

Kuna trend on olnud, et nendel erialadel on vastuvõetute seas noorte osakaal natuke suurenenud (nt küünetehnikud, spaateenindajad), siis on lähiaastatel lõpetajate seas noori tõenäoliselt samuti rohkem.

Lõpetajate arvu prognoosi järgi omandavad erialase tasemehariduse ja võiks potentsiaalselt asuda valdkonnas lähiaastatel tööle umbes 240 inimest aastas.

Tabel 10. Valdkonna põhikutsealadega seotud tasemeõppe lõpetajad ja uue tööjõu pakkumine aastas

Põhikutseala	Tasemeõppe lõpetajate arv aastas (2016/2017–2018/2019 keskmine)			Topelt-arvestuse vältimine	Tööjõus osalemise määraga arvestamine	Prognoositud tööjõu-pakkumine lähiaastatel	Noorte osakaal lõpetajatest*
	KUT E	KUT J	Lõpetajaid kokku				
Juhid isikuteenuste ettevõtetes	sobivad teised valdkonna õppekavad						
Juuksurid	148	11	159	148	118	101	56%
Iluteenindajad,	98		98	98	78	111	40%
sh kosmeetikud	32		32	32	25	26	64%
sh spaateenindajad	52		52	52	41	55	30%
sh küünetehnikud	14		14	14	11	30	22%
sh muud iluteenindajad	sobivad teised valdkonna õppekavad						
Massöörid	22		22	22	19	27	22%

*Noorte osakaal on arvatud õppekavade lõpetajate kolme viimase aasta keskmisest kutsehariduse esmaõppes.

Allikas: EHIS, Statistikaamet, koolid, autorite arvutused

6.4. Valdkonna tasemeõppe kitsaskohad ja arenguvajadused

Õppe kvaliteedi ja arenguvajaduste analüüsil on tuginetud uuringus osalenud ekspertide hinnangutele. Lisateabena on kasutatud Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri (EKKA)¹⁷⁵ koostatud kutse- ja kõrghariduse kvaliteedi hindamise aruandeid.

Kutsehariduses hinnatakse õppe kvaliteeti ÕKR-ide ja õppeasutuste kaupa. Hinnatakse õppe- ja kasvatustöö toimivust nüüdisaja ja jätkusuutliku arengu vaatenurgast viies hindamisvaldkonnas: õppe- ja kasvatusprotsess, eestvedamine ja juhtimine, personalijuhtimine, koostöö huvirühmadega ning ressursside juhtimine.

Juuksuritöö ja iluteeninduse õppekavarühma kvaliteeti hinnati 2019. aastal järgmistes kutseõppeasutustes:

- Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus
- Kuressaare Ametikool
- Pärnumaa Kutsehariduskeskus
- Tallinna Teeninduskool
- Tallinna Tööstushariduskeskus
- Tartu Kutsehariduskeskus

¹⁷⁵ Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <http://ekka.archimedes.ee/>

- Juuksurite Erakool „Maridel“^{176,177}

Tervishoiu ja sotsiaalteenuste õppekavarühma kvaliteeti hinnati Massaaži- ja Teraapiakoolis 2014. aastal ning Tartu Tervishoiu Kõrgkooli teraapia ja taastusravi õppekavarühma kvaliteeti 2019. aastal.

Alljärgnevalt on käsitletud tasemeõppe kvaliteediga seotud teemasid, mis kordusid nii EKKA hindamisaruannetes kui ka OSKA ekspertide intervjuudes. Üldistused ei puuduta kõiki koole ega õppekavu. Kuna kvaliteedihindamine põhineb ÖKR-il, siis neid ei saa laiendada üks ühele konkreetsele õppekavale.

Õppekorraldus ja õppekavade arendus

Juuksuritöö ja iluteeninduse õppekavarühmades on nii EKKA kvaliteedihindamise aruannete¹⁷⁸ kui ka eksperthinnangute järgi üldjuhul arvestatud tööandjate ja regionaalsete vajadustega nii taseme- kui ka täienduskoolituse õppekavade loomisel. Õppekavaarenduse kvaliteedi tõstmiseks korraldatakse toetavaid tegevusi, nt ümarlaudu ja kohtumisi regiooni tööandjatega (ilusalongid ja spaahotellid). Oluline on oma ala professionaalide edastatav info ja kogemuste jagamine õpilastele. Sellised kohtumised on vajalikud, sest tutvustavad õpilastele nende erialaseid võimalusi ning toovad õppesse ajakohast praktilisust ja uusi trende, mis lihtsustavad hilisemat tööle sisseelamist. Teadvustatud on vajadust töötada välja lühikesi töömaailma vajadustele vastavaid õppekavu EKR-i eri tasemetele ning pakkuda töökohapõhist õpet. Valdkonna ekspertide hinnangul on eelistatud just sessioonõpe ja töökohapõhine õppekorraldus, sest enamjaolt on isikuteenuste õppes täiskasvanud õppija, kellel on keeruline põhitöö kõrvalt iga päev koolis käia. Täiskasvanud õppijad on ka paremini motiveeritud õppima.

Peamine muutus valdkonna koolituspakkumises on seotud eraõppeasutuste kõrvale lisandunud võimalusega omandada kosmeetiku, spaateenindaja ja küünetehniku kutseharidus riigieelarvelisel õppekohal kutseõppeasutuses. See on muutnud valdkonna koolituspakkumise mitmekesisemaks.

Intervjueeritud eksperdid soovivad teha **süsteemsemat ja tihedamat koostööd tööandjatega** uute õppekavade koostamisel ja seniste arendamisel. Samas on kooliesindajate sõnul kutsekeskhariduse riiklikud õppekavad liiga üle reguleeritud ja kohati jäigad, mis jätab vähe paindlikkust õppekavade koostamisel. Tööjõu- ja oskuste vajaduse ning koolituspakkumise paremaks vastavuseks on vajalik pidev ja selge infovahetus tööandjate ja õppeasutuste vahel, et ühelt poolt saada teada tööandjate praegustest ootustest ja teavitada tööandjaid pakutavatest koolitusvõimalustest.

Juuksuri tasemeõpe

Lähtudes tööandjate soovist saada tööturule paremate oskustega koolilõpetajaid, on pikendatud juuksuri tasemeõpet kahele aastale (seni 1,5 aastat) ning suurendatud on praktilise töö mahtu. Töömaailma vajadustest lähtudes on juuksuriõppesse lisandunud võimalus saada **barberi osakutse**. Ekspertide hinnangul oleks vajalik eraldi barberi õppekava, sest osakutse andmise võimalus praeguse õppekava alusel ei taga kõigi barberile vajalike oskuste omandamist.

¹⁷⁶ Kutseõppe kvaliteedi hindamise otsused ja aruanded. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <https://ekka.edu.ee/kutseoppe-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/>

¹⁷⁷ Kutseõppe õppekavarühma esma- ja kordushindamise otsused ja aruanded. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur <https://ekka.edu.ee/hindamisotsused-ja-aruanded/>

¹⁷⁸ Kutseõppe kvaliteedi hindamise otsused ja aruanded. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <https://ekka.edu.ee/kutseoppe-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/>

Tasemeõppes on võimalik õppida ka 5. taseme juuksuriks, mille õpe on suunatud tegevjuuksuri enesearengule. Sobivaimaks peetakse töökohapõhist õppevormi, kus partneriks on kindel juuksurisalong ja õppetöö toimub tööandja juures. Takistusena töökohapõhise õppevormi juures on tööandjatele seatud kohustus maksta õpilasele miinimumpalka, mistõttu ei pruugi salong nõustuda õppijat vastu võtma.

Positiivsena tõsteti esile, et teooria- ja praktiline õpe on tasemeõppes üldjuhul hästi lõimitud ning õpilastel on võimalus kooli õppesalongi turvalises keskkonnas kliente teenindada, et harjutada juuksuritööd ja saada suhtlemisjulgust, mis on ekspertide hinnangul noortele üks suuremaid proovikivisid. Positiivsena saab välja tuua oma ala heade praktikute kutsumise kooli ning koostöö ettevõtetega tasemeõppe mitmekesistamiseks toimuvad iluvaldkonna teabepäevad, mille raames tutvustatakse tooteid, uusi töövõtteid, moetrende ja töövahendeid. Ekspertide hinnangul vajab arendamist **värviteooria** tundmine, sest tarbijad soovivad järjest keerulisemaid värvitoone, mis nõuab järjest paremaid teadmisi ja rohkem harjutamist.

Kosmeetiku tasemeõpe

Ekspertide hinnangul on positiivne, et kosmeetiku tasemeõpet on lisaks erakutseõppeasutustele hakanud pakkuma riigi- ja munitsipaalkutseõppeasutused. Õppekava on edukalt rakendunud ning tänu sellele on hakanud tööturule jõudvate kosmeetikute kompetentsuse tase tõusma. Kosmeetiku tasemeõpet sooviksid pakkuda rohkemad kutsekoolid, kuid mõnel puhul nõuab õppekava rakendamine märkimisväärset õppebaasi täiendamist. Avatud on uus kosmeetikute jätkuõpe, mis on mõeldud iluteenindajatele oskuste ja teadmiste täiendamiseks. Õppima asumisel on vajalik eelnev töökogemus iluteeninduse valdkonnas ja/või erialane haridus.

Kitsaskohana toodi esile kosmeetikuõppes välja jäetud jumestus ning käte ja jalgade hooldus. Ekspertid on arvamusel, et koolilõpetajad omandavad küll baasteadmised näohooldusest, kuid neil ei ole piisavalt enesekindlust uute asjade omandamisel ja üldjuhul ei taha koolilõpetajad teha jumestust, kehahooldusi, manikööri ja pedikööri ning tihti ka eri tüüpi depilatsioone, sest koolis seda ei õpita. Puudulikud on teadmised ka näo erihooldustest ja aparatuurist. Kosmeetiku tasemeõpet peavad eksperdid väga vajalikuks, sest see annab põhjalikuma ettevalmistuse ja vajalikud teoreetilised teadmised. Hilisem täiendusõpe võib toimuda lühikoolituste kaudu.

Küünetehniku tasemeõpet peavad eksperdid heaks baasteadmiste omandamisel anatoomiast, füsioloogiast, hügieenist jms. Enamasti omandatakse küünetehniku oskused lühikestel erakoolitustel, mida pakutakse arvukalt, kuid lühikoolitustel jäävad saadavad baasteadmised napiks. Õppijad ei tee sageli vahet koolituse ja tasemeõppe nõuete vahel, mistõttu puudub huvi pikema õppeajaga tasemeõppe vastu ning kutsekoolid ei suuda lühikeste koolitustega konkureerida.

Spaateenindaja tasemeõpe

Spaateenindaja tasemeõpe on mõne aasta olnud avatud mitmes kutseõppeasutuses. Õppe pakkumisel on regionaalsus oluline. Sobivaim on töökohapõhine õppekorraldus, mis sobib hästi täiskasvanud õppijatele. Samuti märgitakse spaateenindajate koolitusvajaduse uuringus¹⁷⁹ huvi erialaste oskuste arendamise ja töökohapõhise õppe vastu, seda nii ettevõtete kui ka töötajate poolt. Spaateenindaja õppekava arendamisel ja õppe korraldamisel teevad koolid tihedat koostööd kohalike spaateenuseid pakkuvate ettevõtetega. Spetsialistid ettevõtetest õpetavad koolides teatud hoolitsusi. Töökohapõhises

¹⁷⁹ Kakkum, M. (2018). Spaateenindajate koolitusvajaduse uuring. TTÜ Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskus.

õppes on koolidel tööandjatega eelnevad kokkulepped ettevõttes tehtavate praktiliste tööde suhtes, kui koolil puuduvad ruumid või vahendid hoolitsuste õpetamiseks (nt sauna- või vannihooldesteks). Ekspertide hinnangul võtavad ettevõtted praktikante hea meelega nii praktikale kui ka tööle. Spaateenindaja õpe on mahukas ja eeldab palju praktikat (palju eri hoolitsusi) ning ekspertide hinnangul tuleks praktika mahtu veelgi suurendada. Vähesed praktika tõttu võib kannatada teenuse kvaliteet.

Spaateenindajatel on tulevikus oluline laiapõhjalisem ettevalmistus ja mitmekesised oskused, näiteks oskus pakkuda lisaks spaahoolitsustele ka käte ja jalgade hoolitsusi. Õppetöö käigus on oluline arendada sobivaid väärtusi ja teenuseprotsessi kui terviku mõistmist. Positiivsena tõsteti esile õppesse lisandunud giiditöö teemad, mis toetavad spaateenindaja tööd, ning võimalust jätkata õpinguid kosmeetiku jätkuõppes.

Massööri tasemeõpe

Massööri tasemeõpet pakuvad Tartu Tervishoiu Kõrgkool ning Eesti Massaaži- ja Teraapiakool. Mõlemas koolis on loodud õppetöö korraldamiseks vajalik õppekeskkond ja -baasid, õppes arvestatakse tööturu vajadustega ning lõpetajad on tööturule sisenemiseks hästi ette valmistatud. Tartu Tervishoiu Kõrgkool pakub kaheaastast tasemeõpet ning Eesti Massaaži- ja Teraapiakool on lisaks kaheaastasele õppekavale avanud aastase massööriõppe. Ekspertide hinnangul on massaažiõppe üks olulisemaid arengusuundi lähiaastatel rahvusvahelistumine ning õpilastele välispraktika võimaluste loomine. EKKA aruannetes on ühe tugevusena toodud rahvusvaheline koostöö, nt partnerkoolid ja õppejõud teistest riikidest.

Uuringus osalenud eksperdid tõid esile, et massaažiõppes võiks rohkem tähelepanu pöörata psühholoogiale, suhtlemisele ja hügieeninõuete järgimisele.

Massööriks on võimalik õppida ainult tasulises õppes, mis võib teatud sihtrühmadel takistada ligipääsu õpingutele. Turul pakutavad massaaži lühikoolitused ei ole ekspertide hinnangul alati piisavad, et omandada vajalik ettevalmistus ja praktiline kogemus, tagamaks teenuse kvaliteet ja ohutus.

Õppeklassid, õppematerjalid

Ilu- ja isikuteenuseid õpetavates koolides on üldiselt head töötingimused, õppesalongid on üldjuhul tänapäevase sisustusega, varustatud mitme tootesarjaga, mis mitmekesistab õppi teadmisi ja võimaldab teha kõiki vajalikke praktilisi töid. Näiteks juuksuri eriala õpilastel on esmalt võimalik praktilisi oskusi harjutada õppeklassis ning seejärel sooritatakse praktiline õpe, teenindades kliente õppesalongides, mis annab ettevalmistuse ja teenindusjulguse ettevõttesse praktikale minnes. Osa koole on kasutusele võtnud ka *online*-broneerimissüsteemi ning ilusalongidele ja spaadele mõeldud müügi- ja haldustarkvara, mis aitab õpilastel omandada salongitöö administreerimise oskust. Uute õppekavade rakendamiseks (nt spaateenindaja, küünetehniku õppekava) vajatakse suuremaid, parema ventilatsiooni ja paigutusega ruume.

Loodud on hulgaliselt asjakohaseid erialaseid e-õppe keskkonnas kasutatavaid õppematerjale eri teemadel (nt nahahaigused, mikrobioloogia) ja kasutatakse ka ingliskeelseid õppematerjale. Eestikeelseid õppematerjale võiks rohkem olla. Leitakse, et juuksuriõppes on puudu koolideüleste ühtsetest õppematerjalidest, mis oleksid heaks kiidetud ka kutseandja poolt. Puudust tuntakse töövihikuvormist, mida õpilane saaks täiendada. Õppematerjalide koostamise suhtes vajavad nii õpetajad kui ka kaasatud eksperdid rohkem nõustamist ja tuge.

Seoses distantsõppe laiema kasutamisega muutub järjest olulisemaks e-õppevahendite loomine. COVID-19 kriis kiirendas õppetöös e-õppe kasutuselevõttu. Koolitajad pidid kiiresti omandama uusi digioskusi, nt videokonverentsi programmide kasutamise oskuse, töötama välja e-õppe materjale, kui need senini

puudusid, loovalt lahendama praktiliste oskuste õpetamise distantsõppes. Takistuseks olid nii õpetajate kui ka õpilaste puudulikud digioskused, kohati probleemid õpilaste valmisolekus distantsilt õppida või piisaval hulgal vajalike digiseadmete puudumine kodudes. Distantsõppel jäädi iseseisvalt praktiliste ülesannete täitmisega hätta, sest käelist tegevust on distantsilt keeruline õpetada ja harjutada. Sellised olukorrad raskendavad õppimist ja nõrgema motivatsiooniga õppijad võivad seetõttu õpingud katkestada.

Praktika

Praktikakoha leidmine on üldjuhul õpilase ülesanne, mille üks eesmärk on enesereklaami- ja turundusoskuste arendamine. Koolidel on olemas oma kontaktide baas, mida õpilased saavad kasutada, ning koolipoolne toetus ja abi on vajaduse korral olemas. Praktikaaegade planeerimisel püütakse arvestada valdkonna hooajalisusega, kuid praktikakorralduse teeb keeruliseks asjaolu, et isikuteenuste pakkujad on enamasti iseenda tööandjad ning suuri salonge on vähe. Iluteenindajad töötavad sageli salongis rendikohal, neil on kindel klientuur ning alati ei soovita oma lauda ja kliente praktikandiga jagada, mistõttu võib juhtuda, et praktika tuleb teha kooli õppesalongis.

Keeruline on leida praktikajuhendajaid, sest praktika juhendamine on vabatahtlik ning sageli puudub tööandjal aeg, teadmised ja motivatsioon praktikanti enda kõrvale võtta. Koolidel soovitatakse teatud aja tagant korraldada täienduskoolitusi praktikajuhendajatele, jagada parimaid kogemusi ja asjakohast infot. Ekspertide hinnangul võiks kool nii praktikaettevõtte kui ka õpilasega olla praktikaperioodi vältel tihedamas kontaktis, saades korrapäraselt tagasisidet enne praktika hindamist. Näiteks oskuste passi (nn praktikapass) kasutuselevõtt on parandanud õppijate eneseanalüüsi oskust, toetab süsteemsemalt nende arengut ja on abiks praktikajuhendajatele õppija personaalsel juhendamisel. Praktika kaitsmisel osaleb üha enam praktikajuhendajaid, kes annavad tagasisidet praktikandile ja koolile ning teevad ettepanekuid praktika parendamiseks. Ekspertide hinnangul tasub kaaluda praktikajuhendajate tasustamisvõimalusi ning tunnustada praktikaettevõtteid.

Õpilastele on loodud võimalused Erasmus+ projektide raames osaleda õpirändel ja sooritada praktika välisriikides, mis toetab õppijate võtmepädevuste arendamist, nt iseseisvust, kohanemisvõimet, kultuurierisuste tundmist ja võõrkeeleoskust. Õpilased kasutavad välispraktika võimalusi usinalt. Rohkem on välispraktikal osalenud spaateeninduse õppijad, vähem juuksuri eriala õpilased.

Korraldatakse konkursse ja kutsevõistlusi, mis pakuvad võimalust nii õpilastel kui ka õpetajatel oma erialaseid oskusi ja teadmisi arendada ning proovile panna.

Õppejõud

Põhiõpetajate kõrval kaasatakse õppetöösse osakoormusega praktikuid tööturult, et muuta õpet atraktiivsemaks ja anda õpilastele vahetumat töömaailma kogemust – uued tooted, tehnilised võtted, trendid jne. Samuti hoitakse kontakti vilistlastega, keda kutsutakse rääkima oma töökogemusest. Töömaailmast õppejõududele on toeks koolipersonal, kuid ekspertide hinnangul tuleks praktikute õppesse kaasamisel pakkuda neile senisest enam koolipoolset tuge asjaajamises ja aruandluses ning pedagoogiliste oskuste koolitusi. Kõige enam tuntakse puudust meisterjuuksurite ja barberite õpetajatest ning raskusi on spaateenuste erihoolitsuste ja erimassaažide õpetajate leidmisega.

Erialaõpetajatel on oluline hoida end kursis tööturul toimuvaga, uudsete töövahendite ja iluvaldkonna trendidega. Õpetajate professionaalseks arenguks on mitmesuguseid võimalusi (koolitused, õpiränded, stažeerimine, töövarjud, õppekäigud ettevõtetesse) nii Eestis kui ka välismaal. Osa koole teevad koostööd ilutoodete vahendusfirmadega, saades ühtlasi võimaluse õpetajatel nende koolitustel tasuta

osaleda. Õpetajate professionaalse enesearendamise, kogemuste vahetamise, uute õppekavade loomise ja õppetöö ühise planeerimise takistuseks on kohati suur õppetöö koormus. Samas ei ole õpetajad alati ise huvitatud väljapakutud koolitustest, puudub valmisolek võtta vastu tööandjate ettepanekuid ja uuendussoovitusi. Ekspertid soovivad planeerida õpetajate stažeerimine nii, et stažeerimise aeg on ette nähtud juba tunniplaanis. Lisaks soovivad ekspertid kaasata tööandjaid enam hindamisprotsessi ja luua õpetajatele stažeerimisvõimalusi koostööpartnerite ettevõtetes.

Koostöö, võrgustik

Koolide omavaheline koostöö on jäänud ekspertide sõnul vähemaks ning puudub ühtne, süsteemne ja planeeritud arendustegevus. Toimuvad küll isikuteenuste õpetajatele ja tööandjatele mõeldud ühised võrgustikuseminarid, kuid need ei ole kujundanud soodsat pinnast koostööks ega leevendanud valdkonna kitsaskohti. Valdkonna võrgustikuseminarid peaksid toetama kogemuste jagamist, kitsaskohtade lahendamist, õppemeetodite ühtlustamist, õppekavade, õppe- ja hindamismaterjale arendamist ja valdkonna üldist arendamist.

6.5. Täiendus- ja ümberõppe võimalused ja vajadused

Kvaliteetne tasemeõpe on professionaalse arengu alus. Täiendusõpe tähendab tööalast enesetäiendamist ehk õppimist laiemalt, sh kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja kogemuste omandamine ja täiendamine, individuaalne enesetäiendamine õppematerjalide jms abil, kursustel osalemine, õppimine teiste juhendamisel, õppereisid, kolleegide ühisõpe ja vastastikune õppimine, parimate kogemuste ja teadmiste jagamine professionaalse koostöö raames jmt. Ümberõpe on mõeldud karjääritee alustamiseks uues tegevusvaldkonnas või kutsealal, sh erialase kvalifikatsiooni omandamiseks.

Töötajatele ja ettevõtjatele on mitmesuguses vormis täiendusõppevõimalusi:

- ❖ **Avatud koolitused** (sh täiendus- ja ümberõpe Töötukassa suunamisel ning töötust ennetavad meetmed¹⁸⁰): nii kutseõppeasutused, erakoolitusasutused kui ka kõrgkoolid pakuvad täiendus- või ümberõpet oma koolis õpetatavatel teemadel, koolituskalender ja kursuste info on avaldatud koolide veebilehtedel.
- ❖ **Konkreetses õppekavaga tellitud koolitus:** ettevõtja, kellel on vaja konkreetset täiendus- või ümberõpet, saab tellida oma töötajatele vajaliku sisuga koolituse ning koostöös erakoolitaja, kutseõppeasutuse või kõrgkooliga koostatakse vajaduspõhine õppekava.
- ❖ **Osalejatele tasuta koolitused** on tavapäraselt EL-i tõukefondide rahastatavad koolitused¹⁸¹, mis on suunatud eri sihtrühmadele, nt madalama haridustasemega töötajad või vananenud kvalifikatsiooniga töötajad. Nendel kursustel antakse tavaliselt lihtsamaid baasteadmisi ega eeldata varasemat valdkondlikku haridust.
- ❖ **Koolitus ettevõttes:** kasutatakse kogu valdkonnas. Sõltuvalt ametist on koolitajateks enamasti kogenud töötajad või tellitakse koolitusprogramm väljastpoolt ettevõtet. Ka töö käigus õppimist võib vaadelda kui õppe- ja tööalase arengu võimalust.

¹⁸⁰ Töötukassa. Töötust ennetavad meetmed. <https://www.tootukassa.ee/uudised/1-mail-2017-alustab-tootukassa-tootust-ennetavate-teenuste-pakkumist>

¹⁸¹ Täiskasvanuhariduse programm 2018–2021. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programm_2018-2021.pdf. 2020. aasta tasuta koolitused: <https://www.hm.ee/et/tegevused/taiskasvanuharidus/tasuta-kursused>.

- ❖ **Mentorlus ja coaching** (arengunõustamine). Mentor võib olla kogenud kolleeg oma ettevõttest või väljastpoolt. *Coach* on vastava kvalifikatsiooniga arengunõustamise spetsialist enamasti väljastpoolt ettevõtet. Tihti on eesmärk arendada teatud kindlaid, nt juhtimis- või meeskonnatööoskusi.

Eelnev jaotus on tinglik ning päriselus võivad eri õppevormid osaliselt ka kattuda.

Isikuteenuste valdkonnas pakuvad täiendusõpet erakoolitusasutused, erialaliidud, kutseõppeasutused ja valdkonna ettevõtted. Lisaks pakuvad tootetutvustusega koolitusi toodete ja seadmete maaletoojad ja edasimüüjad. Ettevõtted teevad ka sisekoolitusi. Üleilmsete trendide ning valdkonna arengu mõjul on töökeskkond ja töö sisu pidavas muutumises (vt ptk 2) ning elukestvas õppes peavad osalema kõikide valdkonna põhikutsealade esindajad. Kuna valdkonna koolitusi pakutakse palju ning ekspertide hinnangul on probleemiks lühiajalise või ebakvaliteetse koolituse läbinute tegutsemine teenusepakkujana, siis on täienduskoolituste kvaliteedi küsimus eriti oluline. Järgnevalt on analüüsitud täiendusõppe võimalusi ja vajadusi valdkonnas.

6.5.1. Täiendusõppe võimalused

Täiendusõppe võimalusi on vaadeldud kättesaadavate andmete lõikes, st on vaadatud kõikide täienduskoolitusasutuste tegevusnäitajate andmeid, seejärel analüüsitud Töötukassa kaudu vahendatud koolitusi ning HTM-i rahastatud kutseõppeasutustes pakutavaid koolitusi. Töötukassa ja HTM-i rahastatud koolitused on kajastatud ka täienduskoolitusasutuste statistikas, kuid võimaldavad heita detailsema pilgu koolitusteemadele ja õppijate taustaandmetele, mida tegevusnäitajate statistikast ei saa. Lisaks pakub Terviseamet valdkonna töötajatele hügieenikoolitusi, mille vastu on suur huvi.

Kättesaadavad andmed annavad osalise ülevaate täienduskoolituse pakkumisest, sest kõiki turul pakutavaid täienduskoolitusi (nt toodete maaletoojate omasid) ei ole andmete puudumisel võimalik siinses ülevaates kajastada.

Täienduskoolitusasutuste tegevusnäitajad

Eestis tegutsevate täienduskoolitusasutuste kohta koondab infot EHIS¹⁸². 2018. aastal pakkus registreeritud koolitusasutustena eri õppekavarühmade¹⁸³ koolitusi kokku 996 asutust, sh õppijate kohta on infot esitanud 850 asutust (vt Tabel 11). Isikuteenuste valdkonnaga otseselt seonduvaid koolitusi pakutakse juuksuritöö ja iluteeninduse ÖKR-is. Üksikuid valdkonnaga seonduvaid koolitusteemasid on ka teistes ÖKR-ides. Massaažikoolitusi pakutakse teraapia ja taastusravi ÖKR-is. Isikuteenuste valdkonna töötajatele sobivad ka hügieeni- ja teeninduskoolitused (töötervishoiu ja -kaitse ÖKR), keele- ja ettevõtlusõpe (keeleeõppe ÖKR, juhtimise ja halduse ÖKR) – nendel teemadel kursuseid pakutakse koolitusturul arvukalt, kuid andmetest ei ole võimalik järeldada, kui paljud neist on suunatud just isikuteenuste valdkonnale.

¹⁸² Majandustegevusteate esitanud või tegevusloaga asutusel on täiskasvanute koolituse seadusest tulenev kohustus 31. märtsiks esitada Haridus- ja Teadusministeeriumile ülevaade oma tegevusest eelmisel kalendriaastal. https://www.hm.ee/sites/default/files/tegevusnaitajate_kokkuvote_2018.pdf

¹⁸³ Täienduskoolituse ÖKR-ide aluseks on rahvusvaheline haridus- ja koolitusvaldkondade liigitus *International Standard Classification of Education Fields of Education and Training* (ISCED-F 2013). https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/1111/1201/6002/Lisa_14112016.pdf

Kirjeldamaks koolitusturu mitmekesisust, on tabelis 11 toodud andmed ka nende koolituste kohta, millel on seos isikuteenuste valdkonnaga, isegi kui ei ole tegu uuringus käsitletava põhikutsealaga. Väikeloomade massaaži ja *groomer*ite kursuseid pakutakse põllunduse ja loomakasvatuse ning veterinaaria ÕKR-ides. Alternatiivmeditsiini koolitused liigitatakse traditsioonilise ja täiendava meditsiini ning teraapia õppekavarühma, mis sisaldab õppekavu aroomiteraapiast, homöopaatia, ajurveeda meditsiinist, Hiina meditsiinist ning ravimtaimede tundmisest ja praktilisest kasutamisest¹⁸⁴.

2018. aastal oli EHIS-e andmetel juuksuritöö ja iluteeninduse ÕKR-i täienduskoolituse pakkujana registreeritud 73 asutust: 63 täienduskoolitusasutust, üheksa kutseõppeasutust ja üks ülikool (Tartu Ülikool). ÕKR-i koolitustel õppijate arv moodustas 2018. aastal alla 1% kogu registreeritud täienduskoolitustel osalejate arvust. Neli suuremat täienduskoolituste pakkujat olid Tradehouse Koolituskeskus (745 õppijat), Salong Mereneid OÜ (254 õppijat), Dinski Erakool (210 õppijat) ja Tartu Kutsehariduskeskus (189 õppijat).

Teraapia ja taastusravi ÕKR-i koolituse pakkujana oli 2018. aastal registreeritud asutusi 50: 42 täienduskoolitusasutust, viis kutseõppeasutust, üks rakenduskõrgkool (Tallinna Tervishoiu Kõrgkool) ja kaks ülikooli (Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool). Valdav osa selle ÕKR-i koolitustest on suunatud tervishoiuvaldkonna töötajatele, suurim koolitaja oli Eesti Massaaži- ja Teraapiakool (1068 õppijat).

Populaarsemad olid kuni kaheksatunnised lühikoolitused, nagu üldiselt täienduskoolitustes. Lühikoolituste arvu jätkuv kasv näitab, et rohkem soovitakse teha koolitusi, mis keskenduvad väga kindlale teemale või küsimusele, mitte arendada mõne valdkonna põhioskusi ja teadmisi süvitsi¹⁸⁵.

Tabel 11. Isikuteenuste valdkonnaga seonduvates ÕKR-ides täienduskoolituse pakkuvate õppeasutuste ja õppijate arv

Õppekavarühm	Õppijate arv	Õppijate osakaal	Õppeasutuste arv	Õppijatega õppeasutuste arv
2017				
Juuksuritöö ja iluteenindus	5133	1,4%	61	46
Teraapia ja taastusravi*	2513	0,7%	40	21
Traditsiooniline ja täiendav meditsiin ning teraapia**	1691	0,5%	17	8
Kokku kõik ÕKR-id	373 034		890	787
2018				
Juuksuritöö ja iluteenindus	3566	0,8%	73	47
Teraapia ja taastusravi*	4172	1,0%	50	29
Traditsiooniline ja täiendav meditsiin ning teraapia**	1874	0,4%	21	11
Kokku kõik ÕKR-id	420 343		996	850

* Sisaldab valdavalt isikuteenuste valdkonnaga mitteseonduvaid koolitusi.

**Ei ole otseselt seotud uuringus käsitletavate põhikutsealadega.

Allikas: EHIS

Töötukassa vahendusel pakutavad koolitused

¹⁸⁴ Jalak, K., Ruus, E., Toom, A. (2018). Juhendmaterjal täienduskoolitusasutuse pidajale, korduma kippuvad teemad täienduskoolituse valdkonnas. Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_veebilehele.pdf

¹⁸⁵ Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/tegevusnaitajate_kokkuvote_2018.pdf

Töötukassa pakub vajaduspõhiselt täiendus- ja ümberõppe võimalusi sihtrühma kuuluvatele inimestele. Aastatel 2017–2019 läbiti Töötukassa rahastatud isikuteenuste valdkonna tegevustega seonduvaid täienduskoolitusi üle 3000 korra (vt Tabel 12). Seejuures tuleb arvestada, et üks inimene võis osaleda mitmel koolitusel, kuid järgnevas statistilises ülevaates on tehtud lihtsustus, kus iga lõpetamissündmus on üks isik. Isikuteenuste valdkonnaga seonduvad koolitused moodustasid u 5% kõikide koolituste lõpetanutest. Isikuteenustega seonduvate koolituste lõpetanutest ligi poole moodustasid ripsme-, kulmu- ja küünetehniku koolituse läbinud. Eri massaažikursuseid läbis viiendik lõpetajatest. Spaateenindaja või lemmikloomadega seonduvatel koolitustel oli üksikuid osalejaid, kuigi lemmikloomade teenuste õppes võib praeguste andmete põhjal märgata aastate jooksul huvi kasvu. Isikuteenuste valdkonna koolitustel osalenud said ka täiendavaid koolitusi, millest populaarsemad on ettevõtluse ning keelte õpe, valdavalt eesti keel. Eesti keele oskus ning ettevõtlusteadmised aitavad lisaks erialastele oskustele teenindussektoris tööturul paremini toime tulla.

Keskmise Töötukassa koolituse läbinuga võrreldes on **isikuteenuste erialadel märgatavalt enam nooremas eas õppijaid**. Alla 35-aastaseid on isikuteenuste koolitustel kolme aasta lõpetajate keskmisena 59%, samas kui keskmiselt on see 30%. Valdkonna koolituse läbinutest eristuvad massaaži koolitustel osalenud, kelle seas on 45-aastaseid ja vanemaid üle poole, mida on keskmisega võrreldes enam. Töötukassa täienduskoolituste andmestik võimaldab vaadata valdkonnaga seotud koolitusel osalenute hariduslikku tausta – levinumad on toitlustamine, majutus, turism (8%) ning iluteenindus (7%). Massaažikoolitustel osalenute taust on kirjum (nt kasvatusteadus, pedagoogika, haridus, meditsiin, humanitaaria, kunstid, toitlustus, majutus, turism).

Koolituse pikkuse järgi jagunevad lõpetanud üsna võrdselt viie rühma vahel (vt Joonis 19). Pikemaajalised koolitused (üle 240 tunni) on suunatud enam kosmeetiku ja juuste hoolduse teemadele. Ripsme- ja kulmutehnika koolitused on valdavalt lühikesed, alla 27 tunni pikkused või ühepäevased.

Tabel 12. Koolituse lõpetanute arv ja vanuseline jagunemine isikuteenuste valdkonnaga seonduvatel Töötukassa kaudu pakutavatel koolitustel

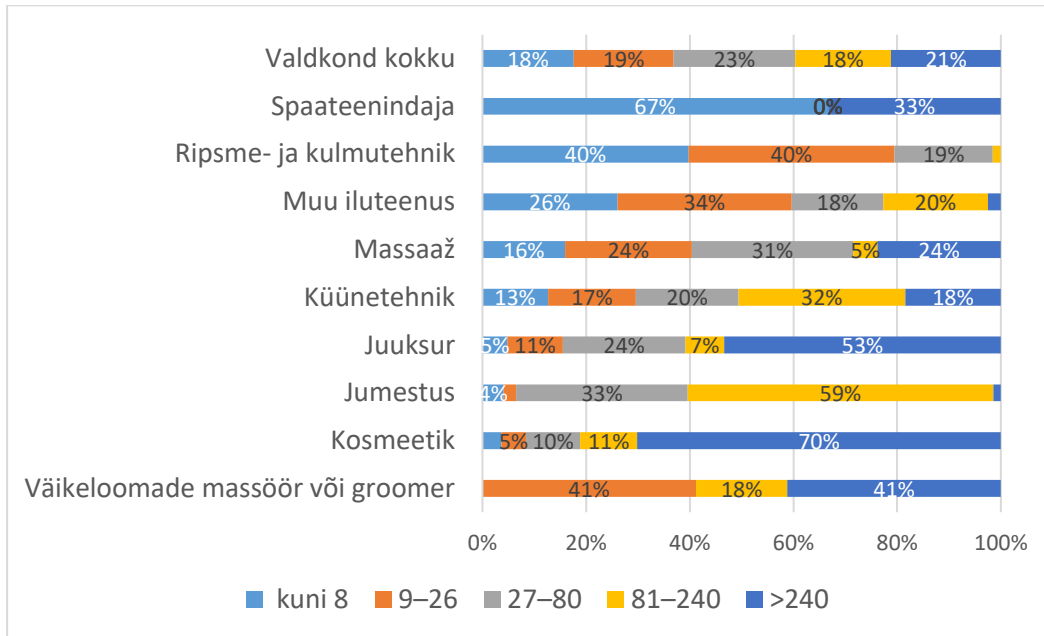
Koolituseriala	2017	2018	2019	Kokku	Lõpetanute osakaal valdkonna koolitustes	Lõpetanute vanuseline jagunemine				
						16–24	25–34	35–44	45–54	55+
Ripsme- ja kulmutehnik	139	226	346	711	23%	25%	51%	17%	5%	1%
Küünetehnik	96	230	346	672	22%	15%	43%	26%	10%	6%
Massaaž	172	201	291	664	21%	6%	18%	21%	35%	20%
Jumestus	76	125	213	414	13%	24%	51%	19%	5%	1%
Juuksur, sh soengud	61	89	159	309	10%	16%	41%	31%	9%	3%
Kosmeetik	44	57	90	191	6%	14%	40%	23%	19%	5%
Muu iluteenus	30	34	58	122	4%	18%	39%	20%	16%	6%
Väikeloomade massöör või groomer ¹⁸⁶	1	6	10	17	1%	18%	29%	12%	29%	12%
Isikuteenuste erialad kokku	619	968	1513	3100 (5%)	100%	16%	40%	22%	15%	7%

¹⁸⁶ Lemmikloomade teenuste osutajaid ei käsitleta uuringus põhikutsealana.

Muud erialad (mittevaldkondlikud)	13 422	17 811	25 047	56 280		6%	22%	24%	26%	21%
Kõik erialad kokku	13 975	18 716	26 479	59 170		7%	23%	24%	25%	20%

Märkus. Üks inimene võis osaleda mitmel koolitusel.

Allikas: Töötukassa, HTM, autorite arvutused

Joonis 19. Töötukassa kaudu isikuteenuste valdkonnaga seonduva koolituse läbinute jagunemine koolituse kestuse järgi (akadeemilist tundi), 2017–2019

Märkus. Üks inimene võis osaleda mitmel koolitusel.

Allikas: Töötukassa, autorite arvutused

HTM-i vahendusel pakutavad koolitused

Aastatel 2017–2019 läbis valdkonnaga seonduva koolituse üle 1100 inimese (vt Tabel 13). Kursused toimuvad kutseõppeasutustes ja kutseõpet pakkuvas rakenduskõrgkoolides.¹⁸⁷ Koolituste valikus on võrreldes Töötukassa vahendatud koolitustega rohkem lühiajalisi koolitusi, mis sobivad mõne kitsama kompetentsi omandamiseks, või arvestades kursuse nimetust, ei ole otseselt suunatud tööelus rakendamiseks (nt jumestus iseendale). HTM pakub madalama haridustasemega või aegunud kvalifikatsiooniga inimestele Euroopa Sotsiaalfondi toel tasuta koolitusi. Isikuteenuste valdkonnaga seonduvatest täienduskoolitustest olid riikliku koolitustellimusega umbes kümnendik.

Tabel 13. Koolituse lõpetajate arv isikuteenuste valdkonnaga seonduvatel HTM-i kaudu pakutavatel koolitustel

Koolituseriala	2017	2018	2019	Kokku	sh RKT õppijad	sh 50+ vanuses õppijaid	Lõpetanute osakaal valdkonna koolitustes
Jumestus	83	102	98	283			24%
Muu iluteenus	112	90	54	256			22%
Juuksur, sh soengud	58	63	73	194	79	28	17%
Massaaž	50	23	85	158	27	12	14%

¹⁸⁷ HTM-i täienduskoolitus. <https://www.hm.ee/et/eesmargid-tegevused/taiskasvanuharidus/taienduskoolitus>

Koolituseriala	2017	2018	2019	Kokku	sh RKT õppijad	sh 50+ vanuses õppijaid	Lõpetanute osakaal valdkonna koolitustes
Ripsme- ja kulmutehnik	40	33	31	104			9%
Hügieeni jm üldkoolitus	15	38	37	90			8%
Küünetehnik	10	17	16	43			4%
Väikeloomade massaaž ¹⁸⁸		14	10	24	24	3	2%
Kosmeetik		2	4	6			1%
Isikuteenuste erialad kokku	368	382	408	1158 (1,5%)	130	43	
Muud erialad (mittevaldkondlikud)	22 872	28 348	25 160	76 380			
Kõik erialad kokku	23 240	28 730	25 568	77 538			

Märkus. Üks inimene võis osaleda mitmel koolitusel.

RKT – riiklik koolitustellimus

Allikas: EHIS, autorite arvutused

6.5.2. Täiendusõppe kvaliteet

Ekspertide hinnangul on valdkonna kitsaskoht turul pakutavate täienduskoolituste ebaühtlane kvaliteet ning koolituste ebapiisav maht, et omandada vajalikud teadmised ja oskused. Täiskasvanute koolituse seaduse¹⁸⁹ järgi peab iga täienduskoolitusasutus täitma kvaliteedinõudeid, tagama nii õpiväljundite saavutamise kui ka kvalifitseeritud koolitajad. Ekspertide hinnangul on probleeme koolitajate erialase kompetentsusega, kuna seda ei ole nõutud. Lisaks on probleemiks, et pakutakse koolitusi, mis ekspertide hinnangul ei ole piisavad kutsealal tööle asumiseks või peaksid olema iluteenusena keelatud (nt mesoteraapia). Paljud õppurid eelistavad pikema tasemeõppe asemel lühiajalisi kursuseid, et asuda võimalikult kiiresti teenust pakkuma. Samas ei ole võimalik teatud protseduuride tegemist õppida tasemeõppes.

Lühikoolituste kõrval on kasvanud ohtlik suundumus õppida isikuteenuste protseduure veebikoolitustel. Koolitustel osalejatel puudub sageli varasem kokkupuude erialaga ja baasteadmised, mistõttu lühiajalistest koolitustest ei pruugi vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks ohutu teenuse pakkumiseks piisata. Kindlasti ei ole veebikoolitusega võimalik omandada vajalikke praktilisi oskusi protseduuri ohutuks sooritamiseks. Turul on ka järjest rohkem isiku- ja tervishoiu piiri peale jäävaid teenuseid, uusi aparate ja aineid jmt, mille puhul ei piisa isikuteenindaja väljaõppest, vaid nõutakse meditsiiniharidust.

EKKA katsetas 2019. aasta sügisest täienduskoolitusasutuste kvaliteedi hindamist ning lähtudes esialgsetest hindamistulemustest, kaalub HTM algatada täiskasvanute koolituse seaduse muutmise.¹⁹⁰ Hindamise tulemustest selgus, et ligikaudu pooled täienduskoolitusasutused ei vastanud täiskasvanute koolituse seaduse nõutele. Õppekavadest ligi poolte puhul ei võimalda õppeks etteantud aeg kirjeldatud õpiväljundeid saavutada. Enam kui pooltes õppekavadest, mille eesmärk oli anda koolitusel osalejale õigus mingis valdkonnas tegutsemiseks või vastava õiguse taotlemiseks (nt kutse taotlemiseks), ei

¹⁸⁸ Lemmikloomade teenuste osutajaid ei käsitleta uuringus põhikutsealana.

¹⁸⁹ Täiskasvanute koolituse seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110062015010>

¹⁹⁰ Tähtsamad tegevused 2020/2021. õppeaastal. HTM

https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_koolialgusepakett_a4_2020-2021_viimane.pdf

arvestanud õppe sisu, õpiväljundid ja nende saavutamise hindamine õigusaktides ja kutsestandardites kindlaks määratud nõuetega. Lisaks selgus, et õppekava nimetus ei vasta sageli koolituse tegelikule sisule ning õppijatel võivad tekkida valed ootused.¹⁹¹

Täienduskoolituste tellijad peaksid isikuteenuste koolituspartnerite valikul hindama nii koolitaja kompetentsust kui ka koolituse vastavust täiskasvanute koolituse seaduse nõuetele, näiteks nõuda koolitajalt erialast kutsetunnistust või konsulteerida koolitaja sobivuse suhtes erialaliiduga. Koolitusel õpetatava protseduuri ning selle käigus kasutatava seadme sobivuse suhtes isikuteenuse osutamiseks tuleks eelnevalt nõu küsida Terviseametilt. Ekspertid soovivad ka õppijatel valida koolitust hoolega ning tutvuda koolitaja tausta, õppekava ja õppetingimustega.

Koolituste kvaliteedi tõstmiseks tuleks ekspertide hinnangul rohkem lähtuda kutsestandardites esitatud nõuetest ning valdkonna sees kokku leppida isikuteenuste pakkumiseks vajalikud kompetentsid ja nende omandamiseks baaskoolituse maht. Iluteenuste valik on täienenud ka uute populaarsete protseduuride ja teenustega, mille osutamiseks vajalikke kompetentse ei ole kirjeldatud, näiteks ripsme- ja kulmutehnikute ning püsimeigi tegijate teenused. Vajalikud kompetentsid võiks olla kirjeldatud näiteks kutsestandardis, mis muuhulgas annaks võimaluse ühtlustada koolituste sisu.

Koolitusteemade suhtes olid ekspertid seisukohal, et hügieeninõuete järgimisele, isikukaitsevahendite kasutamisele, desinfitseerivate ainete (sh biotsiidide ja teiste kemikaalide) ohutule kasutamisele on teenuse osutajad seni liiga vähe tähelepanu pööranud. Õiguslikult on nõutud hügieeniteadmiste olemasolu, kuid ekspertide hinnangul peaksid kõik isikuteenuste pakkujad läbima hügieenikoolituse, sh biotsiidide kasutamise koolituse, ning hügieenikoolituse võiks teadmiste värskendamiseks läbida teatud aja möödudes uuesti.

Puudust tuntakse tootjast sõltumatutest koolitustest, kus räägitaks valdkonna uutest suundadest, ainetest ja tehnikatest. Lisaks tõid ekspertid välja järgmised koolitusteemad.

- Kosmeetikute jaoks on vajalikud koolitused, mis annavad sügavad teadmised ja oskused intensiivsete esteetiliste protseduuride käigus kasutatavatest ainetest ja tehnikatest, nende võimalikust bioloogilisest toimest, kõrvaltoimetest ning sellest tulenevatest terviseriskidest.
- Juuksurid tunnevad puudust töötavatele juuksuritele suunatud erialastest täienduskoolitustest, nt barberi täienduskoolitus, soengute loomine, värvimise teooria ja tehnikad.
- Veekeskustes töötaval spaateenindajatel tuleb kasuks vetelpäästekoolituse läbimine. Spaateenindajate koolitusvajaduse uuringus (2018)¹⁹² on välja toodud, et kõige enam tundsid töötajad huvi erialase võõrkeele ja anatoomia koolituste vastu, vajalikuks peeti ka tootekoolitusi ning näo-, käte-, jalgade ja kehahoolitsuse koolitusi.
- Tätoveerijatele puudub tasemeõpe. Kuna tätoveerijad osutavad teenust, kus oskamatu tegevusega võib kaasneda oht inimese tervisele, tõsteti esile vajadus anatoomia, füsioloogia, õigete töövõtete, sobivate värvide ja hügieenikoolituste järele.

¹⁹¹ Järvet, B., Kattai, E., Kumpas-Lenk, K., Mattisen, H., Sukk, M. (2020). Täienduskoolituse kvaliteet – vastutus, kitsaskohad, võimalused. Tallinn: Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <https://ekka.edu.ee/wp-content/uploads/T%c3%a4ienduskoolituse-kvaliteet-VALMIS-RAPORT.pdf>

¹⁹² Kakkum, M. (2018). Spaateenindajate koolitusvajaduse uuring. TTÜ Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskus.

- Massööridele soovitavad eksperdid pakkuda enesearendamise eesmärgil taastusravi koolitusi¹⁹³. Näiteks taastusravi arstide koolitused võiksid olla avatud laiemale sihtrühmale, st osaleda saaksid ka massöörid.
- Tulenedes lemmikloomadele suunatud teenuste populaarsusest, võiks pakkuda väikeloomade tervisealaseid koolitusi, loomade (eelkõige koerte) psühholoogiast, massaažist, aga ka *groomer*’ite koolitusi.
- Looduslähedus ja vaimne areng on inimestele üha olulisem, mistõttu füüsilist ja vaimset tervist toetavad koolitused on üha populaarsemad. Näiteks populaarne ökokosmeetiku koolitus sisaldab nii spaahoolitsuste tegemist kui ka hoolitsusteks kasutatavate taimede kasutamise oskuse õpetamist.

6.6. Kokkuvõte

- ❖ Valdkonna koolituspakkumine on muutunud viimastel aastatel mitmekesisemaks. Eraõppeasutuste kõrvale on lisandunud võimalus omandada kosmeetiku, spaateenindaja ja küünetehniku kutseharidus riigieelarvelisel õppekohal. Juuksuri erialal on võimalik omandada barberi osakutse.
- ❖ Valdkonda on lisandunud uusi teenuseid, mida tasemeõppes ei õpetata (nt püsimeigi, ripsme- ja kulmutehniku teenused), kuid terviseohutuse seiskohalt on erialane väljaõpe vajalik.
- ❖ Pidev enesearendamine ja täienduskoolitustel osalemine on valdkonna töötajatele vajalik, et olla kursis uute arengusuundade, toodete, protseduuride ja teenustega.
- ❖ Isiku- ja tervishoiu piiri peale jäävate teenuste puhul tuleb olla tähelepanelik, kas teenuse osutamiseks piisab isikuteenindaja väljaõppest või on nõutud meditsiinialane haridus.
- ❖ Kutsehariduses toimus 2019/2020. õppeaastal valdkonnaga seotud õppesse vastuvõtt kümnes õppeasutuses kokku 18 õppekaval. Õpilastega õppekavu oli rohkem.
- ❖ Iluteeninduse erialad on populaarsed ja katkestamine ei ole enamasti probleemiks. Valdkonnaga seotud kutseõppe õppekavadel kokku on vastuvõetute arv ajavahemikul 2015/2016–2019/2020 suurenenud viiendiku võrra, millele on kaasa aidanud uute erialade avamine ja populaarne massööriõpe.
- ❖ Noori, alla 25-aastaseid, on vastuvõetute seas umbes pooled, mida on natuke vähem kui kutsehariduses keskmiselt.
- ❖ Lõpetajate arvu prognoosi järgi omandavad erialase tasemehariduse ja võiks potentsiaalselt asuda valdkonnas lähiaastatel tööle umbes 240 inimest aastas.
- ❖ Vajalik on jätkuvalt pakkuda sessioon- ja töökohapõhist õpet, sest isikuteenuste õppes on palju täiskasvanud õppijaid, kellel on keeruline põhitöö kõrvalt iga päev koolis käia.
- ❖ Tööjõu- ja oskuste vajaduse ning koolituspakkumise parema vastavuse tagamiseks on vajalik pidev koostöö tööandjate ja koolide vahel. Praktikute kaasamisel tasemeõppe õppetöö käiku tuleks neile pakkuda senisest enam koolipoolset tuge ja pedagoogilisi koolitusi. Kaaluda võiks praktikajuhendajate tasustamist.

¹⁹³ Massöörid ei tohi iseseisvalt osutada taastusravi teenuseid.

- ❖ Arendamist vajavad ühtsed e-õppematerjalid. Õppematerjalide koostamisel vajavad nii õpetajad kui ka koostamisse kaasatud eksperdid rohkem nõustamist ja tuge.
- ❖ Tervisele ohutu teenuse pakkumiseks on väga oluline hügieeninõuete järgimine, isikukaitsevahendite kasutamine, desinfitseerivate ainete ohutu kasutamine ning teadmised anatoomiast ja füsioloogiast, naha ehitusest ja nahahaigustest, mikrobioloogiast, kosmeetilisest keemiast, koostisainete mõjust eri tüüpi nahale. Õppes tuleks nendele teemadele enam tähelepanu pöörata. Nimetatud teemadel koolitusi vajavad ka valdkonna töötajad.
- ❖ Koolituste pakkujaid on palju ja probleemiks on koolituste ebaühtlane tase, mis puudutab nii koolitaja kompetentsust kui ka koolituse sisu ja mahtu. Lühikoolitused jäävad vajalike teadmiste ja praktiliste oskuste omandamisel sageli ebapiisavaks.
- ❖ Koolituste kvaliteedi tõstmiseks tuleks lähtuda praegustes kutsestandardites esitatud nõuetest ning valdkonna sees kokku leppida isikuteenuste pakkumiseks vajalikud kompetentsid ja nende omandamiseks baaskoolituse maht.
- ❖ Nii täienduskoolituste tellijad kui ka koolitusel osalejad peaksid koolituse valimisel hoolega tutvuma koolitaja tausta, õppekava ja õppetingimustega.

7. Tööjõunõudluse ja -pakkumise võrdlus

Peatükis võrreldakse valdkonna tööjõunõudlust ja -pakkumist, et saada teada, kui palju ja millise kvalifikatsiooniga uut tööjõudu valdkond lähema kümne aasta jooksul aastas vajab ning kui palju töötajaid peaks haridussüsteem valdkonnale ette valmistama.

Valdkonna vajadus uue tööjõu järele hõlmab kaht tegurit, milleks on valdkonna põhikutsealadel hõivatute arvu kasvust või kahanemisest tingitud **kasvu- või kahanemisvajadus** ja vanuse tõttu tööturul lahkvate töötajate **asendusvajadus**. Uue tööjõu vajadust mõjutab ka tööjõu volavus, kuid isikuteenuste puhul ei ole volavust probleemina välja toodud. Seetõttu ei suurenda tööjõu volavus oluliselt uue tööjõu vajadust pikemaajalises tervikvaates.

Peatükis 4 analüüsiti tööjõuvajadust valdkonna põhikutsealadel. **Asendus- ja kasvuvajadusest lähtudes vajab valdkond põhikutsealadele igal aastal umbes 100 uut töötajat**, kel võiks olla erialane kutseharidus. Peatükis 6 analüüsiti tasemeõppe mahtu valdkonna põhikutsealadega seotud kutsehariduse tasemeõppe õppekavadel ning prognoositi selle põhjal lähiaastate koolituspakkumine. **Tasemeõppe lõpetajatest on valdkonna tööjõupakkumine kutseharidusest umbes 240 inimest aastas**. Seega **on valdkonna põhikutsealadel kokku tasemeõppe koolituspakkumine lähiaastatel suurem kui uue tööjõu vajadus**.

Valdkonnas töötab arvukalt mitteametlikke ja kõrvaltööna teenuse osutajaid, kes statistikas ei kajastu. Ka nemad vajavad erialaseid baasteadmisi inimese tervisele ohutu teenuse pakkumiseks, mistõttu on lõpetajate ülepakkumine arvutuslikult väiksem. Koolituspakkumine on uue tööjõu vajadusest suurem juuksurite ja iluteenindajate põhikutsealadel ning kõik lõpetajad ei rakendu erialasel töö¹⁹⁴. Massööriõppe lõpetajate arv on lähiaastatel uue tööjõu vajadusega hinnanguliselt tasakaalus.

Tabelis 14 on esitatud hinnangud põhikutsealade uue tööjõu vajaduse ja koolituspakkumise tasakaalule, täpsem teave on toodud lisas 5. Iluteenindajate põhikutseala õppe piisavust on põhjalikumalt hinnatud järgnevalt.

Kosmeetiku eriala lõpetajate arv tasemeõppest ületab arvuliselt uue tööjõu vajadust. Koolilõpetajatel on ettevõtjana alustada majanduslikult keeruline (klientuuri loomine, investeeringud töövahenditele ja tööruumi sisustusele), mistõttu osa loobub erialasest tööst. Samas tuntakse puudust heade oskustega kosmeetikutest. Kosmeetiku tasemeharidus annab vajaliku ettevalmistuse, millega võib edukalt töötada ka mõnel teisel iluteenindaja kutsealal, nt küüne- või ripsmetehnikuna. Vajaduse korral saab täienduskoolitustel omandada lisaeriala.

Spaateenindajate tasemeõppe lõpetajaid on arvuliselt uue tööjõu vajadusest rohkem. Eksperdid ei ole ülepakkumist tunnetanud, pigem on olnud probleemiks erialasel tööal mitteetotamine (nt graafikuga töö mittesobimisel asutakse tööle mõnele teisele kutsealale, sh iluteenindusse). Tegu on tasemeõppes suhteliselt uue erialaga, mistõttu erialase väljaõppega inimesi tööturul veel palju ei ole. Koolitatutest üle poole on täiskasvanud õppijad. Õppijate seas on nii uue eriala omandajaid kui ka juba valdkonnas töötavaid inimesi, kes soovivad omandada erialast haridust. Sõltuvalt spaa või turismitalu suuruselt ja töökorraldusest võib spaateenindus olla töötajale lisakompetents, mis hõivatute arvus ja seega nõudluse poolel ei kajastu. Viimase kolme aasta lõpetajatest osalesid pooled töökohapõhises õppes (nt spaas teise eriala töötaja soovib ümber õppida, inimene vormistatakse tööle ja seejärel suunatakse õppima). Seega

¹⁹⁴ 2011. aasta rahvaloenduse andmetel töötas kõikidest JIT ÖKR-i lõpetanutest 60% juuksurina või mõne muu iluteenindajana, st otseselt erialasel tööal.

on tegelik uue tööjõu lisandumine valdkonda lõpetajate arvust väiksem. Tasemeõpe annab baashariduse iluteeninduses töötamiseks ning täienduskoolitustega on võimalik töötada ka teistel iluteenindaja kutsealadel (nt küüne- või ripsmetehnikuna). Lähiaastatel on lõpetajatel turismisektori kriisi tõttu keeruline spaades erialast tööd leida.

Küünetehnikute tasemeõppe lõpetajaid on uue tööjõu vajadusest arvuliselt rohkem. Ekspertide hinnangul on palju mitteametlikult või kõrvaltööna töötavaid küünetehnikuid, mis hõivatute arvus ei kajastu. Seetõttu võib koolitusvajadus olla arvutuslikust nõudlusest hinnanguliselt kaks korda suurem. Küünetehniku eriala on valdkonna töötajal sageli lisaerialaks, kuid sel juhul on baasteadmised tõenäoliselt varem omandatud ning piisab lühemast koolitusest. Eriala sobib hästi ümberõppeks. Koolitatutest on 2/3 täiskasvanud õppijad ning viimaste aastate lõpetajatest u 60% osales töökohapõhises õppes. Tegu on tasemeõppes suhteliselt uue erialaga, mistõttu erialase tasemeharidusega inimesi tööturul veel palju ei ole. Koolitusturul pakutakse palju küünetehnikute kursuseid, mille kvaliteet on ebaühtlane või kus iluteenindajale vajalikud baasteadmised jäävad puudulikuks. Tasemeõpe aitab tagada baasteadmiste omandamise ning parema teenuse kvaliteedi ja ohutuse.

Iluteenuste valik on laienenud populaarsete teenustega, mida tasemeõppes ei õpetata (nt püsimeik, tätoveerimine, augustamine). Muude iluteenindajate koolitamiseks eraldi õppekavad tasemeõppes puuduvad, kuid teatud kompetentse ning baasteadmisi on võimalik omandada mõnel teisel iluteeninduse erialal. Arvestades eelnevat ja lisaks mitteametlikult või kõrvaltööna töötajaid on tegelik koolitusvajadus suurem kui arvutuslikult toodud. Väljaõppeks kasutatakse ka koolitusi, mille pakkumine on tööandjate hinnangul üldiselt piisav, kuid rahul ei olda koolituste ebaühtlase kvaliteediga.

Ekspertide hinnangul on muude iluteenindajate hulgas ebapiisava väljaõppega teenusepakkujaid, ehkki töötamiseks on vajalikud baasteadmised ja erialane väljaõpe. Baasteadmiste ja teatud kompetentside omandamiseks on sobilik ka kosmeetiku, spaateenindaja ja küünetehniku tasemeõpe. Arvestades, et mainitud erialade õppes on arvuline ülepakkumine, suudab see eelduslikult katta muude iluteenindajate koolitusvajaduse.

Tabel 14. Hinnang isikuteenuste valdkonna uue tööjõu nõudluse ja koolituspakkumise tasakaalule

Põhikutseala	Haridus- tase, EKR tase	Hõivatute arv ^a	Hõive muutuse prognoositud suund ^b	Nõudlus: uue tööjõu vajadus 10 aasta jooksul ^c	Pakkumine: prognoositud lõpetajate arv 10 aasta jooksul ^d	Tasemeõppe koolitus- pakkumise ja nõudluse võrdlus	Ekspertide hinnang nõudluse ja pakkumise tasakaalule
Juhid isikuteenuste ettevõtetes	KUT, koolitus, EKR 4–6	270	→			ei hinda	Juhtide nõudlus on jagatud teistele kutsealadele ning koolituspakkumisest piisab juhtide tööjõuvajaduse katmiseks.
Juuksurid	KUT, koolitus, EKR 4–5	3230	→	430	1010	lõpetajaid üle tööturuvajaduse	Pakkumine tasemeharidusest ületab uue tööjõu vajadust. Kõik lõpetajad ei rakendu erialasel tööl. Koolilõpetajal on ettevõtjana alustada majanduslikult keeruline (kliientuuri loomine, investeeringud töövahenditele ja tööruumi sisustusele), mistõttu osa loobuvad erialasest tööst. Ekspertide hinnangul tunnetatakse ülepakkumist. Valdonna muutustega kursis olemiseks ja enesetäiendamiseks on vaja pidevalt osaleda erialastel koolitustel.
Iluteenindajad,	KUT, koolitus, EKR 3–5	2200	↗→	340	1105	lõpetajaid üle tööturuvajaduse	Iluteenindajate põhikutsealal tervikuna ületab pakkumine tasemeharidusest uue tööjõu vajadust. Kõik lõpetajad ei rakendu erialasel tööl. Iluteenuste valik on laienenud populaarsete protseduuride ja teenustega, mida tasemeõppes ei õpetata. Ekspertide hinnangul on küünetehnikute ja muude iluteenindajate kutsealal arvukalt mitteametlikke ja kõrvaltegevusena teenuse osutajaid, kes statistikas ei kajastu, kuid kes vajavad inimese tervisele ohutu teenuse pakkumiseks erialaseid baasteadmisi. Koolitusturul pakutakse palju iluteeninduse kursuseid, mille kvaliteet ja maht on ebaühtlane, mistõttu võivad vajalikud baasteadmised jääda puudulikuks. Eelnevat arvestades on ülepakkumine arvutuslikult väiksem ning tasemeõppe aitab tagada baasteadmiste omandamise ja parema teenuse kvaliteedi ja ohutuse. Valdonna muutustega kursis olemiseks ja enesetäiendamiseks on iluteenindajatel vaja osaleda pidevalt erialastel koolitustel. Lähiaastatel on spaateeninduse õppe lõpetajatel turismisektori kriisi tõttu keeruline spaades erialast tööd leida.
sh kosmeetikud		660	→	80	255		
sh spaateenindajad		310	→	30	550		
sh küünetehnikud		550	↗→	110	390		
sh muud iluteenindajad		680	↗→	130	*		

Põhikutseala	Haridus- tase, EKR tase	Hõivatute arv ^a	Hõive muutuse prognoositud suund ^b	Nõudlus: uue tööjõu vajadus 10 aasta jooksul ^c	Pakkumine: prognoositud lõpetajate arv 10 aasta jooksul ^d	Tasemeõppe koolitus- pakkumise ja nõudluse võrdlus	Ekspertide hinnang nõudluse ja pakkumise tasakaalule
Massöörid	KUT, koolitus, EKR 5	750	↗	245	265	tasakaal	Pakkumine tasemeharidusest on uue tööjõu vajadusega tasakaalus. Kutsealal töötab keskmisest enam vanemaealisi ning õppijad on valdavalt täiskasvanud, kes soovivad omandada uut või lisaeriala. Valdkonna muutustega kursis olemiseks ja enesetäiendamiseks on vaja pidevalt osaleda erialastel koolitustel.
Põhikutsealadel kokku		6450	→	1015	2380	1365	

Väikesed erinevused summade ja liidetavate vahel tulenevad ümardamisest.

* Otsest tasemeõpe puudub, kuid tasemeõpe mõnel iluteeninduse erialal sobib baashariduseks ja teatud kompetentside omandamiseks.

^a 2016–2018 keskmine töötajate arv OSKA alusandmestiku põhjal, kus ETU hõiveandmed on ühendatud REL2011 ametialade andmestikuga.

^b Kasvu- ja kahanemisvajadust kirjeldavate noolte täpsem selgitus on ptk-s 4.1.

^c Nõudlus ehk tööjõuvajadus kokku = kasvu- või kahanemisvajadus + asendusvajadus.

^d Prognoositud pakkumise täpsem selgitus on ptk-s 6.3.

Allikas: Statistikaamet, REL2011, ETU, TÖR, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos (vanusest tulenev asendusvajadus), EHIS, koolid, VEK, autorite arvutused

7.1. Kokkuvõte

Läbi aastate on olnud iluteeninduse ja massööri õpe populaarne ning viimastel aastatel on lisandunud tasemeõppesse uusi erialasid (spaateenindaja, küünetehnik). Arvestades hõive muutusest ja pensionile siirdujate asendamise vajadusest tulenevat uue tööjõu vajadust ning tasemeõppe lõpetajatest tekkivat kvalifitseeritud tööjõu pakkumist, on **isikuteenuste valdkonna põhikutsealadel kokku tasemeõppe lõpetajaid lähiaastatel enam kui tööturul nõudlust**. Koolituspakkumine on uue tööjõu vajadusest suurem juuksurite ja iluteenindajate põhikutsealadel. Kõik lõpetajad ei rakendu erialasel tööl, mille üks põhjuseid on, et koolilõpetajal on ettevõtjana alustada majanduslikult keeruline. Massööriõppe lõpetajate arv on lähiaastatel uue tööjõu vajadusega hinnanguliselt tasakaalus.

Valdkonnas töötab arvukalt mitteametlikke ja kõrvaltööna teenuse osutajaid, kes statistikas ei kajastu. Samuti on iluteenuste valikusse lisandunud uusi populaarseid protseduure ja teenuseid, mida tasemeõppes ei õpetata (nt püsimeik, ripsme- ja kulmuhooldus). Ka siin on vaja erialaseid baasteadmisi tervisele ohutu teenuse pakkumiseks. Teadmiste omandamiseks võiksid sobida koolitused, kuid valdkonnas on probleemiks koolituste ebaühtlane kvaliteet, mis ei pruugi tagada vajalikku väljaõpet. Sobivaim õpitee on ekspertide hinnangul tasemeõpe. Eelnevast lähtudes on tasemeõppe lõpetajate tegelik ülepakkumine arvutuslikust väiksem.

8. Valdkonna uuringu järeldused ja ettepanekud

Peatükis on uuringu andmete sünteesimise tulemusel sõnastatud valdkonna peamised kitsaskohad ning ettepanekud nende leevendamiseks. Seejuures on lähtutud uuringu põhiküsimusest: mida on vaja muuta, et rahuldada isikuteenuste valdkonna tööjõu- ja oskuste vajadus lähema kümne aasta jooksul? Ettepanekud ja soovitused puudutavad õppeasutusi, koolitajaid, haridusvaldkonnas tegutsevaid organisatsioone, erialaliite, tööandjaid, valdkonna poliitikakujundajaid jt osalisi.

Valdkonna tööhõivet ja oskusi puudutavate kitsaskohtade lahendamiseks tehtud ettepanekutele on lisatud sihtrühmad, kelle pädevusse konkreetsete ettepanekute elluviimine kuulub. Lisaks on esitatud ka tähelepanekud ja soovitused, mis arutelude käigus üles kerkisid, kuid mille kohta konkreetseid tegevusettepanekuid ei sõnastatud. Ettepanekuid on vaja asjaosalistel koostöös analüüsida ning leida võimalused nende elluviimiseks.

8.1. Valdkonna kitsaskohad ja ettepanekud

Analüüsi tulemusena tuvastati järgmised kitsaskohad.

- 1) Isikuteenuste kvaliteet on ebaühtlane, osa isikuteenindajaid pakub teenust erialase väljaõppeta, kuid teenuseosutaja oskamatu tegevusega võib kaasneda oht inimese tervisele.
- 2) Isikuteenuste valdkonna koolitused on ebaühtlase kvaliteediga ja osaliselt ebapiisava mahuga ning koolituste sisule ja koolitaja kompetentsusele puuduvad erinõuded.
- 3) Isikuteenuste pakkumisel tuleb hügieeninõuete täitmisele senisest rohkem tähelepanu pöörata.

1. Isikuteenuste kvaliteet on ebaühtlane, osa isikuteenindajaid pakub teenust erialase väljaõppeta, kuid teenuseosutaja oskamatu tegevusega võib kaasneda oht inimese tervisele.

Eestis võivad isikuteenuseid pakkuda erialase väljaõppeta töötajad, kuigi teenuseosutaja oskamatu tegevusega võib kaasneda oht inimese tervisele. Suurema riskitasemega on uued noorendavad intensiivsed esteetilised teenused, mille puhul kasutatakse seadmeid ja/või keemilisi aineid. Osal isikuteenuse pakkujatel puuduvad teenuse osutamiseks vajalikud baasteadmised näiteks hügieenist, anatoomiast ja füsioloogiast ning teenuse võimalikest kõrvalmõjudest. Isikuteenuse pakkujalt kompetentsuse tõendamist ei nõuta ja selleks puudub seaduslik alus. Teenuse kvaliteedi ja ohutuse tagamiseks nähakse ühe võimaliku lahendusena valdkonna tõhusamat reguleerimist, näiteks kehtestada asjaomase valdkonna eriseaduses teenuse osutajatele kvalifikatsiooninõue. Kvalifikatsiooni võiks tõendada näiteks kehtiv kutsetunnistus, tasemeõppe või koolituse läbimist tõendav dokument vm kvalifikatsiooni tõendav tingimus. Sellisel juhul oleks tagatud teenuse osutaja erialane väljaõpe, mis parandaks ja ühtlustaks teenuste kvaliteeti ning annaks tarbijale suurema kindlustunde.

Tarbijaid ei teavitata teenusega kaasneda võivatest riskidest piisavalt. Tarbijateadlikkuse suurendamine aitaks ennetada võimalikke terviseriske, sest teadlik tarbija teeb valiku, teadvustades teenuseosutaja kvalifikatsiooni ja kogemuste tähtsust. Terviseriske teadvustades muudab ka teenusepakkuja suhtumist, käitub teadlikumalt ning seeläbi väheneb terviseriskide oht. Erialaseid oskusi ja teadmisi tuleks rohkem väärtustada nii valdkonnas kui ka aidata tarbijal leida paremini infot kvaliteetse teenuse pakkujate kohta. Näiteks võiks tunnustatud teenusepakkujatest olla avalikud

nimekirjad, millele saab ka avalik sektor tarbijaid suunata nii kodulehe kaudu kui ka elanike nõustamise käigus.

Turu korrastamiseks ja kaudselt ka teenuse kvaliteedi tõstmiseks võiks ekspertide hinnangul abi olla sellest, kui majandustegevuse registris nimetada isikuteenuse osutamine teavitamiskohustusega tegevuseks.

Kuna valdkonnas töötab ebapiisava erialase ettevalmistusega teenusepakkujaid, siis tuntakse puudust ühtsetest tööjuhistest ja eetikanõuetest (nt juuksuritele, kosmeetikutele, tätoveerijatele). Nimetatud dokumendid võiksid sisaldada muuhulgas töötaja õigusi ja kohustusi, kuidas käsitleda kliendi nõudmisi.

Teenuse pakkuja teadlikkus isikuteenuste osutamisel seadmete kasutamise suhtes on puudulik. Seadmete abil tehtavad protseduurid on iluteeninduses populaarsed, kuid piir ilusalongis või tervishoiuasutuses kasutamiseks ette nähtud seadmete kohta on teenuse pakkuja ebaselge. Valdkonna õigusakte mõista võib teenusepakkuja olla keeruline, samuti ei tunda õigusakte ega enda kohustusi (nt milliseid teenuseid võib iluteenindaja pakkuda, milline ettevalmistus peab teatud protseduuride sooritamiseks olema jms). Teadlikkust võib aidata tõsta ja info leidmist lihtsustada erialaliitude kodulehele lisatud viited Terviseameti kodulehele või näited seadmetest, mille kasutamisel on nõutud registreering tervishoiutöötajate riiklikus registris.

Iluteenuste valik on täienenud uute protseduuridega, mille osutamiseks vajalikke kompetentse ei ole kirjeldatud, näiteks ripsme- ja kulmutehnikute ning püsimeigiteenused. Vastavatel koolitustel osalejatel puudub sageli varasem kokkupuude erialaga ja baasteadmised. Vajalikud kompetentsid võiks olla kirjeldatud näiteks kutsestandardis, mis muuhulgas annaks võimaluse ühtlustada koolituste sisu.

Ettepanekud

- 1.1. Erialaliidud, Terviseamet ja Sotsiaalministeerium tõhustavad nii tarbija kui ka teenuseosutaja teadlikkuse tõstmisele suunatud tegevusi isikuteenuste tarbimisel kaasnevatest võimalikest terviseriskidest.
- 1.2. Erialaliidud toetavad oma tegevuses kvalifitseeritud töötajate suuremat väärtustamist, et motiveerida erialaste oskuste ja teadmiste omandamist, nt esitavad erialaliidu kodulehel tunnustatud teenusepakkuja nimekirja.
- 1.3. Sotsiaalministeerium koostöös valdkonna erialaliitude, Terviseameti ja tööandjatega jätkavad valdkonda reguleerivate õigusaktide ajakohastamist, kehtestamaks teatud isikuteenuste puhul kvalifikatsiooni nõue, et teenuse vahetul osutajal oleks tõendatud teadmised ja oskused teenuse ohutuks osutamiseks. Kvalifikatsiooninõude määratlemisel lepivad osapooled kokku, milliste isikuteenuste puhul on vaja kvalifikatsiooni tõendada.
- 1.4. Sotsiaalministeerium jätkab tegevustega, mis on vajalikud selleks, et isikuteenuste osutamine oleks majandustegevuse registris teavitamiskohustusega tegevus. Osapooltel tuleb eelnevalt kokku leppida, milliste isikuteenuste puhul on teavitamiskohustus vajalik.
- 1.5. Erialaliidud töötavad välja valdkonna töötajate eetikanõuded ja vajaduse korral tööjuhised, et oleks tagatud kvaliteetne teenus.
- 1.6. Erialaliidud koostöös Terviseametiga tõhustavad tegevusi, mis tõstavad isikuteenuse osutajate teadlikkust meditsiiniseadmete kasutamise nõuete suhtes.
- 1.7. Erialaliidud kirjeldavad levinumate, seni kirjeldamata iluprotseduuride (nt ripsme-, kulmu-, juuksetehnika teenused, püsimeigi tegemine) osutamiseks vajalikud kompetentsid näiteks

mõnes praeguses kutsestandardis valitava kompetentsi või spetsialiseerumisena või esitavad valdkonnas kokku lepitud kompetentsusnõuded erialaliidu kodulehel.

2. Isikuteenuste valdkonna koolitused on ebaühtlase kvaliteediga ja osaliselt ebapiisava mahuga ning koolituste sisule ja koolitaja kompetentsusele puuduvad nõuded.

Isikuteenuste valdkonna teine suurim kitsaskoht on pakutavate koolituste ebaühtlane kvaliteet ning vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks ebapiisav maht. Koolitusasutuste ja koolituste kvaliteedi üle puudub järelevalve. Suurel hulgal pakutakse lühikoolitusi, mille lõpetajad suunduvad kohe teenust pakkuma, kuigi saadud ettevalmistus ei pruugi olla piisav inimese tervisele ohutu teenuse pakkumiseks. Tagatud ei ole ka koolitaja erialane kompetentsus ning koolitajalt ei nõuta kvalifikatsiooni. Näiteks pakutakse koolitusi, mis ei ole piisavad kutsealal tööle asumiseks või peaksid olema iluteenusena keelatud (nt mesoteraapia jm injektsioonipõhised protseduurid, tätoveeringute lasereemaldamine). Samuti on kasvanud suundumus õppida isikuteenuste protseduure veebikoolitustel, kuid mõnepäevase või veebikoolitusega ei ole võimalik omandada protseduuride tegemiseks vajalikke teadmisi ega ka piisavalt praktilisi oskusi. Ekspertide hinnangul tuleks täiendada õigusakte, et oleks tagatud koolitaja kompetentsus, sh seos koolitatava erialaga ja koolituse sisuline kvaliteet. Koolituste kvaliteeti aitaks tõsta ka kutsestandardites esitatud nõuetest lähtumine.

Ettepanekud

- 2.1. Erialaliidud lepivad koostöös spetsialistidega kokku isikuteenuste pakkumiseks vajalikud kompetentsid ja nende omandamiseks baaskoolituse mahu ning teavitavad sellest täienduskoolituste pakkujaid.
- 2.2. HTM algatab täiskasvanute koolituse seaduse muutmise, et oleks tagatud koolitaja kompetentsuse nõue.
- 2.3. Sotsiaalministeerium algatab isikuteenuste koolitusasutustele koolituse tegevusloa nõude kehtestamise valdkonna õigusaktides. Enne tuleks kokku leppida, milliste isikuteenuste koolituste puhul on tegevusloa kohustus vajalik.
- 2.4. HTM töötab välja ja rakendab valdkonna täienduskoolituste kvaliteedihindamise, et paremini tagada koolitaja kompetentsus, koolituste kvaliteet ja tulemuslikkus.
- 2.5. Täienduskoolituste tellijad pööravad isikuteenuste koolituspartnerite valikul rohkem tähelepanu koolitaja kompetentsusele.
- 2.6. Isikuteenuste koolituste tellijad konsulteerivad vajaduse korral Terviseametiga enne koolituse valikut, kas õpetatav protseduur ja selle tegemisel kasutatav seade on lubatud isikuteenuse pakkumiseks.

Kitsaskohaga seotud tähelepanekud

- ❖ Pakutavate isikuteenuste koolituste nimetused ei vasta sageli koolituse tegelikule sisule ning võivad tekitada õppijates valesid ootusi. Koolituse nimetus peaks olema informatiivne ja vastama koolituse tegelikele õpiväljunditele.
- ❖ Koolituse tellijatel ja õppijatel tuleb valida koolitust hoolega ning tutvuda eelnevalt koolitaja tausta, õppekava ja õppetingimustega.

3. Isikuteenuste pakkumisel tuleb hügieeninõuete täitmisele senisest rohkem tähelepanu pöörata.

Isikuteenuste pakkujad peavad järgima hügieeninõudeid, on vaja desinfitseerida pindu, töövahendeid, käsi jms, et vältida infektsioonide levikut. Isikuteenuste osutajatelt nõutavad hügieeninõuded on kindlaks määratud õigusaktidega. Ekspertide hinnangul peaksid kõik isikuteenuste pakkujad läbima hügieenikoolituse, sh biotsiidide kasutamise koolituse, ning hügieeniteadmisi soovitatavalt teatud aja

möödudes värskendama. Ka tasemeõppes peaks sellele teemale rohkem tähelepanu pöörama. Vaja on tõsta ka tarbija teadlikkust, mis sunnib teenuse osutajat järgima esitatavaid hügieeninõudeid ning vajaduse korral läbima koolituse.

Ettepanekud

- 3.1. Täienduskoolituste pakkujad pakuvad isikuteenuste valdkonna töötajatele paindlikke hügieeni-, biotsiidide jt kemikaalide kasutamise täienduskoolitusi.
- 3.2. Terviseamet koostöös erialaliitudega tõhustab nii tarbija kui ka teenusepakkuja teadlikkuse tõstmisele suunatud tegevusi desinfitseerivate ainete ja biotsiidide ohutu ja teadliku kasutamise kohta, et mõistetak võimalikke riske, mis võivad kaasneda nii teenusepakkuja kui ka tarbija tervisele, varale või keskkonnale.

Kitsaskohaga seotud tähelepanek

- ❖ Isikuteenuste pakkujad peaksid teadmiste värskendamiseks läbima teatud aja möödudes hügieenikoolitusi.

8.2. Tähelepanek tasemeõppe koolituspakkumise piisavusele

- ❖ Juuksurite, kosmeetikute, spaateenindajate ja küünetehnikute kutsealadel on koolituspakkumine arviliselt uue tööjõu vajadusest suurem. Koolituskohtade määramisel võtta teadmiseks, et juuksuri erialal ületab tasemeõppest koolituspakkumine statistiliselt uue tööjõu vajadust. Teistel iluteenindajate erialadel (kosmeetikud, spaateenindajad, küünetehnikud) on koolituspakkumine tasemeõppest arviliselt tööjõuvajadusest suurem, arvestada tuleb, et teenuse pakkujate seas on palju erialase ettevalmistuseta inimesi ning tasemeõpe annab vajaliku baashariduse kvaliteetse ja ohutu isikuteenuse pakkumiseks.

8.3. Soovitused koolidele ja täienduskoolitusasutustele

- ❖ Isikuteenuste pakkujad on valdavalt väikeettevõtjad ja iseenda tööandjad, mistõttu on tasemeõppes ja koolitustel vaja pöörata rohkem tähelepanu ettevõtlus- ja finantsoskuste omandamisele ning teadmistele valdkonda reguleerivate õigusaktide kohta. Õpe peaks olema võimalikult praktiline, nt sisaldama eelarve koostamist, materjaliarvestust, müügisoovituste kaardistamist, hinnakujundust, tööde ja turundustegevuste planeerimist jms. Võimaluse korral kaasata õppeprotsessi töömaailmas tegutsevaid praktikuid ning kaaluda praktikajuhendajate tasustamist.
- ❖ Isikuteenuse pakkuja peab tagama teenuse ohutuse, sh ennetama haiguste levikut. Nii tasemeõppes kui ka täienduskoolitusel on oluline pöörata rohkem tähelepanu tööohutusele, hügieenile, isikukaitsevahendite ja biotsiidide (sh desinfitseerivad vahendid) õigele kasutamisele ning puhtusele töökohal. Samuti on töötaja tervise hoidmiseks tähtis õige ergonoomika töökeskkonnas. Koolitusi on vaja nii noortele alustavatele isikuteenindajatele kui ka töökogemusega töötajatele teadmiste värskendamiseks ning uute ainete, vahendite, tehnikate ja meetodite, mikrobioloogiliste ohutegurite nõuetega kursis olemiseks.
- ❖ Isikuteenuste pakkujad peavad mõistma töös kasutatavate toodete ja koostisainete mõju eri tüüpi nahale ning võimalikke vastunäidustusi ja allergiaid, väga olulised on teadmised anatoomiast ja füsioloogiast, naha ehitusest ja nahahaigustest, mikrobioloogiast,

kosmeetilisest keemiast (happend kosmeetikas, kasutavate keemiliste ainete koostisosad). Nii tasemeõppes kui ka täienduskoolitustes on oluline nende teemadele tähelepanu pöörata. Hügieeni, anatoomia, füsioloogia ja haiguste alaste baasteadmiste ning suhtluspsühholoogia koolitusi võiksid isikuteenindajatele pakkuda muuhulgas tervishoiu kõrgkoolid.

- ❖ Isikuteenuste pakkujad vajavad töös häid sotsiaalseid oskusi klientidega suhtlemiseks, nii kuulamis- kui ka suhtlemisioskust. Klienditeeninduse kvaliteedi ja teenindusjulguse tõstmiseks tuleks õppes rohkem tähelepanu pöörata sotsiaalsete oskuste omandamisele, kliendiga suhtlemisele, kuulamis-, probleemilahendus- ja konsultatsioonioskusele. Töös tuleb kasuks inglise, vene ja soome keele oskus ning vajalik on eesti keele oskus.
- ❖ Toodete ja teenuste müük on osa isikuteenusest ning oma teenuse turundamine on vajalik konkurentsipüsimiseks. Isikuteenuse pakkuja peab tundma toodet, selle omadusi ja mõju, oskama lugeda toodete koostisosasid ning soovitada lisatooteid ja -teenuseid lähtuvalt kliendi vajadustest. Lisaks müügioskusele on vajalikud turundusalased, sh sotsiaalmeedia kasutamise oskused. Nii tasemeõppes kui ka täienduskoolitustel on tähtis pöörata tähelepanu müügitehnikate ning turundusteadmiste õpetamisele.
- ❖ Töös kasutatakse erinevaid tehnoloogilisi lahendusi, nt veebipõhised kommunikatsioonikeskkonnad, digiturundus (sh sotsiaalmeedia), pilditöötlusprogrammid. Seejuures on olulised teadmised digiturvalisusest, autoriõigustest, isikuandmete privaatsusest. Õppes pöörata senisest enam tähelepanu baasdigioskuste õpetamisele ning teadlikkuse tõstmisele digiturvalisusest, autoriõigustest ja isikuandmete kaitsest.
- ❖ Tasemeõppes pöörata rohkem tähelepanu praktilise õppe ning töömaailma ootuste paremale vastavusele.
- ❖ Juuksurite õppes pöörata rohkem tähelepanu tänapäevastele värvimistehnikatele.
- ❖ Kosmeetikute õppes pöörata rohkem tähelepanu intensiivsete esteetiliste protseduuride tegemisel kasutatavatele ainetele ja tehnikatele, nende võimalikule bioloogilisele toimele, kõrvaltoimetele ning sellest tulenevatele terviseriskidele. Samuti jumelehooldusele, kehahooldusele, maniküürile ja pediküürile ning depilatsioonile.
- ❖ Tasemeõppes pakkuda moduleid, mida saab rakendada õppekavarühma üleselt, nt klienditeeninduse, turunduse, sh sotsiaalmeedia kasutamise ja ettevõtlikkusega seotud moodulid.

8.4. Muud tähelepanekud ja soovitused

- ❖ Ohutu massaažiteenus toetab inimese tervist ning aitab ennetada ja leevendada terviseprobleeme. Töötajate tervise edendamiseks pakub riik teatud tervise- ja spordikuludele maksusoodustust. Töötajatele tööandja poolt tasutav massaažiteenus ei ole hetkel erisoodustusmaksuvaba, kuid selle lisamine nimekirja parandaks ligipääsu massaažiteenusele rohkemate inimeste jaoks. Massaažiteenus võiks kuuluda maksusoodustusega tervise- ja spordikulude nimekirja, kui teenust pakub kehtiva kutsetunnistusega massöör.
- ❖ Tätoverijatele ja püsimeigi tegijale puudub tasemeõpe. Kuna tegemist on teenustega, kus oskamatu tegevusega võib kaasneda oht inimese tervisele, tuleks tõsta teenusepakkujate ja tarbija teadlikkust teenusega kaasnevatest riskidest.

- ❖ Nõudlus vaimset ja füüsilist heaolu toetavate teenuste järele on ekspertide hinnangul tõusvas trendis ning teenuste valik on väga lai. Osal teenusepakkujatel puudub erialane ettevalmistus tervisele ohutu teenuse osutamiseks. Vaja oleks eristada ettevalmistusega teenusepakkujad nendest, kel puudub vajalik kompetentsus. Ekspertide hinnangul tuleks Sotsiaalministeeriumil algetada arutelu vaimset ja füüsilist heaolu toetavate teenuste (sh täiendmeditsiini- ja loodusravi) piiritlemisest. Samuti tuleks leida võimalused pakutavate teenuste ohutuse tagamiseks ning suurendada tarbijate üldist teadlikkust vaimset ja füüsilist heaolu toetavatest teenustest ja kaasnevatest võimalikest riskidest tervisele.
- ❖ Iluteeninduse valdkonnas on kutsealadel eri kutseandjad, mistõttu sama valdkonna erialadel on kutseoskuste hindamine erinev. Hindamise ühtlustamiseks vajaksid kutseandjad märksa rohkem tuge ja nõustamist nii hindamisstandardite ja hindamiskriteeriumite loomisel kui ka eksamite korraldamisel.
- ❖ Kutsekeskhariduse õppekava aluseks olevates kutsestandardites võiks teadmised olla eraldi lahti kirjutatud, sest õppekava koostajatel on kutsestandardis kirjeldatud tegevusnäitajatest keeruline õppekava jaoks vajalikke teadmisi tuletada.

Kasutatud allikad¹⁹⁵

Ametite klassifikaator (ISCO-08):

http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=3005499&siteLanguage=ee

Analysing Megatrends to Better Shape the Future of Tourism. OECD Tourism Papers, No. 2018/02.

OECD (2018). <https://doi.org/10.1787/d465eb68-en>

Bakhshi, H., Downing, J., Osborne, M., Schneider, P. (2017). The Future of Skills. Employment in 2030.

Pearson. Nesta. <https://futureskills.pearson.com/research/assets/pdfs/technical-report.pdf>

Biotsiidiseadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13334028?leiaKehtiv>

Contor, L., Pakalin, S., Piccinini, P., Raemaekers, T., Senaldi, C. (2015). Safety of tattoos and permanent make-up State of play and trends in tattoo practices.

<https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/safety-tattoos-and-permanent-make-state-play-and-trends-tattoo-practices>

COVID-19 mõju Eesti majandusele. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (2019).

<https://www.eas.ee/covid-19Covid-19-moju-est-est-majandusele/>

Digitally-enabled automation and artificial intelligence: Shaping the future of work in Europe's digital front-runners. McKinsey & Company (2017).

<https://www.mckinsey.com/global-themes/europe/shaping-the-future-of-work-in-europes-nine-digital-front-runner-countries>

Eesti elukestva õppe strateegia 2020. Haridus- ja Teadusministeerium.

<https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

<https://kasvustrateegia.mkm.ee/>

Eesti Konjunkturiinstituut. <https://www.ki.ee/>

Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. Riigikantselei.

<https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-est-est-2020>

Eesti kvalifikatsiooniraamistik. SA Kutsekoda. <https://www.kutsekoda.ee/est-kvalifikatsiooniraamistik-ekr-alam/>

<https://www.kutsekoda.ee/est-kvalifikatsiooniraamistik-ekr-alam/>

Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <http://ekka.archimedes.ee/>

Eesti Spaaliit. <https://www.estonianspas.eu/et/meist/spaa-hotellide-jargunouded/>

Eesti tervisesüsteemi teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2015–2020.

Sotsiaalministeerium. [http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/teadus_ja_innovatsioon_tervise_teenistusse.pdf\(28.04.2020\)](http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/teadus_ja_innovatsioon_tervise_teenistusse.pdf(28.04.2020))

Eljas-Taal, K., Lauren, A., Müürisepp, K., Rõa, K., Vallistu, J. (2016). Jagamismajanduse põhimõtete rakendamine Eesti majandus- ja õigusruumis. Technopolis Group ja Ernst & Young Baltic AS.

<https://www.mkm.ee/sites/default/files/lopparuanne.pdf>

Ellingrud, K., Hancock, B., Lund, S., Manyika, J. (2020). Open interactive popup COVID-19 and jobs: Monitoring the US impact on people and places. McKinsey Global Institute (2020).

<https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/covid-19Covid-19-and-jobs-monitoring-the-us-impact-on-people-and-places>

¹⁹⁵ Kasutatud allikate veebilingid on 16.11.2020 seisuga.

Esteetilise meditsiini teenused. Mittekirurgilised meditsiinilised protseduurid. EVS-EN 16844:2017+A2:2019. <https://www.evs.ee/et/evs-en-16844-2017%2Ba2-2019>

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1223/2009 kosmeetikatoodete kohta. Komisjoni määrus (EL) nr 655/2013. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:342:0059:0209:et:PDF>

Frey, C. B., Osborne, M. A. (2013). The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf

Gerstell, E., Marchessou, S., Schmidt, J., Spagnuolo, E. (2020). How COVID-19 is changing the world of beauty. McKinsey&Company. <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Consumer%20Packaged%20Goods/Our%20Insights/How%20COVID%20is%20changing%20the%20world%20of%20beauty/How-COVID-19-is-changing-the-world-of-beauty-vF.pdf>

Gurjanova, O. (2018). Ilu- ja isikuteenuste osutamisel kasutatavate seadmete ja instrumentide dekontaminatsioon. Juhend teenuseosutajale. Terviseamet. https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/ilu_-_ja_isikuteenuste_osutamisel_2018.pdf

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_haridusvaldkonna_arengukava_2035_seisuga_2020.03.27.pdf

Haridus- ja Teadusministeerium. 2020. a tasuta koolitused. <https://www.hm.ee/et/tegevused/taiskasvanuharidus/tasuta-kursused>.

Heaolu arengukava 2016–2023. Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Hügieeninõuete tundmine. Terviseameti sihtuuring (2017). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/Sotsiaalteenused/sihtuuring_-_hugieeninouete_tundmine.pdf

Ilusalongiteenused. Nõuded ja soovitusel teenuse osutamiseks. EVS-EN17226:2019 <https://www.evs.ee/et/evs-en-17226-2019>

Jalak, K., Ruus, E., Toom, A. (2018). Juhendmaterjal täienduskoolitusasutuse pidajale, korduma kippuvad teemad täienduskoolituse valdkonnas. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_veebilehele.pdf

Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation. McKinsey Global Institute (2017). <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Public%20and%20Social%20Sector/Our%20Insights/What%20the%20future%20of%20work%20will%20mean%20for%20jobs%20skills%20and%20wages/MGI-Jobs-Lost-Jobs-Gained-Executive-summary-December-6-2017.pdf>

Jobs of Tomorrow. Mapping Opportunity in the New Economy. World Economic Forum (2020). http://www3.weforum.org/docs/WEF_Jobs_of_Tomorrow_2020.pdf

Jöers-Törn, K., Krusell, S. (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Põllumajandus ja toiduainetööstus. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/04/OSKA_PMTT_terviktekst.pdf

Järelevalve teenuste terviseohutuse üle. Järelevalve aruanne. Terviseamet (2018). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/Iluteenused/teenus_154_aruanne_2018.pdf

Järvet, B., Kattai, E., Kumpas-Lenk, K., Mattisen, H., Sukk, M. (2020). Täienduskoolituse kvaliteet – vastutus, kitsaskohad, võimalused. Tallinn: Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur <https://ekka.edu.ee/wp-content/uploads/T%c3%a4ienduskoolituse-kvaliteet-VALMIS-RAPORT.pdf>

Kakkum, M. (2018). Spaateenindajate koolitusvajaduse uuring. TTÜ Eesti Mereakadeemia Meremajanduse keskus.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. Riigikantselei (2017). <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>

Kutsar, K. (2014). Verenakkuste leviku vältimine nahka läbistavate ilu- ja isikuteenuste osutamisel. Terviseamet. https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/nakkuskontrolli_juhis_ilu-ja_isikuteenuses_2014.pdf

Kutsekoda. https://www.kutseregister.ee/standardid/standardid_top2/?

Kutseõppe kvaliteedi hindamise otsused ja aruanded. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <https://ekka.edu.ee/kutseoppe-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/>

Kutseõppe õppekavarühma esma- ja kordushindamise otsused ja aruanded. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. <https://ekka.edu.ee/hindamisotsused-ja-aruanded/>

Lepik, I., Uiboupin, M. (2019). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: majutus, toitlustus, turism. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/12/Majutuse-toitlustuse-turismi-uuring.pdf>

Leppik, M. (2019). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017. https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf

Loogma, K., Nemeržitski, S., Ümarik, M. (2013). Terviseturismi klatri spaa-ettevõtete personali arenguvajaduse uuring. <http://healthrepublic.ee/wp-content/uploads/2013/09/Spaa-ettev%C3%B5tete-personali-arenguvajaduse-uuringu-koondaruanne1.pdf>

Machines, robots and the threat of automation to EU jobs. Skills Panorama, Cedefop (2019). <https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/blog/machines-robots-and-threat-automation-eu-jobs>

McCann, H. (2020). Coronavirus shutdowns: what makes hairdressing ‘essential’? Even the hairdressers want to close. <https://theconversation.com/coronavirus-shutdowns-what-makes-hairdressing-essential-even-the-hairdressers-want-to-close-135811>

Mets, U., Veldre, V. (2017). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Tervishoid. Uuringu terviktekst. Tallinn: SA Kutsekoda. https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/tervishoiu_uuringu_terviktekst.pdf

Musu, T. (2018). The European Cosmetics Regulation: consumers better protected than hairdressers. European Trade Union Institute’s health and safety at work magazine. HesaMag Vol. 17. https://www.uni-europa.org/wp-content/uploads/2018/07/Hesamag_17_EN_24-27_Cosmetics-Regulation.pdf

Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017085>

Nõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele. Rahvatervishoiu seaduse eelnõu. <http://eelnou.d.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#cwuU3ae7>

Orsini, P. (2012). Haircut Index: Economy Grows as People Keep it Short. <https://www.cnn.com/id/46796981>

Personal and protective service workers: skills opportunities and challenges. Skills Panorama, Cedefop (2019). https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/personal-and-protective-service-workers-skills-opportunities-and-challenges-0

Piiripealsed iluteenused. Sihtuuring 2016. Terviseamet. https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/iluteenuste_sihtuuring_2015.pdf

Professionaalsed UV-päevitusteenused siseruumides. Nõuded teenuse osutamiseks. EVS-EN 16489-1:2014 <https://www.evs.ee/StandardDownload/DownloadPreview?productId=59006&language=EstonianLanguage>

Pärna, O. (2016). Töö ja oskused 2025. Ülevaade olulisematest trendidest ja nende mõjust Eesti tööturule kümne aasta vaates. SA Kutsekoda. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf>.

Rahapoliitika ja Majandus 3/2020. Eesti Pank. https://www.eestipank.ee/sites/eestipank.ee/files/publication/et/RPU/2020/rpm_3_2020_est.pdf

Rahandusministeeriumi suvine majandusproгноos. 2020. https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/rm-2020-suvine-majandusproгноos.docx?download=1

Rahvatervishoiu seaduse eelnõu (2020) <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3870e39d-cbb1-432d-915f-e1c4500842c3#cwuU3ae7>

Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/rahvatervis/rta_2020-2030.pdf

Randlo, T. (2020). Euromonitori uuringute juht: Eestis kulub aastaid turismi taastumiseni. 29.09.2020, Ärileht. <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/euromonitori-uuringute-juht-eestis-kulub-aastaid-turismi-taastumiseni?id=91190491>

Solaariumiteenustest tulenevad terviseriskid. Terviseamet (2016). https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/sol_sihtuuring_2016.pdf

Strateegia „Eesti 2035“ eelnõu. <https://www.riigikantselei.ee/et/valitsuse-toetamine/strateegia-eesti-2035/materjalid>

Tarbijakaitse seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032016008>

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. <https://www.pc.ut.ee/et/sisseastumine/heaolu-spaateenuste-disain-juhtimine>

Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 eelnõu. <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/bcc6ee52-ebf8-4acf-b68f-a6aecde6498a#II36RLuf>

Terviseamet. <https://www.terviseamet.ee/et/keskkonnatervis/inimesele/ilu-ja-isikuteenused>

Terviseamet. <https://www.terviseamet.ee/et/valkonnad/keskkonnatervis/teenused/pusimeik>

Tervisekaitse nõuded ilu- ja isikuteenuste osutamisele. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13252077>

Tourism 2020 Vision Vol. 4 Europe. UNWTO (2001). <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/9789284403806>

Luuk, K., Trummal, A. (2019). Töökoha tervisedenduse uuring 2019. Tervise Arengu Instituut https://intra.tai.ee/images/prints/documents/158754978518_Töökoha_tervisedenduse_uuring_2019.pdf

Tähtsamad tegevused 2020/2021. õppeaastal. Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_koolialgusepakett_a4_2020-2021_viimane.pdf

Täiskasvanuhariduse programm 2018–2021. Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/9_taiskasvanuhariduse_programm_2018-2021.pdf

Täiskasvanute koolituse seadus. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110062015010>

Tätoveeringute või püsimeigi lasereemaldamise teenust kasutanud isikute küsitluse analüüs. Terviseamet (2019).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/Keskkonnatervis/Iluteenused/tatoveeringute_lasereemaldamise_kusitluse_kokkuvote_27.12.19.pdf?fbclid=IwAR12aC2NCw8pmM1DNWqZ9ZBsHCiecmfyMmPRq-6nVs0gBlhyOxImtMhNdbk

Tätoveerimise ja püsimeigi populaarsus ohustab tervist. Terviseamet (2016).

https://www.terviseamet.ee/sites/default/files/tatoveeringute_populaarsus_2016.pdf

Tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoos aastani 2028. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2020). https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognoos_2028_lyhikirjeldus.pdf

Töötukassa. Töötust ennetavad meetmed. <https://www.tootukassa.ee/uudised/1-mail-2017-alustab-tootukassa-tootust-ennetavate-teenuste-pakkumist>

What got us here won't get us there: A new model for the consumer goods Industry. McKinsey Global Institute (2020). <https://www.mckinsey.com/industries/consumer-packaged-goods/our-insights/what-got-us-here-wont-get-us-there-a-new-model-for-the-consumer-goods-industry>

WHO Global Report on Traditional and Complementary medicine 2019. <https://www.who.int/traditional-complementary-integrative-medicine/WhoGlobalReportOnTraditionalAndComplementaryMedicine2019.pdf?ua=1>

WHO traditional medicine strategy: 2014-2023.

https://www.who.int/medicines/publications/traditional/trm_strategy14_23/en/

Working towards sustainable development: opportunities for decent work and social inclusion in a green economy. ILO (2012). https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_181836/lang--en/index.htm

Lisa 1. OSKA põhiterminid

OSKA süsteemis kasutatavate terminite allikad:

1. kehtivad õigusaktid (nt kutseseadus);
2. rahvusvahelised kokkulepped (nt klassifikaatorid);
3. oskuste rakkerühma eestvedamisel ekspertide ühistööna sõnastatud kokkulepped (sh Emakeele Seltsi keeleteoimkond);
4. OSKA nõunike kogus sõnastatud kokkulepped.

AK ISCO on ametite klassifikaator, siinses töös viidatakse selle lühendiga klassifikaatori 2008. aasta versioonile 1.5b. http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=3005499&siteLanguage=ee

Amet, ametikoht (ingl *occupation/job*) on tööülesannete kogum, mida isik täidab oma töökohal ja mille eest ta saab tasu. Ametnimetused ja kutsenimetused võivad kokku langeda.

Ametiala (ingl *occupation*) on sarnaste ametite kogum.

Ametirühm (ingl *group of occupations*) on sarnaste ametialade kogum ametite klassifikaatoris (AK).

EHIS on Eesti hariduse infosüsteem.

EKR on Eesti kvalifikatsiooniraamistik.

https://www.kutsekoda.ee/et/kvalifikatsiooniraamistik/ekr_tutvustus/Tasemekirjeldused

EMTAK (ingl *NACE*) on Eesti majandustegevusalade klassifikaator, siinses uuringus kasutatakse klassifikaatori 2008. aasta versiooni.

http://www.rik.ee/sites/www.rik.ee/files/elfinder/article_files/EMTAK%202008%20EST%20-%20selgitavate%20m%C3%A4rkustega.pdf

Eriala (ingl *speciality*) on teaduse, tehnika, kunsti vms kitsam, suhteliselt kindlamini piiritletud ala; spetsiaalaala. Eriala seostub eelkõige õppimise ja õppekavaga, vahel ka spetsialiseerumisalaga õppekavas. Eriala nimetusena kasutatakse tegevusala nimetust (mitte tegijanime, nagu kutse puhul).

Hariduskvalifikatsioon (ingl *educational qualification*) on õppeasutuse antud diplom, tunnistus või kraad, millega tõendatakse (või mis kinnitab) õppekavaga kehtestatud õpiväljundite saavutamist. Hariduskvalifikatsioonid jagunevad üldharidus-, kutseharidus- ja kõrghariduskvalifikatsiooniks.

Kompetents (ingl *competency*) on tegevuses väljenduv teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis on eelduseks teatava tööosa täitmisel. Kompetentsid jagunevad üldisteks ja kutsespetsiifilisteks kompetentsideks.

Kompetentsistandard (ingl *competency standard*) on kutsestandard, mis sisaldab ühte kompetentsi.

Kompetentsus (ingl *competence*) on edukaks kutsetegevuseks vajalike kompetentside kogum (asjatundlikkus).

Kool on siinse uuringu kontekstis kõrgkool või kutsekool.

Koordinatsioonikogu (ingl *future skills council*) põhiülesanne on juhtida tööturu koolitustellimuse formeerimise protsessi ja leida tasakaal kutsetegevuse valdkondade vajaduste vahel. Koordinatsioonikogu moodustab vastutav minister seaduse alusel.¹⁹⁶

Kutseala (ingl *profession*) on samalaadset kompetentsust eeldav tegevusvaldkond. Sarnastel tegevustel põhinev, eri tasemel kompetentse eeldavate kutsete kogum. (Näide 1: kutseala – kokandus, kutsed – abikokk, kokk, meisterkokk; näide 2: kutseala – müürsepatöö, kutsed – müürsepp, tase 3, müürsepp, tase 4). Kutseala kujuneb lähedaste ametite analüüsimise tulemusena.

Kutsekvalifikatsioon (ingl *occupational qualification*) on kvalifikatsioon, mis saadakse kutseeksami sooritamisel ja mille tase on määratud asjakohases kutsestandardis.

Kutsepetsiifilised kompetentsid (ingl *specific hard skills*) on tööosade ja tööülesannetega otseselt seotud kompetentsid. Need kompetentsid on madala ülekantavusega.

Kutsestandard (ingl *occupational standard*) on dokument, milles kirjeldatakse kutsetegevust ning kutsealaseid kompetentsusnõudeid.

Kutseõppeasutus (ingl *vocational educational institution*) on kool, kus on võimalik omandada kutseharidus (sünonüümina ka kutsekool).

Kvalifikatsioon (ingl *qualification*) on hindamise ametliku tulemusena tunnustatud kompetentsus. Kvalifikatsioonid jagunevad järgmiselt: hariduslikud kvalifikatsioonid (ingl *educational qualifications*) ja kutsekvalifikatsioonid (ingl *occupational qualifications*).

Kõrgkool (ingl *institution of higher education*) on kool, mis annab kõrghariduse (ülikool, rakenduskõrgkool jm).

Lisandväärtus on rahalises väljenduses toodang (teenused), millest on maha arvatud vahetarbimine.

OSKA (ingl *system for monitoring and anticipating labour market training needs*) on tööjõu- ja oskuste vajaduse seire- ja prognoosisüsteem.

OSKA alusandmestikuks on MKM-i tööjõuvajaduse prognoosi andmed, milles Eesti tööjõu-uuringu hõiveandmed on ühendatud rahva- ja eluruumide loenduse (REL2011) ametialade andmestikuga.

OSKA valdkond (ingl *sector for labour market training needs monitoring and forecasting*) on sarnaste majandustegevus- või kutsealade kogum, mille ulatuses koostatakse valdkonna tööturu koolitusvajadus ja tegutseb eksperdikogu.

OSKA väljundinfo (ingl *OSKA outcomes*) moodustavad nii OSKA tuumikinfo kui ka selle alusel eri sihtrühmadele erineva andmestruktuuri, vormi, stiili ja sõnastusega koostatud infopaketid.

Oskuste vajadus (ingl *skills anticipation*) on teave valdkonnas edukaks hakkamasaamiseks vajalikest olulistest kompetentsidest ning nende puudujääkidest töötajatel, kahaneva ja kasvava vajadusega kompetentsidest, tulevikuoskustest, kompetentsiprofiilide kirjeldamise vajadusest (ka kutsestandardite olemasolust).

¹⁹⁶ Koordinatsioonikogusse kuuluvad HTM-i, MKM-i, SOM-i, RM-i, ETKL-i, ETKK, TALO, EAK, Töötukassa, EAS-i ja Innove esindajad. Vastavalt ministri korraldusele on koordinatsioonikogu esimees HTM-i asekancler.

RÜHL (ingl *ISCED*) on rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus. Siinses töös kasutatakse klassifikaatori 2011. aasta versiooni (kuni aastani 2016 kasutati 1997. aasta versioon).

http://metaweb.stat.ee/view_xml.htm?id=3781105&siteLanguage=ee

Tootlikkus ehk tööviljakus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel – lisandväärtus jagatud tööga hõivatud isikute arvuga.

Tööjõus osalemise määr (ehk aktiivsuse määr) – tööjõu osatähtsus tööealises rahvastikus.

Tööjõuvajaduse prognoos (ingl *labour demand forecast*) on võimalikke tööturu arengusuundi arvestav ja töötajate vajadust kirjeldav arvuline hinnang – kui palju võiks olla vaja täiendavaid töötajaid OSKA eri valdkondades, ametirühmades ning haridustasemetel.

Tööjõuvajaduse seire (ingl *monitoring of labour demand*) on majanduses rakendatud tööjõu ning OSKA valdkondades esineva tööjõuvajaduse kohta andmete kogumine, analüüsimine ja avaldamine nii tervikuna kui ka ametirühmade, valdkondade ja haridustasemete kaupa, kasutades nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid.

Tööturu koolitusvajadus (ingl *labour market training needs and the number of commissioned study places*) on tööjõuvajaduse prognoosist ja oskuste vajadusest lähtuv OSKA valdkondade põhine ettepanekute ja soovitude kogum koolituskohtade planeerimiseks ja õppesisu arendamiseks eri haridusliikide ja -tasemete ning õppevaldkondade kaupa.

Varjatud takistus tööjõu järelkasvu tagamisel (ingl *market failure in the context of OSKA*) on olukord, kus vaatamata sellele, et koolituskohad on olemas ja koolitustegevus vastab näiliselt koolitusvajadusele, on valdkonnas tööjõu- ja/või vajalike kompetentside puudus.

Valdkonna eksperdikogu (VEK) (ingl *sectoral skills council*) on ekspertidest moodustatud komisjon, mille ülesanne on selgitada OSKA valdkonnas välja tööturu koolitusvajadus ja seirata selle täitmist. Valdkonna eksperdikogu võib oma töö paremaks korraldamiseks (nt alavaldkonna koolitusvajaduse väljaselgitamiseks) moodustada töörühmi, kaasates sinna ka eksperdikogu väliseid liikmeid.

Valdkonna põhikutseala (PKA) (ingl *main professions of a sector*) on valdkonna toimimiseks olulise tähtsusega valdkonnaspetsiifilisi kompetentse eeldav kutseala.

Õppekavagrupp (ÖKG) on kõrgharidusstandardis kehtestatud liigitus, mis hõlmab õppesuundi või õppekavade rühmi ning mille alusel saab õppeasutus taotleda ja Vabariigi Valitsus anda õppeasutusele õiguse viia läbi kõrgharidustaseme õpet ning väljastada vastavaid akadeemilisi kraade ja diplomeid.

Õppekavarühm (ÖKR) on õppekavagrupi analoog kutsehariduses.

Üldised kompetentsid sisaldavad suures ulatuses kõikidele kvalifikatsioonidele ülekantavaid käitumuslikke kompetentse, mis on seotud hoiakutega ja inimese võimega oma oskusi rakendada (nt suhtlemine, kohanemine ja toimetulek). Samuti kuuluvad üldiste kompetentside hulka keskmise ja suure ülekantavusega teadmistel ja oskustel põhinevad kompetentsid (nt IKT-, õigus-, majandus- ja keskkonnaalane teadlikkus).

Lisa 2. Intervjueeritud eksperdid

Erialaliidud

1. Aire Toffer, Eesti Spaaliit
2. Inna Sidoruk, Eesti Lõhnaspetsialistide Liit
3. Katrin Saarloo, Eesti Kosmeetikute Liit, Storefjell Resort Hotel
4. Kertti Viru, Juuksurite Ühendus
5. Marika Külm, Eesti Aroomteraapia Ühing
6. Piret Kesküla, Eesti Kosmeetikute Liit

Ettevõtted/ettevõtjad

7. Airi Nurk, Spa Hotel Laine
8. Alan Aron, Massaažiekspert OÜ*
9. Anne Ast, Hestia Hotel Laulasmaa Spa
10. Anu Vahter, SPA Tervise Paradiis
11. Ave Tislar, Ilukliinik Floris*
12. Evelyn Melnikov, York Business Consulting OÜ*
13. Hendrik Tibar, Pet City OÜ
14. Inge Sõstra, Inge Ilutuba OÜ*
15. Ingrid Talving, Fra Mare Thalasso Spa
16. Irene Targem, GOSPA / Georg Ots Spa Hotel
17. Jana Kivi, Estonian Resort Hotel & Spa
18. Jelena Viil, Kalev Spa Hotel Tallinn
19. Kaia-Kaire Hunt, terapeut
20. Kaja Seppel, Intersalon*
21. Kersti Rodes, Kersti Massaaž*
22. Kersti Suve, Revaalia Salong OÜ*
23. Ly Aurely, tätoveerija*
24. Maarja Tuga, Kutsikastkoerani OÜ*
25. Madis Zilmer, Madis Zilmer FIE*
26. Renaldo Paabel, C.U.T salong
27. Rivo Rannaveski, tätoveerija*

Avaliku sektori organisatsioonid

28. Aive Telling, Sotsiaalministeerium
29. Heli Laarmann, Sotsiaalministeerium
30. Leena Albreht, Terviseamet
31. Olga Gurjanova, Terviseamet

Haridusasutused

32. Anna-Liisa Tamm, Tartu Tervishoiu Kõrgkool*
33. Jelena Sokk, Tartu Ülikool*
34. Katrin Veber, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus*
35. Kersti Viitkar, Tartu Tervishoiu Kõrgkool*
36. Kristi Tarik, Tallinna Teeninduskool*
37. Leili Liinak, Tallinna Tööstushariduskeskus*
38. Liivi Lõhmussaar, Tartu Kutsehariduskeskus
39. Marella Kakkum, Kuressaare Ametikool*

40. Marina Kulkova, Aleksandra Bartsan, Oksana Ivanova, Elena Kapotina, Marina Ivanova, Aleksandra Bartsan, Juuksurite Erakool „Maridel“*
41. Monika Mets, Tartu Ülikool*
42. Riina Tõnsing, Pärnumaa Kutsehariduskeskus*
43. Tiina Uusma, Tartu Tervishoiu Kõrgkool*
44. Valentina Gorohh, Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus*
45. Õnne Ennusaar, Pärnumaa Kutsehariduskeskus*

* Vastused küsimustele on edastatud kirjalikult.

Lisa 3. Eksperdiintervjuu kava

Intervjuu kestus 1–2 tundi.

Intervjuu eesmärk:

- kirjeldada valdkonna/alavaldkonna arengutrende;
- kinnitada valdkonna/alavaldkonna põhikutsealade jaotus;
- selgitada välja vajalik haridustase põhikutsealati;
- kirjeldada võimalikud õpiteed;
- selgitada välja tööjõu- ja oskuste vajadus põhikutsealade kaupa.

Küsimused

- Kirjeldage valdkonna lähiaastate arengusuundi, mis võiksid mõjutada töötajate arvu ja oskuste vajadusi.
- Millised on teie arvates peamised üleilmsed trendid, mis valdkonna tulevikku mõjutama hakkavad?
- Kui tõenäoliseks peate valdkondlike maailmatrendide ilmumist Eestis? Kas on mõni neist trendidest, mis võiks enim hakata mõjutama valdkonna arengut Eestis? Millised on kõige mõjukamad suundumused? Millist mõju võiksid need avaldada ettevõtete igapäevasele tööle (teie ettevõtte näitel)?
- Kui tõenäoline on teid muutusi peate? Millise aja jooksul need muutused võiksid ilmneda?

Põhikutsealad (ametirühmad)

- Kas toodud loetelu on asjakohane? Kas need on ka teie hinnangul põhikutsealad? Kas mõni oluline kutseala on puudu või mõni neist ülearune? Kas need kutsealade nimetused on asjakohased ja vastavad päris elule? Millised põhikutsealad on teie ettevõtetes esindatud? Milliste tööülesannetega nende esindajad igapäevaselt tegelevad?
- Millised kutsealad on teie hinnangul lähiajal kasvutrendis? Mille tõttu?
- Millised on teie valdkonna n-ö tulevikuametid (olulisuse kasv, võimaldavad suuremat lisandväärtust luua vms)?
- Milliste kutsealade järel vajadus väheneb? Mille tõttu?
- Kas kasvavatel kutsealadel on töötajaid piisavalt leida? Kuidas tööjõudu värvatakse?

Oskuste vajadus

- Millised on valdkonna põhikutsealadel edukaks hakkamasaamiseks olulised oskused? Mille tõttu just need välja tõite? Kui võimalik, siis eristada üld- ning erialaseid oskusi. Kust need oskused peaksid tulema – taseme- või täiendusõppest?
- Milliste oskuste puhul on eeldada muutusi? Milliste järel vajadus kasvab? Milliste järel kahaneb?
- Milliseid oskusi praegustel töötajatel napib (kui on võimalik, siis eristada värsked koolilõpetajad)? Kus ja kuidas neid oskusi omandada (tasemeõppes/täiendusõppes, ettevõttes kohapeal)?

Haridustasemed ja õppekavad

- Põhikutsealade lõikes – millistel õppekavadel ja millistel õppetasetel omandatakse peamised kompetentsid/oskused valdkonna põhikutsealadel?
- Milliste koolide / valdkondlike erialade (õppekavade) lõpetajaid näete eelistatuna? Millise haridusliku taustaga tööjõudu värbamisel eelistate? Miks?
- Millise haridusliku ettevalmistusega inimesi teie konkurssidel kandideerib?

- Mis eriala lõpetajad (peale teie esimese eelistuse) veel sobivad siia tööle?
- Millise haridusega inimesi võiks rohkem olla?
- Millised valdkondlikud õppekavad (koolid) ei taga piisavat ettevalmistust (töötajate arv, oskused)?
- Võimaluse korral tooge palun välja ebakõlad praeguse ja soovitava olukorra vahel (nt õpetatakse liiga kõrgel või madalal haridustasemel).

Millised on teie viimase aja kogemused värskete koolilõpetajatega?

- Millised oskused ja teadmised nendel inimestel olema peaks?
- Millised oskused on teie arvates koolilõpetajatel heal tasemel?
- Millised oskused võiksid olla paremad?
- Kas nad on omandanud haridussüsteemis sellised oskused ja teadmised, nagu teie ettevõttes on tarvis?
- Kas sobiva haridusega inimesi on põhikutsealadele lihtne või raske leida (täpsustada põhikutsealati)?

Täiendus- ja ümberõpe

- Mil määral võiks ümberõpe olla lahenduseks uute vajalike oskustega inimeste värbamisel?
- Millistel kutsealadel on võimalik rakendada ümberõpet (asutusepõhine, Töötukassa pakutavad kursused jne)? Milliste erialade esindajatega on teie ettevõtetel tegelik kogemus? Milliste valdkondade/erialade lõpetajaid eelistaksite ümberõppes?
- Millisena näete soovivat täiendusõpet põhikutsealadel (millised võimalused on vajalikud)?
- Kas on täienduskoolitust (juurdeõppimine, oskuste värskendamine), mida ei pakuta (ei pakuta piisava kvaliteediga), aga võiks Eestis pakkuda?
- Kas teie ettevõttel on olemas kogemus koostööst koolidega/Töötukassaga ning milline on see olnud?
- Kes peaks teie arvates korraldama ümberõppe, kas riik või ettevõtte ise?

Karjääriteed (põhikutsealade kaupa)

- Milline praktiline töökogemus on vajalik selleks, et omandada põhikutsealadel edukaks töötamiseks vajalikud kompetentsid (lisaks tasemeõppes omandatud baasharidusele)?
- Millise taustaga inimesed veel sobivad siia tööle? Töökogemus, huvid, eeldused?
 - Millised on karjäärivõimalused põhikutsealadel?
 - Millelt saab sellele töökohale soovi korral liikuda?
 - Millele saab sellelt töökohalt soovi korral edasi liikuda?

Kutsestandardid/kutsetunnistused/sertifikaadid

- Millised need on ja miks need on vajalikud? Kas ja miks tööandja tähtsustab / millise eelise annab?
- Kutseeksamid – valdkonnaspetsiifilised (mida see tähendab / annab / miks on oluline)?
- Kas kutsestandardid on sellisel tasemel, et on sisendiks taseme- ja täienduskoolituse kavandamiseks?

Milliseid muudatusi on vaja teha haridussüsteemis, et lõpetajate oskused vastaksid paremini tööandjate vajadustele?

Täiendavad teemad. Kas soovite mingit teemat veel omalt poolt täiendada (nt mida seni ei ole käsitletud, kuid mis on oluline välja tuua)?

Lisa 4. Analüüsitud tasemeõppe õppekavad

Analüüsitud õppekavade seas on need, kus viimase viie õppeaasta jooksul oli vastuvõetuid, õpilasi, katkestajaid või lõpetajaid. Analüüsitud õppekavade põhjal on õppeaastatel 2014/2015–2019/2020 isikuteenuste valdkonna kutseharidust pakutud 45 õppekaval 10 koolis. 2019/2020. õppeaastal oli vastuvõetutega õppekavu kutsehariduses 18 õppekaval 10 koolis, sh kolm erakoolitusasutust. Õppekavade arv erineb peatükis 6.1 toodust, kuna seal vaadatakse õppekavu, kus 2019/2020. õppeaastal toimus vastuvõtt.

Tabel 15. Analüüsis vaadeldud isikuteenuste valdkonna põhikutsealadega seotud kutsehariduse õppekavade loetelu ja seos põhikutsealaga

Põhikutseala / Haridusaste / ÕK ID	Õppekava nimetus	Õppeasutus	Õppekava seisund	Kestus
Juuksur				
KUT				
85237	Juuksur	Tartu Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
85273	Juuksur	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
85462	Juuksur	Tallinna Tööstushariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
103344	Juuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
104084	Juuksur	Kuressaare Ametikool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
109469	Juuksur	Tartu Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
109527	Juuksur	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
119117	Juuksur	Juuksurite Erakool „Maridel“	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
127397	Juuksur	Kuressaare Ametikool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
130179	Juuksur	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
130219	Juuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Avatud	2 a 0 k
130220	Juuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Avatud	3 a 0 k
134397	Juuksur	Tartu Kutsehariduskeskus	Avatud	1 a 6 k
137857	Juuksur	Juuksurite Erakool „Maridel“	Avatud	2 a 0 k
140777	Juuksur	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	Avatud	1 a 6 k
141337	Juuksur	Tallinna Tööstushariduskeskus	Avatud	1 a 6 k
164417	Juuksur	Kuressaare Ametikool	Avatud	3 a 0 k
194229	Juuksur	Kuressaare Ametikool	Avatud	2 a 0 k
196097	Juuksur	Tartu Kutsehariduskeskus	Avatud	2 a 0 k
198778	Juuksur	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Avatud	2 a 0 k
KUT J				

Põhikutseala / Haridusaste / ÕK ID	Õppekava nimetus	Õppeasutus	Õppekava seisund	Kestus
130158	Meisterjuuksur	Tallinna Tööstushariduskeskus	Avatud	0 a 6 k
136317	Meisterjuuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	0 a 6 k
157197	Meisterjuuksur	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Avatud	0 a 6 k
Kosmeetik (KUT)				
109526	Kosmeetik	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
113738	Kosmeetik	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
152527	Kosmeetik	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	Avatud	1 a 7 k
161077	Kosmeetik	Tartu Kutsehariduskeskus	Avatud	2 a 0 k
187257	Kosmeetik	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	Avatud	2 a 0 k
Küünetehnik (KUT)				
141639	Küünetehnik	Juuksurite Erakool „Maridel“	Avatud	1 a 0 k
162217	Küünetehnik	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	0 a 3 k
204177	Küünetehnik	Tallinna Teeninduskool	Avatud	1 a 0 k
207579	Küünetehnik	Kuressaare Ametikool	Avatud	1 a 0 k
Spaateenindaja (KUT)				
125877	Spaateenindaja	Kuressaare Ametikool	Avatud	1 a 6 k
128177	Spaateenindaja	Tartu Kutsehariduskeskus	Avatud	1 a 6 k
132397	Spaateenindaja	Eesti Esimene Erakosmeetikakool	Avatud	0 a 9 k
141638	Spaateenindaja	Juuksurite Erakool „Maridel“	Avatud	1 a 6 k
163997	Spaateenindaja	Tallinna Teeninduskool	Avatud	1 a 6 k
Massöör (KUT)				
103944	Massaaži eriala	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
104744	Massaaži eriala: spordimassöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 8 k
113137	Massöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 6 k
113157	Massaaži eriala: spordimassöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Vastuvõttu ei toimu, õppimine keelatud	1 a 8 k
130737	Massöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Avatud	2 a 1 k
143157	Massöör	Tartu Tervishoiu Kõrgkool	Avatud	2 a 0 k
155157	Massöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Avatud	2 a 0 k
210677	Massöör	Eesti Massaaži- ja Teraapiakool	Avatud	1 a 0 k

Märkus: Hallis kirjas on õppekavad, mis on registreeritud, kuid kus viimasel kolmel õppeaastal ei ole vastuvõttu toimunud.

Allikas: EHIS

Lisa 5. Tööjõunõudluse ja -pakkumise võrdlus

Tabel 16. Isikuteenuste valdkonna tööjõunõudluse ja -pakkumise võrdlus

Põhikutseala	Eeldatav haridustase, EKR-i tase	Hõivatute arv, 2016/2018 keskmine ^a	Hõive muutuse prognoositud suund ^b	Hõive prognoos 2027	Nõudlus: uue tööjõu vajadus 10 aasta jooksul			Pakkumise ja nõudluse vahe	Prognoositud pakkumine 10 aasta jooksul	Pakkumine: tasemeõppe lõpetajate arv aastas (2016/2017–2018/2019 keskmine)						Ekspertide hinnang nõudluse ja pakkumise tasakaalule
					sh asendusvajadus	sh kasvu-/kahanemisvajadus	Tööjõuvajadus kokku ^c			Prognoositud tööjõu-pakkumine lähiaastatel ^f	Tööjõu osalemise määraga arvestamine ^e	Topelt-arvestuse vältimine ^d	Lõpetajaid kokku	KUT E	KUT J	
Juhid isikuteenuste ettevõtetes	KUT, koolitus, EKR 4–6	270	→	270				ei hinda								Juhtide nõudlus on jagatud teistele kutsealadele (juuksurid, iluteenindajad) ning koolituspakkumisest piisab juhtide tööjõuvajaduse katmiseks.
Juuksurid	KUT, koolitus, EKR 4–5	3230	→	3230	430	0	430	580	1010	101	118	148	159	148	11	Pakkumine tasemeharidusest ületab uue tööjõu vajadust. Kõik lõpetajad ei rakendu erialasel töö. Koolilõpetajal on ettevõtjana alustada majanduslikult keeruline, mistõttu osa loobuvad erialasest tööst. Ekspertide hinnangul tunnetatakse samuti ülepakkumist. Valdonna arengusuundadega kursis olemiseks ning enesetäiendamiseks on vaja pidevalt osaleda erialastel koolitustel.
Iluteenindajad,	KUT, koolitus, EKR 3–5	2200	↗→	2340	190	150	340	765	1105	111	78	98	98	98		Iluteenindajate põhikutsealal tervikuna ületab pakkumine tasemeharidusest uue tööjõu vajadust. Kõik lõpetajad ei rakendu erialasel töö. Iluteenuste valik on laienenud populaarsete protseduuride ja teenustega, mida tasemeõppes ei õpetata. Ekspertide hinnangul on arvukalt mitteametlikke ja kõrvaltegevusena teenuse osutajaid, kes statistikas ei kajastu, kuid vajavad erialaseid baasteadmisi inimese tervisele ohutu teenuse pakkumiseks. Koolitusturul pakutakse palju iluteeninduse kursuseid, mille kvaliteet ja maht on ebaühtlane, mistõttu võivad vajalikud baasteadmised jääda puudulikuks. Tasemeõpe annab baashariduse iluteeninduses töötamiseks ning vajaduse korral saab täienduskoolitustel omandada lisaeriala. Eelnevat arvestades on ülepakkumine arvutuslikult väiksem. Valdonna arengusuundadega kursis olemiseks ning enesetäiendamiseks on iluteenindajatel vaja pidevalt osaleda erialastel koolitustel.
sh kosmeetikud		660	→	680	60	20	80	175	255	26	25	32	32	32		Arvuliselt ületab pakkumine tasemeharidusest uue tööjõu vajadust. Kosmeetiku haridus annab põhjalikuma baasi iluteeninduses töötamiseks ning selle haridusega võib edukalt töötada ka mõnel teisel iluteenindaja ametialal, vajaduse korral saab täienduskoolitustel omandada lisaeriala. Koolilõpetajal on ettevõtjana alustada majanduslikult keeruline, mistõttu osa loobuvad erialasest tööst. Heade oskustega kosmeetikutest tuntakse puudust.
sh spaateenindajad		310	→	310	30	0	30	520	550	55	41	52	52	52		Arvuliselt ületab pakkumine tasemeharidusest uue tööjõu vajadust. Ekspertidid ei ole senini ülepakkumist tunnetanud, pigem on probleemiks erialasel töö. Tegu on suhteliselt uue erialaga tasemeõppes, mistõttu erialase väljaõppega inimesi tööturul veel palju ei ole. Koolitatutest üle poole on täiskasvanud õppijad, kelle seas on nii uue kui ka kõrvaleriala omandajaid, st juba valdkonnas töötavaid inimesi. Seega tegelik uue tööjõu lisandumine valdkonda on lõpetajate

															arvust väiksem. Tasemeõpe annab baashariduse iluteeninduses töötamiseks ning täienduskoolitustega on võimalik töötada ka teistel iluteenindaja ametialadel. Lähiaastatel on lõpetajatel turismisektori kriisi tõttu keeruline spaades tööd leida.
sh küünetehnikud		550	↗→	600	50	60	110	190	300	30	11	14	14	14	Arvuliselt ületab pakkumine tasemeharidusest uue tööjõu vajadust. Ekspertide hinnangul on arvukalt mitteametlikult või kõrvaltegevusena töötavaid küünetehnikuid, kes hõivatute arvus ei kajastu. Seetõttu võib hinnanguliselt olla koolitusvajadus arvutuslikust nõudlusest kaks korda suurem. Eriala sobib hästi ümberõppeks. Viimaste aastate koolitatutest üle poole on täiskasvanud õppijad. Tegu on suhteliselt uue erialaga tasemeõppes, mistõttu erialase tasemeharidusega inimesi tööturul veel palju ei ole. Koolitusturul pakutakse palju kursuseid, mille kvaliteet on ebaühtlane või kus iluteenindajale vajalikud baasteadmised jäävad puudulikuks. Tasemeõpe aitab tagada baasteadmiste omandamise ja teenuse kõrgema kvaliteedi.
sh muud iluteenindajad		680	↗→	750	60	70	130	-130	otseselt tasemeõpet ei ole, kuid tasemeõpe mõnel iluteeninduse erialal sobib baashariduseks						Spetsiaalsed õppekavad tasemeharidusest puuduvad ning ekspertide hinnangul on ebapiisava väljaõppega teenusepakkujaid. Arvestades mitteametlikult või kõrvaltööna töötajaid on tegelik koolitusvajadus arvutuslikust suurem. Iluteeninduse baasteadmised on kutsealal töötamiseks vajalikud ning soovitatav on omada valdkondlikku tasemeharidust. Baasteadmiste ja teatud kompetentside omandamiseks sobivad teised iluteeninduse õppekavad. Väljaõppeks kasutatakse ka koolitusi, mille pakkumine on tööandjate hinnangul üldiselt piisav, kuid rahul ei olda koolituste ebaühtlase kvaliteediga. Arvestades, et tervikuna on iluteeninduse erialade õppes arvuline ülepakkumine, siis suudab see eelduslikult katta ka muude iluteenindajate koolitusvajadust.
Massöörid	KUT, koolitus, EKR 5	750	↗	850	135	110	245	20	265	27	19	22	22	22	Pakkumine tasemeharidusest on arvuliselt uue tööjõu vajadusega tasakaalus. Kutsealal töötab keskmisest enam vanemaealisi ning õppijad on valdavalt täiskasvanud, kes soovivad omandada uut või lisaeriala. Valdkonna arengusuundadega kursis olemiseks ning enesetäiendamiseks on vaja pidevalt osaleda erialastel koolitustel.
Põhikutsealadel kokku		6450	→	6690	755	260	1015	1365	2380						

Väikesed erinevused summade ja liidetavate vahel tulenevad ümardamisest.

^a 2016–2018 keskmine töötajate arv OSKA alusandmestiku põhjal, kus ETU hõiveandmed on ühendatud REL2011 ametialade andmestikuga.

^b Kasvu- ja kahanemisvajadust kirjeldavate noolte täpsem selgitus on ptk-s 4.1.

^c Nõudlus ehk tööjõuvajadus kokku = kasvu- või kahanemisvajadus + asendusvajadus.

^d Koolituspakkumises on lõpetajate topeltarvestuse vältimiseks arvestatud maha kutsehariduse jätkuõppe lõpetajad.

^e Pakkumine on korrutatud 25–49-aastase rahvastiku tööjõus osalemise määraga (79,6% ja 88,5% ETU andmetel).

^f Prognoositud pakkumine lähiaastatel ehk lõpetajate prognoos vastuvõetute põhjal – muutus vastuvõtu näitajates (2014–2016 vs. 2017–2019) on üle kantud 2016–2018 lõpetajate baasil arvutatud tööjõupakkumisele.

Allikas: REL2011, ETU, MKM-i tööjõuvajaduse prognoos (vanusest tulenev asendusvajadus), EHIS, koolid, VEK, autorite arvutused